

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Svmmae Virtvtvm, Ac Vitiorvm , Tomus ...

Guilelmus <Peraldus>

Lvgdvni, 1585

Secunda pars principalis diuiditur in quatuor Tractatus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46132)

sint, sic sunt coram eo. Gentes sunt gentiliter viuentes. Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, &c. Esaia 41. Omnes gentes quæ pugnant aduersum te, erunt quasi non sint. Esse laudabile, & quod alicuius valoris est, esse gratiæ est. 1. Cor. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Ipsa potentia recipiendi gratiã videtur præualere toti mûdo, cuius signum est, quod damnatis potius videretur expedire esse in statu in quo gratiã possent recipere, quàm totũ mundum habere. Homo sine gratia vel virtute est velut arbor arida in cædicio infernali apta. Luc. 23. Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet? Eccle. 6. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne forte elidatur virtus tua per stultitiã. Et subditur: Et relinqueris velut lignũ aridum in eremo. Figura hominis absque gratia, est ficus maledicta à Domino; & arefacta. Matt. 21. Vita gratiæ multum est amanda. Cũ enim triplex sit vita: naturæ scilicet, gratiæ, & gloriæ: vita naturæ valorem suum habet ex vita gratiæ: Sen. Non viuere bonũ est, sed bene viuere. Vita naturæ viuunt & dæmones & animæ damnatæ, quibus bonũ esset non esse. Vita verò gloriæ acquiritur per vitã gratiæ. Filius Dei vitã gratiæ morte sua voluit restaurare, & ad sustentandam eam pabulo doctrinæ vel exemplo ferè triginta tribus annis voluit in miseria huius mûdi manere. ¶ Itẽ virtus vel gratia hominem super se leuat. Thren. 3. Leauit se super se. Sen. O quàm contẽpa res est homo, nisi supra humanam surrexerit. Item, virtus non solum grata est Deo, imò est ipsa gratia hominem faciens gratum Deo & opera eius. Sine ea nullus Deo gratus est: cum ea nullus potest esse quin sit Deo gratus. Vnica gutta gratiæ si in diabolo esset, ipsum Deo gratũ faceret. Omnes in quibus gratia non est, filij sunt iræ. Gratius est vnicum opus ex gratia factum, quàm infinita absq. gratia. Ex hoc perpendi potest fatuitas eorũ quibus gratia grata non est, qui vel mala sua, vel bona contemptibilia ei præponũt. Sen. Adcõ gratiosa est virtus, vti insitum sit malis probare meliora. Sen. in epistolis: Errare mihi visus est qui dixit: Gratiõs est pulchro veniens ex corpore virtus. Non enim vllõ honestamento eger: ipsa magnum sui decus est, & corpus suum consecrat.

Secunda partis principalis, de tribus virtutibus theologis, Tractatus I. vnicum continet capitulum in quo succinctè de numero & ordine earũ in communi agitur.

Dictum est de Virtute in communi: nunc dicendum est de speciebus virtutum. Et primò de Theologicis scilicet

Fide, Spe, & Charitate. De quibus 1. Cor. 13. Nunc manent fides, spes, charitas. His scientia & prophetia militant: ut dicit ibi gl. Aug. in libro de Trinitate dicit. quod propter ista tria in animo edificanda omnium diuinorum librorum machinamenta con-
 surgunt. Ideo verò prius dicitur de theologis, quàm de ceteris: quia theologica ordinant animam ad finem supremum: cetera verò circa ea quæ sunt ad finem illum. In intentione verò operantis prior est finis his quæ sunt ad finem. Secundum enim naturam finis, sumuntur ea quæ sunt ad finem. Causa finalis causa causarum est. Secundum enim exigentiam finis causa efficiens eligit materiã, & in materia electa intendit acquirere formam competentem fini. Verbi gratia: Qui vult facere instrumentum ad secandum, eligit materiam duram. Si enim esset mollis, potius cederet quàm secaret. In materia verò dura, acquiritur forma acuta: si enim obtusa esset, non esset penetratiua, neque idonea ad secandum. Sic finis in intentione operantis, prior est his quæ sunt ad finem, tãquam quædã causa motiua ad illa. Et virtutes Theologica quæ ordinat ad finem supremum, priores sunt ceteris virtutibus quæ disponunt animam ad ea quæ sunt ad finem.

¶ Tres verò sunt, quia necesse habemus finis bonitatem cognoscere & desiderare, & aliquam fiduciam obtinendi habere, ut scilicet agnoscamus quò debeamus tendere, & velimus venire, & speremus posse peruenire. Non enim tentanda sunt quæ omnino effici non possunt, ut ait Sapiens: Fide bonitatem finis agnoscimus, Charitate desideramus, Spe fiduciam obtinendi habemus. Quum tria exigantur ad bene operandum, scire, posse, & velle: & scire nostrum propter peccata sit diminutum in vi rationabili, & posse in irascibili, & velle inordinatum in concupiscibili, fides supplementum est cognitionis in rationabili, spes supplementum fortitudinis in irascibili, charitas est ordinatiua voluntatis in concupiscibili.

¶ Fide cognoscimus supremum finem, siue summum bonum esse boni se communicans. Ex qua cognitione duæ affectiones oriuntur: scilicet spes, ex eo quòd cognoscitur liberalissimus boni sui communicando: & desiderium, ex eo quòd cognoscitur esse bonum, quo nihil melius potest desiderari. Bonum enim est, quod desideratur ab omnibus, ut ait beatus Dionysius. Etiam secundum Aristo. Omnia bona exoptant. Vita hominis absque lumine fidei vaga est, nesciens quò tēdat. Io. 12. Qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat. Homo absque fide ad molam temporalium istorum circuit ad modum Sampsonis excutari. Iudic. 16. aeterna nec cognoscens, nec cupiens

cupiens. Psal. In circuitu impij ambulat. Item viā ciuitatis habitaculi non inuenerit. Eccl. 10. Labor stultorū affliget eos qui nesciunt ad urbē pergere. Thren. 4. Errauerunt cæci in plateis. Fide homo in viā dirigitur. Et quia viā ardua est, spe omnipotēti innititur. Et per charitatē suauitate summi boni trahitur. Trahit enim sua quēque voluptas. Can. 8. Quē est ista quē ascendit de deserto, deliciis affluēs, innixa super dilectū? Aug. in lib. de libero arbi. Tanta est incūditas diuini aspectus, quōd nō potest videri sine amore. ¶ Harum trium virtutū est mentēm virginē castā exhibere Christo. Virginitas enim mētis (vt ait Aug.) cōsistit in hoc, quōd fides sit integra, spes solida, & charitas sincera. Et vt ait idē Aug. in lib. de Doctrina Christiana: Homo fide, spe, & charitate subnixus, & eas inconcussē retinēs, nō indiget scripturis, nisi ad alios instruēdos. Et subdit: Multi per hęc tria etiā in solitudine sine codicibus viuūt. Fides (vt ait Aug.) nos Deo supponit, spes erigit, charitas vnit. Fide agnoscim⁹ nos sub Deo esse, & debitores esse seruitij. Spes nos eleuat vt audeamus aggredi quod supra vires nostras est. Charitas verō nos facit vnū esse cū Deo. Amor enim est vis vnitiua, vt dicit Dionysius. Inter virtutes theologicas prius de Fide dicitur: quia actus fidei prior est actū spei & charitatis: vt patebit inferius.

Secundæ partis principalis de tribus Virtutibus

Theologicis Tractatus II. de Fide.

De ordine dicendorū in hoc tractatu, & de necessitate Fidei. CAP. I.

DE Fide verō hoc modo dicemus. ¶ Primō ostendemus necessitatem huius virtutis. Secundō descriptiones eius ponemus. Tertio, de vnitāte fidei tangemus. Quarto, cōmendationi ipsius insistētis. Quintō, tangetur de articulis. Sextō, de erroribus & causis errorū. Septimō, ad diuersitates fidei descēdemus. ¶ Circa primū notādū quōd cū homo sit ab aliquo, & sub aliquo, & ad aliquid, & supra aliqua, necesse habet cognoscere illū a quo est, ne sit de tāto beneficio ingratus, & per consequēs ceteris beneficiis indignus. Ber. Ingratitudo est ventus vrens, siccās sibi fontē pietatis, rosē misericordiæ, fluētā gratiæ. Item, necesse habet cognoscere eū sub quo est, ne sit inutilis seruus, & per consequēs ira Domini pœnā dignus. Prou. 14. Acceptus est regi minister intelligens: iracundiā eius inutilis sustinebit. Mat. 25. Seruū inutilem proiicite in tenebras exteriores. ¶ Circa illum verō sub quo est, necesse habet cognoscere & eius maiestātē vt sciat eum glorificare. Maiestas est, q̄ significatur per

hoc aduerbiū, Summè: quum dicitur, summè potens, summè sapiens, summè bonus. Et quæ sit eius voluntas, vt sciat ei ad eius beneplacitū seruire. Et iustitiam, & misericordiā eius in seruos suos, & exhibitā & exhibedā iustitiā in offendētes, misericordiā in debito modo seruientes. ¶ Itē necesse habet cognoscere illud ad quod est. Sine hac cognitione erit in mari huius mūdi quasi sopitus gubernator amisso clauo. Proverb. 23. Et nesciet se dirigere: nescit se regere qui ignorat quo debeat tendere. In exilio etiā huius mūdi quasi in patria appetit manere. Gre. Qui peregrinationem pro patria appetit, inter dolores dolere nescit. Itē in itinere præsentis vitæ & fatigabitur, & quiete finis frustrabitur. Aug. in libro Confess. Domine fecisti nos, ad te inquietū est cor nostrū donec requiescat in te. ¶ Necesse etiā habet cognoscere à quo teneat ea supra quæ postus est, ne sit infidelis seruus in his in quibus solum ministeriū habet, sibi viurpās dominiū, vel alij quā debeat seruitiū reddēs, & ita qui pro fidelitate fuerat remunerandus, pro infidelitate sit puniendus. Matth. 25. Etge serue bone & fidelis quia super pauca &c. Et Lucæ 16. Si in alieno fideles nō fuistis, quod vestrū est bonum dabit vobis? Alienum est bonū transitorium, nostrum est bonum æternum. Bernard. in quodam sermone de aduentu: Terrene diuitiæ nec vestra nec nostræ sunt. Et paulò post: Denique si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscū. Psal. Homo cum interierit, nō sumet omnia, nec descendet cū eo gloria eius. ¶ Conuenientissimus verò modus cognoscendi prædicta per fidem est: nec mirandum est si oportet habere cognitionem per fidē de patre inuisibili à quo sumus, quū etiā de parentibus carnalibus aliter cognitio haberi non possit: vt ostendit Gregor. 4. libro, dialog. his verbis: Audenter dico quia sine fide neque infidelis viuit. Si eūdem infidelem percontari voluero, quem patrem vel quam matrem habuerit, proxinus respōdet illū atque illam: quem si statim requiram, vtrum nouerit quando conceptus sit, vel viderit quando natus fuerit, nil vel vidisse, vel nouisse minimè facerit: & tamen quod nō vidit, credit. Item si de ipso suo visibili corpore credunt quod minimè viderunt, cur inuisibilia non credūt, quæ corporaliter videri non possunt? ¶ Iste modus cognoscendi & Deo est gloriosus, & homini meritorius, & laudē dignus, & hunc requirit natura eorum quæ cognoscenda sunt, & etiā natura eorum qui cognituri sunt. ¶ Quod Deo sit gloriosus, ex hoc patet, quod gloriosum est principi, si simplici verbo eius credatur absque cautione pignoris, vel iuramenti, vel

vel fideiussoris. Ignominiosum verò est et, si simplici verbo eius non credatur. Etiam cuilibet viro notæ bonitatis & sufficientis facultatis molestum est, si simplici verbo eius non credatur: quanto magis Regi gloriæ, qui nec falli, nec fallere potest, displicet, si non credatur verbis eius sine cautione rationum quæ querunt gentiles, vel cautione signorum quam querunt Iudæi: 1. Corinth. 1. Iudæi signa perunt, Græci sapientiam querunt. Quantum Deus offendatur per hoc, ostendit Matt. 12. & 16. Generatio mala & adultera signum querit. Eiusdem 17. O generatio incredula & perversa, usquequo patiar vos? Hippocrates & Pythagoras indixerunt hæc legem discipulis suis, ut non essent ausi in sententiis suis interrogare, propter quid: sed esset eis pro ratione dicentis autoritas: quanto magis autoritas diuina pro ratione habenda est? Meritorius etiam est homini hic modus cognoscendi. Cum enim homo assentit Deo in his quæ non sunt sensui manifesta, nec per se nota intellectui, nec violentia necessaria probationis ostensa, libera est assensio illa, & ideo meritoria: assensio verò qua homo assentit vel manifestis sensui, vel per se notis intellectui, vel necessario probatis, meritum non habet, quia quasi coacta est. Vnde glo. super illud Hebræorum 10. Habentes fiduciam in introitu sanctorum, in sanguine Christi, &c. Fides non habet meritum ubi humana ratio, id est, humanus sensus præbet experimentum. Quæ gratia est creditori, si sub bonâ cautione credat verba alicuius? Item hic modus cognoscendi laude dignus est. Non est virtuosum videre lucidum, sic nec credere quod manifeste probabile est. Sed virtuosum & laude dignum est credere Deo in his quæ sensus vel ratio videtur dissuadere. Sicut fecit Abraham, de quo legitur Romano. 4. quod contra spem in spem credidit. Glossa: Prior spes secundum naturam fuit, dum iuuenis ex iuuenula secundum naturam sperauit sobolem, nec tamē habuit: modò contrariū illi spei sperauit: scilicet ut vetulus ex vetula sterili generaret. De eodem habes Genesis decimo quinto. dicit Dominus Abraham: Qui egredietur de utero tuo, habebis eum hæredem. Et ibidem: Suspice caelum, & numera stellas, si potes, sic erit semen tuum. Impossibilia poterant hæc videri, quum Dominus concludisset Saram. Gene. 16. Et quum ipsa consensisset, & Abraham vetulus esset. Eiusdem 18. Et tamē credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Eiusdem 19. Similiter beata Virgo beatificatur Lucæ primo, quæ credidit angelo in illa sublimi promissione: Beata,

inquit, quæ credidisti &c. Ecōtrario vero Moyses & Aaron puniuntur de incredulitate. Numeri 20. Quia nō credidistis mihi vt sanctificaretis me corā filiis Israël, nō introductis hos populos in terram quam daturus sum eis. Et Zacharias similiter punitur, Lucæ 1. Ecce, inquit angelus, eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis. Ecclesia. 16. In gente incredibili exardescit ira. Et Apocaly. 21. Timidis & incredulis pars illorū erit in stagnō igne ardenti, & sulphure, quod est secunda mors. Natura eorum quæ cognoscenda sunt, requirit hūc modum cognitionis, cū quedam eorū sunt præterita, quedam futura. Et cū quedam sint in celo, quedam in inferno. Quomodo enim de his omnibus cognitio haberi poterit, nisi per fidem? Præterea Deus, de quo hæc cognitio principaliter est, lucē habitat inaccessibile, quam nullus hominū vidit, nec videre potest. 1. Timo. 6. Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Esaiæ 45. Verē tu es Deus absconditus. Io. 1. Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et Matt. vndecimo: Nemo nouit filium, nisi pater: neque patre quis nouit, nisi filius, & cui filius voluerit reuelare. ¶ Credendū est ergo de Deo filio enarranti, & his quibus filius enarrauit, quum à nobis in præsentī videri non possit. Et secundum verbum Hilarij, soli Deo de se credendum est, qui se solus nouit. Bene credit Deo, qui eredit sanctis, in quibus Deus loquitur. Nec mirandū est si necesse habemus credere Deo de se, quum hominī de interioribus suis necesse habeamus credere. 1. Corinth. 2. Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Et subditur: Nos autē nō spiritū mundi huius accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Glos. Ambr. Manifestū est cogitationes à nullo sciri, nisi ab animo nostro. Non timeas viris sanctis credere assensum tuum, cū Dominus eis crediderit sensum suū. 1. ad Corinthios 2. Nos autem sensum Christi habemus. Gregorius etiā in quarto libro dialogorum dicit: Quisquis incredulitate, inuisibilem solidus non est, debet proculdubio maiorum dictis fidem præbere, eisque per spiritum sanctum inuisibilem experimentum habentibus credere. Nam stultus est puer, si matrem ideo existimat de luce mentiri, quia ipse nihil aliud quàm tenebras carceris nouit. Loquitur Gregorius de puero nato, & nutrito in carcere, cui mater quæ grāuida de eo posita fuit in carcere, de luce solis, quā ipsa quandoque nouit, loquitur.

Natura

¶ Natura etiam eorum qui cognituri sunt, hunc modum cognitionis requirit. Cognitio enim ista pertinet ad communitatem hominum, imo ad vniuersitatem. Est enim cognitio necessitatis, sine qua non est salus. Hebræ. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Multi verò sunt qui capaces non sunt rationū, quibus eis persuadere possint ea quæ necesse est cognosci accedentibus ad Deum: vnde oportet eos credere his, qui talium sunt capaces. Bruta animalia non sunt Dei perceptibilia: sic nec homines animales capaces sunt eorum quæ Dei sunt, nisi credendo viris spiritualibus. 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. vbi ostendit gloss. August. quod animalis est quis, vel in vita, vel in sensu. Vita animalis est quam intra naturalis ordinis metas spiritus rector non continet, eò quod ipse Deo regendum se non subiicit. Animal verò sensu quis animalis est: quia de Deo iuxta corporum fantasmam, vel legis literam, vel rationem physicam iudicat. Iste modus cognoscendi supplet defectus aliarum cognitionum. Si alicui deficit visus, necesse habet credere alij de viâ & de aliis quæ ad visum pertinent. Si est intellectus parui & rudis, necesse habet credere his qui habent magnum intellectū & exercitatum. Descendentem enim oportet credere. Ergo quam prædicta sensui nō subiaceant, & intellectus humanus, secundum verbum Philosophi, se habeat ad diuinam essentiam, sicut visus nocturæ ad solem, necesse est per fidem talia cognosci. Præterea cum Deus altissimus sit, non est possibile reperire scalam sufficientis rationis, qua quilibet ad eum attingat. Non attingit nanus quocunque attingit gigas: nec attingit qui est parui intellectus, ad comprehendendum per rationes omnia, ad quæ attingit qui est magni intellectus. ¶ Itē qui non appropinquat rei subtili, non potest eā videre: licet ille qui propinquus est, eā videat. Sic homines qui in sensibilibus comorantur nō appropinquantes studio vel exercitatione ad ea quæ sunt inuisibilia, non possunt ea agnoscere quæ agnoscūt qui studio & exercitatione appropinquāt. Philosoph. imperiti velut longè distātes speculantur. ¶ Item intellectus grōssius subtilia videre non potest. Qui habet turbidum oculū, nō videt pilū, quē videt qui habet clarum: nō videt visus humanus, quicquid videt aquilinus. Nō potest ergo communitas hominū cognoscere quæ necesse est cognosci accedentibus ad Deū, nisi per fidem. Fides est, qua intellectus humanus Deo subditus est, qui indubitanter subiectionē ei debet, sicut & affectus cum ab eo similiter sit. Nulla enim ratio est quare po-

tius intellectus ab hac subiectione sit exemptus, quam affectus. Et cum duæ sint partes legis Dei, scilicet testimonia & mādāta. intellectus credit testimonia, sicut affectus implet mādāta. Item quum intellectus induendus est gloria sicut & affectus, & gloria ipsius intellectus principalis videatur esse secundum id quod dicit glo. super illud Psal. Ostendam illi salutare: meum: id est, Christum in maiestate. hęc visio est tota merces. Intellectus hic gratia fidei induendus. Quomodo enim fieret in futuro à Deo gloriosus, nisi in presenti Deo esset gratus, vel gratiosus?

De descriptionibus fidei.

CAP. II.

Ostenſa necessitate fidei ponendæ sunt descriptiones eius. Prius tamen norandæ sunt diuersæ acceptiones huius nominis fides, vt appareat quomodo hic fidē accipiamus. Fides quandoque dicitur sponſio. 1. Tim. 5. Quia primam fidem irritā fecerunt. Quādoque fidelitas. Prouerbioꝝ vigesimo: Virum fidelem quis inueniet? Quādoque conscientia. Rom. 14. Omne quod nō est ex fide, peccatum est. Quādoque creditum, vel collectio creditorū. Vnde Athanasius: Hęc est fides catholica. Quādoque sacramentum fidei. Augustinus ad Bonifacium: Quid est paruulos habere fidē, nisi fidei sacramentū? Quādoque fides informis. 1. Cor. 13. Et si habuero omnem fidem, ita montes trāferā &c. Quādoque fides viua, sic sumitur hic, & secundū hoc sic describitur Hebr. 11. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentū non apparentium. ¶ Fides substantia est. Substantia stat sub accidentibus ea supportans & sustinēs, & non eget alio subiecto. Sic fides in edificio spiritali substat totū edificium supportās & sustinēs, non egens virtute aliqua quæ eam precedat. Ipsa est firma petra supra quā sapiēs edificat domū suam. Matt. 7. & eiusdē 16. Super hęc petra edificabo Ecclesiā meam. Petra vocat firmitatē fidei in Petro. Hoc fundamentū nō timet nec pluuiā, nec flumina, nec vētos. Nec mirum. Innixū enim est primæ veritati. Fides enim annitur primæ veritati. Matth. 7. Descēdit pluuiā, & vēnerūt flumina, & stauerūt vēti, & nō cecidit. fundata enim erat supra firmā petra. Pluuiā quæ desursum venit, est impugnatio aëreæ potestatis. Flumina quæ de montibus descendunt, sunt persecutiones potentum. Venti dicuntur omniū tentationū genera. De hoc fundamento legitur 1. Cor. 3. Vt sapiēs architectus fundamentū posui. Glo. id est, fidē Christi. Et paulo post: Fundamētum aliud nemo potest ponere præter id quod positū est, Iesus Christus, id est, fides Christi. Apoc

21. Fund

21. Fundamentū primū iaspis. Iaspis viridis est coloris, & fugat fantasmatā, & fidem significat, quæ viriditate æternorum oculos cordis delectat, & vanitatem huius mundi, quasi fantasma est, fugat, dum fugiendam esse indicat August. O mūde imūde quid sterpis? quid auertere conaris? tenere vis fugiens, quid faceres, si maneres? Absque fundamento fidei vanum est ædificium spirituale: id est, vadens in nihilum. Sap. 13. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest sciētia Dei. Scientia Dei seu cognitio fides est. Sine hoc fundamēto est ædificium spirituale quasi supra arenam, quod necesse habet corrui ad descensum pluuiæ, vel impetū fluminis, vel vēti. Mat. 7. Descēdit pluuiā, & venerūt flumina, & flauerūt vēti, & irruerūt in domū, illā, & cecidit. ¶ In descriptione fidei res sperāda ponuntur: quia digniores sunt inter ea quæ sunt fidei, & quia sunt finis. Sicut enim fides bonū inchoat, sic adeptio rerū sperandarū cōsummat. Actus verò sperādi potius nominatur ibi quàm diligendi: quia immediatus est ad actū fidei: & quia sic notatur absētia eorum, de quibus est fides, diligere possunt & præsētia & absētia, sed nō sperātur, nisi absētia vel futura. Fides autē dicitur substantia rerū sperandarū: quia causa est vt res quæ sperātur in futuro, in nobis subsistat. In præsēti etiā quodāmodo facit eas in nobis subsistere. Per fidē enim futura bona mēti nostræ quodāmodo sunt præsētia. Per eam etiā quæ inuisibilia sunt quodāmodo videntur. Propter primum dicitur substantia rerū sperandarū, propter secundū, dicitur argumentum non apparentium. glo. Fides propriē est de his quæ non videntur, de visis enim nō est fides, sed agnitio. Et subditur: Hæc est laus fidei, si quod creditur, non videtur. Fides dicitur argumentum nō apparentium, quia est inuisibilū certitudo: vt dicit gl. super Galat. 5. Ipsa est probans non probatū: dedignatur enim esse cōclusio. Tria sunt quæ sequuntur ex hoc argumēto, scilicet articulorum certitudo, vitæ rectitudo, præmij æterni celsitudo. De primo iam habitum est. De secundo habetur Rom. 1. Iustus autem ex fide vivit: id est, vitam suā regit & disponit. De tertio, Io. 3. Qui credit in filio, habet vitā æternā. Fides nobis primò proponitur. Secūdo vitæ rectitudo assumitur, ex quibus vitæ æternæ cōcluditur. Ex certitudine fidei infertur vitæ æternæ tāquā ex imperfecta argumētatione. Io. 6. Qui credit in me, habet vitā æternā. Ex fide verò cum vitæ rectitudine, quasi ex perfecta argumētatione vitæ æternæ infertur. Ex fide cum vitæ pravitate cōcluditur mors æterna. De qua cōclusionē Ezech. 7. Fili hominis fac

hac conclusionē: quoniā terra plena est iudicio sanguinū & ci-
 uitas plena iniquitate. Iacob. 2. Quid proderit fratres mei si fi-
 de se dicat quis habere, opera autem nō habeat? nunquid pote-
 rit fides saluare eum? Secundū Chrysol. Fides maiorū est argu-
 mentum fidei minorū. Confirmatur enim fides in minoribus
 per hoc q̄ tot & tam sancti homines eam tenuerunt. ¶ Et notā-
 dum, quod ad viam fidem duō pertinent, scilicet primam ve-
 ritatem cognoscere, & in ea tanquam summū bonum vel bea-
 titudinem rēdere. Quantū ad primū, dicitur fides argumentū
 non apparentium. Quantum ad secundū, dicitur substantia re-
 rum sperandarum. Item fides sic describitur ab August. in li. de
 prædest. sanc. Fides est cogitare cū assensione ea quæ ad Chri-
 stianam pertinent religionē. Et Isidorus: Fides est qua veraciter
 credimus. Chryl. dicit quod fides est sanctissimæ religionis fun-
 damentum. Religio (vt ait Isidorus) est appellata, quod per eam
 vni deo religamus animas nostras ad cultum diuinum seruien-
 di vinculo. Magistraliter etiam sic describitur: Fides est virtus,
 qua ea quæ ad fundamentū religionis pertinet, rectè firmiterq̄
 creduntur. Bernard. in li. de Cōsideratione: Fides est voluntaria
 quædā & certa prælibatio necdū præpalata veritatis. ¶ Et no-
 tandū quod quatuor videntur facere ad hoc q̄ fides viua, licet
 sit cognitio, virtus sit. Primū est, quod actus ipse multū ha-
 bet à voluntate. Sicut enim ille qui multū amat aliquē, volun-
 tarius est ad credendū bona de eo, mala verò de eo credere nō
 vult: Sic ille in quo est amor Dei intēsus, volūtarius est ad cre-
 dendū de Deo omnia, quorum credulitatem credit esse placitā
 Deo: vnde sine ratione sufficienti assentit talibus. 1. Cor. 13. dici-
 tur, quod charitas omnia credit. ¶ Secundum est, quia cōsentit
 his, in quæ difficile est consentire. Vnde sicut diligere inimicū,
 virtutis est, cū ad dilectionem illam meritū eius qui diligi-
 tur non iuuat, sed potius repugnet: sic consentire Deo in his
 quæ contra rationem videntur esse, virtutis est. ¶ Tertium est,
 quod fides viua radius viuus est procedens à fonte vitæ, à sole
 scilicet intelligētiæ. De quo Sap. 5. Sol intelligētiæ nō est ortus
 nobis. Fides mortua est sicut lumē solis, quod est in locis obū-
 bratis, non habens calorem. Fides verò viua non solum lucet,
 sed etiam calefacit: nec solū lumen est ostēdendum, sed etiam
 vita mouens: scilicet ad faciendum bonum, & declinandum à
 malo. Cū videtur concordare quod dicit Aristotel. De Diuina
 scientia, quod plus est virtus, quàm ars. ¶ Quartum est, quod
 mira operatur, vt infra patebit. Marci vltimo: Signa autē eos
 qui

qui crediderint, hæc sequetur. Sicut impetuositas fluminis tunc primo apparet quam fluuius inuenit obstaculum: sic fidei virtuositas, cum aliquid impugnans habuerit. ¶ Itæ fides sic potest describi: Fides est, digna Deo credulitas. Credulitas digna Deo est credere ei propter se, & super omnia. Vnde super illud 2. Corinth. 3. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, dicit glo. quod cogitare est initiu fidei: assentire autè summæ veritati propter se & super omnia, est eius cõplementu. Et notandũ, quod licet fides viua non assentiat primæ veritati principaliter propter rationes, tamen rationes posunt esse introductiua ad eã. Sed postquã ipsa introducta fuerit, dicit sicut dixerunt Samaritani mulieri Samaritanæ: Iam nõ propter tuam loquelam credimus. Ipsi enim audiimus & scimus, quia hic est saluator mundi. Ioan. 4. August. in lib. de Correctione & gratia: Aliud est adiutorium sine quo aliquid non fit, & quo aliquid fit: nam sine alimentis non possumus viuere: non tamè afferunt alicui alimẽta, quod viuat qui mori voluerit, quasi causa sine qua nõ sit, vel ratio nõ sit. Fides viua in anima est, vel speculum creaturaru, vel miracula, vel rationes, vel doctrina: sed lux infusa desuper principalis causa est quod intellectus consentiat firmè in ea quæ sunt fidei. Vnde August. dicit, quod fides est illuminatio mentis ad summã veritatem. Et super illud Mar. 9. Credo Domine, adiuua meã incredulitatẽ, dicit glo. Credulitas nostra infirma est, nisi sit innixa adiutorio Dei.

Quod vna sit vera fides. Et quod illa sit Christiana, multis argumentis ostenditur.

CAP. III.

Sequitur de vnitãte fidei, de qua legitur Ephesior. quarto: Vnus dominus, vna fides. Quinque verò videntur facere ad vnitãtẽ fidei. Primò hoc, quod illud de quo principaliter est fides, vnum est. Vnde super illud, Vna fides, dicit glo. Vnum & idem est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur: id est, vniuersalis. Deus de quo fides est, principaliter vnus est, & non mutatur. Exod. decimo: Audi Israel, Deus tuus vnus est. Psal. Non erit in te Deus recens. Iaco. 2. Apud quem non est transmutatio. Hieronymus: Nec fides mutatur. Tob. 2. Vitã illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab illo. Secundò hoc, quod fides est lumen infusum desuper, & non est à probabilitate reru quæ creduntur: idè non diuersificatur secundum diuersitatẽ rerum creditaru. Ipsa est lucerna quã Dei sapientia accendit ad recuperandã drachmam perditã. Luc. 15. glo. Drachmã est numus

corræ

certæ quãtitatis habens imaginem regis. Drachma perdita est homo qui ad imaginem Dei creatus, in peccatum lapsus est. Ad eandem lucernã possunt diuersa videri, & vna fide diuersa credi. ¶ Tertio hoc, q̄ vna est ratio credendi in omnibus articulis, scilicet prima veritas, cui fides vna semper principaliter innitur. Credulitas quæ per rationes est, secundũ diuersitates rationum debet diuersificari: sed non sic est in fide. ¶ Quarto hoc, q̄ natura hominũ vna, & eadem est apud omnes: ergo & naturalia hominũ eadem debent esse apud omnes: sed intellectus debet Deo de iure naturali obsequium fidei: ergo fides vna & eadem debet esse apud omnes: vnica ergo est vera fides. ¶ Quinto hoc, quod affectiones quas affectus hominis debet Deo, eadem sunt apud omnes: ergo & eadem rationem quod debet intellectus Deo, idem erit apud omnes. Præterea affectionum causa sunt apprehensiones præambula: vt timoris causa est apprehensio diuinæ potentiz vel iustitiæ: spei causa est apprehensio diuinæ liberalitatis, vel misericordiæ: amoris causa est apprehensio diuinæ bonitatis: ergo quum affectiones istæ eadẽ sint apud omnes, & apprehensiones quæ sunt causa illarum, eadem erunt apud omnes. Apprehensiones verò de Deo in præsentia oportet esse fidei, propter paruitatem intellectus hominum, sicut prius ostensum est: ergo vera fides vna & eadem est apud omnes. Præterea aut aliquod obsequium debet Deo intellectus humanus, quod sine eius iniuria nõ possit non soluere, aut nullum. Si dicatur quod nullum, ostenditur hoc esse falsum, per hoc quod simili ratione nec affectus aliquod obsequium deberet Deo, nec etiam corpus: ergo Deus nõ esset Dominus verus, quum nullum seruitium deberetur ei. Præterea conqueritur Dominus de subtractione seruitij affectus, Malach. 1. Si pater ego sum, vbi est honor meus: & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Præterea certũ est cuilibet habenti rationem bene dispositam, quod sine Dei iniuria non potest dici Deum nõ esse adorandum, vel venerandum, vel timendum, vel amandũ. Præterea omnis secta igne & ferro persequitur sentientes contraria fidei suæ, etiam potius, quã fures vel raptores. Philosophus etiam dicit, eos qui dicunt deos non esse adorandos, pœna indigere. Relinquitur ergo, quod aliquod certum seruitium intellectus debetur Deo, quod specialiter consistit in credendo illi. Aliud enim obsequium secundum intellectum, non videtur ei posse soluere vniuersitas hominum. Cogitare solum siue bonum, siue malum, non videtur meritorium esse

esse vel demeritoriū: alioqui Deus qui omnia mala videt, pessimus esset: ergo assensus vel dissensus cogitationi adueniens, meritum vel demeritum facit. Assensus possibilis vniuersitati hominum circa illa quæ de Deo sunt fidei est: ea autē quæ homo tenetur credere de Deo, non sunt infinita: sunt ergo aliqua certa quæ quilibet adultus, nisi sit mēte alienatus, tenetur credere de Deo. Vnde Heb. ii. Credere oportet accedentem ad Deū quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Vbi dicit glo. Sine hac fide nemo vnquam saluari potuit. Si quis tamen obiiciat, quod non est necesse eadem credi de Deo ab omnibus propter paruitatem intellectus quorundā, vel propter defectum doctrinæ vel gratiæ, sed sufficit quædam de Deo credi ab vno, & alia ab alio. Ad hoc dicendum est, quod nullus est adultus, nisi sit mente alienatus: cuius intellectus capax esse non possit eius quod est Deum esse timendū, honorandum, amandum, & in eo esse sperandum: & nunquam fuit mundus quin habuerit doctrinam sufficientem ad huiusmodi credenda. Vnde Gregor. loquens de parabola illa quæ est de operariis in vineam missis, Matth. 20. dicit, Paterfamilias conditor noster est, qui habet vineam vniuersalem ecclesiam, quæ ab Abel vsque ad vltimum electum qui in fine nasciturus est, quot sanctos protulit, tot palmites misit. Hic pater exiit ad excolendam vineam mane hora tertia, sexta, nona, vndecima, operarios conduxit: quia à mundi huius initio vsque ad finem ad erudiendam fidelium plebem, prædicatores mittere non desistit. Gratiæ etiam non deest alicui adulto sanæ mentis ad prædicta, nisi culpa eius impediat. Si quis tamen esset in loco vbi doctrinam circa talia non posset habere, verisimile est nisi culpa sua hoc impediret, occultam inspirationem ei vicem doctrinæ supplere, vel per creaturarum pulchritudinem de conditore & rectore vniuersitatis admoneri. Est igitur vna fides vera omnium verè fidelium, licet inter eos qui aliqui plura, aliqui pauciora de Deo explicitè credant. Omnes tamen parati debent esse credere Deo in omnibus, quæ vel per se, vel per viros fide dignos eos docere vellent. Debent etiam omnes credere omnia, illa esse vera, quæ propheta & alij homines spiritu Dei docti crediderunt & docuerunt. Omnes autem sectæ quantum ad ea in quibus non conueniunt cum illa & vera vnica fide, errores sunt.

Argumenta quibus fides Christiana vnica & vera ostenditur.

Illa verò vera & vnica fides, fides Christiana est: sicut multipliciter potest ostendi. Et primò miraculorum confirma-

rione. Nulla enim alia secta habet miracula ad sui confirma-
 tionem. Miracula huius fidei ab Abel filio Adam facta legun-
 tur. De quo legitur Gen. 4. Respexit Deus ad Abel & ad mu-
 nera eius. Quo modo respexit, alia translatio determinat, quæ
 sic habet, Inflammavit Deus super Abel & super munera eius.
 Ignis enim de celo oblationem eius incendit: ut legitur fa-
 ctum Eliæ in Carmelo. 3. Regum 17. & in Leuit. 9. sub Moysè.
 Deinde subsequuta sunt miracula sub Noë, & sub Abraham, &
 sub aliis vsque ad legem Moysi, & in gente Hebræorum mul-
 tiplicata sunt, & ab exitu Ægypti vsque ad ingressum terræ
 promissionis consolata sunt gentem illam, & donec gens illa
 deseruit hanc fidem, non deseruerunt eam miracula. Tan-
 dem cum hac fide in Apostolis miracula translata sunt ad Ec-
 clesiam ex Iudæis & gentibus collectam. Miracula verò qui-
 bus hæc fides confirmata est, talia fuerunt, quòd solus Deus ea
 facere poterat: sicut fuit statio Solis & Lunæ ad spatium xij.
 horarum ad præceptum Iosue ministri Dei obediens Domi-
 no voci hominis. Iosue 10. Et regressus solis tempore Ezechie:
 Esaiæ 38. Et obscuratio Solis & Lunæ in passione Domini fa-
 cta, propter quam philosophi qui Athenis erant, non valentes
 inuenire naturalem causam illius obscurationis, inducti sunt
 ad hoc, ut dicerent, quòd Deus naturæ patiebatur: & constitu-
 erunt aram illi Deo ignoto, de qua Act. 17. Quis dubitat de hoc,
 quòd ille solus cursum solis mutare potest, qui instituit? Item
 noticia linguarum data Apostolis, & illuminatio subita, quia hi
 qui erant idiotæ docti facti sunt secundum promissionem eis fa-
 ctam à Christo. Ioã. 14. Paraclerus autem Spiritus sanctus quem
 mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, &c. Luc. 21.
 Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere
 & contradicere omnes aduersarij vestri. ¶ Item roboratio Apo-
 stolorum, qui cum adeo debiles essent, quod Petrus qui maior
 videbatur esse ad vocem vnius ancillæ, dum mori timuit, vitam
 negavit, virtute Spiritus sancti induti ex alto, adeo fortes facti
 sunt, ut nullum timerent. Luc. vlt. Sedete in ciuitate quousq; in-
 duamini virtute ex alto. Non timebant eos qui iam Dominum
 eorum occiderant. Act. 4. Non possumus, inquit Petrus &
 Ioannes, quæ vidimus & audimus nõ loqui. Itē n̄ subiugatio
 mundi per paucos simplices. Bern. Licet magna & diuina pla-
 nè fuerint miracula quæ Dominus gessit in terris: hoc tamen
 super omnia alia, enituit: quòd in paucis simplicibus totum mū-
 dum & omnem eius altitudinem sibi subiugauit. Item coniun-
 ctio

Actio fidei cum ratione quasi per totum mundum, quod est unum:
 trium operum mirabilium Dei, quae enumerat Bernar. dicens,
 Tria opera, inquit, fecit omnipotens. Illa maiestas in assump-
 tione nostrae carnis, ita singulariter mirabilia, & mirabiliter
 singularia, ut talia nec facta sint, nec facienda sint amplius super
 terram. Coniuncta sunt quippe adinuicem Deus & homo, ma-
 ter & virgo, fides & cor humanum. Multi etiam mortui resu-
 scitati sunt & à Christo & à fidelibus in nomine Christi. Quis
 autem dubitat quod Deus solus qui homini vitam dedit, potest
 ei eam reddere, postquam eam amisit? Ioan. 10. Potestatem ha-
 beo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Quomo-
 do purus homo hoc posset? Posita enim anima iam non esset
 homo qui eam posset sumere. Cum enim anima ponitur, ho-
 mo desinit esse. Qui verò non est, se rescire non potest. In no-
 mine etiam Christi caeci sunt illuminati, leprosi mundati, pa-
 ralytici & alij infirmi insanabiles secundum naturam sana-
 ri. Quae omnia quum Deus qui solus ea facere potuit, ad con-
 firmationem dictae fidei fecerit, & certissimum sit Deum nolle
 testificari mendacium aliquod, nec velle miraculis homines
 inducere in errorem, nec eos subtrahere à cultura sua. & sic di-
 minuere gloriam suam: manifestum est, veram fidem esse fi-
 dem Christianam, quam Deus sic confirmare voluit. Nullus
 enim intellectus bene dispositus hoc reciperet, quod primò ve-
 ritas posset esse mendax, vel vellet esse causa erroris sibi con-
 tumeliosi. De hac testificatione dicitur 1. Ioan. 5. Qui non cre-
 dit filio, mendacem facit patrem: quia non credit in testi-
 monium quod testificatus est Deus de filio suo. Item Ioann. 5.
 Ego habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quae dedit
 mihi pater ut perficiam, ea ipsa opera quae ego facio testimo-
 nium perhibent de me: quia Pater misit me. Item eiusdem 15.
 Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum
 non haberent. Et eiusdem 14. Pater in me manens ipse facit
 opera. Non creditis, quia ego in Patre: & Pater in me est? Alio-
 quin propter ipsa opera credite. Si quis tamen dicat miracu-
 la illa non esse facta ad fidei testificationem: patet hoc falsum
 esse per modum quo miracula facta sunt. Et exempli causa
 pauca miracula ponamus. Matth. 9. dicit Christus: Ut sciat
 quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi pec-
 cata: tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuum, & vade
 in domum tuam, & surrexit &c. Patet ex ipsa litera miracu-
 lum illud factum esse in testimonium fidei. Et Actuum 3. dixit

Petrus claudo ex utero matris suae: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et sequitur: Et protinus consolidata sunt bales eius, & planta, & exiliens stetit & ambulabat. Et de Dionysio Arcopagita legitur, quod cum disceptaret cum Paulo, forte pertransiit caecus per viam coram eis; & statim ait Dionysius Paulo: Si dixeris huic caeco: In nomine Dei tui vide, & viderit: ego credam statim. Sed ne utaris verbis magicis: quia forte nostri verba quae habent huiusmodi efficaciam, ego praescribam tibi formam verborum. Hanc, inquit, formam verborum dices ei: In nomine Iesu Christi nati de Virgine, crucifixi, mortui, qui resurrexit, & ascendit in caelum, vide. Et ut omnis tolleretur suspicio, praecipit Paulus Dionysio, ut ipse eadem verba proferret. Et in ea verborum forma dixit Dionysius caeco ut videret: & statim vidit, & confessus est Dionysius se credere. De probatione per miracula, dicit Petrus Actuum 2. Iesum Nazarenum virum approbatum a Deo in vobis virtutibus & prodigiis & signis quae fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio & praescientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis. Et Bernardus in sermone de Ascensione, ostendit Christum perfecisse probationem dominij sui, cum in caelum ascendit, his verbis: Cum Iesus se dominum uniuersorum quae sunt in terra, & in mari, & in inferno probasset: non restabat nisi ut aeris & calorum se Dominum probaret. Terra eum Dominum cognouit: quia ad vocem virtutis eius, cum clamaret voce magna, Lazare veni foras: mortuum reddidit. Cognouit mare, quia solidum se praebuit sub pedibus eius. Cognouit infernus, cuius ipse portas areas & vestes ferreos confregit, & Satanam ligauit. Sic inquam qui in ore piscis cum ipso pisce staterem inuenire praedixit, proculdubio & maris, & omnium quae in mari sunt, Dominus fuit. Qui mortuos suscitauit, leprosos mundauit, caecos illuminauit, omnes effugauit infirmitates, Dominus omnium fuit, & eadem manu, qua fecerat quae defecerant, reficiebat. Ad perficiendam igitur fidei nostrae integritatem restat, ut videntibus discipulis per medium aeris Dominus ascendat, & tunc probabitur, quia dominus uniuersorum es. etiam tibi profecto debebitur, ut in nomine tuo omne genu flectatur. ¶ Circa miracula vero notabile est, quod ministri Christi post passionem eius in nomine ipsius maiora miracula fecerunt quam Christus fecisset, sicut ipse promiserat. Ioan. 14. Qui credit in me,

me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Maius fuit, quòd ad umbram Petri sanabantur infirmi, Act. 5. quàm quòd ad tactum vestimenti eius mulier fluxum sanguinis pariens sanata est. Matt. 9. Item longè fuit maius, quòd duo latrones qui veneno sumpto mortui erant, suscitati sunt tunica beati Ioannis Euang. posita super eos. Item Dominus in Euangelio legitur tres mortuos suscitasse: sed de beato Andrea legitur, quòd quadraginta submersos suscitauerit. Item sancti non solum viui, sed & mortui fidem istam miraculis confirmauerunt. Et vt vno verbo dicam, quasi vniuersitas rerum fidem istam mirabiliter confirmauit. Vnde Greg. in homilia Epiphania: Omnia, inquit, elementa authorem suum venisse testata sunt: vt enim de his quidem vsu humano loquar, Deum hunc celi esse cognouerunt, quia protinus stellam miserunt. Mare cognouit, quia sub plantis eius se calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente contremuit. Sol cognouit, quia lucis suæ radios abscondit. Saxa & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius scissa sunt. Infernus cognouit, quia hos quos tenebat mortuos reddidit, & tamen hunc quem Dominum omnia insensibilia elementa senserunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum esse minimè cognoscunt, & duriora saxis scindi ad penitentiam nolunt: eumque confiteri abnegant, quem elementa (vt diximus) aut signis aut scissionibus Deum clamant. ¶ Secundo potest ostendi veritas fidei Christianæ testium multitudine, omni exceptione maiore, & primò producamus in medium Ioan. Baptistam, qui à prophetis prædictus fuit. In Psal. Parauit lucernam Christo meo. Esa. 40. Vox clamantis in deserto &c. Et Malach. 3. Ecce ego mittam Angelum meum & præparabit viam ante faciem meam. Hunc Deus miraculosè nasci fecit in mundo isto ex sanctis patribus. Cùm Elizabeth esset sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Lucæ 1. vt ferret testimonium Christo, Ioannis 1. Hic venit in testimonium, &c. Quis dubitat de hoc quòd Deus non ideo fecit eum nasci miraculosè in mundo isto, vt testimonium perhiberet mendacio. Ioannis 5. Vos misistis ad Ioannem, & ipse testimonium perhibuit veritati. Eius conceptio & natiuitas pronuntiata sunt ab Angelo. Lucæ 1. Hic in vtero materno testimonium dedit Christo. In eodem: Ecce vt facta est vox saluationis tuæ in auribus meis, ait Elizabeth, exultauit infans in gaudio in vtero meo. Sine omnidolo fuit testimonium illud. Ipse tantæ sanctitatis fuit, quòd

Iudæi miserunt ad eum Sacerdotes & Leuitas, vt scirent ab eo virū ipse esset Christus. Io. 1. Et credidissent ei, si dixisset se esse Christum. Io. 5. Vos voluistis exultare ad horā in luce eius, vt crederetis ipsum esse Christum. dicit Gloss. interli. Quanto magis debuerunt credere ei ferenti testimonium alij; efficacius enim est testimoniū quod aliquis perhibet alij, quā quod perhibet sibi. Ioannis 5. Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. Sanctitas Ioannis non solā Christianis, sed etiam gentilibus & Iudæis nota est. Testimonium eius multū efficacius est ad confundēdum Iudæos. Ideo post illud Psalm. Parauit lucernam Christo meo, subditur, Inimicos eius induam confusione &c. Qualiter Christus testimonio Ioannis confuderit Iudæos, habes Matthæi 21. Baptismus, inquit, Ioannis vnde erat? de celo, an ex hominibus? & illi cogitabant intra se, dicentes: Si dixerimus, de celo, dicit nobis, quare ergo non credidistis ei? Si autem dixerimus, ex hominibus: timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. De testimonio Ioannis de Christo habes Ioannis 1. Qui post me venturus est, ante me factus est. Ante, scilicet dignitate, quia prior me erat, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et post: Cuius non sum dignus vt soluam corrigiam calciamenti eius. Item: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Item: Vidi spiritum descendentem quasi columbam de celo, & manentem super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Aliud testimonium est Ioannis Euangelista: Vidimus, inquit, gloriam eius: gloriam quasi vnigeniti à patre. Vidimus, id est, cognouimus, per miracula, per vocem elapsam de celo, per Transfigurationem, Resurrectionem, Ascensionem, Spiritus sancti missionem, gloriam eius talem & tantam, vt decet vnigenitum Dei patris. Et 1. Ioannis 1. Quod fuit ab initio, quod audiuimus & vidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus & testamur, & annuntiamus vobis. ¶ Fidei nostræ testimonium dant Deus, & homo, & angelus. De primo habemus 1. Ioannis 5. Tres sunt qui testimonium dant in celo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et subditur: Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, secundum

cundum glossam, Pater perhibuit testimonium Christo, dicendo: Hic est filius meus dilectus. Filius in transfiguratione, ostendendo potentiam deitatis, & speciem beatitudinis. Spiritus sanctus super Christum in specie columbae descendendo, & in nomine Christi corda discipulorum implendo. ¶ Testimonium verò hominum talium fuit qui notæ fuerunt sanctitatis, mundi contemptores, nullum hominem timentes, qui veritatem fidei morte propria ausi sunt confirmare, cum manifestum sit, quòd nullus sani capitis morte mendacium auderet confirmare. Etiam homines mendaces in morte veritatem confitentur. Etiam ipse Christus veritatem fidei morte propria confirmavit. Hoc signum speciale tanquam certissimum promittebat ipse Iudæis. Matthæi 12. & 16. Generatio, inquit, mala & adultera signum quærit, & non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetae. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus &c. cum omnino duæ res peccatum faciant, scilicet timor & cupiditas, ut dicit glossa super illud Psalm. Incensa igni & suffossa. quæ causa posset esse mendacij in illis qui transitoria bona contemnebant, & mala latenter sustinebant? Philippen. 3. Omnia arbitror ut stercorea, ut Christum lucrifaciam. Actuum 20. Spiritus sanctus per omnes ciuitates protestatur mihi dicens: Quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent, sed nihil horum vereor. Si quis verò dicat sanctos noluisse decipere, sed deceptos fuisse: Quomodo potuit Christus decipi circa suum esse, cum natura rationalis maximè habeat cognoscere se esse? Augustinus in libro de Anima & spiritu: Nihil tã nouit mens vel anima, quàm id quod sibi præsto est: nec menti vel animæ quicquam magis præsto est, quàm ipsa sibi: nihil ergo tantum nouit, quantum se esse. Quomodo ergo Christus decipi poterat, cum dicebat Ioannis 8. Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Item 10. Ego & pater vnum sumus. Item cum naturæ rationalis per se notæ sint operationes suæ: Anima enim per se cognoscit se credere, vel intelligere, vel diligere: quomodo poterat decipi? circa illud Ioan. 8. Ego principium, qui & loquor vobis. ipse sciebat se simplicitat omnium quæ creata erant principium fuisse. Luca 8. Tetigit me aliquis: nam & ego cognoui virtutem de me exisse. Item quomodo Paulus circa caelestia bona decipi potuit, qui raptus est vsque ad tertium cælum: vbi audiuit arcana verba quæ nota

licet homini loqui. 2. Corin. 1. ¶ De testimonio hominum de Christo legitur Actuum 10. Nos testes sumus: ait Petrus, omnium quæ fecit Iesus in regione Iudæorum & Hierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis qui mâducauimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes prophætæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Testimoniũ verò istud tam citò Deus confirmauit. Vnde subditur: Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Testimoniũ Petri de Christo habes similiter Mat. 16. Tu es Christus filius Dei viui. Et Ioãnis 6. Ait Petrus: Nos credimus & cognouimus: quia tu es Christus filius Dei viui. ¶ Fidei nostræ testimonium dedit Angelus in Christi Conceptione. Lucæ 2. Item in eius Natiuitate. Lucæ 22. Ecce Angelus Domini stetit iuxta illos &c. Et post: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum. Item, & facta est cum Angelo multitudo militiæ celestis exercitus. Item in resurrectione. Matthæi, Marci, & Lucæ vltim. Ioãnis penult. Item in Ascensione. Actuum 1. ¶ Fides ista testimonium habet, & à domesticis, & ab extraneis. Exod. 8. Magi Pharaonis deficientes, in tertio signo compulsi sunt confiteri, Digitus Dei est hic. Deuteronom. 32. Non enim est Deus noster vt dij eorum, & inimici nostri sunt iudices. Et Matthæi 9. Videntes turbæ Christum mirabilia operantem, dixerunt: Nunquam sic apparuit in Israël. Et Ioãnis 9. Illuminatus cæcus à natiuitate, dixit: A seculo non est auditum quòd quis aperuit oculos cæci nati. Et Ioãnis 11. Ipsi pontifices & Pharisei dixerunt: quid facimus? quia hic homo multa signa facit: si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Et Iosephus, qui semper fuit Iudæus sapientissimus in veteri legè, qui captus fuit in vltima captiuitate Hierusalem facta per Titum & Vespasianũ, tale testimonium dedit Christo: Fuit eisdem temporibus Iesus, sapiens vir, si tamen eum virum dicere fas sit. Erat enim mirabilium opetum effector, & doctor eorũ qui libeter quæ ventura sunt audiunt, & multos ex gentibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Item post crucem his qui ab initio eũ dilexerant, apparuit eis iterum visus secundũ quod prophætæ vel hæc vel alia de eo futura prædixerat. Sed vsque in hodiernum diem

diem Christianorum qui ab eo dicti sunt, & nomen perseuerat
 & genus. ¶ Hodie etiam fidei nostræ aliæ sectæ testimonium
 perhibent eam post suam aliis præferendo. Vnde cum testimo-
 nium quod pro se perhibent, nullū reputemus: testimoniū eorū
 quod alicuius valoris est, pro fide nostra est. Item nobiles Phi-
 losophi in his quæ de Deo noscibilia sunt, fidei nostræ testimo-
 nium perhibet: vt circa hoc, q̄ vna sit prima causa, & q̄ æterna
 sit summæ potentia, summæ sapientia, summæ bonitatis. Vn-
 de quantum ad ista fides nostra ex intimis Philosophiæ sumpta
 est disciplinis, iuxta verbum Boëtij in præmio libri de Trini-
 tate. ¶ Fidei etiam nostræ testimonium perhibet vniuersitas
 creaturarū, quantū ad ea quæ de Deo cognoscibilia sunt. Hoc
 enim q̄ vnus est mūdus, attestatur q̄ vnus sit Deus. Accedat quæ
 cunq; vis creatura, & faciat aliū mundū tantū, & talē qualis est
 iste mūdus, & dicā, Quia Deus est. Perpetuitas creaturarū atte-
 statur æternitati creatoris, cū omnis causa potērior sit suo effe-
 ctu. Magnitudo verò eius potētiæ, pulchritudo sapientia, utili-
 tas creaturarū bonitati. ¶ Tertio potest ostēdi veritas fidei no-
 stræ per hoc quod reuelationes, & prophetias habet. Reuelatio-
 nes habuit ante legem: vt sub Noë, Abraham, & Iacob, vt pa-
 ter ex lib. Genesis, quæ multiplicata sunt lege suscepta. Num.
 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione appa-
 rebo ei, vel per somnium loquat ad eum. at non talis seruus
 meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim
 ad eos loquor ei. Deuteronom. 4. Non est alia natio tam gran-
 dis quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster
 adest cunctis obsecrationibus nostris. Psal. Nō fecit taliter om-
 ni nationi &c. Et Baruch 4. Beati sumus Israël: quia quæ pla-
 cent Deo, nobis manifesta sunt. ¶ Prophetia quas habet fides
 nostra multum confirmant eā. Vnde cū Ioannes Baptista mi-
 sisset discipulos ad certificandum eos de Christo,
 Matth. 11. Dominus certificauit eos ostendendo prophetiā esse
 impletam quam prædixerat Esaias de aduentu eius. Esaias 35.
 Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæ-
 corum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus
 claudus, & aperta erit lingua mutorum. Vnde ait Dominus
 discipulis Ioannis: Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis
 & vidistis, cæci vident, claudi ambulant &c. Item Esaias 41. Di-
 cit Dominus ad deos non veros, Annuntiate quæ ventura
 sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos. Reuelationes &
 prophetia cum hac fide translatae sunt in ecclesiā collectam ex

gentibus: vt patet in reuelatione illa excellenti, de qua 2. Co-
 rint. 12. quæ Paulo facta est vsque ad tertium cælum raptò. Et in Io-
 anne, cui reuelata sunt tot myſteria, quæ in Apocal. continetur.
 Iudæi verò modo nõ habent reuelationes vel prophetias, quia
 hanc fidẽ deſeruerunt, ¶ Quarto per hoc, quod fides noſtra di-
 gniffima de Deo ſentit. Augu. Prudentum eſt æſtimare & fide-
 lium quæ ſit fides purior & maiestate Dei dignior. Aliæ ſectæ
 malè ſentiunt de Dei omnipotentia: ſicut qui negant Deum
 poſſe corpora noſtra ſuſcitare, vel naturã noſtram potuiſſe ſu-
 mere. Alij de eius bonitate, vt qui negant lapſos in peccatum
 per penitentiam poſſe redire ad Deũ. Alij de eius iuſtitia: vt qui
 negant Deum vindicatorũ peccata: aut qui dicunt eũ falſè nõ
 vindicatorũ æternaliter. Fides verò noſtra omnipentiã Dei
 prædicat, & ſummã eius ſapientiam & bonitatẽ. ¶ Quinto per
 hoc quod fides noſtra de homine probabiliora ſentit, & quæ ma-
 gis deceant creaturã rationalẽ. Dicit enim eum ad imaginẽ
 Dei creatum. Genefis 1. Creauit Deus hominem ad imaginẽ &
 ſimilitudinem ſuam. Ad ſimilitudinem etiam Dei monet viuere.
 Epheſi. 5. Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi. & ad
 gloriam ſimilẽ diuinæ gloria promittit peruenire. 1. Io. 3. Cha-
 riſſimi nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit nobis quid
 erimus. Scimus quoniã cum apparuerit, ſimiles ei erimus. Gens
 Iudæorum & gens Mahometi ſentiũt indigna de Dei magni-
 ficentiã, dum gens Iudæorũ ſperat ſolam affluentiam tẽpora-
 lium à Deo, & gens Mahometi ſolas delicias corporales quan-
 tum ex promiſſione legis corũ. Vtraque autẽ ſpes dicta videtur
 eſſe hominũ, qui in vanum acceperunt animas ſuas. & ferè eſt
 brutalis. Cũ anima inuiſibilis ſit, bonis inuiſibilibus remun-
 rãda eſt: nec natura rationalis bonis ſe inferioribus beata fieri
 poteſt. Aug. Beatã vitam inuenitur: cũ id quod eſt hominis optimũ,
 & amatur, & habetur, quod deterius eſſe quã ipſe homo non
 poteſt: quiſquis quod ſeipſo deterius eſt, ſequitur, fiet ipſe dete-
 rior. ¶ Fides etiã Chriſtiana hominem ad maiorẽ perfectionem
 perducit, quantum ad Deum, & quantum ad proximũ: quãtum
 ad Deũ, quia de Deo prædicat quæ maximum timorẽ Dei no-
 bis incutiũt, & ad ſpem maximẽ erigunt, & Dei amorẽ in nobis
 maximẽ accendũt. Oſtendit enim diſtinctiſſimam iuſtitiam Dei
 in rebelles ipſius, & vindictã æternã mirã acerbitatis, quod
 efficaciffimum eſt ad timorem incutiendum. ¶ Item oſtendit li-
 beralitatem Dei qua filio proprio propter nos nõ pepercit, pro-
 pter quod nullus locus deſperationis in nobis relinquitur.

Roma

Romano. 8. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Item beneficium redemptionis, quod est maior ignis ad accendendum cor nostrum, quam esset totus mundus ad accendendum corpus nostrum, si totus arderet, cordibus nostris immittit amorem: quid magis idoneum ad accendendum & inflammandum diuinum amorem in nobis? Non accenditur melius ignis quam igne: nec est maior ignis spiritualis amore quo filius Dei amauit nos. Io. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis: quantum ad proximum: quia dilectionem iubet ad inimicos extendere, & nostra proximo communicare: & si necesse est, etiam animam pro eo ponere. Matt. 5. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos &c. r. Io. 3. Qui habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? In eodem: In hoc cognouimus charitatem Dei: quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. ¶ Sexto per successum quem habuit populus qui hanc fidem suscepit, dum secundum eam vixit, & defectionem ipsius: vel dum fidem istam deseruit, vel dum secundum eam non vixit. Ut enim omittamus de aliis, quis sufficeret narrare nobiles triumphos quos habuit populus iste in paucis vincens infinitos: iuxta promissionem domini. Leuit. 26. Si in preceptis meis ambulaueritis &c. persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis: persequentur enim de vestris quinque centum alienos, & centum ex vobis decem millia. Quando autem male se habebant in fide, vincebantur. Leuit. 26. Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata &c. corrueris coram hostibus vestris, & subiiciemini his, qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Et paulo post: Terribit vos sonitus folij volatis &c. Et Iosue 7. Non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui contaminatus est hoc scelere. Deuteron. penul. Beatus es tu Israel, qui similis tui popule, qui saluaris in Domino: scutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuæ Deus tuus. Item Iudi. 5. Deus coram pugnavit pro eis, & vicit, & non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultura Domini dei sui. Quotiescunque autem præter ipsum Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in opprobrium, & in gladium. Quotiescunque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Quum igitur

tur fides Christiana tot habeat veritatis suæ argumenta, inexcusabiles sunt tot argumentis nolentes acquiescere, & merito puniuntur. Valde incredulus est, cui tot testimonia facere fidem non possunt. Valde ponderosus est vel valde debilis, quem tot appositiones sustentare non sufficiunt. Nec mirum si offenditur prima veritas, quando tot pignoribus signorum vel aliarum probationum ei non creditur, cum paucioribus testibus crederetur vni Iudæo vel Saraceno. De punitione in fidelium, legitur Deuteron. 18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, &c. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam. Quod verbum assumit Petrus Act. 3. dicens: Omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Eiusdē 4. Non est in alio aliquo salus, nec nomen est aliud sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. & Io. 3. Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei. Hoc autem est iudicium, id est, causa damnationis, dicit August. quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quam lucem, & eiusdē 8. Si non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Et eiusdē 15. Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Esa. 67. Gens, & regnum quod non seruiert tibi, peribit. Matt. vlt. Qui non crediderit, condemnabitur. Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. 1. Cor. 14. Ignorans ignorabitur.

De commendatione Fidei.

CAP. IIIII.

Sequitur de commendatione Fidei. Notandum ergo quod fides Deo multum placet, diabolo displicet, homini multum prodest. de primo Ecclē. 1. Beneplacitum est Deo fides & mansuetudo. Hæ duæ virtutes multum placet Deo in homine: quia fides Deo subiicit intellectum, mansuetudo affectum: vnde Dominus hominem mansuetum & fidelem diligit quasi suum. Fides adeo placet Deo quod sine ipsa nihil placet ei. Hebræ. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Omnes infideles filij iræ sunt. Vnde Io. 3. Qui incredulus est filio, non videbit vitam æternam, sed ira Dei manet super ipsum. Oculi diuinæ misericordiæ non respiciunt nisi ubi est fides. Vnde propitiatorium non excedit arcam. Exo. 25. Arca significat populum fidelem quæ propitiatio diuina non excedit. Remissio enim peccatorum non est extra fidem Ecclē. 1. Hier. 5. Domine oculi tui prospiciunt fidem. Vbi

amor

amor, ibi oculus. Io. 6. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. Crede in Deum est speciale opus Dei & quia Dei donum, & quia Deo valde acceptum: nec mirum si multum placeat Deo fides, quum ipsa primum obsequium faciat Deo. Signum huius placentia: est hoc, quod Deus tantum facit pro fide. Matt. 8. Vade, dixit Iesus Centurioni, & sicut credidisti, fiat tibi, Hieron. Cuique sicut credit, ita fit. Fides Deo placet etiam sine sacramentis: ut patet in Abraham, qui ante sacramentum Circumcisionis per fidem Deo placuit. Gen. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Sacramenta vero sine fide Deus quasi non reputat. Galat. 5. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet neque praeputium: sed fides quae per charitatem operatur, Fides porta est per quam princeps vniuersorum intrat ad cor hominis. Ezech. 46. Sine ea non videtur dominus dominum habere in corde, quum non habeat ibi ingressum. Ipsa est porta aurea per quam intravit in mentem virginis lux & decus vniuersae fabricae mundi. Prius enim intravit filius Dei in mentem virginis, quam in ventrem. Luc. 1. Beata quae credidisti: quia perficietur in te quae dicta sunt tibi a Domino. Aug. in li. de Virginitate: Beatior fuit Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi. Materna propinquitas nihil Mariae profuisset, nisi felicius Christum corde quam carne gestasset. Porta fidei morti & aethori mortis clausa est: nec infernalis exercitus praeualebit aduersus eam. Vnde super illud Mat. 16. Et portae inferi: dicit gl. Qui intimo cordis amore fidem Christi percepit, quicquid ingerit extra, facile vincit. Haec porta sanguinis agni debet habere & in superliminari & in utroque poste, ne exterminator menti noceat. Exo. c. 12. Superliminare tinctum debet esse sanguine Christi, ut intuitu humilitatis Christi & passionis eius mens superbia caueat. In utroque etiam poste debet esse sanguis agni, ut exemplo Christi, nec aduersa mens timeat, nec prospera concupiscat. ¶ Fides porta est tabernaculi, scilicet militantis Ecclesiae, ubi hostia offerenda est Leuit. 17. Homo quilibet de domo Israel, qui occiderit bouem, aut ovem, siue capram, in castris, siue extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit. Nec mirum si fides valde est Deo grata: quia sine fide Deus non colitur, quum de eo non cognoscatur quare timendus sit, vel amandus, vel obsequio honorandus. ¶ Fides thesaurum absconditum regni caelestis quem daturus est Dominus seruientibus sibi hominibus ostendit. Fides primum Dei hostem, scilicet sensum humanum occidit. Hostis iste in sapientibus hu-

ius mūdi est fortissimus hostis Dei, qui significatus est per cini-
fes, quorū plaga non legitur curata. Exod. 8. Cinifes de puluere
terrae educti, argumenta sunt philosophorum de subtili terre-
no sensu prodeūtia, qui oculum fidei lādunt. Vnde glo. Orige.
Hoc animal corpus cui infederit acerbissimo terebrat stimulo,
vt quem volantem videre quis non valet, sentiat stimulārem.
Hoc ergo animal arti dialecticā comparatur, quæ minutis &
subtilibus verborum stimulis animas terret, & tāta calliditate
circuuenit, vt deceptus non videat, nec intelligat vnde deci-
piatur. Hæc plaga non curatur. Idola enim philosophorum re-
manserunt, quum idola gentiū destructa fuerunt, vt ait quidā.
Fides intellectum captiuat in seruitium Christi 2. Corin. 10. In
captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequiū Chri-
sti. Fides in arce mentis, scilicet in intellectu insigne regium
ponit, scilicet filium in cruce pēdentem de morte, & de mortis
authore triumphantem. ¶ Item fides matrimonium inter ani-
mam & Deum inītiat. Osee 2. Sponsabo te mihi in fide, quod
charitas consummat 1. Corin. 6. Qui adhæret Domino, vnus
spiritus est cum illo. ¶ Fides est velut anulus argenteus posi-
tus in digito sponsæ. Ornamentum enim est à Christo datum
rationi, quæ per digitū intelligi potest: quia discretiua est. Anu-
lus nec excedere debet, nec excedi: sic fides nec excedere debet,
nec excedi. Nō enim debet Christo attribuere alter quid, quod
eius non sit: nec de eo negare quod ipsius sit. In argento verō
intellige quod fides cādore puritatis & luce salutaris veritatis
debet resplendere, & suauitate sincera confessionis debet re-
sonare. Argentum enim candidum est & resonat. ¶ Item fides
virginitas est, meatu intellectu à corruptione erroris seruās,
& vndique protegens, sicut anulus digitū cingit ex omni parte.
¶ Fides quantum proprio sensui detrahit, tantum intellectum
diuini sensus capacem facit: sicut Sapiens dicit de propria vo-
luntate, quod tantum virtuti adiciēs, quantum propriæ volū-
tati detraxeris. Qui vult venire post Christum, debet abnegare
semetipsum: iuxta verbum Domini Matth. 16. & quantum ad
propriū sensum, & quantum ad propriam voluntatem.
¶ Fides primogenita est inter virtutes: ideo merito à Deo be-
nedicta. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ioan. 20. & Lu-
cæ 16. Beati oculi qui vident quæ nō videtis: quod de visu fidei
intelligendum est. Galat. 3. Qui ex fide sunt, benedicentur cum
fidelī Abrahā: proptet prædicta nō est mirum, si fides Deo pla-
cet. ¶ Diabolo verō multum displicet: nec mirum, quū ipsa ei

culsum

cultum & honora, qui ei in mundo exhibebatur, abstulerit: ipsa
 diabolū expulit ab hominibus, & quantū ad animas, & quantū
 ad corpora. Act. 15. Fide purificans corda eorum. Marc. vlti. Si-
 gna autem eos qui crediderint hæc sequentur. In nomine meo
 demonia eiciant: hæc est quæ diabolo resistit. 1. Petr. vlti. Cui
 resistite fortes in fide. Ipsa est scutū, ignea tela inimici extin-
 guēs. Ephes. 6. In omnibus sumentes scutū fidei, in quo possitis
 omnia tela inimici ignea extinguere. Ipsa est lorica totum ho-
 minem interiorem à diabolo protegens. 1. Theslal. quarto: So-
 brij simus indui lorica[m] fidei. Ipsa caput serpentis infernalis,
 quod est error vel infidelitas, conterit. Gen. 3. Ipsa conteret ca-
 put tuum. Ecce. 25. Non est caput nequius super caput colubri.
 Sicut caput noui hominis fides, scilicet diligentissime custo-
 diendum est, secundum illud Matth. capit. decimo: Estote pru-
 dentes sicut serpentes: sic ad destruendum caput serpentis in-
 fernalis, scilicet errorē, maximè est conandū. Et in primo pec-
 cato angeli, & in primo peccato hominis error videtur fuisse.
 Esaiæ 14. Ero similis Altissimo. Gene. 5. Nequaquā morte mo-
 riemini. Scit enim Deus &c. Fides diabolū de arce mentis
 expellit, ponens ibi vexillum Christum in cruce pendentem.
 quod multū diabolo displicet. Quum enim superbissimus sit,
 multum displicet sibi, quum ab arce mentis expellitur & cum
 vexillum illud exosum ei sit, eò quòd in cruce deuictus fuerit,
 hoc vexillum timet hostis sciens adesse regis præsentiam. Non
 enim dat regale vexillum exercitui, nisi rex præsens fuerit. Vi-
 dens ergo illud, de victoriā desperat: sciens se contra regem di-
 micare. Item quia diabolus in cruce deuictus fuit, multum ti-
 met crucem. Bernar. Nullus dæmon propè stare poterit, vidēs
 gladiū in quo deiectus est: crucem scilicet. ¶ Fides lux est, val-
 de exosa latroni infernali. Io. 3. Qui male agit, odit lucem. Iob
 34. de latronibus: Quum subito apparuerit aurora, arbitrantur
 vmbra[m] mortis. Ipse est vt falsus mercator volēs homines de-
 cipere: ideò tenebras quarrit. Et est velut deformis adulter, qui
 non vult se ad lucē ostendere. Iob 24. Oculus adulteri obseruat
 caliginem. ¶ Fides oculus est quem coruus infernalis multum
 quarrit eruere: sicut coruus visibilis primò currit ad oculum ca-
 daueris. Nec mirum, quum fides diabolū & eius insidias dete-
 gat. Sine fine hostis inuisibilis nō videtur: & ideò non cauetur.
 Oculum fidei diabolus seruientibus sibi velat, ne videant quò
 ducantur, sicut solent oculi velari his qui ducuntur ad patibu-
 lum. Quidam senex dicit in vitis Patrum: quando operiuntur
 oculi

oculi animalis, tunc circuit ad molendinum, alioquin non ambulat in circuitu molæ, sic diabolus si operuerit oculos mentis, in omne peccatum humiliat hominem. Iudic. 16. Sampson erutis oculis ad molam circuit. Fides est oculus dexter animæ, quo amissio homo ad pugnam inutilis est: ideo hostis inuisibilis fidem multum conatur destruere. 1. Reg. 11. In hoc feriã vobiscum fœdus, vt etiam omnium vestrum oculos dextros. Cuius intentio erat, quod dextris oculis erutis, quum operirentur sinistri scuto, ipsi inutiles fierent ad pugnam. ¶ Fides diabolo non cessat contumeliam facere, ipsa ostendit eum nullius creaturæ dominum esse, & authorem totius mali, & propter culpam suam iam iudicatum. Ioan. 16. Princeps mundi huius iam iudicatus est: ideo non est mirum, si fides multum exosa est diabolo. ¶ Fides est valde utilis homini: ipsa est lux tenebras infidelitatis expellens: vbi fides non est, tenebræ sunt. Exod. 10. Factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Ægypti. Et subditur: Vbicunque habitabant filij Israël, lux erat. ¶ Fides inter opera creationis prima est, in minori mundo, homine scilicet: sicut lux in maiori mundo prima fuit. Genesi. 1. Post creationem cæli & terræ, subditur: Fiat lux, &c. ¶ Fides columna nubis est de Ægypto tenebrarum errorum intellectum potenter educens. Exod. 13. Fides columna est fulciens cor hominis. Vetus enim homo qui per ea significatus est, habet caput tremulum: & oculos caligantes: sed fides viuæ, & oculum intellectus illuminat, & cordi vacillanti fulcimentum præstat. Est enim fides fida & salutaris credulitas. Bern. in 5. lib. de consideratione. In his quæ fidei sunt omnino cauenda est confessio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumque est, fidei opinio reuocet in questionem. Opinio enim si habet assertionem, temeraria est: fides si habet hesitationem, infirma est. ¶ Et notandum quod columna illa ex parte filiorum Israël lucida erat: ex parte verò Ægyptiorum, tenebrosa: sic fides fidelibus lux est, quam infideles tenebras reputant: maxime quantum ad ea quæ pertinent ad incarnationem filij Dei, & liberationem generis humani. Ipsi sunt quasi nocturæ lucem reputantes tenebras. Esaia 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum: ponentes lucem tenebras, & tenebras lucem. Fides videtur eis stultitia, quum tamen sit vere sapientia. 1. Corinth. 1. Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Fides est lucerna, ad quam in nocte vitæ præsentis ambulatur. 2. Corinth. 5. Per fidem ambulamus, & non per speciem. Augustinus in lib. de Fide, ad Petrum: Si qui

quis nō ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem. ¶ Fi-
des ceteris virtutibus lumē ministrat. Ipsa est stella matutina,
solem iustitię & intelligentię præueniens. Per eam oritur dies
gratię, quę sequetur dies glorię. Ipsa est stella cardinalis nauigantibus per mare huius mūdi, portam ostendens & patriam.
Ipsa est stella reges spirituales ad Saluatorem adducēs. Matt. 2.
Ipsa est prima gemma in corona intellectus, quę ex quinque
luminibus fabricatur. Corona intellectus est lumē salubris co-
gnitionis. Job 31. Librum scribat ipse qui iudicat, vt in humero
meo portem illum, & circumdem illum quasi coronam mihi.
¶ A sole intelligentię quasi quinque radij luminis viui fluunt
super intellectum nostrum: scilicet lumen fidei, cōsiliij, prudenti-
ę, intellectus, & sciētię. Diuersitas verò horum luminum vi-
detur sic posse ostendi. Anima ad tria habet cōparationem: sci-
licet ad principiū a quo est, scilicet ad Deum: & ad opera, quo-
rum ipsa est principium: & ad ea quę dant ei occasionem, vt sit
principium eorum, instruēdo scilicet eius intellectum, vel mo-
uendo affectū siue voluntatem. Signa uaturalia vel positiua in-
tellectum instruunt: bona & mala inquantū talium, talia mo-
uent affectum. Fides est lumen illuminans intellectū circa prin-
cipium, a quo est anima, ostendens ei Dei maiestatem, & iusti-
tiam, & misericordiam Dei in creaturas racionales. Donum ve-
ro cōsiliij & virtus prudentię illuminat animū circa opera quo-
rum ipsa est principium. Ad cōsiliū pertinet deliberare an ali-
quid sit faciendum. Ad prudentiam verò pertinet prouidere, vt
opus fiat eo fine quo debet, & vestire illud aliis debitis circum-
stantiis: prudentia verò prouidere debet vt opus agentis sit fru-
ctuosum, Deo gratum, proximo lucens per bonum exemplum.
Et sicut alterius scientię est cognoscere an expediat aliquem
sanari, alterius verò cognoscere qualiter aliquis sit sanandus,
quia primum pertinet ad theologiam, secūdam ad medicinam:
sic aliud lumen est donum cōsiliij quàm prudentię. Donum verò
scientię proprię pertinet ad bonum & malum, inquantum mo-
uent affectum nostrum. Vnde a tali materia denominatur. Gen.
2. Cū dicitur lignum sciētię boni & mali. Et eiusdem 3. Eritis
sicut dij, sciētes bonum & malum. Ad hoc donum pertinet co-
gnoscere deceptiones, quas bona presentia, & mala quę non
sunt vera bona, vel vera mala faciunt hominibus. ¶ Tripliciter
fallunt homines bona temporalia. Primò, quia faciunt eos cre-
dere quòd ipsa habeāt suauitatem veram & magnam, cū ali-
ter sit. Sic fallūtur voluptuosi. Eccle. 7. Inueni amariorem mor-

te mulierem, hæc mulier voluptas carnalis est, & temporalis. Secundo faciunt credere q̄ in eis sit copia, cum in veritate exinaniant possessores suos Luc. 1. Diuites dimisit inanes. Tertio faciunt credere, q̄ sit honor, quod est ignominia. Luc. 16. Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Propter has deceptiones cupiunt homines non vera bona pro veris bonis. Fugiunt etiam mala pœnæ præsentis, quæ non sunt vera mala, pro veris malis, quæ sunt mala culpæ & mala futura. Ad donum verò intellectus pertinet cognoscere signa naturalia & positiva, scilicet creaturas quæ sunt quasi libri naturales, & sacramenta, quæ sunt quasi signa positiva, & situs, & formas, & ornatus ecclesiarum, & ministrorum, & habitus religiosorum, & similia, in quantum pertinent ad salutem animarum. Quæ significatio præcipue est ratione similitudinis. Verbi gratia: Homo per terram significatur ratione similitudinis, ut intelligat homo se ad modum terræ esse sterilem, nisi excolatur, & quod super nihil temporale debet esse fundatus: sed Deo inniti, & quod de super irrigari debet rore gratiæ & pluuiæ doctrinæ. ¶ Item fides est initiū vitæ spiritualis. Per fidem enim habitat Christus in cordibus nostris. Eph. 3. Qui vita est, ut ipse ait Io. 14. Et sicut unumquodque vitium mors spiritualis est: sic vnaquæque virtus vita est. Vnde dicitur Rom. 7. de prudentia spiritus q̄ vita est. ¶ Fides vita est intellectus. Est enim viuus radius à vero sole procedens, sufficiens ad producendum fructum boni operis, sicut arbor viuca fructus ex se producit. Ipsa etiam est causa residui vitæ spiritualis. Ipsa causa amoris est, qui dicitur vita animæ. Vnde super illud Gal. 5. Fides quæ per dilectionem operatur: dicit gloss. Opus fidei dilectio est. Bernard. ad fratres de Monte Dei: Vita animæ amor Dei. Hunc fides concipit, spes parturit, Spiritus sanctus format & viuificat, lætatur lectio, meditatio pascit, oratio confortat, & illuminat. Amor Dei dici potest vita: quia opera bona ideo sunt Deo accepta & remuneratione digna, quia ex amore Dei processerunt, & in hoc attendi potest vita eorum. Fides ergo causa est dilectionis, & per dilectionem causa est operum. Vnde ipsa est prima pars vitæ gratiæ, & causa totius residui vitæ. Ideo bene dicitur Rom. 1. & Hebr. 10. quod iustus ex fide viuic. Et Gal. 2. in fide viuic filij Dei. Vita etiam gloriæ ex fide erit. 1. Io. 5. Vitam habebitis æternam, qui creditis in nomine filij Dei. Extra fidem nihil viuic: in mari mortuo nihil viuere potest, sed ante faciem fidei ibit mors. Habac. 3. Ipsa est lux quæ oritur his qui sunt in umbra mortis; &c. Esa. 60. Habit

Habitantibus in regione vmbre mortis, &c. ¶ Ante faciem eius ibit triplex mors. Prima mors culpa. Prouerb. 5. Per misericordiam & fidē purgantur peccata. Galat. 2. Ex operibus legis non iustificatur homo, nisi per fidem Iesu Christi. Roma. 1. Iustificati igitur ex fide, &c. Actuum 10. Huic omnes propheta testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. In hoc omnis qui credit iustificatur. Secunda est mors temporalis, quæ in portam vitæ æternæ per fidem conuertitur. August. 13. libro de Ciuitate Dei: Tantam Deus fidei gratiam præstitit, vt mors quam constat vitæ esse contrariam, instrumentū fieret per quod transiretur ad vitam. Ioan. 11. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, viuet. Intell. Credens etiam mortuus viuit, sicut non credens etiam viuus mortuus est. Tertia mors æterna. Vnde Ioā. 11. Omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternū. ¶ Item fides est initium salutis humanæ, vt dicit Augu. Et causa totius salutis est aspectus ille Christi in cruce exaltati, qui sanat à morsu serpentum infernalium. Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filiū hominis: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Hoc significatum est Numeri 21. Roma. 10. Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum Christum, & in corde tuo credideris, quia Deus suscitauit eum à mortuis, saluus eris. ¶ Fides est fundamentum omnium bonorum: vt dicit August. Vnde videtur ruinam querere, qui sine ea vult ædificare. Romano. 11. Tu autem fide stas. 1. Corinth. 16. Vigilate & state in fide, Eccles. 2. Qui timeris Dominum, credite illi, & non euacuabitur merces vestra. Esaia 7. Si non credideritis, non permanebitis. In fide stabile est ædificium, cum fides in aliquo destruitur, funditus bonum in eo destruitur. Seneca: Nihil retinet qui fidem perdidit. Qui sine fide est, omni vero bono vacuus est. Vnde de quodam Iudæo, qui propter defectum hospitij in templo Apollinis iacebat, demones qui ibi conuenerant requisiti à magistro suo, quis ibi iaceret: Responderunt, Vah vah, vas vacuum, sed signatum, vt refert Gregorius in dialog. Ille non habebat fidem Christianam: sed sibi in nocte impresserat signū crucis, quia viderat Christianos sic facientes: vnde cum non haberet veram fidem, vacuus erat omni bono. ¶ Item fides est radix omnium bonorum. Cæteræ virtutes sunt radices suorum operum: sed ipsa est radix cæterarum virtutum. Si hæc radix auellatur, cæteræ virtutes arcescunt. August. super Ioan. Sicut in radice arboris nulla profus appa-

ret species pulchritudinis & decoris : & tamen quicquid est in arbore pulchritudinis & decoris, ex illa procedit: Sic ex fidei humilitate, quicquid meriti, quicquid vel beatitudinis anima susceptura est, procedit. Item Gregorius : Sicut rami sine radice virtutis arefcunt: ita quælibet opera, licet bona videantur, nulla sunt si à fidei soliditate disjunguntur. ¶ Fides hominem filium Dei efficit. Gala. 3. omnes filij Dei estis per fidem. Ioan. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c. 1. Ioann. 5. Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Augustinus de fide ad Petrum : Sine fide nemo potest ad filiorum Dei numerum peruenire. ¶ Fides est quæ viam ostendit regni. Vnde Augustinus super illud Romanorum 3. Arbitramur hominem iustificari per fidem, Bona ante fidem inania sunt: ita enim mihi videntur esse vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo compute't verè bona opera sua ante fidem : vbi fides non erat, verè bonum opus non erat : bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Idem de fide ad Petrum : Sine fide omnis labor hominis vacuus est. Tale quippe est, vt sine vera fide quisque velit Deo placere: quale si quisque tendens ad patriam in qua se it bene victurum, relinquat itineris rectitudinem, & improvidus segetur errorem quo non ad beatam vitam perueniat, sed in præcipitium cadat, vbi non gaudium peruenienti detur, sed cadenti interitus inferatur. Idem : Si bona videbantur antequam crederes, curtebas quidem : sed præter viam currendo, errabas potius quàm perueniebas. ¶ Item fides videtur esse mater cæterarum virtutum genitura: vt tangit glo. interli. super illud Matt. 1. Abraham genuit Isaac, &c. ¶ Item fides habet primum congressum in bello spiritali : secundum illud Prudentij : Prima perit campum dubia sub sorte duelli, Pugnatura fides. ¶ Fides in scriptura sacra specialiter victoria adscribitur. Vnde de sanctis dicitur Hebr. 11. quod per fidem vicerunt regna. Vicit fides & regnum inferni, & regnum cæli, & regnum mundi. Regnum inferni vicit, quum fidelibus Christus contriuit portas ereas, & vestes ferreas confregit: & quotidie infernum vincit, dum oratio fidelium animas à porta inferi eripit, & dum ignem infernalem quantum ad eos qui verè fideles efficiuntur, extinguit. Legitur etiam de beato Gregorio, quod cum quodam tempore ante palatia Traiani, qui Imperator fuerat transiret: recordatus clementiæ eius, amarissimè flere cœpit, & pro eo tandiu ante altare S. Petri flens orauit, donec obdormiuit: & ad eum dormien-

tem vox

tēm vox dixit, Traianum precibus eius à pœnis infernalibus liberatum: sed de cætero caueret, ne pro aliquo infideli defuncto orare præsumeret. Regnum cœli etiã vincit: quia quasi quadam violentia illud acquirit. Per fidem enim sancti adepti sunt re-promissiones. Hebræ. 11. Pet. 1. Reportantes finem fidei salutem animarum vestrarum. Item vincit mundum. 1. Ioann. 5. Hæc est victoria quæ vincit mūdum, fides nostra. Fides vincit mundum in quibusdam mundum subiiciendo, in aliis eum abiiciendo. Subiiciendo vincunt mundum; qui remanentes in mundo terrena sibi subiiciunt, & dominantes eis faciunt quodammodo se altiores, & ad impugnandum inimicum potentiores. Faciunt enim inde largas eleemosynas. Qui modus impugandi diabolum valde efficax est. Vnde super illud Psal. Misericordia mea, & refugium meum, dicit Augustinus: De nulla re sic vincitur inimicus diabolus, sicut de misericordia. Et Eccle. 29. dicitur de eleemosyna: Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit. Econtrario cupidi & auari non sibi terrena subiiciunt, sed potius se terrenis, super humeros suos potentes ea quæ malè acquirunt: & quasi se vino sepe-lientes, similes talpæ super humeros suos ponēti terram quam fodit. Secundò modo vincunt mundum, qui rebus mundi pro amore Christi renuntiant, qui ad modum luctantium se terrenis spoliunt, ne diabolus habens, quo eos teneat, deiciat eos & deuincat. Luc. 14. Omnis ex vobis qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Fides vincit mundum, id est, ea quæ sunt in mūdo: scilicet diuitias, delicias, & honores. Diuitias vincit, dum ostēdit corpus nostrum latronem esse morti condemnatum: de quo patet quòd non decent eum delicia. Senec. Omnes capitali supplicio condemnati sumus, Ecclesi. 33. Seruo maleuolo tortura & compedes. Esaiæ 11. Et erit fides cinctorium renum eius. Diuitias vincit, dum ostēdit eas esse in mscipulam diaboli. Augu. Præda quam vis rapere, in mscipula est: tenes alienum, & teneris à diabolo. Item diuitias vincit, dum æternas longè meliores eis ostendit. Hebr. 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. 1. Timoth. vlt. super illud, Sectare iusticiam, pietatem, fidem, dicit glo. Qui veram fidem de Deo habet, nō cupit in miseris seculi diues fieri: nec plus est ei mundus, quàm Deus. Gregorius: Vilesunt temporalia, dum considerantur æterna: honores vincit, dum plenos cōfusione eos esse ostēdit. Phil. 3. Gloria in confu-

sione eorum qui terrena sapiunt. Bernar. Omnis purpura illustionis est, postquam Domino in purpura illusum est. Hec tria Moyses fide vicit. Vnde ad Heb. ii. Fide Moyses factus gradis, negavit se filium esse filiae Pharaonis: ecce contemptus honoris: magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem: ecce contemptus deliciarum: maiores diuitias aestimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi: ecce contemptus diuitiarum: aspiciebat enim in remuneratione. De hac victoria mundi dicitur 1. Jo. 5. Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Christus est filius Dei viui? intelligendum est de illo qui hoc credit fide viua. De fide enim mortua dicit Ber. Nec mirum videri potest si nequaquam vincit fides, quae nec viuit. ¶ Et notandum quod mundus quasi duabus manibus nobiscum pugnat, scilicet dextera prosperitatis, & sinistra aduersitatis, prosperis scilicet alliciens, & aduersis terrens: quae ille vincit qui credit quod Christus est filius Dei. Qui enim hoc credit, cum filius Dei fuerit summe bonus, nouit quoniam in ipso non fuit defectus veri boni, nec praesentia veri mali. Vnde cum eo temporalis prosperitas defuerit, & aduersitas affuerit: cognoscere potest, quod temporalis prosperitas non est verum bonum, nec temporalis aduersitas verum malum: vnde nec illa est appetenda, nec ista timenda. Augusti. Omnia bona terrena contempsit homo Christus, ut contemenda monstraret, & omnia mala terrena sustinuit quae sustinenda praecipiebat, ut nec in illis quaeretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas. ¶ Idem: Fides regna vincit faciendo ne peccatum in nobis regnet. Ro. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius. Fides est scutum triangulare quo circumdat nos veritas Dei. Vnus angulus est fides de poenis aeternis. Alius de bonis aeternis. Tertius fides Christi mediatoris. Fides ostendit iis qui sunt in pugna spiritali ex vna parte regnum eis paratum, si vicerint, ex alia parte patibulum infernale eis paratum, si vicerint: & sic causa est strenue pugnandi & vincendi. Bernar. Quid est quod non optamus etiam per medios enses, si oporteat declinare tantam miseriam, ad tantam accelerare gloriam, nisi quod mortua est fides nostra? ¶ Fides ostendit Christum pugnantibus. Et hoc tripliciter. Primo ut strenuum ducem strenue agendi exemplum dantem. Secundo, ut fortissimum adiutorem. Tertio, ut liberalissimum remuneratorem. Primo modo ostendit ipse se Apostolis, cum essent clausi in domo propter metum Iudeorum ostendens eis manus, & latus. Luca vlti. Et Ioan. penulti. & 16. Confidite

fidite; ego vici mundum. Thre. 3. Dabis eis scutum cordis labo-
 rem tuum. Augusti. Magna consolatio membris ex capite. Gre-
 gor. Si passio Domini ad memoriam reuocetur, nihil est adeo
 durum quod non æquo animo toleretur. Hebr. 12. Recogitate
 eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum
 contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes.
 Secundo modo ostendit se Christus Stephano pro eo lapidan-
 do, qui vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris eius, tan-
 quam paratum ad adiuuandum. Act. 7. 1. Corin. 10. Fidelis Deus
 qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet
 cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Iosue 1. Con-
 fortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quia tecum
 est Dominus. Iob. 17. Pone me Domini iuxta te, & cuiusuis ma-
 nus pugnet contra me. Fides ponit Deum iuxta hominem, in dō
 infra hominē. Per fidē enim habitat Deus in cordibus nostris.
 Vnde ipse pugnans in homine triumphat. 2. Paral. 20. Non est
 pugna vestra, sed Domini. Et post: Non eritis vos qui dimica-
 britis: sed tantummodo confidenter stare, & videbitis auxilium
 Domini super vos. Bernar. Quoties tentationibus resistis, quo-
 ties vincis malignum, noli propriis tribuere viribus: noli in te,
 sed magis in Domino gloriari: quando enim fortis ille arma-
 tus tuæ cederet infirmitati? Tertio modo ostēdit se Deus Abra-
 ham, Genesis decimoquinto. Noli, inquit, timere, ego protector
 tuus, & merces tua magna nimis. August. Labor te terret, vide
 mercedem. Berna. Vtrunque mihi es Domine Iesu, & speculum
 patiendi, & premium patienti: fides determinat nobis & locum
 pugnae spiritualis, & tempus. De loco dicit Ber. In mundo isto
 quasi in stadio certaminis positi sumus, vbi Christus mortuus
 est. Quisquis ergo hic liuorē vel plagā non susceperit, in futuro
 iudicio miles inglorius apparebit. Tempus vero militare est tē-
 pus praesentis vite. Iob 7. Militia est vitā hominis super terram.
 Fides ostēdit hostes cum quibus pugnare habemus, & modum
 pugnandi quem habent. Fides etiam ostendit & Deum, & an-
 gelos bonos, & malos aspicientes certamē nostrum. Boni aspi-
 ciūt, vt si vicerimus gaudeāt: mali, vt si victi fuerimus, irideāt.
 1. Corin. 4. Spectaculum facti sumus mūdo, & angelis, & homi-
 nibus. Homo sine fide est quasi homo cæc⁹, qui pugnat cū vidē-
 te. ¶ Fides radix sapientiae. Ecclesia. 1. Gregorius vocat eam sa-
 pientiam in primo Moralium: Fides est sapientia illa quā non
 vincit malitia. Sapient. 7. Attingit enim à fine vsque ad finem
 fortiter. A fine inquam cogitationis vsque ad finē operis. Fides

enim ostendit cogitationem malam esse velut caput serpentis infernalis, cui fortiter resistendum est. Hieronym. Lubricus est antiquus serpens, & nisi capite teneatur, statim totus illabitur. Item, fides attingit à fine, id est, à creatione mundi, vsque ad finem: id est, vsque ad extremū iudicium. Per beneficium creationis inuitans homines ad Dei seruitium, & per distinctionem iudicij exterrans à Dei offensa. Item fides attingit à fine vsque ad finem, à cælo scilicet vsque ad infernum, à delectationibus transitorijs separans homines amaritudine suppliciorum infernalium, & amaritudines quæ occurrunt in seruitio Dei dulcorans magnitudine præmiorum. Greg. Si dulcia querimus, necesse esse vt amara toleremus. Ecclesiast. 1. Vsque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Sic sapietia disponit omnia suauiter guttas amaritudinum præsentium immensa dulcedine futurorum bonorum condicens. Fides, dicit illud Esaia 38. In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. nunc habitat in cælo, nunc in inferno. Ipsa descendit in infernum viuens, ne descendat moriens. Fides triumphat de vitis, alia aqua lacrymarum submergendo, alia igne infernali exurendo, alia fame ieiuniorū & alijs afflictionibus effugando, & sacerdoti ea exponendo, vt præ erubescetia & confusione ab homine recedant. Fides à Deo fortitudinē recipit. 2. Paralipo. 16. Præbet fortitudinem his qui perfecto corde credūt in eum. Fide Deus ab hostibus protegit. Eiusdem 20. Credite in Dominum Deum vestrum, & securi eritis. Item à periculis eripit. 1. Machabæorum. 2. Ananias, Azarias, Misael credentes liberati sunt de flammâ. Fides miracula facit. Marci 16. Signa eos qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo &c. Matthæi 17. Si habueritis fidē sicut granū sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Et Marc. 12. Si potes credere, omnia possibilis sunt credenti. Ioan. 14. Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horū faciet. Hebræorū 11. Fide transierunt mare rubrū tanquam per aridā terram. & post: Fide mari Iericho corruerunt. Matthæi 9. Fides tua te saluam fecit: dictū est mulieri patienti fluxum sanguinis, Et Marci 10. dictum est cæco, Vade, fides tua te saluum fecit. Etia fidei informi sunt miracula. Vnde cum Alexander venisset ad montes Caspios, & petissent filij captiuitatis x. tribuū licentiā egrediendi ab eo, ipse cognita causa inclusionis eorū, quod scilicet recessisset apertè à Deo Israël vitulis aureis immolando, & per prophetas Dei prædictū eos à captiuitate non redituros:

respon

respondit quòd arētius includeret eos. Cumq̄ue angustas vias eorum obstruere vellet molibus bituminatis: videns laborē humanum non sufficere, orauit Deum Israēl vt opus illud compleret: & accesserunt ad se inuicem prærupta montium, & factus est locus immobilis. Et vt ait Iosephus, Deus quid facturus est pro fidelibus suis, si tantum fecit pro infideli? Etiā fides informis triūphare facit. Sicut videtur accidisse Alexandro, cui per somnium Deus apparuit in habitu summi sacerdotis, dum adhuc Alexander in Dio ciuitate Macedoniae esset constitutus: dumq̄ue cogitaret vtrum Asiam posset obtinere, iussit eum considerare nam ipse exercitum eius perduceret: & principum Persarum ei traderet. Qui promissioni eius credidit, & secundum fidem suam factum est ei. Vnde cum ipse Alexander iratus Iudæis veniret Hierosolymam, & pontifex Iudæorum præcepto domini pontificalibus intutus, & reliqui sacerdotes cum eo legitimis stolis induti obuiam exirent ei extra ciuitatē, Alexander intuens antistitem pontificali stola insignem, & super cidarim laminam, in qua scriptū erat nomen Domini, descendit de equo, & adiit eum solus, & nomen Domini adorauit, & pontificem veneratus est. Et obstupuerunt principes exercitus putantes mentem regis ludificatam. Solus Parmenio quæsiuit ab eo, cur sacerdotem gentis Iudææ adorasset: respondit, Non hunc adorauit, sed Deum, cuius principatum sacerdos gerit: nā per somnium in tali habitu Deum conspexi. ¶ Item fides vsque ad Deum attingit. Vnde Augu. Fides est res audax & improba, perueniens quò non pertingit intelligentia: ipsa ascendit super Cherubin, & volat super Seraphin senas alas habentia. Esaiæ 6. Bernar. Quid non inueniat fides? Attingit inaccessa, deprehendit ignota, cōprehendit immensa apprehendit nouissima, ipsam denique aternitatem suo illo vastissimo sinu quodāmodo circūcludit. ¶ Fides est virtus probata, quæ corripit insipientes. Sapi. 1. Ipsa est cōmunis via salutis, & sapientibus, & insipientibus: ipsa in fornace præsentis tribulationis nō læditur, sed melioratur. 1. Petr. 1. Vt probatio fidei vestræ multo pretiosior sit auro q̄ per ignē probatur. Ipsa ordinat & regit totā vitā præsentem. Vnde Apostolus Heb. 11. Opera antiquorū patrū quibus vel Deo placuerunt, vel hominibus mirabiles extiterūt: fidei attribuit, exempla ponens de diuersis libris Veteris testamenti. Apocalyp. 13. Hæc est patientia & fides sanctorum. Et hæc de commendatione fidei sufficiant: licet multa ad eius laudē pertinētia deficiant. Apostolus ad Heb. 11. laudes fidei nō compleuit. Deficiet

inquit tempus me enarrantem de Gedeon &c. Vnde nō est mirum si nos eas non expleamus.

De Articulis fidei.

C A P. V.

Sequitur de Articulis fidei. Sunt autē articuli modicae partes fidei, prout fides nominat ea quae creduntur: sicut articulos dicimus modica membra in corpore humano. Arctamur ad articulos credendos: & ipsi crediti arctant nos ad timorem Dei, vel amorem, vel aliam affectionem in Deum. ¶ Et notandum quod non omnia credenda dici possunt articuli fidei. Sunt enim quaedam quae fidem antecedunt, ut quae sunt iuris naturalis, sicut est hoc, quod proximo non est nocendum. Quaedam verò consequuntur fidem: ut antichristum esse futurum. Et licet tam haec, quam illa sint credenda, tamen non sunt articuli fidei, ut videtur quibusdam, quod non sint articuli nisi sint de Deo. ¶ Item notandum quod inter credenda quaedam sunt de Deo, quaedam de aliis. Inter ea verò quae sunt de Deo, quaedam sunt de Deo sine respectu creaturarum, quaedam de Deo per respectum ad creaturas. Quae sunt sine respectu creaturarum, sunt unitas essentiae, singularitas in nobilitate, & supereminētia: cōtra quae blasphemavit Manichaeus ponēs duo principia, bonorum scilicet & malorum, & duos principes lucis & tenebrarum, & duo regna, eternitas, simplicitas, immutabilis personarum Trinitas, & earūdem aequalitas, haec sunt quasi septē stellae in dextera Christi. Apoc. 1. Fides enim illuminans circa ista septē, donum Christi est. Inter ea verò quae dicuntur respectu creaturarum, principalia sunt Dei potentia, sapientia, bonitas vel benignitas. Consequētia verò ad haec sunt, creatio, recreatio, & similia. Ex apprehensione verò potentiae, sapientiae, & bonitatis, oriuntur quasi omnes patres diuini cultus. Ex apprehensione diuinae potentiae, adoratio & veneratio. Ad adorationem pertinet humiliatio nostra exterior vel interior, qua recognoscimus nos subesse Deo ad saluandum vel perdendum iure plenissimo. Exterius fit haec recognitio in curuatione, genu flexione, prostratione, & cū exprimimus verbo nostrā subiectionem ad dominatissimā potētiam Dei. Interius verò fit haec recognitio, dum cogitamus prauitatem nostrā diuinā maiestati subiectam. Ad venerationem verò pertinet, quod ad Deum non nisi loti praesumimus accedere, vel sacra loca intrare, vel sacra contrectare. Itē ad eandem pertinet sacrōrum locōrum decor, vasorum & ornamentōrum & illuminarium apparatus, & celebritas diuini officij. ¶ Ex sapientia verò Dei cuncta lucidē inueniente oriuntur timor & pudor, & sollicitudo declinandi ea quae Deo displicent

implicet; & quærendi ea quæ Deo placet. ¶ De bonitate vero primo oritur amor: & si referatur bonitas ad operationes, quatuor sortitur nomina. Primò vocatur gratuita beneficentia, inquantum gratis tribuit bona sua. Secundò, misericordia, inquantum tollit vel lenit mala nostra. Tertio iustitia, inquantum vlciscitur mala. Quarto, largitas remuneras obsequia. ¶ Ex bonitate Dei primo modo nominata oriuntur quatuor partes diuini cultus ex radice vnius virtutis procedentes, quæ dici potest gratitudo, vel deuotio. Prima pars est gratiarum actio. Secunda benedictio, seu bonorum imprecatio. Tertia laudatio. Quarta glorificatio, quæ est beneficiorum Dei prædicatio ad alios. ¶ Ex misericordia vero oriuntur multæ partes diuini cultus procedentes ex radice vnius virtutis, quæ est spes veniæ vel gratiæ. Prima pars est deprecatio pro malis tollendis vel leniendis. Secunda oratio pro bonis obtinendis. Tertia afflictio, vt ieiunium. Quarta, elemosyna. ¶ Ex iustitia per donum timoris oriuntur, penitencia de præteritis & cautela à malis futuris inquantum referuntur ad fugiendam diuinam ultionem. ¶ Ex largitate obsequia remunerate oriuntur spes remunerationis, ex qua est omnis diuinus cultus, inquantum via est ad mercedem æternam. ¶ Inter credenda verò quæ sunt de aliis rebus à Deo, Primum est, quod nihil numinis est in aliis rebus à Deo. Secundum, mundi inchoatio cum vniuersis quæ de eo sunt. Tertium creatio animarum in corporibus. Quartum, earum immortalitas. Quintum, singularitas corporum contra pluralitatem Pythagoricam. Sextum, resurrectio corporum. Septimum, loca tormentorum futurorum, scilicet infernus & purgatorium. Octauum, sacramenta. Nenum, gratia. Decimum, liberum arbitrium. Circa ista inueniuntur errores. ¶ Item notandum quod articuli fidei collecti sunt in tribus locis, scilicet in Symbolo Apostolorum, quod dicitur submissè, & in illo Symbolo quod cantatur in Missa, quod à sanctis cõpositum est: & in Symbolo Achanasij, quod cantatur ad primam, scilicet, Quicumque vult. Primum factum fuit ad instructionem Ecclesiæ, quando nouella erat. Aliud post hæresibus ortis, ad explanationem primi, & expugnationem quarundam hæresum ortarum, & maxime contra illam quæ dicebat adorationem Spiritus sancto non esse tribuendam, vnde contrarium multum exprimitur in illo Symbolo. Tertium verò factum fuit contra alias hæreses, & maxime contra illas quæ erant contra incarnationem Filij, & resurrectionem mortuorum. Primum ideo dicitur submissè: quia quando factum fuit, non ita publicè fiebat fidei protestatio. Alia verò duo alta voce: quia

quia

quia facta fuerunt cōtra hæreticorū proclamationem, & quia tunc publica erat fidei protestatio. Primum Symbolum dicitur ad primā, & ad cōplerorium, duplici ratione. Primò, quia altera harū horarū principium diei est, altera noctis. In principio ergo diei, & in principio noctis dicitur, Credo in Deū: quia fides est principiu omnis boni. Secūdo, quia fidei professio valet ad effugādos dēmones qui diurnis & nocturnis actibus insidiantur, & eisdem horis, eisdem rationibus à laicis fidelibus dicendū esset. A religiosis tamen dicitur quando frater morti appropinquat ad dāmones effugandos, qui fini hominis insidiantur, secundū illud Gen. 3. Tu insidiaberis calcaneo illius. ¶ Possumus autem distinguere Symbolū Apostolorū in duodecim articulos, sicut duodecim fuerunt Apostoli, qui cōposuerunt. Fides verò horū duodecim articulorū est velut corona duodecim stellarū in ca-pite spōsa: in intellectu scilicet. Apoc. 12. ¶ Primus articulus pertinet ad patrē, sex sequētes ad filiū. Primus illorū est secundum deitatem, quinque alij secundū humanitatem, & quinque ultimi pertinent ad Spiritū sanctum. Primus articulus est. Credo in Deū Patrē omnipotentē creatorē cali & terra. Et notandum quòd non est idē credere Deo, & credere in Deū. Deo credit, qui credit esse vera, quæ ab eo dicuntur: & hoc modo possumus dicere quòd aliquis credit Petro & Paulo. Credere in Deū, est credēdo diligere, & credendo in eum ire. Vnde glo. Aug. super illud Rom. 4. Credēti in eum qui iustificat impiū &c. Quid est credere in Deum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & mēbris eius incorporari. Fides ostendit homini Deū esse summū bonū: ideo gressu amoris & boni operis habens fidem tendit in Deū. Ex iam dictis patet, quòd ille qui in peccato mortali est, mentitur, cū dicit, Credo in Deū, si intēdit illud dicere in propria persona. Aliud est si intēdat hoc dicere in persona Ecclesiæ fidem eius profitendo. Ad declarationē verò huius verbi, Credo in Deum, additur in Symbolo sanctorū, vnum, cū dicitur, Credo in vnum Deū. Sequitur, Patrem omnipotentem. Omnipotentia in tribus attenditur scilicet in amplitudine potētia: potest enim quæcunque vult facere. Secūdo in hoc quòd ad agendū nullo indiget. Tertio in hoc quòd à nullo prohiberi potest. Et attende hanc coniunctionem, Patrem omnipotentem, valde dulcem esse verè fideli. Patri enim non deest bona voluntas ad filios, præcipuè patri misericordiarū, qui minus obliuiscitur filiorum suorum, quàm mater. Esa. 49. Omnipotenti verò non deest potestas implendi illā bonam voluntatem. Patris

omni

omnipotentiam non videntur credere, qui relicto Deo adhærēt diabolo, credentes se fame morituros, si Deo seruiert: quali diabolus vel melioris voluntatis vel maioris potestatis sit ad prouidendum his qui sibi seruiūt, quā Deus. Sequitur, Creatore cæli & terræ. Create est de nihilo aliquid facere. Ad declarationē huius verbi, dicitur in Symbolo sanctorū, Factorē cæli & terræ, visibilem, & inuisibilem. Quæ expressio facta est contra illā hæresim, quæ dicit visibilia esse à principe tenebrarū, inuisibilia verò à Deo. Secundus articulus est, Et in Iesum Christum filiū eius vnicū, Dominū nostrū. & est sensus: Credo &c. id est, fide tēdo in Iesum Christū, fidem habeo de ipso, quòd ipse sit Iesus, id est, saluator eorū qui ei adhærēt, ideo ei adhæreo. Et iterū quia fidē habeo quòd ipse sit Christus, id est, vnicus, & benignus. Bernardus: Omnino propter mansuetudinē quæ prædicatur in te, currimus post te Domine Iesu, auditis quòd pauperes nō spernas, peccatores non horreas. Item credo quod sis filius Dei, cui seruire, honor est. In hoc quòd dicitur filius Dei, insinuat quòd ipse sit Deus, sicut enim filius hominis homo est nō alterius speciei: sic filius Dei Deus est. Sequitur, Vnicū Dominū nostrū. Christus Dominus noster est duplici iure, scilicet iure creationis & iure redēptionis. Creatura necessariò est creatoris, cū eā gratis fecerit & ex nihilo. Tribus de causis aliquis habet ius in re, quæ fit, vel quia eam facit, vel quia pretio eius fit, vel quia materia ex qua fit ipse est: sed nulla harū causarū aliquid habet dominū in creatura, nisi creator. Contra vniuersale dominium Christi peccare videtur, hi qui volūt dominari, & qui cōtra voluntatē Dei terrenis dominis nolūt obsequi. Qui ascendit super occasum, Dominus nomen est illi. Ille solus pro domino habendus est, qui suscitare potest hominem, si in eius seruitio mortuus fuerit. Non libēter sequitur miles dominū illum qui non potest ei restituere equū suum, si in seruitio eius eū amisit. ¶ Primus inter articulos pertinētes ad filij humanitatē est hic. Qui cōceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Christus cōceptus est de Spiritu sancto: id est, Spiritu sancti operatione: quia Spiritus sanctus separauit à beata Virgine quòd purissimū erat in ea, & formauit inde corpus Christi, & instāti animam infudit, vt tam citò esset verus homo & verus Deus. Non fuit anima infusa circa 40. diem à cōceptione, sicut dicitur fieri in aliis. Imò fuit vir ab ipsa conceptione. Hier. 31. Nouū creauit Dominus super terrā: scēminā circundabit virum &c. Christus in conceptione culpam cauit, in natiuitate verò matris

sua

suæ dñum virginitatis non intulit, nec ei doloris causa fuit. Mansit enim mater eius virgo post partum, & sine dolore eum peperit: in quo dedit exēpla aliis vt benignè sese habeant erga matres suas, nec sint eis causa doloris vel depauperationis. ¶ Secundus articulus pertinēs ad humanitatē est, Passus sub Pōtio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Attendere debet fidelis quāta pro eo sit passus, & à persona quē indigna erat etiā vita, cum esset infidelis. Cruci etiā affixus est, quod erat vilissimum genus tormētorum, in qua perseverauit vsq; ad mortē, vt fideles à cruce pœnitentiæ ad suggestionē diaboli non descendant, Sepultus est, licet corpus eius non esset dandum corruptioni, secundum illud, Non dabis sanctum tuū videre corruptionem. Volens in ista absconsione aliis assimilari. ¶ Tertius articulus pertinens ad humanitatem, est, Descendit ad inferna: & hoc secundū animā: vt extraheret suos qui in limbo erāt. Et attēde perversitatē hominis qui non vult Christū sequi in cælum, qui hominem secutus est in infēnum. ¶ Quartus est, Tertia die resurrexit à mortuis. Si Christus mortuus sua virtute resurrexit: verisimile est quod ipse iam viuens mortuos suscitare possit. ¶ Quintus est, Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis: inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Si Christus ascendit in cælū, ascendent post eum qui ei adhærent. In eodem enim hospitio membra recipientur, in quo caput receptū est. Christus secundum quod homo, sedet à dextris Patris, quia est in potioribus bonis eius: secundū verò quod Deus est, conregnat à qualis ei, vt tangit glo. super illud Psal. Sede à dextris meis. Christus sibi & suis ad dexteram Patris locum elegit: quia in dextera sunt delectationes eius vsq; in finē. Inde vēturus est iudicare viuos & mortuos: id est, bonos & malos, vel illos qui in aduētū suo viui reperietur, qui in momēto morietur, & postea resurgēt, & illos qui prius erāt mortui. Magna fiducia erit fidelibus, quod frater eorū iudicabit. Ioan. 5. Pater nō iudicat quenquā, sed omne iudiciū dedit filio. ¶ Primus articulus pertinēs ad Spiritū sanctum est, Credo in Spiritū sanctū, sanctū Ecclesiā catholicā. Credo: id est, fide tendo in Spiritū sanctum. Qui fidē habet quod Spiritū sanctus magnæ bonitatis & suauitatis sit his in quib; habitat, preparat se ad hoc qd sit eius habitaculū, hic per gratiā, in futuro per gloriam. Sap. 12. O quā bonus & suavis est Domine spiritus tuus in nobis. Eccl. 24. Spiritus meus super mel dulcis. ¶ Ad spiritū sanctum tria partiēt in præsentī, & duo in futuro. Cū enim ipse sit bonitas, ad eū pertinet

net

net destructio malitiæ: bonitas enim cōtraria est malitiæ. Vnde ad eū pertinet sanctificatio, idē dicitur, Sanctā Ecclesiā catholicā. Et pertinent ad eundem articulum hæc duo, Spiritum sanctum, sanctā Ecclesiā catholicā. Credere enim debemus, quod Spiritus ipse sanctus sit, & quod Ecclesia sancta sit ab eo. Itē ad Spiritum sanctum pertinet sanctorum cōmunicatio: vno membrorum in corpore Ecclesiæ & ad caput & ad inuicem: sicut spiritus homanus in corpore humano membra vnit, cuius vnionis signum est sacramētum Dominici corporis. Item ad Spiritum sanctum pertinet communio quā habent sancti ad inuicem in hoc quod sunt socij in lucro, quod tangit Dauid, dicens, Particeps ego sum omnium timentium te, &c. In communionem ergo sanctorum tria intelligamus ad quæ pertinet secundus articulus. Sacramētū communionis mystici corporis, quod est Ecclesia. Cōmunionem sanctæ societatis, ex qua accidit quod qui libet qui est de Ecclesia, verē partē habet in omnibus bonis quæ sunt in Ecclesia, per quā viā aliquis de facili dicitur. Ad quā etiā communionē sequi debet cōmunicatio tam bonorū quā malorum temporalium, vt mala proximorū nobis assumamus per compassionem, & bona nostra eis communicemus per elemosynarum largitionem. Item ad Spiritum sanctum pertinet remissio offensionum cum ipse sit benignitas ad quod pertinet tertius articulus, Peccatorum remissionem. Credere enim debemus, quod peccata remittuntur in Ecclesia per baptismum & pœnitentiam & alia sacramēta: nec solum semel remittit Spiritus sanctus peccata homini: sed quotiescunque verē quis pœnitet. ¶ Ad bonitatem etiā Spiritus sancti pertinet remuneratio tam in corpore, quā in anima. Ad remunerationem corporis pertinet quartus articulus, Carnis resurrectionem. Ad remunerationem animæ quintus, Vitam æternam. Qui carnis resurrectionem fideliter credit, non timer miserum corpus expendere in seruitio Christi, ex quo sperat se recepturum illud cum quadruplici gloria claritatis, impassibilitatis, subtilitatis, & agilitatis. Item qui fidem habet de vita æterna, sollicitus debet esse quomodo illi prouideat. Si cū tāta sollicitudine prouiderent huic miseræ vitæ, de qua nemo certus est per diē, quanta sollicitudo debet esse prouidendi illi vitæ de qua certū est quod erit æterna: ibi nec locus erit mendicādi, vt manifestū est in diuite epulone. Luc. 16. Et in fatuis virginibus. Mat. 25. Nec locus laborādi, nec aliquid mutuo accipiendi. In vita enim præsentis vix est aliquis, cuius paupertati non consulatur aliquo istorum

trium

trium modorum. Ibi verò qui sibi non prouiderit, egestatem æternam patietur, vt nec guttam aquæ modicam habere possit. Et norandum quòd Aug. in libro de fide, ad Petrum, enumerat 40. firmiter credenda & indubitanter tenenda, quæ causa breuitatis hic non posuimus.

De erroribus qui catholica fidei aduersantur. Et primò de errore illorum, qui negant Deum esse. CAP. VI.

Sequitur de erroribus qui fidei catholicæ aduersantur. Et primò dicitur de errore illo quæ tangit Dauid, dicens: Dicit insipiens in corde suo, Nō est Deus. ¶ Et notandū quod hi qui sunt in errore isto, omni bono sunt indigni, quia largitori omni boni ingrati: vnde indigni sunt disputatione qua laboratur ad destructionē erroris eorū ipsi meritò sunt à Deo despecti, quū ipsi Deū nō reputēt: & ideo à correctione sunt valde remoti. Eccl. 7. Cōsidera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quæ ille despexit. Tū quia Dei misericordia immanis est, & quia scriptū est, Responde stulto iuxta stultitiam suā, ne sibi sapiens esse videatur. Prouerbio. 26. Ad extirpationem huius erroris aliqua dicemus. ¶ Error iste nō solū est insipientia, imò insania. Quæ maior insania, quàm dicere, illud non esse quod causa est omnibus vt sint? Cū insano verò nemo solet philosophari ad destructionem errorum ipsius. Philosophus: Stultum est de quolibet contraria opinionibus proferente esse sollicitū. Ite Philo. Nō oportet omne problema nec omnē positionē desiderare: sed quæ dubitabit aliquis indigentū rationis & nō pœnæ vel sensus. Nam qui dubitat utrū oporteat Deū venerari, & parentes honorare, vel nō, pœna indiget: qui autē utrū nix alba, vel nō, sensu. Verè qui Deū nō agnoscut, pœna indigent, vt qui in bonis positi non agnoscut bonorū omniū largitorē, in malis positi agnoscat malorū liberatorē. Greg. Oculos quos culpa claudit, pœna aperit. Es. 28. Sola vexatio tantūmodo dabit intellectū auditui. Hier. 16. secundū aliā translationem: Per omne flagellū & dolorē erudietis Hierusalē. Et Tob. 11. Recuperauit visū Tobias, cū filius eius liniuisset oculos eius felle. Et 2. Mac. 19. Antiochus Deum recognouit in tormentis à Deo positus, dicens Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non patia Deo sentire. Pœna timorem incurrit: timor verò initium sapientiæ est, Prou. 1. Qui in errore isto sunt, rusticissimi & ignobilissimi sunt: vnde verbis erudiri non possunt. Prou. 29. Seruus verbis erudiri nō potest: quia quod dicitis audit, & respondere cōtēnit. Verè contēptus siue voluntas in causa est, vel potius in culpa est, quod tales non credunt Deū esse.

Animo

Animo enim inuito nihil facile suadet. Ignobilis animi est & ingrati nolle agnoscere benefactorem suū: nobilis vero animi est multū desiderare agnoscere eū à quo beneficia recipit. Sicut patet in paupere illo, de quo legitur in vita diui Nicolai: cui cum S. Nicolaus multiplici iniectione auri in domū eius paupertati ipse cōsulisset, proposuit deinceps vigilare, donec sciret quis esset q̄ aurū in domū illius tā cautē proieciisset. Patet ergo valde ingratos esse, qui negāt Deū esse à quo incessanter beneficia recipiunt, nec infinitis testibus hoc credere volunt. Tale est hoc acsi aliquis nollet credere ignē esse, à quo tamē incessanter vehementer calefieret. Psal. Non est qui se abscondat à calore eius. Bern. in lib. de diligēdo Deū: Inexcusabilis est infidelis, si nō diligit Deū toto corde, tota anima, tota virtute. Clamat intus ei innata iustitia: quia ex toto se illū diligere debeat, cui totum se debere nō ignorat. Idē: Infidelē vget iustitia naturalis se totū tradere illi à quo se totū habet, & ex se toto diligere. Nullus est qui compos sit mētis suæ, qui nō possit agnoscere quōd ipse nō semper fuit, & quū non fuit, nihil boni habuit: ergo esse suū & quicquid boni habet, ab alio habet: ergo vel à solis parentibus carnalibus, aut nō: si à solis parētibus carnalibus, illi nō semper fuerūt: vnde ab aliis habuerūt: & illi similiter ab aliis, donec pueniatur ad aliquē, qui semper fuit, à quo primus pater carnalis iuitū habuit, à quo etiā habuit vt posset aliū generare. Cōstat enim quōd parētes canales nō habēt à se quōd generent filium, cum quādoq; generēt quādo nollet generare, & quādoq; nō generēt cum vellēt, & cum vellēt generare filiū, quandoq; generat filiam. Nescit etiā mater quomodo filius in ea generetur: sicut quadam laudabilis mater quæ dixit filiis suis, 2. Mac. 7. Nescio, inquit, qualiter in vtero meo apparuistis: neq; enim ego spiritū & animā donauī vobis, & vitā, & singulorū membra nō ego ipsa compegi. Si verō nō à solis parentibus carnalibus esse suum habuit, sed à parentibus carnalibus corpus, & à patre spirituum spiritū: secundū illud Arist. in lib. de animalib. Intellectus diuinitus ab extrinseco aduenit, quū primus pater carnalis qui non semper fuit, ab aliquo qui semper fuit, totū esse suū accepit, & q̄ aliquid boni posset habere, & quōd aliquid boni posset conferre: patri illi qui semper fuit, omne bonū debetur, quod à nobis habetur, qui verē Deus est. Magna est ergo ingratitude illū non agnoscere, cuius beneficia nō cessamus recipere: nec solum per parētes carnales beneficia ipsius recipimus, sed etiā per alias creaturas. Collatio verō beneficiorū ipsius quadam exhortatio,

est ad amorem ipsius. Aug. lib. 10. Confes. Cælum, & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndiq; mihi dicunt, vt te amē, nec cessant dicere omnibus vt sint inexcusabiles. ¶ Error iste est quem odire debet quicquid odire potest, quū interimat patrē omnīū. Vnde debemus eum odire, sicut aliquis odit eum qui patrē eius interimit. Qui in hoc errore sunt, daemones quārum ad hoc dereriores etiā videtur, qui saltem Deū credūt esse. Iacobi 2. Tu credis quoniam vnus est Deus, bene facis, & daemones credūt, & contremiscunt. Qui in hoc errore sunt, in vanum videntur accepisse animam suam, quum Deum non agnoscant. Ad quē cognoscendum ratio eis data est. Propter quod enim rationē habet potius quā bruta animalia, si tantū illa quæ sensibus corporis subiacent agnoscent sicut & illa. Vnde Dominus iustissime posset tales punire, sicut puniuit Nabuchodonosor. Dan. 4. Ab hominibus eiciet te, & cum bestiis & feris. erit habitatio tua. Fœnum quasi bos comedes, & septē tempora mutabuntur super te, donec scias. quod dominetur excelsus in regno hominū, & cuiuscunq; voluerit, det illud. Bernard. super Cant. An non tibi videtur ipsis bestiis quodāmodo bestialior esse homo ratione vicens & ratione non vtens? Magna fatuitas dubitare de fonte, ex quo apparet fluuius cōtinuē perseuerans. Fonti indeficienti attestatur fluuij cōtinuitas, & certissimū iudiciū creatoris est cōtinuus fluxus creaturarū. Et notādum quod ad cognoscendum Deū esse, natura incitat. Hoc idē omnis scriptura indicat, & omnis creatura clamat. De primo, Io. Damasc. Cognitio existēdi Deum nobis naturaliter inserta est. Inārum verō prauauit malitia hominum natura, vt quosdā in irrationabilissimū & omnīū malorū pessimum perditionis barathrum deduceret. vt dicāt non esse Deum. Deū esse, vox omnīū est. Apud enim omnes nationes instinctus natura habetur. Vox autem omnīū, vox natura est: iuxta verbum Sapientis. Secundum manifestum est: quia & scriptura gētilium, & Iudæorū, & Christianorū affirmat Deum esse. Doctrina etiā nobilissimorum philosophorū hoc indicat, vt Platonis, Arist. Tullij, Sen. & similium. Scriptura Iudæorum in principio asserit omnia à Deo esse creata. Scriptura Christianorum in principio euangelij Io. per Deum verbum asserit omnia esse facta. Omnis etiā creatura clamat Deum esse, vt ostendit Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: exceptis propheticis vocibus. Mūdus ipse ordinatissima sua mutabilitate & mobilitate visibilīū omnium pulcherrima specie quodāmodo tacitus & factū se esse, & non nisi à Deo ineffabiliter atque inuisibiliter fieri

fieri se nō potuisse proclamat Idem 10. lib. Confes. Interrogauit de Deo meo, cœlū, solē, lunā, stellas: neq; nos sumus Deus quē quæris, inquit: & dixi omnibus qui circūstant carnē meā, Dicite mihi de Deo aliquid: exclamauerunt voce magna, Ipse fecit nos. Interrogatio mea intētio mea, & respōsio eorū, species eorū, flores, & alia quæ terra producit, quæ est infimū elementorū, & pedibus omnium calcatur, species nobis talē ostēdunt qualem nullus homo qui dignissima creatura est, & qui rationē habet, cuius est discernere, posset facere: vnde ostensione illius speciei apparet maiorem homine esse qui talia facit. Terra enim per se talia facere non potest: Sicut mater non parit nisi aliunde receperit: sic terra aliunde recipit q̄ talia producat. Augu. in lib. de Trinitate: Sicut matres grauidæ sunt foetibus, sic ipse mundus grauidus est causis nascētium. Ostensione ergo speciei suæ exclamat sos se à Deo factū esse, cum nulla creatura nec etiā rationalis eum possit facere. Matth. 6. Considerate lilia agri, &c. Dico autem vobis q̄ nec Salomon in omni gloria sua cooperatus est, sicut vnū ex istis. Quod de flore dictū est, intelligatur de aliis creaturis. Aug. in lib. de Vtilitate credendi: Non frustra inueniri oportet, & inaniter pulchritudinē cœli, ordinē syderū, vicissitudines temporū, in quorum cōsideratione nō curiositas est exercenda, sed gradus ad æterna faciendus. Sap. 13. A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. Iob 12. Interroga iumenta, & docebūt te, & volatilia cœli, & indicabunt tibi: loquere terræ, & respōdebit tibi, & narrabūt pisces maris. Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit: Rom. 1. vbi loquitur Apostolus de philosophis, Deus, inquit, reuelauit eis. glo. Ambro. Vt Deus qui natura inuisibilis est, etiā à visibilibus posset sciri, opus fecit quod opificem visibilitate sua manifestauit, vt per certū incertum posset sciri, & illi esse omnium Deus crederetur qui hoc fecit quod ab aliis impossibile est fieri. Et subditur ibi in tex. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, in uelle etā cōspiciuntur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Dū sumus in hoc mundo inferiori, quasi per quandā scalā creaturarū ad cognitionem creatoris oportet nos ascendere. Ber. Sanè hæc scala cœli cuius nō egent, sed nos exules: quia creatura cœli in verbo cōspicit facta per verbū, nec opus habet ex his quæ facta sunt factoris notitiā medicare. Esa. 49. Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis creauit hæc qui eduxit in numero militiā eorū. Et gl. Aug. super cap. ad Ro. x. Philosophie. totū cōsiderasti rerū ordinē, &

nō vis attēdere q̄ mūdus opus Dei sit, idolū opus fabri. Si faber idolo sicut dedit figurā, daret & cor, ab ipso idolo faber adoraretur. Ex quo sequitur, inexcusabile esse qui creatorē suum nō adorat, qui eū prā creaturis visibilibus honorauit dando ei rationem. Cū homines agnoscat animā esse per effectus ipsius in corpore, vt est vita sensus, motus, licet ipsa inuisibilis sit, & omnino insensibilis: quare similiter nō agnoscat ipsi creatorē esse in mūdo per eius opera? Ambr. super c. 1. ad Ro. Sicut ex morib⁹ & administratione corporis animā quā non vides intelligis: sic ex administratione totius mūdi & regimine omnīū creatorem philosophi intellexerūt. Sen. in lib. de natu. quest. Quid est Deus meus, inquit, vniuersi? Sic se habet De⁹ regēdo vniuersum, sicut mēs regēdo corpus propriū. Noli ergo de Deo dubitare, etsi eū nō videas, sicut nō dubitas de anima, etsi eā non videas: certissimum habeas multa esse quā tamē inuisibilia sunt. Inuisibilia sunt causa visibilib⁹ vt cognoscatur. Vnde Gre. 4. li. dialo. Nulla visibilia nisi per inuisibilia videtur. Ipse corporeus oculus nihil corporeū videret, nisi hunc res incorporea ad vidēdum acueret. Nam tolle mentē quā nō videtur, & incassum patet oculus qui videbat. Si oculi per se videbāt, cur descēdente anima nō vidēt? Itē in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturā inuisibilem disponi potest. Bern. Nobile hospitē habes o caro, & nobile valde, tota salus tua pendet ex eius salute: da honorē hospiti tāto: diligēter attēde, quid hospitis huius præsētia largiatur. Ipse est qui retribuit oculis visum, auribus auribus prætatur. Deniq; discessus probat quid præsētia cōferat. Itē cū ad fidē faciendā de parētibus carnalibus sola fama publica sufficiat, nec testes su per hoc requiratur, nec aliā probationes, maximē cū parētes carnales nobiles sūt, nec cedant ad dedecus filio, & cū sperat se successurū eis in magna hereditate, quā causa est, q̄ cū tāta difficultate sit fides aliquib⁹ de patre cęlesti, qui nobilissimus est, & à quo tāta speratur hereditas? Præterea secundum cōsiderationē Sapientis, cui cōsequens est maius bonum, hoc magis est eligendum: si autē consequentia sunt mala, cui consequens est minus malū, hoc magis eligendū est. Sed ex eo, q̄ aliquis credit Deum esse: consequens est magis bonum quā ex eo, quod aliquis credit Deum nō esse, si bonum ex hoc sequitur: & si malum inde sequeretur, minus malū sequeretur: ergo magis eligendum est quod homo credat Deū esse, quā quod credat Deum nō esse. Media propositio sic potest manifestari: Si aliquis credat Deum esse & est, sequitur inde vitę æternę remuneratio. r. Io. 5.

Habebitis vitam æternā qui creditis in nomine filij Dei. Posito autem per impossibile, q̄ Deus non sit, nullum sequeretur malum post præsentem vitam, ex eo quòd aliquis credit Deū esse, quia non erit qui eum puniat. Ille verò qui credit Deum non esse, si ipse est, magnū malum habebit, quia mortē æternā. Posito autē per impossibile, quòd Deus non sit, nullum lucrū in futuro habebit aliquis, ex eo quòd credidit Deum nō esse: ergo maius bonum consequens est ad hoc q̄ aliquis credit Deū esse, quàm ex hoc quòd aliquis credit Deū nō esse, & si malū sequeretur ex his credulitatibus, minus malum sequeretur ex eo quòd aliquis credit Deum esse, quàm ex aliā credulitate. ¶ Item inter ea que incœperunt esse, nihil est cuius ortum causa nō præcesserit: sed causa quæ præcessit omne quod incœpit esse nō est de numero eorum que incœperunt esse. Sic enim præcessisset seipsam, quod est impossibile: ergo aliqua causa est, quæ nunquā incœpit esse. Sed quod nō incœpit esse, nō desinit esse. Esse enim quod habet ex se, amittere nō potest. Senē. Periturum est, nēpe quod aduentitiū fuit: ergo aliqua causa est sine principio, & sine fine, & hoc indubitanter est Deus. ¶ Itē Io. Damascē. Creabilia siue creata omnino ab aliquo cōdita sunt: oportet autē conditorē increabile esse. Si enim & ipse creatus est, omnino ab aliquo creatus est, quousq; deueniamus ad aliquid increabile. Probatio autem hæc Ioā. Damascē. supponit, quòd Philosophis probatū est, q̄ in causis nō est processus in infinitū. Vnde demonstrato aliquo causato sic potest procedi: Aut causa huiusmodi habet causam, aut nō. Si nō, est ergo causa, ita q̄ nō causatum: ergo est prima causa. Si autē habet aliā causam, & illa causa aliā, cū in causis non sit processus in infinitum, ad vltimum inuenietur aliqua causa, quæ ita est causa, q̄ nō causatū: vnde & prima causa est Deus. Præterea potentia agēdi que est in igne, & sole, & aliis creaturis visibilibus, non est potētia libera: idē quū aliquis grauatur ab igne, vt cū domus eius cōbūritur, vel ab æstu solis: si discretus est, non rogat ignē vel solem vt cessent. Potentia enim eorū est vt potentia ministrorū, qui necesse habēt implere imperium dominorū quibus subiecti sunt. Constat ergo aliā potētiam superiorem esse que libera est, cui hæc potentia subiecta est: & hæc est potentia Dei, cuius voluntatē necesse habent implere dictæ creature, nec possunt cessare ab operatione indicta eis à Deo, nisi Dei volūtas aliter ordinaret, sicut accidit quādo sol & luna steterūt per sp̄ritū 12. horarum. Iosue 10. Et in regressu solis tēpore Ezechie. Esa. 38. Et in fornacē Baby. quādo pueros in igne po-

fitos ignis non laest. Dan. 3. Itē potentia agendi quę est in elementis & aliis creaturis visibilibus absque sapientia & discretionē, est quę sit illarū creaturarum, & tamen opera earum discretissimē sunt: ergo necesse est sapientiam aliquam esse à qua operationes earū ordinatę sint. ¶ Ad hoc autē non sufficit aliqua sapientia creata, cum nec ad cognitionē earū videatur sufficere. Est ergo aliqua sapientia increata infinita, à qua est ordinatio vniuersorū. Io. Damalce. Sit omnia generari casus cuius erit ordinare: & hoc si videtur, demus cuius erit obseruare & custodire. Itē ipsa creationis permanentia & cōseruatio: & gubernatio docet nos, quoniam est Deus qui hanc vniuersitatē consistere facit & cōtinet & cōseruat, & semper ei prouidet: qualiter utique cōtrarię naturę, ignis dico & aquę, aeris ac terrę in vnius mundi cōsumptionē adinuicē cōuenissent, & indissolubiles permansissent, nisi aliqua omnipotens virtus ea cōcordasset, & semper indissolubilia cōseruaret. ¶ Itē cū visibilia sint causa aliquorū, aut sunt causę primę, aut nō. Causę primę esse non possunt. Sūt enim omnia cōposita, vnde necessariō præcessit ea aliquid quod ea composuit. Præterea partes sunt quædā causa totius, & pars est naturaliter prior suo toto, ergo necesse est aliquid incompositū & simplex quod omnia cōposita præcessit, à quo omnia sunt cōposita. ¶ Item in eis quę creata sunt quædam sunt corruptibilia quę principium habuerūt & finem sunt habitura: quædam verò habent perpetuitatē, quę principiu habuerūt, sed finē nō sunt habitura: ergo cū causa abudare debeat ab eis quorū est causa, & causa eorū habebit æternitatem, vt sit sine principio & sine fine. ¶ Itē omnis potentia creata determinata est circa esse, & operatur circa materiā existentē, & nullatenus trāscēdit esse vt de nihilo aliquid possit facere: ergo oportet aliquā potentiā increatā esse quę infinita sit, & trāscēdat esse, & de nihilo fecerit illud ex quo creaturę operatur. ¶ Itē cū in rebus sit inuenire quædā bona & quædā meliora, aut nō erit perfectio in vniuersitate rerum, aut necesse est aliquid esse optimū. Itē cū appetitus summi boni naturaliter in anima sit, nullus autē motus naturalis frustra sit. Frustrā autē esset appetitus ille, nisi aliquid esset summū bonū: ergo aliquid est summū bonū. Hoc autē non est nisi Deus. ¶ Item secundū Arist. Magis eligēdum est quod natura est, eo quod nō est natura, vt iustitia iusto: hæc enim natura, illud autē acquisitum est. Est igitur aliquid quod est sua bonitas, & sua iustitia, omnibus illis quę bona sunt per participationē præferendū. Item nihil quod mutabile sit

fit, optimum est. In mutatione enim aliquid boni amittitur, & aliquid acquiritur quod optimo accidere non potest. Itē dicit Aug. q̄ in omni re quæ mutari potest, nonnulla mors est ipsa mutatio: mors autem optimo accidere non potest: omnis autem creatura mutabilis est: ergo nulla creatura optimū est: aliquid tamē optimum est, aliter non esset perfectio in vniuersitate rerū, ergo aliquid increatū est. Aug. super 1. ad Ro. Viderūt summi Philosophi quos ceteris nō immeritō fama atq; gloria prelatos cernimus, quicquid mutabile est nō esse summū Deū: & ideo omnem animā mutabilem esse quia speciem transcendērūt: deinde viderūt omnem speciem in re quacūq; mutabili quæ naturaliter est, omnēque vniuersi mundi corpus non posse esse nisi ab illo qui incōmutabilis & simplex est: quia nō aliud est illi esse, aliud viuere, aliud intelligere, aliud beatum esse: sed quod est illi viuere, intelligere, beatū esse, hoc est illi esse. Propter hāc incōmutabilitatē & simplicitatē intellexerūt eū & omnia bona fecisse, & à nullo fieri potuisse. Itē cū modico corpori hominis regēdo ratio sit accommodata, qua ipsum regatur, qua impedita vel omnino amissa, corpus periclitatur, vel in puluerem redigitur, verisimile est rationē aliquam esse qua vniuersitas fabricę mundi regatur. ¶ Item cum ratio quę in homine est agnoscat se esse & non semper fuisse, & causam aliquam habuisse quę eā præcesserit, causa autem rationis irrationabilis esse non potuerit, necessariō rationem humanā & quancūque aliam rationē quę esse incepit, præcedit aliqua ratio quę esse non incepit: & hac ratio Deus est, qui vniuersitatē rerū regit. Vnde Sen. in lib. de naturalib⁹ quęstionibus: Nostri melior pars est animus: ideo extra animum nulla est pars, totus est ratio.

De errore idolatrię. Et primō de descriptione idolatrię, secundo de causis eius, tertio de speciebus, & quarto de destructione erroris idolatrię.

CAP. VII.

DICTUM est supra de errore eorum qui Deum esse negant. Nunc dicendum est de errore eorū qui creaturas deificant, qui error idololatria dicitur. Primō ostēdemus quid sit idololatria. Secundō tangemus de causis. Tertio de speciebus. Quarto de destructione eius intēdemus. ¶ Notandum ergo q̄ latia est summę venerationis cult⁹ soli Deo exhibēdus. Vel latia est voluntaria possessio diuinę maiestatis. Idololatria verō est cultus Deo debitus creaturę exhibitus. Et dicitur quasi idololatria: nō quia iste cultus semper idolo exhibeatur, sed quia frequenter, vel quia idolo primo est exhibitus. Et notandum quōd idolum

quandoque dicitur lignum, vel alia res sic figurata: quandoque verò dicitur coniunctum ex imagine & dæmone præsidere. Et sic sumitur 1. Cor. 7. vbi dicit Apostolus, q̄ nihil est idolū in mūdo. Illud enim q̄ putabāt esse idolū, personā scilicet subsistentē ex simulacro & spiritu præsidente, nihil erat. ¶ Itē notādum q̄ inter idola gentiliū quę iam imagines erāt tantū ad memoriā & representationē aliquorū in quibus nihil numinis esse credebatur: alia verò erant quę credebātur esse habitacula deorū, id est, dæmoniorū. Omnes enim dij gentiū dæmonia. In quibus dæmones decipiebant homines, dātes eis responsa acsi in ipsis habitarent, inducti ad hoc sacrificiis & honoribus quę eis exhibebātur. In quibusdā etiā imaginibus credebāt gētiles aliquam virtutē esse infusam, eò q̄ sub certis horis funderētur, vel sculperētur, vel fabricarentur: sicut Mathematici mentiūtur homines trahere mores ex hoc q̄ tali hora, vel tali nascūtur. Similis error inuenitur in quibusdā vetulis nomine Christianis, quę dicūt imagines lx. annos à factiōne sua virtutē sortiri, & de cetero habere eā. Imagines prædictas quas nō credebāt solū esse imagines, vocauit Mercurius Deos factitios, scribēs librum de Deo Deorū. Proau, inquit, nostri inuenerūt artē quę deos efficeret: & quoniā animas facere non poterāt, inuocantes animas deorū, eas indiderūt imaginibus factis. ¶ Possumus autē octo rationes seu causas ostendere quibus idololatria vel inducta est vel augmentata. ¶ Vna causa fuit, dolor nimius de amissione alicuius amici. Pater enim amisso filio nimium dolēs imaginem filij fieri fecit, vt ei esset qualecūque solatiū. Vnde sapiē. 14. Acerbo luctu dolens pater, cito sibi rapti filij fecit imaginē. Ac illū qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nūc tāquā Deū colore cœpit, & cōstituit inter seruos suos sacra & sacrificia. deinde interueniente tēpore conualescēte iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est. Hęc primā causam idololatrię ostēdit Gregor. super illud Lucę 11. In Beelzebub principe dæmoniorū &c. dicēs: Ninus rex Niuiā Belo patre suo mortuo statuā fecit, quā summa reuerētia honorauit, ita vt etiā reis ad eā fugientibus parceret: vnde progressu tēporis homines cœperunt eam venerari vt deum, & multiplicare: & quidam vocauerunt Bel, alij Baal, alij Baalim, alij Beelzebub, secundū varietatē linguarum. ¶ Alia causa fuit vesana superbia principū, qui non attendentes infirmitatem suam voluerūt se vt deos honorari, vt Nabuchodonosor, qui præcepit Holoferni principi militię suę, vt omnes deos terrę exterminaret, vt ipse solus Deus diceretur

tur ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potètia subiugari. Iudith 2. Principes superbi imagines suas faciebant adorari ab his qui erant subiugari ab eis. Vnde Sap. 14. Tyrannorum imperio colébantur signèta: & hos quos palàm homines honorare nõ poterat, propter hoc, quod longè essent, è longinquo figuram illorum allatam euidenter imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt, ut illum qui aberat tanquam presentem colerent. Alio qui etiam ut diuina stirpe nati viderentur, diuinos honores parentibus detulerunt, deferrique iusserunt: ut dicit Glo. super 14. Sap. ¶ Tertia causa fuit adulatio, seu desiderium, quod habebant minores acquirere gratiam maiorum. Sapi. 14. Affectui aut regibus deferuientes homines incommunicabile nomen lapidibus & signis imposuerunt. Per hoc quod dicitur Affectui, tangitur prima causa iam habita: per hoc quod dicitur Regibus, tertia causa, de qua etiam dicit gl. Per populos & regiones paria sacra suscepta sunt, dum homines grati esse in suos principes cupiunt. Aug. in libro 10. de Civitate Dei: Multa usurpata sunt de cultu diuino, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera. ¶ Quarta causa fuit amor reipublicæ. Vnde dicit Gl. ibidem: Alio loco dicit Cicero, quod in plerisque ciuitatibus acquirenda virtutis gratia, ut libentius gratia reipublicæ periculum adirent, optimos quosque viros fortium honore deorum immortalium esse consecratos: hinc Romani Cæsares suos consecrauerunt, & Mauri suos Reges. ¶ Quinta, decor vel operis humani, vel alterius creature. De primo Sapietia 14. Multitudo hominum adducta per speciem operis, cum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum existimauerunt. De secundo Sap. 13. quando locurus est de stellis, sole, & luna, subditur: Quorum si specie delectati deos putauerunt, sciant quanto his dominator eorum speciosior est. ¶ Sexta potentia quam crediderunt supereminere in his quos deos putauerunt, ut daemones crediderunt potestatem habere in homines, & res humanas, & etiam in elementa. Cuius erroris occasio fuit quod credebant daemones sanare lésiones corporum, dum ab eis cessabant. Credebant etiam eos sedare mundi turbationes, dum eas facerent, cessabant. Credebant etiam eos prænoscere futura: quia prædicebant eis mala, quæ Dei promissione ipsi erant illaturi hominibus: & malorum cessationes, quod non erat mirum. ¶ Item alia causa huius erroris fuit quod facere videbantur quædam opera quæ verè naturalia erant: sed imperitis videbantur esse supra naturam. Tale opus est subita

generatio ranarum, & pedicularum, & vermium in quibus natura operatur. Demonibus tamen procurantibus quod haec citius fiant, coniungendo vel commiscendo ipsas naturas rerum, & addendo aliqua semina, quae semina naturam adeo adiuvant, quod opus tardum acceleratur: ita quod creditur non esse opus naturae quae tardius operari consuevit: sicut factum est in signis quae facta sunt a magis Pharaonis. ¶ Septima, caeca cupiditas hominum, qui tantum sunt curiosi sciendi vel cupidi aliqua acquirendi, ut seiplos vendant demonibus, ut cupiditatem suam possint adimplere. ¶ Octava, voluptas & lascivia, quae erat in festis idolorum: vacabant enim idololatrie deliciis & ludis, quae multum alliciebant homines ad idololatriam. 1. Corint. 10. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. ¶ Et notandum multas esse species idololatriae. Quaedam est cultus demonum, alia luminum, ut solis & lunae vel stellarum: tertia elementorum: quarta, hominum: quinta, animalium irrationalium: sexta, imaginum vel alterius operis humani: septima temporis vel partium eius. Est etiam idololatria aliarum rerum. ¶ Et notandum, quod idololatria ideo peccatum magnum est: quia Deo honorem suum auferit, & creaturae cuius non est confert, & aequat creaturam creatori. Si pro modico furto vel rapina quae aliquis facit homini, meretur exitium, vel mortem, vel aliam magnam poenam, quanta poena dignus est, qui diuinum honorem Deo surripit. ¶ Duplex autem rapina est in peccato idololatriae. Vna eius qui honorem Dei Deo auferit, & alij offert. Alij eius qui honorem diuinum sibi oblatum suscipit. Idolorum cultura omnis mali causa est, & initium & finis. Sap. 13. Glo. Cum enim mens a creatore se auerit, omnibus implicatur sceleribus. Aggravatur autem peccatum idololatriae ex vilitate rei in quam transfertur honor diuinus. Maius enim peccatum est cum honor iste transfertur in quadrupedes aut reptilia, quam quando in homines: & quando in imagines hominum, aut animalium, quam quando in homines vel animalia. Ro. 1. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & voluerum, & quadrupedum, & serpentum. Gl. Ambr. Quanta est stulticia eorum, apud quos plus potest imago quam veritas, & potiores sunt mortui quam viui? Ps. Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis foenum. Tanto magis contumeliosum est Deo, quanto vilior est creatura quae ei aequatur, & magis contra rationem est. ¶ Contumelia etiam fit humanae naturae, quando creaturae inferiori se sub-

dit. Refert Aug. in lib. de vera religione, quod Socrates occisus fuit, quia noluit adorare idola, quia erant tantum opus hominis: & dixit se prius adorare canem qui erat opus naturæ, cum causa nobilior sit suo effectu. Multum est contra rationem, quod homo adoret opera manuum suarum. Illa species idololatriæ qua homo adorat creaturam se manifestè inferiorem, hominè reddit infelicem & maledictum & derisione dignum. De primo Sap. 13. Postquam præmissum est de sole, & luna, & stellis quæ aliqui rectores orbis terrarum & deos putauerunt, subditur, Sed in his adhuc minor est querela. Et paulò post: Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum. De secundo Deu. 17. Maledictus homo qui facit sculpsile & cõstatile abominationè Domini, opus manuum artificum, ponitque illud in abscondito. Sapient. 14. Per manus autè quod fit idolum, maledictum est, & ipsum & qui fecit illud. De tertio Hier. 10. Non est spiritus in eis, vana sunt, & opus risu dignum. Irrisione digni ostenduntur qui sunt in hoc genere idololatriæ Sap. 13. vbi sic legitur, Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est, & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita mortuum rogat, & in adiutorium inutile intocat, & pro itinere perit ab eo qui ambulare non potest. Et Esa. 44. Medietatè eius cõbussit igne, & de reliquo eius idolum faciã: ante trũcũ ligni procidã, pars eius cinis est. Quibus verbis vilitas materiæ ostèditur ex qua fit idolũ, & vilitas materiæ in quã redigitur. De materia eadem habes Baruch 6. Subtrahunt ab eis sacerdotes aurum & argentum: dant autem & ex ipso prostitutis, & meretricis ornãt. Itè: Quũ receperint illud à meretricibus: ornãt deos suos. Et subditur ibi multum de vilitate & impotentia idolorũ: Hi, inquit, non liberabuntur ab ærugine & tinea. Itè: Habet in manu gladiũ & securim, se autem de bello & latronibus nõ liberat. Item, Oculi eorum pleni sunt puluere à pedibus introcũtium. Et paulò post: Luceñas accendunt illis, & quidè multas, ex quibus nullam videre possunt. Item, Nigræ sunt facies eorum à fumo qui in domo fit. Supra corpus eorum & supra caput eorum volant noctuæ & hirundines. Item: Sine pedibus in humeris portantur ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Mirũ erit si idola iuuare possunt, quum nec preces auxilio indigentium possint audire, nec defectum eorum intelligere. Vnde subditur in Baruch: Quũ audierint mutũ nõ posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulant ab eo loqui, quasi possunt sentire qui non habent motum. Psal. Os habent & non loquentur

quætur &c. Et Baruch. eodem cap. Quum superuenerit illis prælium & mala, cogitant sacerdotes ubi se abscondant cum illis. Quomodo ergo sentiri debeat, quoniam dii sunt qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt? Itē: Sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dii illorū lignei, argentei, & inaurati. ¶ Post idololatriam illam, quæ est cultus illarum creaturarum, quæ manifestè sunt homine inferiores: destruenda est illa idololatria, quæ est cultus dæmonū, quæ valde detestabilis est. Primò quia dæmones hostes Dei sunt: & magis displicet Deo, quum honor eius transfertur in eos quàm quando ad alias creaturas. Et etiam magis periculosa homini: Quum eum dæmones hostes sint humani generis, & cultoribus suis fiant familiares: ipsi sunt eis familiares inimici. Nulla autem pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Ideo dicit Augustinus in lib. 83. quaestionum: Nihil tam contrarium Christiano, quàm si curam artibus magicis adhibeat. Tunc enim eos recipit familiares, qui damnationem animarum quarunt. Item August. 19. lib. de ciuitate Dei: Magna Dei misericordia necessaria est, ne quisquam quum bonos Angelos se amicos habere putat, habeat malos dæmones factos amicos, eosque tanto nocentiores, quāto astutiores aut fallaces patiarur inimicos. Periculosum est, valde ei credere qui mendacissimus est. Io. 8. Ipse est mendax, & pater eius. Præterea dæmones licet sublimes sint conditione naturæ: inferiores tamen sunt etiam brutis animalibus deiectione culpæ: quum miseri sint non solum miseria pœnæ, sed etiam culpæ, imò inferiores videtur esse simpliciter cæteris rebus quæ sunt. Vnde diabolus non esse dicitur. Iob. 18. Habirent, inquit, in tabernaculo illius socij eius qui non est. ¶ Multipliciter autem potest ostendi, quod spiritus illi non sint colendi. Primò quia aut ipsi sunt boni, aut sunt mali. Si boni sunt, offenduntur, cum honor qui soli Altissimo exhibendus est, eis exhibetur. Non enim potest eis placere tanta contumelia & iniuria Domini eorum. Præterea si boni sunt, nõ placabuntur malitia offerentium eis honorem alienū. Quis bonus & discretus honorem reputet, & nõ magis derisionem, si quis mentiatur eum esse regem, vel episcopum, quum nõ sit? Sic si sunt boni spiritus & discreti, erubescunt honorem Altissimi sibi exhiberi. Iuxta enim verbū Sapientis, Qui falso prædicatur, necesse est, vt suis laudibus erubescat. Item quanto quis maiorem honorem indebitum sibi vult impendit: tanto pie superior & vanior est: vt clericus si honorem sacerdotalem

vult sibi impendi, superbus est: si episcopalem, superior: ergo si ipsi vult sibi impendi summum honorem, superbissimi: & vanissimi sunt. Si verò ipsi sunt mali, indigni sunt & honore isto & alio. Item aut ipsi præstant beneficia cultoribus suis de suo, aut non. De suo non possunt. Vnica enim potentia est increata, vt in sequentibus ostenditur. A qua & sub qua sunt omnia: & quæ eos creauit Deus, nõ à se eos alienauit, nec à potestate sua eos exemit. Ipsi ergo à Deo sunt & Dei sunt, & beneficia si qua præstant cultoribus suis dona Dei sunt, ad hoc data vt dentur. Igitur ipsi sunt vt nuntij & deferentes dona illa. Nuntij verò & deferentes beneficia non sunt habendi vt domini, nec deificandi: sed gratia reddenda est ipsi Deo eorum. Bernardus loquens de bonis spiritibus. Honoremus, inquit, eos quãtum debemus: totus tamen ei reddatur amor & honor nõster, à quo tam ipsis quàm nobis est totum: vnde honorare possumus, vel amare, vnde honorari amariue mereamur. Loca remota à fonte ita habent aquam ab ipso, sicut & loca fontis proxima: licet aqua fontis primo proueniat ad loca proxima, & per ea ad loca remota. Sic cum vnicus sit fons omnium bonorum Deus: ita habent bona sua ab eo creaturæ: quæ remota sunt ab eo dissimilitudine, sicut & illæ quæ sunt propinquæ ei dissimilitudine: vt sunt spirituales creaturæ. Deo ergo soli debetur totus honor & gloria. Item aut potentia quibus possunt spiritus isti dare beneficia cultoribus suis, sunt potentia irrationales siue naturales: sicut potentia calefaciendi, quæ est in igne, quæ ex necessitate sic operatur: aut sunt potentia liberè agentes seu rationales. Si primo modo nulla gratia debetur eis propter illa beneficia, nec propterea sunt colendi. Tales enim potentia operantur per modum seruentis, vt ait Sapiens: Si vero liberè agunt, aut consulunt voluntatem diuinam cultoribus suis dãdo beneficia, aut non. Si sic, ergo se habent vt dispensatores secundum voluntatem domini sui dispensando bona ab eo accepta: non ergo habendi sunt vt domini, & multo minus vt dij. Si autem non consulunt voluntatẽ Dei, non curãtes vtrum Deus hoc velit vel non, indiscretè dispensant: nec videntur curare de rectitudine operum suorum, quum non respiciant ad voluntatem Dei, quæ regula est bonorum operum, & ideo sunt mali. Si quis verò dicat quòd isti spiritus placandi sunt ab hominibus, quia ab eis sunt offensi. Si boni sunt, non debent ab hominibus offendi, nisi propter peccata. Si autem propter peccata ab eis sunt offensi, per recessum à peccatis maximè deberent placari. Con-

trari:

trariorum enim contrariae sunt causa. Si verò iustificatio eorū non placat eos, sed manet adhuc ira eorum donec offerantur eis carnes & sanguis animalium, ira talis non est ira diuina, sed potius ira leonū, aut aliarum bestiarū quae non quiescūt donec aliquid praeda ceperint: vnde si propter hanc iram colēdi sunt, & diuino honore digni, deificemus ergo leones & alias bestias. ¶ Item aut placato altissimo & amico existente mortalium, potest ira huiusmodi deorum eis aliquid nocere: aut non potest. Si sic, non videtur altissimus esse omnipotens, quum coercere non possit illos deos ne noceant amicis suis. Si verò non potest eis nocere, non est timenda ira eorum amicis Dei, nec ira eorū sacrificiis placanda. Præterea nulla potentia aliquid potest contra beneplacitum Dei. Nulla enim est quae non redigeretur in nihilum, nisi à Dei potētia, à qua accepit esse in eo retineretur: ergo in tuto est omnis homo qui Dei fauorē habet, vel gratiā. Non est ergo necesse gratiam istorum deorum sacrificiis querere gratia Altissimi obtenta. ¶ Item spiritus isti qui falso dii vocantur, si mali sunt, aut altissimus cōpescit maliciam ipsorū, aut nō. Si cōpescit malitiā eorū, nō est malitia eorū timenda. Si verò permittit eo: exercere malitiā suā, aut hoc facit ignorantia, aut quia nō curat, aut iudicio, quia videt expedire. Ignorantia non est: quum enim ipse sit sapientissimus, ignorantia in eum non cadit. Iterum non accidit hoc quòd ipse non curer de malis quae sunt in mundo: cum enim ipse sit rex iustissimus, non potest non curare de malis quae sunt in regno suo. Ergo quando permittit hos spiritus in mortales sauire, ipse facit hoc iudicio, quia videt hoc mortalibus expedire: ergo nō est timēda malitia eorū mortalibus. ¶ Itē cū spiritus iā dicti potestatem habeant ab altissimo, aut illā potestatem comitatur sapientia & iustitia moderantes eā, aut nō. Si sic, cū ipsi sint sapientes & iusti, ipsi nō irascuntur mortalibus bonis, nec nocēt eis: peccatoribus verò nūquam sūt placati, nisi à peccatis recedāt. Inutile ergo est eis sacrificia offerre tā bonis quā malis, quantū ad eorū placationē: sed mali si volūt eos placare, recedāt à peccatis suis. Si verò Sapientia & iustitia non comitatur eorū potestatem: ergo potestas eorū est vt gladius in manu furiosi: vnde si propter hanc potestatem aliquis eos deos reputat, reputet ergo Deū si quē viderit furiosum in manu tenentē gladiū. Mira fatuitas eū Deū reputare, quē homo cognoscit esse sine sapientia & bonitate. Belluinū est potius quā diuinū, potestate vti absque sapientia & iustitia. ¶ Item potestas eorū aut ligata est, aut nō est ligata. Si nō est ligata, mirum est

quo

quomodo non occidunt omnes cōtempores sacrificiorū eorū. Præterea longè videtur esse à sapientia & bonitate Dei, ponere gladiū in manu furibundi, dando potentiā cui homo nō possit resistere maligno, nisi ipse eam velit compescere. Si verò ligata est, ille qui tenet eam ligatam, obsequiis est placādus non ipsi. Cū aliquis tenet aliquā bestiā ligatā, ille orādus est, vt bestiā cōpescat ab his q̄ fauitiā bestiæ timēt, & nō ipsa bestiā. ¶ Itē cū cultura illorū deorū exterminata sit à terra promissionis iussu Dei Hebræorū, & iterū de regno Christianorum, etiā de Ægypto vbi omnes colebātur, & de vrbe Romana, maximè de templo quod Pātheon vocabatur, quod erat vnū tēplum omnium deorum: constat hoc factū fuisse à maiori potentia quā esset potentia eorū. Luc. 11. Cū fortis armatus custodit attriū suū, in pace sunt omnia quæ possidet: si autē fortior eo superueniēs vicerit illum, vniuersa eius arma auferet &c. Illa ergo potētia aut fuit diuina, aut humana. Si diuina, ergo ipsi erāt aduersarij Dei & mali. Si verò humana, ergo magis timenda est humana potestas eis quā potestas eorū hominibus. ¶ Et norandū quòd aliqui peruenērūt ad tātā fatuitatē, vt crederēt deos huiusmodi partiros fuisse totū orbē. Sed puerile est dicere altissimū sortem misisse pro diuisione illa, cū fors non habeat locum nisi vbi est ignorantia, quæ in altissimū, qui sanctissimus est, non cadit. Si verò ipsi altissimo incōsulto sortem miserūt, nihil iuris per hoc habuerunt in orbem terrarum. Si verò de beneplacito altissimi, quod ridiculū est, quomodo de partibus illis exterminati sunt? ¶ Item aut amicitia est inter deos huiusmodi, aut nō. Si est, ergo vnus eorū amat cultores alterius: nec propter cultores suos proprios inimicus erit cultoribus aliorū, nec contra illos iuuabit cultores suos. Si verò non est amicitia, sed odium: ergo ipsi mali sunt. Quia aut est iustum odiū inter eos, aut non iustum. Si iustū, ergo ipsi sunt iustè odiendi, & ita sunt mali. Si iniustū, illud nō possunt ipsi habere, nisi sint mali. Malitiā etiam eorū ostendit, quòd cultores suos iuuant in eis quæ mala sunt, vt patet ex scriptis Magicis, vbi docetur quomodo consilio taliū spiritū viri vel mulieres nimio amore intēdantur, vel quomodo alia scelera possint perpetrari. ¶ Si quis verò dicat tales spiritus nō esse honorādos honore diuino, sed honore qui eis cōpetit, quia apud Deū possunt impetrare vel procurare aliquod beneficium eis qui eos honorāt. Hoc planè concedendū est, & hæc est assertio fidei catholicæ. Quid si spiritus boni honorandi sunt tanquā amici Dei, non tanquā domini vel dij, sed tanquā serui

Altiſ

Altissimi, quorū ministerio multa beneficia possunt nobis provenire, & spe suffragij in eis potest poni: Sed non debemus eos reputare authores salutis, sed potius impetratores: nec sacrificiū faciendū est in eis. Eo enim quod aliquis alicui sacrificat, eū cui offert authorem sanctitatis cōfiteretur, & eū inuocat ad sanctificandum illum pro quo illud sacrificium offertur. Itē factō profiteretur se esse in manibus illius cui sacrificat ad perdendum vel ad saluandū: sicut animal illud est in manibus suis ad occidendū vel perdendū. Ista verò soli Altissimo attribuenda sunt. Mali verò spiritus non sunt honorandi, qui apud Deū nullum bonū nobis impetrare possunt. Nō sunt etiā timēdi amicis Dei cum nō possint eis nocere. ¶ Cōsequenter rāgendum est aliquid de illa specie idololatriæ, quæ est cultus luminū. Et norandum quod hi qui sunt huius erroris, dicunt mortales subiectos esse soli, & lunæ, & stellis, etiā quantum ad sapientiam vel ignorantiam, & quantum ad mores bonos siue malos. Et dicūt caelestia lumina secundū situs suos seu constellationes causam esse morū bonorū vel malorū in hominibus. Quod multis modis patet esse falsum. Primo quia non propter stellas homo, sed stelle propter hominē factæ sunt, vt dicit Gre. Itē haberi pōt ex principio Gen. vbi sic legitur: Fiāt luminaria in firmamēto celi &c. Et subditur: Vt illuminēt terrā. Illuminatio terræ causa fuit quare fierēt. vnde subditur ibidē: Et posuit eas in firmamēto celi, vt lucerēt super terrā. Propterea Iosue iubēti sol & luna obedierunt. Iosue 10. Ergo cultorib⁹ Dei sol & luna subiecta sunt, & nō ipsi cultores soli & lunæ. Item & sol & luna naturaliter operātur in hominibus ea quæ ipsi eis imponūt, aut sciēter & voluntariē. Si naturaliter, operatio illa seruilis est, propter q̄ dicit Philosophus, quod natura operatur per modū seruitutis. Vnde virtus sic operās ignobilis est respectu virtutis liberē operantis, quæ potest super vtrunq̄ oppositorū, scilicet super suū operari & suū nō operari: quod autē ignobilius est, nō est causa rei nobilioris: ergo virtus naturalis luminū caelestium nō efficiet sapientiam, vel virtutes, vel bonos mores, vel quascūque artes in hominibus, cum hæc sint nobiliora virtute naturaliter operante, quā ponūt in dictis luminibus. Si verò sciēter & voluntariē operātur prauos mores vel errores in hominibus: ergo ipsa mala sunt, & Deo inimica. Præterea malicia ista aut est eis innata, aut est acq̄sita. Si innata, ergo sūt mala naturaliter: hoc autē impossibile est q̄ aliqd sit naturaliter malū. Præterea cū nihil fir in eis naturaliter qd de⁹ cōcreauerit in eis, de⁹ illā maliciam creasset, qd lōgē est

est a
ti à
necce
secu
tjis
ius
se st
aliqu
quo
male
stati
perēt
re &
corpe
na, &
do &
tate. V
nes, p
nes ig
uerfit
sos, o
de ca
ne na
incipi
eadē h
sum et
minū
iātūm
signa
eueri
omnia
possibi
ergo n
nō sun
uū, er
mocus
mutab
hora, n
ter se h
euctus
ea qui

est à Dei bonitate. Si verò acquisita: ergo corrupti sunt & muta-
 ti à suo statu naturali quum ad spiritum, quæ secundum istum errorem
 necesse est ponere in eis: hæc autem corruptio non potest esse in eis
 secundum spiritum, cum corpora eorum sint incorruptibilia. In susta-
 tiis enim ex spiritu & corpore compositis, quales filij qui sunt hu-
 ius erroris credunt esse caelestia lumina, necesse est nobiliorem esse
 statum spirituum quam corporum. Præterea creature rationales cum
 aliquid voluntarie operantur, primo intelligunt & desiderant: ex
 quo sequeretur lumina illa caelestia mala esse quæ desiderarent
 malos mores esse in hominibus. Itæ hic est modus operandi sub-
 stantiarum quæ compositæ sunt ex spiritu & corpore, ut primo ope-
 rantur in seipsis operationes merè spirituales, ut est intelligere
 & desiderare: secundo in corporibus sibi coniunctis operationes
 corporales, ut est motus, & per illas iterum alias in corpora alie-
 na, & iste ordo operationum semper procedit quasi ingrossando
 & quasi per elongationem à spirituali subtilitate & nobilitate.
 Vnde si iste est modus caelestium luminum operandi in homi-
 nes, per hæc viam non poterant imprimi nisi corporales dispositio-
 nes ignobiles in hominibus, & non scientiæ & virtutes. Præterea di-
 versitas hominum qui eadem hora nascuntur & mores habent diuer-
 sos, ostendit falsa esse quæ dicuntur ab his qui sunt in hoc errore
 de caelestibus luminibus. Dicunt enim eum qui sub tali constellatione
 nascitur, tale hominem futurum, & qui tale opus sub tali hora
 incipiet, prosperaturum. Manifestè autem videtur quod nati una &
 eadem hora, vel aggressi opus aliquod diuersos habent euentus. Fal-
 sum est ergo quod prædicti idololatrarum de effectibus caelestium lu-
 minum dicunt. Itæ constellationes seu positiones stellarum aut sunt
 tantum signa euentuum inferiorum, aut sunt signa & causa. Si tantum
 signa, aut comitantur res de necessitate, aut non. Si sic, cum signa
 auerti non possunt, vel mutari, erunt ipsi euentus inuitabiles, &
 omnia de necessitate eueniunt mortalibus. Si non erunt signa ista
 possibiliter separari ab his quorum sunt signa: ergo poterunt fallere:
 ergo non est scientia de significationibus eorum. Scientia enim & ars
 non sunt de fallibilibus. Si verò signa sunt & causa istorum euen-
 tuum, erunt euentus rerum necessarij, cum causa istæ sint necessariæ:
 motus enim calorum cum suis dispositionibus necessarius est im-
 mutabilis. Figura enim cæli & positio stellarum futura cras hæc
 hora, nullo modo auerti possunt, quin sint futura cras: & simili-
 ter se habet de omni dispositione cæli & caelestium: ergo omnes
 euentus, quorum causa est constellatio, sunt inuitabiles. Præter-
 ea qui luminibus caelestibus seruebant, aut intendebant seruire

spiritibus qui præsidebāt huiusmodi corporibus, aut compositis ex corporibus & spiritib⁹ aut corporibus inanimatis. Si solis spiritibus, eisdē rationibus potest destrui hæc species idololatriæ, quibus cultus dæmonū prius destructus est. Si verò corporibus inanimatis, vanè & ignominiosè ei seruibāt, cum nec seruitiū eorū nec seruitores agnoscerēt, nec in remunerationē eorū intendere possent. Si verò cōpositis, composita erant animalia, vt ipsi credebāt: ergo vel rationalia & intelligētia, aut nō. Si nō, ergo ignobiliora erāt homine: animal enim rationale nobilior est irrationali: peruertebatur ergo naturalis ordo, cū homo colebat animal irrationale. ¶ Præterea cū tanta distantia esset huiusmodi animalū ab hominibus, vt nullus clamor hominū ad ea posset attingere. idē erat ac si surdis tales precēs fierēt. Præterea impossibile est, q̄ deitas sit in eo quod nō intelligit. Intelligere enim est illud in quo maximè spiritus creatus Deo assimilatur. Si verò rationalia & intelligibilia, impossibile est eos Deos esse, cū secundū astronomos ipsimet fiant infortunati & nō liberi à malis, & impediātur casu aut oppositione fortiorū signorū. Diuinitas enim semper est libera & inuicta & impedimentū signū est impotētiæ. ¶ Vltimo tangendū est de illa specie idololatriæ, quæ est cultus militiæ cæli: de qua frequēter loquitur scriptura sacra. Adorās militiā cæli; siue sit vir: siue mulier iubetur lapibus obrui. Deut. 17. De militia cæli habes 4. Reg. 21. & 23. & Esa. 14. & Sophon. 1. Act. 7. Et notandū q̄ militiam cæli vocauerunt qui huius erroris fuerunt, multitudinē spirituum, quorum quosdā dicebant præesse cælo stellato, alios autē Saturno & circulo eius: alios aliis planetis & circulis eorū; alios verò præesse igni, alios mari, alios terre, & utebantur inuocationibus huiusmodi spirituum prout credebant cōgruere maleficiis suis. Impietas autē huius erroris manifesta potest esse ex hoc, quod inuocationes huiusmodi spirituum æquē fiebāt ad bona faciendā & ad mala. Vnde si spiritus illi exaudiebant illos & in bonis & in malis, ipsi erant mali. Si verò in bonis tantum, mendaces erant libri eorū, & scriptores eorū, & ipsi spiritus secundum ipsos, quorum reuelatione se talia scripsisse scripserunt.

De errore principali Manicheorum. Et primò auctoritates & rationes quibus ipsi imitantur, eis subtrahuntur: dein ponuntur auctoritates & rationes quibus error ille destruitur. CAP. VIII.

Sequitur de errore Manicheorum, qui, vt ait Augu. in lib. de natura boni, sensum perdiderūt studio cōtradicensi. Hi ponunt duo principia: vnum principium boni, alterum mali, Vnde

secu

secundum eos princeps lucis est, cuius habitatio est regio lucis super ista visibilia. Alter est princeps tenebrarum ex aduerso, cuius habitatio est regio tenebrarum, & uterque princeps habet secundum eos populum suum. Manichæi ad principem tenebrarum ponunt esse corruptibilia & mutabilia. ¶ Iste error valde contumeliosus est & creatori & creaturis. Creatori, quia magnam partem regni sui & gloriæ suæ ei aufert, dum aufert ei dominium creaturarum visibilium, quæ plures videntur esse quam inuisibiles. Creaturis etiã contumeliosus est, quas subtrahit dominio tam honorabili: & subdit eas tam vili seruituti, ut est seruitus diaboli. Vnde error iste valde odibilis est & creatori & creaturis. Huic errori primo subtrahemus autoritates & rationes quibus innititur, ostendendo autoritates impertinentes esse ad eius confirmationem, & rationes infirmas, ut sic facilius corruat. Autoritates verò quibus innituntur, hæc sunt. Legitur Gen. i. Post creationem caeli & terræ, quæ tenebræ erant super faciem abyssi. Ex quo ipsi inferunt non fuisse Deum, benignum qui opus suum incepit à tenebris, non intelligentes tenebras non esse alicuius rei existentiam, sed lucis absentiam. Vnde non oportet ponere aliquem auctorem tenebrarum, cum tenebræ nihil sint nisi lucis absentia. Nec minus laudabilis est mundi creator, si à nihilo incepit: imò hoc commendat eius potentiam, quod ex nihilo lucem & alia creauit. Per hoc enim ostenditur per se potens operari sine materia præiacente vel instrumēto, quod proprium est omnipotentis. Item Matt. 4. legitur de diabolo, quod ostendit Christo omnia regna mundi, & gloriã eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Ex quo inferunt: omnia ergo regna mundi diaboli erant, cum omnia Christo promiserit. Quæ probatio ridiculosa est, cum diabolus sit mendax & pater eius. Ioan. 8. Et cum Ouid. 1. de Arte amandi dicat: Pollicitis diues quilibet esse potest. ¶ Item Matthæ. 6. Dicit Christus: Nemo potest duobus dominis seruire: vocans diabolum dominum, eò quod sit dominus mundi, ut ipsi aiunt, ergo ipse est Deus vel creator ipsius. Quæ argumentatio nulla est, cum reges gentium dominentur eorum. Luc. 22. qui tamen non sunt dii vel creatores. Præterea diabolus dominus est vsurpatione iniuste detinens alienum, secundum illud Luc. 11. Hanc autem filiam Abraham, quam alligauit Sathanas, ecce decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati? ¶ Item legitur Matthæ. 7. Non potest arbor bona malos fructus facere. Ex quo inferunt: ergo mala non possunt esse ab eodem prin-

cipio à quo sunt bona: ergo sunt duo principia, vnū bonorum,
 & aliud malorū. Sed sermo veritatis quo vtuntur ad confirma-
 tionem falsitatis, materiam ministrat confusionis eorum. Licet
 enim arbor bona non faciat fructum malum: tamen nihil pro-
 hibet fructum quē arbor bona bonum produxit, post putrēheri
 & corrumpi: & nemo adeo fatuus est, cum videt diuersa poma
 in arca vel in mensa, quorum alia putrida sunt, alia sana, quod
 propter hoc credat ea nō posse esse ex eadem arbore. Præterea
 multæ mulieres sunt hodie corruptæ, quæ tamen virgines nate
 sunt, nec aliquis credit duas mulieres nō habere posse vnā ma-
 trē, eō quod vna virgo, alia corrupta sit. Sic nihil prohibet dia-
 bolus esse bonum creatione & factum à Deo: malum verò sua
 peruersa volūtate. ¶ Item Ioan. 8. Vos ex patre diabolo estis. Et
 quo inferunt: ergo diabolus est creator eorū. Sed non sequitur
 Pater enim dicitur aliquis alterius, vel quia ab eo habet substā-
 tiam, vel quia ab eo habet mores, suscipiendo eius doctrinam,
 vel imitando vitam: hoc tertio modo, scilicet per imitationem,
 diabolus erat pater eorū, imitabantur enim eū. Sic Paul. 1. Cor.
 4. ostēdit se patrē Corinthiorū qui eius susceperant doctrinam,
 dicens: Vos vt filios meos charissimos moneo. Nam si decē mil-
 lia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres:
 nam in Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Hunc sen-
 sum Dominus insinuat in hoc, quod eos qui sunt ex Deo distinguit
 ab his qui nō sunt ex Deo per auditum diuini verbi. dicens: Qui
 ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex
 Deo non estis. Obedientia diuini verbi ostendit, qui per gra-
 tiam sint filij Dei: inobediētia verò qui filij diaboli. ¶ Item Io.
 14. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam:
 diabolus princeps huius mundi dicitur: ergo mundus est ab eo.
 Sed non sequitur. Non enim omnes principes sunt dij vel crea-
 tores. Præterea ipse princeps erat vsurpatiuē, vnde iudicio à mū-
 do erat eiiciendus. Io. 12. Nunc iudicium est mūdi, nūc princeps
 mundi huius eiicietur foras. Eiusdem 16. Princeps mundi huius
 iam iudicatus est. ¶ Item Io. 18. Dicit Christus Regnum meum
 nō est de hoc mūdo: ergo Christus non est rex huius mundi: er-
 go mūdos regnum diaboli est. Sed dicēdum quod regnum Christi
 fideles vocātur, qui non sunt de hoc mundo, quia nō sunt dediti
 mundanis: sunt tamen in mundo, sed quasi exulantes & æternū
 regnū Christi desiderantes. Io. 15. Si de mundo fuissetis, mūdos
 quod suum erat diligeret: quia verò de mundo nō estis, sed ego
 elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Fuerunt ergo
 qua

qua
 iam
 non
 gna
 pote
 bus
 go I
 dice
 dicā
 & de
 Diab
 cunc
 3, vbi
 eoru
 ergo
 quō
 est, in
 cūti
 mus
 mala
 tingi
 culpa
 uatio
 rus, n
 rentit
 retur
 Nullu
 stum,
 in eu
 naturā
 qua n
 quod filij
 primo
 radiso
 est, nu
 pena p
 explic
 testati
 nitunt
 ista ce
 Si nō

quandoq; Apostoli de mūdo scilicet de amatoribus mundi, sed iam non erant. Item Ioan. 17. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Regnū etiā Christi in quo ipse perfectē regnat, regnū caeleste est: vbi nihil fit nisi beneplacitū suū, de quo potest intelligi verbū prādictū. ¶ Item legitur 2. Cor. 4. In quibus Deus huius seculi excācauit mētes infidelium: diabolus ergo Deus huius seculi est. Sed ad hoc satis respōdet Pau. 1. Cor. 8. dicens: Scimus quōd nullus est Deus, nisi vnus: nā et si sunt qui dicātur dij, siue in cōelo, siue in terra, si quidem sunt dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia. Diabolus ergo nūcupatiuē solū Deus vel dominus est, & nō secundum veritatē. Vēter etiā aliquorum Deus, vocatur, ad Phil. 3. vbi dicitur, Quorum Deus vēter est: non tamen vēter creator eorum est. Itē i. Ioan. vlt. Mundus totus in maligno positus est: ergo malignus fecit mundū. Sed non sequitur: nō enim dicitur quōd mundus à maligno cōditus sit, sed in maligno positus: id est, in potestate maligni: amatores enim mundi qui mundus dicitur, supposuerūt se seruituti maligni. ¶ Itē legitur Eph. 2. Eramus natura filij irā: ergo eramus natura mali, ergo natura est mala, ergo à principio malo. Ad quod dicendum, q̄ sicuti contingit patrem carnalem ad eō irasci filio propter magnitudinē culpā eius, vt ira illa extēdatur etiā ad filiū filij quantū ad priuationem hēreditatis vel alterius beneficij quod esset ei daturus, nisi fuisset culpa patris: sic Deus ad eō iratus fuit primis parentibus propter magnitudinē peccati eorū, vt ira illa extēderetur vsq; ad filios eorū, quātum ad priuationē visionis diuinę. Nullus enim homo dignus fuit videre faciē Dei vsq; ad Christum, in quo Deus pater sibi bene cōplacuit, per quē credentes in eum perfectē sunt reconciliati Deo. In verbo ergo Apostoli, natura dicitur non prout est primò instituta, sed pro natiuitate qua nati sumus à parentibus qui peccauerūt, à quib⁹ habebamus q̄ filij irā essemus. ¶ Causam quare valde magnū fuit peccatū primorum parentū, tangit Aug. 4. lib. de Ciui. Dei, dicens: In paradiso tāto maior inobediētia fuit, quanto id quod p̄ceptum est, nullius difficultatis fuit: vbi enim magna est inobediētia pena proposita, & res à creatore facilis imperata, quisnam satis explicet quantum malū sit nō obedire in re facili, & tantæ potestatis imperio, & tāto terrēte supplicio? ¶ Rationes quibus innotuntur Manichæi, hęc sunt. Dicūt enim: si Deus bonus creauit ista corruptibilia, aut potuit ea facere incorruptibilia, aut nō. Si nō potuit, impotens fuit. Si potuit & noluit, inuidus fuit. Sed

mira est cōsequētia ista q̄ De^o inuidus fuerit, si facere vel dare noluit q̄ potuit. simile enim est, ac si diceretur: fuit inuidus, si nō prodigus, vel indiscretus. Sapiētia est moderari potestātē & volūtātē. Inspiciēs est qui omnia vult quē pōt. Summē bonitatis fuit, q̄ visibilia ista fecit. Sapiētia verō fuit, q̄ voluit ea finē habere, vt manifestū fieret ea habuisse principiū & esse, q̄ poterāt amittere, aliūde habuisse, & sic essent via veniēdi ad cognitionē Dei: voluit enim De^o bona trāsitoria esse, ne quis adhereret eis bonis permanētibus neglectis. Aug. O munde imunde quid strepis? quid auertere conaris? tenere vis fugiēs, quid faceres si maneres? Itē peccare est spreto incōmutabili bono cōmutabilis adherere. ¶ Alia ratio corū est, q̄ vidēt multa noxia inter creaturas quē nullā vidētur habere vtilitatē, vt sūt serpētes, muscæ, araneæ, quæ non vidētur eis esse à Deo. Sed certē nulla creatura est quæ nō habeat vtilitatē, licet aliquādo lateat. Aug. in li. ii. de Ciui. Dei: Venena ipsa quē per incōueniētia perniciofa sūt, probē adhibita, in salubria medicamēta vertūtur, nequāq̄ à cōtatio etiā hęc quib^o delectātur, sicut cib^o & potus, & ista lux, immoderato & importuno vlu noxia sentiūtur. Vnde nos monet diuina prouidētia, non res inspiēter vituperare, sed vtilitatē rerū diligēter inquirere: & vbi nostrū ingenium, vel infirmitas deficit, ita credere occulta: sic erant quædam quē vix potuimus inuenire, quia ipsa vtilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio. Idem lib. ii. Quid igne flammante, vigente atque lucente pulchrius? quid calefaciēte, curate, coquēte vtilius, quāuis nihil sit eo vrēte molestius? Creaturæ vtilēs sūt discretē vtrētib^{us}, noxia indiscretē vtrētib^{us}. ¶ Inter creaturas quædā sūt creatæ in nutrimentū, vt herbe & fructus arborum. Quædā in adiumentū, vt iumenta. Quædā ad humiliandū hominē: vt muscæ & pulices, à quibus homo non potest se defendere. Aug. Homo dicit tibi conuitium, & tumes, & iratus es: pulicibus resistē vt dormias. Quædā ad eruditionē, vt formica. Pro. 6. Vade o piger ad formicā, & considera vias eius, & discē sapientiā. Quædā ad puniendū peccatores, vt gehenna. Quædā ad exercitiū patientiæ nostræ, vt serpētes. Quædam ad consolationē vel delectationē, vt flores. Ber. Quāta largitus est nobis Deus ad sustentationē, quāta ad eruditionē, quāta ad cōsolationē, quāta ad correctionē, quāta ad delectationē? ¶ Alia ratio corū est, q̄ vidēt multa in hoc mūdo inordinatē fieri, propter q̄ eis videtur q̄ Deus nō sit huius mūdi rector, nec dominus, neque creator. ¶ Ad quod dicendū q̄ vniuersitas creaturarū

In mundo isto ordinata est: & vt ait Philosophus, Nulla res est cuius ortū legitima causa & ratio nō præcedat. Iob 5. Nihil fit in terra sine causa. Etiā aues viles nō moriuntur in mūdo isto sine Dei prouidētia. Matth. 10. Nōne duos pasceres asse uenit? & vnus ex illis non cader super terram sine patre vestro. As asis, est nomen ponderis, quod nō solent ponderatores diuidere propter sui paruitatē. Eccl. 5. Ne dicas cotā angelo, Nō est prouidētia: quia angelus tibi deputatus est à Deo ad custodiā: ne forte iratus Dominus super sermones tuos dissipet cūcta opera manuum tuarum. Et in eodem: Si uideris calūnias egenorū, violenta iudicia, & subuerti iustitiā in prouincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior alius est: & super hoc quoque eminentiores sunt alij, & insuper vniuersę terrę rex imperat seruiēti. Aug. Omne quod in terra fit ab intelligibili aula summi Imperatoris, procedit iusta permissione, salubri ordinatione, vel efficaci uolūtate. Bona Deus uolendo ea efficit: mala uero iuste permittit fieri, & salubriter ordinat. ¶ Tripliciter autem mala sunt ordinata etiam mala culpæ. Primo modo, quia habent secum mala pœnæ, vt nō sit dedecus culpæ absque dedecore pœnæ vel uindictæ. Iudas ita sedet in inferno, sicut lapis pretiosus in auro. Aug. in libro de libero arbit. Nullo interuallo tēporis ista diuiduntur, vt quasi alio tēpore nō faciat q̄ debet, & alio patiat, ne vel tēporis puncto vniuersalis naturę pulchritudo turpetur, vt sit in ea peccati dedecus sine dedecore uindictæ. Secundò quia bona comparata malis pulchriora apparent. Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: Mala uoluntas quę ordinē naturæ seruate noluit, non ideo iusti Dei leges omnia bene ordinantis effugit: quia sicut pictura cū colore nigro, loco suo posita, ita vniuersitas rerū, si quis possit intueri, etiā cū peccatoribus pulchra est, quāuis eos per seipsos consideratos sua deformitas deturpet. Tertio, quia profunt bonis. Ro. 8. Scimus quoniā diligentibus Deum omnia cooperātur in bonum. Aug. 11. lib. de Ciuitate Dei: Deus sicut, naturarū bonarū optimus creator est: ita malarū uolūtātū iustissimus ordinator, vt cū illę malē utantur naturis bonis, ipse etiā bene utatur uolūtātib⁹ malis. Itaque fecit vt diabolus institutione illius bonus, uolūtate sua malus in inferioribus ordinatus illuderetur ab angelis eius: id est, vt profint tentationes eius sanctis quibus obesse desiderat: & quum Deus eum conderet, futuræ malignitatis eius non erat ignatus, & prauidebat quę bona de malo eius esset factur⁹. Pręterea Psal. ait: Draco iste quem formasti ad illudendum ei: vt in

eo ipso q̄ fecit eū, licet per bonitatē suam bonū, iam per suam presentiam preparasse intelligatur quomodo illo vteretur & malo: neque enim Deus vllum non dico angelorū, sed vel hominū crearet quem malum futurū esse pręscisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum vsibus commodaret. Ber. Iucundū Dei iudiciū, quod ille superbus malleator humiliū nesciēs eis coronas fabricat perpetuas, omnes impugnando & omnibus succūbēdo.

¶ Alia ratio corū est, q̄ si causa est immutabilis, erit immutabilis effectus. Sed hoc nō est verū vniuersaliter. Nō enim necesse est q̄ effectus assimiletur causę efficiēti volūtariē operāti: imō fœdus pictor interdū pingit imaginē pulchrā, & pictor pulcher interdū pingit imaginē turpē. ¶ Alia ratio est, quod contrariorū cōtrarię sunt causę, vnde cū secundum eos bonū & malū sint cōtraria, erunt à contrariis principiis, scilicet in principio bono & principio malo. Ad quod dicēdū, q̄ illud verbū, contrariorum contrarię sunt causę: nō est verū vniuersaliter. Causa enim efficiēs volūtariē operās potest esse causa cōtrariorū. Idē enim pictor potest facere imaginem albā & imaginē nigram, & pulchram & turpē. Ro. 9. An non habet potestatem figulus luti ex eadē massa facere aliud quidē vas in honorem, aliud verō in contumeliam? Sed causa naturalitē operans quę operatur secundum similitudinē, dans speciem suā patienti, nō potest esse causa cōtrariorū: cū nō habeat in se contrarias species seu formas. Præterea malū nō est cōtrariū bono, sed boni priuatio: vnde nō est necesse aliquid existēs ponere eius principiū. Io. 1. Sine ipso factū est nihil. Aug. in lib. Soliloquiorum: Deus qui paucis ad id quod verē est refugietibus, ostēdit malū nihil esse. Idē 12. lib. de Ciui. Dei: Malę volūtatis causa efficiēs nihil est. Et iterū: Nemo querat causam efficiētē malę volūtatis. Nō enim est efficiēs, sed deficiens: quia nec illa est effectio, sed defectio: deficere enim, quod ab eo summē est ad id q̄ minus est, hoc est incipere habere volūtate malā. Quod idem Aug. exclamat in lib. de lib. arb. dicēs: Peccare est spreto incōmutabili bono, bonis cōmutabilibus adhærere. Idē in li. de natura boni: Deus nō plātauerat arbore malā in paradiso, sed ipse erat melior qui eā tangi prohibebat. Nō est ergo peccatū malę naturę appetitio, sed melioris desertio. ¶ Itē cū duplex dicatur esse malū, sc. pœnæ, & malum culpæ. De malo pœnæ cōstat, q̄ bonū est, cū sit punitiū & destructiū mali culpæ, & à Deo potest esse, cū ad iustitiā eius pertineat punire offensas suas, & hoc cedat Deo ad gloriā. Aug. 12. lib. de Ciui. Dei: Cū in pœnis est natura vitiosa ex-

cepto

cepto eo q̄ natura est, etiā hoc ibi bonū est, q̄ impunita nō est: hoc enim est iustū, & omnē iustū proculdubio bonū. Itē in li. de natura boni: Peccātes ordinātur in supplicis: quę ordinatio q̄a naturę eorū nō cōpetit, pōna est: sed quia culpę cōpetit, iustitia est. Itē cū alicui pōna debita redditur, nulla est iniquitas apud Deū: q̄a melius ordinatur natura vt iuste doleat, quā in peccato impune gaudeat. Malū etiā culpę est in natura bona & ideo malū est, quia naturę bonę nocet. Aug. 12. li. de Ciui. Dei: Etiā vitio valde magna valdeque laudabilis ostēditur ipsa natura. Cuius enim rectē vituperatur vitium, proculdubio natura laudatur: nam recta virij vituperatio est, q̄ eo honestatur natura laudabilis. Itē si naturę bonę nō essent, eis vitia nocere nō possent. Nūq̄ eis nō cēdo faciūt, nisi, q̄ adimūt integritatē, pulchritudinē, salutē, virtutē, & quicquid bonę naturę per vitium detrahi siue minui cōsuevit: Quod si omnino desit, nihil boni adimēdo, nō nocet, ac per hoc nec vitium est. Nā esse vitium & nō nocere, esse nō pōt. Idē in li. de naturā boni: Nō pōt esse dolor in naturis bonis: hoc enim ipsum quod resistit vt doleat: quodāmodo recusat nō esse quod erat, quia bonū aliquod erat. Itē in animo dolorē facit volūtas resistēs potestati maiori: in corpore dolorē facit sensus resistēs corpori potēriori. Dio. Nō est natura mala, sed hoc est naturę malū, nō posse, quę sunt naturę p̄ficere. Dama. Malitia nō substantia aliqua est, neq̄ substantiā idioma, id est proprietas, sed accidēs, scilicet ex eo q̄ secūdu naturā volūtariē est euersio. Idioma vel proprietas dicitur q̄ inest substantiē secūdu primā institutionē naturę, q̄ nō est peccatum. Dama. Omnia quęcūque fecit De⁹ ita manētia quęadmodū creatā sunt, bona sunt valde: volūtariē autē secedētia ab eo q̄ secūdu naturā ad id q̄ prāter naturā est veniētia, in eo q̄ malū est. Fiūt igitur secūdu naturā omnia seruiētia naturę, & obediētia sunt cōditori. Quādo igitur volūtariē aliqua creaturarū effrenata & inobediēs faciētia eā fit, in seipsa cōstituit malitiā. ¶ Malū culpę est actus deficiēs vel imperfect⁹, & est velut fructus degener. Ab eadē vite potest esse vna & labrusca. Esa. 5. dicitur de vinea synagoge: Expectaui vt faceret vvas, & fecit labruscas. Et Hier. 2. Ego plātaui te vineā electā oē sēmen verū: quomodo ergo cōuersa es in prauū vineā aliena? Eundē patre possunt habere filius degenerās, & filius secundum generositatē patris viuens. Sic ab eadē pōt esse bonus actus, scilicet ex libero arbitrio. Sed malus act⁹ qui est actus imperfectus, est ab eo nō defectu, sicut eadē potētia gradiendi potest esse principiū rectę ambulationis & claudicationis: sed clau

dicationis est principium ipsa deficiens. Dioh. Bonum in quibus-
 cunque perfecte inest, perfecta facit & integra & pura & opti-
 ma: minus vero ipsum participantia & imperfecta sunt bona &
 mista per defectum boni. Item defectus formae est privatio ordi-
 nis: hoc non omnino malum, sed minus bonum. Item malum est infir-
 mitas & defectus boni, & sicut ex stipite arboris inflexibili est
 virga flexibilis, eo quod virga est tenuis & infirma: sic ex Deo inflexibili ad malum est liberum arbitrium flexibile ab bono & malo.
 Ad bonum, quia ex Deo bono: ad malum, quia ex nihilo. Aug.
 in lib. de fide, ad Pet. Quia Deus summè bonus est, dedit om-
 nibus naturis quas fecit ut bonae sint. Ideo naturae factae ex
 Deo proficere possunt, quia esse coeperunt. Ideo deficere, quia ex
 nihilo factae sunt. Idè in li. de li. arb. Idè possibilitas ad defectum
 est in creatura: quia à non esse in esse procedit. Secundum Damasc.
 Quaecumque creata sunt alterabilia sunt, vel secundum corruptionem,
 vel secundum electionem, vel voluntatem. Secundum corruptionem, cor-
 ruptibilia ista: secundum electionem vel voluntatem, spirituales sub-
 stantiae. ¶ Et notandum: quod actus qui est peccatum, malus est, cum sit mi-
 serie adductivus. Dio. Non est malum puniri, sed malum est di-
 gnum poena fieri. Est etiam malus qui Deum bonum ostendit comu-
 tabile ei praeligendo. Peccamus enim praeligentes, ut dicit Aug.
 & haec praesectio contumeliosa est. Item malus est: quia potentia &
 à qua est corrumpit, diminuendo habilitatem eius ab bono. Iusto
 enim iudicio Dei fit, cum potentia De mini à quo est ostendit, ut
 ipsa corrumpatur ab actu qui ab ea est. Et sicut virga flexibilis ad
 dexteram & sinistram, si frequenter flectatur ad sinistram, remanet ma-
 gis inclinata ad partem illam: sic liberum arbitrium si frequenter in-
 clinetur ad malum, pronum fit ad illud, & magis elongatur à bono.
 Item est malum: quia legi divinae est contrarius, & ita voluntati divi-
 nae non subiectus, secundum illud Aug. Peccatum est factum, vel dictum,
 vel concupitum contra legem Dei. Item est malus, quia imperfectus re-
 spectu actus qui deberet exire à tali potentia, scilicet libero arbi-
 trio: est enim quasi brutalis actus qui in cane vel in leone non est.
 Item est malus actus, qui in libero arbitrio malus est. Et ponit exemplum
 Dionysius de ferocitate leonis & ira canis. Ira enim in cane bona
 est, cum sit animal custoditivum, & ad ipsum pertineat extraneum
 abigere. Ferocitas etiam non est mala in leone, cum naturam eius
 non corrumpat: quod enim non corrumpit naturam, non est malum, ut
 ait Dio. Item malus est actus, quia est in habente rationem à quo
 ordinari debuit, & non ordinatur: unde in puero nondum habente
 usum rationis malus non esset, nec in insano qui rationem habere
 omnino

omnino impeditā. Diony. Malū dēmoni est cōtrā deiformē intellectū esse, animē cōtrā rationē, corpori cōtrā naturā. Et licet actus malus deficiens sit prædictis modis: tamen adhuc non est omnino priuatus bonitate, cūm principiū eius & finis sit bonū. Itē Diony. Principiū enim eius est liberū arbitriū, qđ bonū est: finis eius est bonū aliqđ transitoriū: nemo enim malū respiciēs facit quæ facit, vt ait idem Dion. Et propter bonū sunt omnia, & quæcūq; sūt bona: & quæcūq; sunt cōtraria: vt ipse ait. Et ponamus exēplū in cōmestione cibi vetiti, quæ bona est in præsenti, quia delectabilis, licet in futurū occasio sit maioris tristitiæ, & potest esse expediēs etiā ipsi agēti in casu. Vnde Aug. Audeo dicere superbis esse vile cadere in aliquod apertū manifestumq; peccatū, vnde sibi displiceāt qui iā sibi placendō ceciderāt. Salubrius enim sibi Petr⁹ displicuit quādo fleuit, quā placuit quādo præsumpsit. Vnde verū est quod dicit Dion. qđ nihil existentium priuatur vniuersaliter bono. Et iterū: quod per omnem modū bono priuatū est nūquā nusquā, neq; erat, neque est, neq; erit, neq; esse potest. Et etiā malus actus ordinatus, vt prius ostēsum est. Dion. Factis malis oprime & pulchrē diuina prouidētia vsa est ad nostrā aut aliorū formationē aut vtilitatem. ¶ Subtractis erroris Manichēorū authoritatib⁹ & rationib⁹ quibus innitūtur, ponēdæ sunt authoritates & rationes quib⁹ ipse directē destruitur, & quib⁹ ostēditur vnicū esse principium à quo sunt omnia visibilia & inuisibilia. Et primò ponentur authoritates: quia, vt ait Aug. in lib. de morib. Eccles. naturæ ordo ita se habet, vt cūm aliquid dicimus, rationem præcedat authoritas: nam infirma videri ratio potest, quæ cū reddita fuerit, authoritatē postea per quam infirmetur assumit. Legitur Matth. 6. Respicite volatilia cæli &c. Et subditur: Et pater vester cælestis pascit ea. ergo cibis corruptibilis quo auēs pascuntur, à patre cælesti est: non ergo sola incorruptibilia ab eo sunt. Itē Matt. 3. Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanū mittitur, De⁹ sic vestit: quātō magis vos modicæ fidei à ergo decōr quo herba prai vestitur, à Deo est. Eiusdē s, dicitur de patre cælesti qđ pluit super iustos & iniustos: ergo pluuia est ab eo. Item Christo venti & mare obediūt tāquam domino. Matth. 8. Ergo ipse erat Dominus maris, simili ratione aliarum rerū visibilium. Item eiusdem 14. & 15. Ipse panes multiplicat, quibus pascitur pōpulus: sed eiusdem potentia est panes sic multiplicare, & de nouo facere: ergo panes corruptibiles ab ipso poterant esse. Item Marci 5. Vitam mortalem amissam reddidit filiæ archisynagogi. Et vnicō filio viduæ.

vidua. Luc. 7. Et Lazaro. Io. 11. ergo non solum incorruptibilia: sed & corruptibilia ab ipso sunt. Et Marci 10. legitur: Ab initio creaturæ masculum & feminam fecit eos Deus. Itē Luc. 11. dicit Pharisæis, Quod intus est vestrum, plenū est rapina & iniquitate. Scilicet, nōne qui fecit quod de foris est, etiā id quod de intus est, fecit? Ergo ab eodē principio est anima & corpus. Luc. 3. vbi textitur genealogia Christi, dicitur: Qui fuit Adā, qui fuit Dei: Adā ergo fuit filius Dei: fuit ergo à Deo, & non à diabolo. Item Ioan. 1. dicitur de Deo: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo visibilia & inuisibilia. Et post: Mundus per ipsum factus est. Et iterum: In propria venit, & sui &c. Non erant sui per gratiam cum essent mali, ergo sui erāt creatione. Item mutauit aquam in vinum corruptibile. Io. 2. ergo etiā corruptibilia sunt ab ipso. Rom. 11. O altitudo diuitiarum sapiētiae & sciētiae Dei &c. Et paulō post subditur: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Præterea 1. Cor. 10. Domini est terra & plenitudo eius. Ephes. 2. Ipsius factura sumus &c. Eiusdem 3. In Deo qui omnia creauit. Colos. 1. In ipso condita sunt omnia, quæ sunt in celo & in terra visibilia & inuisibilia. & 1. Tim. 4. In nouissimis temporibus discedent quidam à fide &c. Et subditur prohibētū nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendū cum gratiarū actione fidelibus. Hebr. 1. Initio tu Domine terrā fundasti &c. Et in eodem, Quem constituit hæredem vniuersorū. Act. 4. Domine, tu fecisti calū & terrā. Et 17. eiusdem: Deus qui fecit mundū & omnia, quæ in eo sunt, hic calū & terrā cum sit dominus. Et canonica Iudæ: Solum dominatorem & dominum nostrū Iesum Christum negantes. Et Apoc. 10. Iurauit per viuētē in secula seculorū, qui creauit calū & omnia, quæ in eo sunt, & terrā, & omnia, quæ in ea sunt, mare & omnia, quæ in eo sunt. Et Petrus in lib. cle. Totius mundi machinā cū vna esset domus, in duas regiones diuisit Deus, vt superior regio angelis, inferior verò hominibus præberet habitaculum. In simbolo etiā Apostolorū dicitur, Creatorem calū & terræ. In hoc etiā conueniunt vobiscum nobiles philosophi. Plato loquens de Deo, Genitorē, inquit, vniuersitatis tā inuenire difficile est, quā inuentū dignè profari. Boët. lib. Consol. O qui perpetua mūdū ratione gubernas, Terrarū, cælique fator. Sene. Vir bonus quicquid ei acciderit, æquo animo sustinebit. Sciet enim hoc accidisse lege diuina, ex qua vniuersa procedunt. ¶ Nūc ponēda sūt rationes ad destructionē dicti erroris. Dicitur Manichæi lucē & tenebras non posse esse ab eodem principio. Sed

Sed e
enim
Angu
gnās
contr
luce,
quis
illi?
dem r
& gu
pora
poreft
Ergo
bus an
ergo i
est cu
queat.
quālib
ta dicit
ex bon
quant
princi
lucis a
contra
cum b
hē tres
vt pas
cordia
cōiun
mī bib
vunt
his co
dicit a
Io. 2. T
aliquā
aliquā
num. F
sic Ma
cæci &
errore
acc on

Sed

Sed eadē ratione vox & silentiū erunt à cōtrariis principiis. Sic enim se habet silentium ad vocem, vt tenebræ ad lucem. Vnde August. irridendo Manichæos ait, Si est gens tenebrarum pugnas contra Dei lucem: quare non est gens silentiorum pugnas contra vocem? Item si lux est à bono Deo, visus qui melior est luce, cū lux propter visum sit, & sine visu inutilis sit, erit à Deo: quis dubitat eum cui seruit lumen candelæ præualere luminī illi? Et si visus & lux quæ maximè est visibilis, sunt à Deo: eadem ratione auditus & audibile, olfactus & odorabile, gustus & gustabile, tactus & tangibile: ergo omnia corruptibilia corpora sunt à Deo. Itē cū viuere sit melius quàm fulgere, si nihil potest fulgere sine Deo, multo minus nec viuere, vt ait August. Ergo omnia vitā habētia sunt à Deo. Item Aug. in lib. de duabus animabus: Sēsis omnibus intelligētia præstat & excellit: ergo intelligibilibus sensibilia inferiora sunt. Demētia igitur est cum omnis vita & omnis anima solo intellectu percipi queat, sol autē & luna & omnis lux mortalib⁹ oculis cernitur, quālibet animā Deo auctore priuare, & q̄ lux bono Deo tributa dicatur. Item aut ista corruptibilia sunt purè mala, aut mista ex bono & malo: ergo sunt quātum ad bonū à bono principio: quantum ad malum, è malo, ergo aliquod corruptibile à bono principio est. Præterea ergo secundum hoc est aliqua societas lucis ad tenebras, & aliqua conuentio Christi ad Belial: cuius contrarium ostenditur 2. Cor. 6. Sic verò sunt purè mala. Cōtrā cum bonum tripliciter dicatur, honestū, delectabile, expediens: hæ tres species boni inueniūtur in his corruptibilibus. Honestū, vt pascere esuriētē, Jare potū sitienti, & cætera opera misericordie quæ commēdat Dominus. Matt. 25. Delectabile, vt cum cōiungitur conueniēscum cōuenienti. Expediens, vt cum infirmib⁹ bibunt portiones amaras, salubres tamen, vel causa sanitatis vruntur, vel secātur: ergo omnē sp̄e boni possumus inuenire in his corruptibilibus: ergo nō purè mala sunt. Itē quilibet sensus dicit aliquod bonū in eis, vt gustus dicit aliquod bonū vinum, Io. 2. Tu autē bonū vinū seruasti vsq; adhuc. Dicit auditus vocē aliquā bonā. Dicit visus formā aliquā bonā. Dicit tactus vestē aliquā bonam & suauem. Dicit odoratus aliquem odorem bonum. Ergo sicut ille qui negat niuem esse albam, sensu indiget: sic Manichæi omni sensu vidētur indigere. Ipsi vidētur esse & cæci & surdi, & aliis sensibus indigētes: nec digni sunt vt cōtra errorem eorum disputetur. Arist. Non oportet omne problema nec omniū positioē cōsiderare, sed quam dubitabit aliquis rationi.

tionē

tionis indigentiu & nō pœnæ vel sensus. Videtur quod ipsi velint hominibus oculos eruere, & nō solū oculos, sed omnē sensum eis auferre, vnde multū sunt odiendi quantū ad hanc malitiā. Videtur etiā bestiis bestialiores esse: cum bestia inter hæc corruptibilia, quadā bona sibi à quibusdā malis distinguat, hæc fugiendo, illa appetendo. ¶ Item cognitio boni bona est: ergo cum lux bona sit, cognitio lucis bona est: ergo in illis corruptilibus quæ possunt lucem cognoscere, aliquid boni est: ergo non sunt purè mala. Item legitur Matth. 6. Benefacite his qui oderunt vos &c. vt sitis filij patris vestri qui in caelis est, qui solem suum facit oriri super bonos & malos: ergo pater celestis facit bonum malis, faciendo solē suū oriri super eos: ergo mali sunt receptibiles boni ipsius. Sed potētia recipiendi bonū bona est: ergo ipsi habent aliquid boni: ergo non sunt purè mali. ¶ Itē corruptibilia ista aut ideò mala sunt, quia possunt corrumpi, aut alia de causa. Si quia possunt corrūpi: ergo creata sunt mala. Omnia enim à Deo possunt dissolui quæ ab eo sunt cōposita. Facilius enim est destruere quàm construere: vt ait Philosophus. Io. Damasc. Omne quod incipit esse, finitur secundū naturā. Greg. Esse omnium quæ de nihilo sunt in nihilum tenderet, nisi ea omnium author manu regiminis retineret. Omnia itaq; creata, nec per se subsistere, nec mouere preualēt. Quod dicit Cre. sic potest probari. Quod semel requiritur ex necessitate ad essentiā alicuius rei. sepe ad eā requiritur: sed prima causa requirebatur ad hoc, q̄ hæc anima esset quando primo fuit: per aliā enim causā nō potuit à nō esse in esse adduci: ergo semper prima causa ad hoc q̄ illa anima sit, requiritur. Itē si nō potuit illa anima esse in a, nisi per primā causam: ergo eadem ratione nec in b, nec in c, & sic de vno quoq; instanti, in quo ipsa fuit: ergo prima causa requiritur ad esse huius animæ: eadem ratione ad esse vniuscuiusque creaturæ. Item sicut inchoatio diei est à sole visibili, sic eius cōtinuatio, & si desinat esse sol, vel lumen eius iuxta ipsum intercідatur, desinit totum lumē esse in aère. Sic posito quod prima causa desinat esse, vel cesset à cōseruatione rerū quas creauit, omnes desinunt esse. Sicut vita corporis inchoationem habet ab alia: sic & cōtinuationem. Vnde recedēte anima à corpore, desinit corpus viuere: sic si prima causa desineret esse, cūcta desinerent esse. Item sicut ascensus lapidis in aère non potest fieri proptia virtute: sic nec permanentia ipsius ibidē. Nō minoris virtutis est in bono inchoato perseuerare, quam illud inchoare. Ouidius in epistolis: Non minor est

virtus,

virtus, quàm querere, parva tueri. Sic non minoris est virtutis creata in esse cōseruare, quàm creare. Aug. Deus ex nihilo omnia fecit, & si se subtraheret, in nihilū redigerentur. Et Plato introducit Deum loquentem ad nobiliora opera sua, dicentem ea natura dissolubilia, volūtate verò sua indissolūbilia. Si verò sunt mala alia de causa: aut sunt mala quia variabilia, aut propter aliud. Si quia variabilia: ergo animæ quæ sunt à principio bono, erūt mala: cū sint variabiles ab ignorātia ad scientiā, à gaudio ad tristitiā, ab iniustitia ad iustitiam. Luc. 15. Gaudiū erit angelis Dei super vno peccatore pœnitentiā agente. Ex hoc verbo cōstat quòd aliquis potest peccare & malus fieri: & qui iā peccator est, per pœnitentiam fieri bonus. Sed cuius erit hæc variatio? Aut purè boni, aut purè mali. Purè malū nullatenus potest fieri bonū, quū sit essentialiter malū: vnde si desinit esse malū, desinit esse. Neque purè bonū secundū eos potest fieri malum: ergo perit pœnitentia. Aug. Nunquā negauerūt Manichæi dari veniā peccatorū, cū fuerit ad Deū quisque conuersus: quæro ex illis, duobus generibus animarū, cuius sit pœnitere peccati? & scio hoc nec illius animæ posse quæ malefacere, nec illius quæ benefacere potest. Dic etenim animā quā de substantia Dei asserūt, quomodo nihil ex me mali si ego perperā feci? Aut quomodo rectè pœnitet, si ego nō feci? Audi partē alterā. Quomodo ex me nihil boni est cui bona voluntas inest? Aut quomodo me rectè pœnitet si nō inest? Mihi autem satis est sic scire quòd Manichæi errāt, aut scio pœnitēdum esse peccati. Si verò mala sunt quia corporalia & visibilia: ergo sol & luna & stellæ mala essent, cū sint corpora visibilia. Si verò mala sunt propter cōtrarietate quā habent: ergo cū summè bonū habeat cōtrarietate cū summè malo, summū bonū erit malū. Si verò propter cōtrarietate quā habet adinuiçè, mala dicuntur: sicut aliqua dicuntur mala, quia cōtrarietate & bellū habet cū aliquib⁹: sic & bona dicēda sunt propter cōuenientiā & pacē quā habet cū aliis, vel bona simpliciter, vel bona quātū ad hoc: ergo nō erūt purè mala. Et si odiū inter aliqua corruptibilia malitię attestatur, amor qui inter aliqua inuenitur, bonitati attestabitur. Præterea cum bonū si quod desideratur ab omnibus: vt ait Dionys. & secundū Arist. omnia bonū exoptēt, & omnia appetāt esse sui cōseruationem: esse vniuersaliter est bonū. Dolor qui inuenitur etiā in animalibus irrationabilibus quū occidūtur vel lædūtur, attestatur amor quē habent ad suū esse. Præterea quū sit scriptū in corde hominis, quod sicut bona sunt faciēda, ita mala sunt de-

stuen-

struenda: si corruptibilia ista sunt mala, destructio illorum est bona: ergo contrarietas vel potestas destruendi se invicem bona est. Item si corruptibilia ista mala sunt, quia destructiva sui invicem, necessario esse eorum bonum est: ergo cum Manichaei ponunt quod mala sunt quae sunt destructiva sui invicem, per consequens ponunt quod ipsa sunt mala & bona. Item si principium malum, per se potest esse causa malorum: ergo semper potest esse causa eorum: ergo potest perpetuare ea: ergo perpetua & non solum corruptibilia possunt esse a principio malo. Item cum aliqua mors iusta sit, secundum illam sententiam domini Matth. 26. Omnes qui gladium acceperint, gladio peribunt. ergo mors potest esse a Deo, & corruptio: ergo corruptibilia possunt esse a bono principio. Item corruptio istorum corruptibilium, aut est bona, aut est mala. Si bona: ergo est a Deo bono: ergo corruptibilia possunt esse ab eo. Si mala, sed cuius corruptio mala est, ipsum quoque bonum, iuxta verbum Sapientis: ergo ipsa sunt bona: ergo possunt esse a Deo bono. Item principium malum aut est mutabile, aut non. Si non est mutabile, ergo non erunt potius mutabilia ab eo, quam a principio bono. Praeterea immutabilitas non solum pertinet ab bonum, imò ad optimum: Dionysius. Proprium est optimi esse semper id ipsum. Seneca. Necessesse est eadem placere, cui nisi optima placere non possunt: Deo scilicet. Dionysius. Malum quidem instabile est. Item non sunt immutabilia & semper sic habentia mala: ait idem Dionysius. Non est ergo principium mali immutabile. Item cum sapientia bonum sit, non erit in summo malo. Stultus autem ut luna mutatur. Eccl. 27. Stultitia nihil constat, nihil diu placet. Si verò principium mali mutabile est, ergo habet aliquam compositionem ad minus quae est proprietatis ad subiectum. Vbi enim est mutatio & recessus alicuius proprietatis & accessus alterius: nec sic est etiam ibi esse aliquam essentialē compositionem. Nihil enim est agens & patiens secundum idem. Ergo oportet aliquid esse in eo quod agit dādo esse eis quorum est principium, & alium in quo recipit proprietatem quae ei advenit cum mutatur. Si autem compositum est: ergo compositum ab aliquo quod est eius principium: aliud autem principium habere non potest, nisi principium bonum: ergo est a bono principio, sed ab eo non potest esse nisi bonum fuit: ergo ab eo factum bonum, sed postea factum est malum. Et hoc est quod veritas dicit Jo. 8. Ille homicida erat ab initio: ergo habuit initium. Et subditur Et in veritate non stetit. In bona enim voluntate non perseveravit. Item Luc. 10. Videbam sathanā sicut fulgur de caelo cadentem. Fuit ergo aliquando bonus & in caelo: sed peccavit, & de caelo cecidit. Item radix omnium malorum est cupid

cupiditas. i. Timo. vlt. Ergo ante cupiditatem nō est malum, sed
 ante est naturaliter potentia, à quo exit actus cupiditatis: ergo
 potentia illa non est mala: ergo natura ipsius diaboli bona est.
 Præterea si principium mali non habet principium, ergo habet esse,
 & non ab alio: sed hoc non solummodo boni est, sed etiam me-
 lioris: melius enim est quod natura est, quam acquisitiuum: ergo
 principium mali non solum bonum est, sed etiam melius his que esse
 incœperūt. Item proprium est Altissimi, à nullo aliquid tenere,
 nulli aliquid debere, nulli subesse: absit ergo vt talia malo con-
 ueniant. Præterea, impossibile est duo esse principia absolute. Si
 enim aliquid est principium absolute, est primum. Si autē est pri-
 mum, non habet prius vel cœuum. Vnde Dionysii. Omnis di-
 sine dualitas nō est principium: monas autē sine unitas erit to-
 tius diadē, id est, dualitatis principium. Itē, oppositorū oppositæ
 sunt causæ: ergo si principium boni, est ens, principium mali est non
 ens: Aug. 12. lib. de Ciuitate Dei: Et naturæ quæ summè est, qua
 faciente sunt quæcunq; sunt contraria naturæ, non est nisi qua
 non est. Itē aut principium boni & mali in aliquo cōueniunt, aut
 in nullo. Si in nullo, ergo nec in esse, nec in potētia: ergo si prin-
 cipium boni est, principium mali nō est. Et si principium boni
 est, omnipotēs: principium mali est, nihil potēs: ergo nullius rei
 principium. Si verō conueniunt in aliquo, vt in eo quod est esse,
 & viuere, & intelligere, & posse: nō est ergo purè malum quod
 in tot cōuenit cum summè bono. Dionysius: Si omni bonum
 consumpseris, neq; essentia est, neque vita, neque concupiscen-
 tia, neq; motus, neque aliquid aliud. Præterea aut in aliquo dif-
 ferunt, aut nō. Si non, ergo sunt idem principium, & nō duo prin-
 cipia. Si verō in aliquo differunt, hæc differentia videtur esse in
 malitia voluntatis. Posito enim quod volūtas eius sit bona, iam
 habet pacem & amicitiam cum summo bono, & non contrarie-
 tatem. Sicut enim ex pax est omnibus bonæ voluntatis, Luc. 2. sic
 & angelis bonæ voluntatis. Iam imago Dei relucet in eo, quum
 in eo sit, & potētia, & sapiētia, bonitas sine bona volūtas: vnde
 relinquitur quod à Deo sit. Similitudo enim inter aliqua ostēdit
 ea eandem vel similitē causam habere, vel vnum esse causam al-
 terius. Præterea si principium mali in aliquo differt à principio bo-
 ni, & in aliquo cōuenit: ergo ipsam habet aliquid & aliquid: er-
 go est cōpositum, ergo non est principium primum. Illud enim
 est prius à quo cōpositum est. Item cōstat quod principium bo-
 num est perfectū, & sine aliquo defectu. Mat. 5. Pater vester ce-
 lestis perfectus est. Damasc. Deus perfectus est, & indeficiens, &

cundum bonitatem, & secundum sapientiam, & secundum virtutem, sine principio, infinitus, æternus, incircumscribibilis, & simpliciter per omnia perfectus: ergo potentia ipsius non habet defectum, nec admittit impotentiam: ergo nihil est quod non subsistat illi potentia: ergo dominium eius vniuersale est: & nihil est exceptum ab eius iurisdictione: ergo si principium malum habet potestatem aliquam, potestas illa est à Dei potentia, & sub ea. Matth. vlti. Data est mihi omnis potestas in celo & in terra, ait Christus. Et Rom. 13. Non est potestas, nisi à Deo. Et vt vno verbo dicamus, Dei potentia omnipotentia est. Apo. 4. Sæctus, sanctus, sanctus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui vterus est. Eiusdem 5. Magna enim & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens. Et 16. Domine Deus omnipotens vera & iusta iudicia tua. Et 21. Dominus Deus omnipotens, templum illius est. Et Mat. 19. dicitur, quod apud Deum omnia possibile sunt. Et Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. imò quod plus est, omnia possibile sunt credenti in eum. Matt. 9. & Mat. 17. Nihil impossibile erit vobis. Manifestum est ergo, ex predictis, diabolum non esse exemptum à potestate Dei. Vnde Luca 10. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici. Non est ergo diabolus principium malum æternum quod sit à se: sed natura eius à bono principio est, & ab institutione prima bona: sed à corruptione voluntatis est in eo malitia. Præterea cum Deus sit incircumscriptus, non sic capitur vno loco, quod non possit esse in alio: nec potest esse locus sine eo, quod non esset si duo essent principia. Damasc. Quomodo diis multis existentibus incircumscribibile seruabitur, quod in Deo dicimus? Vbiunque enim fuerit vnus, nequaquam erit alter. Item cum castra destruantur propter diuersitatem dominorum, quomodo non esset iam mundus dissolutus, si essent diuersi domini? Damasc. Qualiter à multis gubernabitur mundus, & non dissoluetur, & corrumpetur pugna in gubernantibus considerata? Et subdit: Si autem dixerit quis, quoniam vnusquisque patrum principatur, quid est quod ordinat & permanentiam eius facit illud vtiq; erit Deus magis. Itē si multos diceremus deos, necesse esset differentiam in multis considerari. Si enim nulla est differentia in eis, vnus magis est, & non multi. Si autē differentia est in eis, vbi est perfectio? Siue ei secundum bonitatem, siue secundum virtutem, siue secundum sapientiam, siue secundum tempus, siue secundum locum defecerit à perfectione, nequaquam erit Deus. Item non minus pertinet ad Deum bonitas, quam potest

tia vel sapientia; ergo sicut ridiculū esset ponere aliquem Deū
 sine potentia vel sapientia: sic ridiculum est ponere Deum, sine
 bonitate. Dionysius; Neque diuinū malum est neque malū di-
 uinum. Præterea, impossibile est perfectā esse sapientiam & po-
 tentiam absque bonitate. Impotentia enim est, si nō potest velle
 bonum cognitum. Si autem potest velle bonum, nō est sine ali-
 qua bonitate. Possē enim velle bonū, bonum est. ¶ Itē duo sunt
 principia: aut principium malū est inuisibile sicut bonū, aut est
 visibile. Si est visibile, est corpus, & ita compositum, ergo habuit
 initium. Si verō inuisibile, ergo per ea quæ facta sunt conspici-
 tur, sicut & principium bonum. Cū ergo esse principij per se
 eorum quæ facta sunt, agnoscat: per quid agnoscat mult-
 tudo principiorū, nisi multitudine eorū quæ facta sunt? ergo
 tot sunt ponēda principia, quot sunt res factæ. Si verō cōtrari-
 tate rerum quæ factæ sunt agnoscat diversitas principiorū:
 ergo omnia contraria erunt à contrariis principiis: ergo album
 & nigrum non erunt ab eodem principio, neque calidum & frī-
 gidū, & sic de aliis cōtrariis: vnde oportebit multo plura prin-
 cipia, quàm duo poni. Item potentia Dei & sapientia, de quibus
 constat, sufficiunt ad creationē omnīū, & ipsa mors etiā potest
 esse ad eius bonitatē. Multoties enim valde vtilis est hominī, vt
 vitiis sanctis, quibus est finis miseriæ & porta gloriæ: vnde mul-
 tū desideratur ab eis, vt in Paulo patet Phil. 1. Desideriū habeo
 dissolui, &c. Etiā mors malorū est à iustitia Dei Luc. 12. Timete
 eum qui postquā occiderit habet potestatem mittere in gehē-
 nam. De potentia verō alia non potest constare per aliquē pro-
 priū effectū eius. Quanta ergo fatuitas est, Deo omnipotentē
 propter illam potentia somniatam auferre dimidiū regni sui,
 & gloriæ suæ? Quis est qui nesciat quod duo possunt habere
 eundem patrem, vnus tamen eorū est sanus, & alter ager, & si-
 lio existēte infirmo pater potest esse sanus, & ab eadem radice
 potest esse & spina, & rosa? Præterea quotidie videmus hoc in
 corporibus, corpus quod sanū est fieri agrū, & econtrario. Idē
 etiam necesse habemus concedere de animabus: anima enim
 peccando potest fieri mala, & pœnitentiā agēdo potest fieri bo-
 na. Alioquin pro nihilo monetur aliquis ad agendum pœnitē-
 tiam. Mat. 3. Agite dignum fructum pœnitentiæ. Et eiusdem 4.
 Pœnitentiā agite: ergo potest accidere in spiritibus corpori nō
 vnitis, vt qui boni sunt natura, fiant mali malo consentiendo.
 Vnde 2. Perr. 2. Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed
 iudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciatos in

iudicium referuari, &c. Et canonica Iuda, Angelos qui non ser-
 uauerunt principatū suum, sed dereliquerūt suum domicilium,
 in iudiciū magni Dei vinculis aeternis sub caligine referuauit.
 ¶ Et aduertendum est, quoniā sapientia Dei voluit, quòd aliqua
 diuersitas creaturarū contrarietate principiorum posset osten-
 dere: Prima diuersitas in rebus est substantiæ & accidentis: sed
 vnum istorum inest alteri, scilicet accidens substantiæ. Substan-
 tia verò causa est accidentis, nec possunt esse à cōtrariis princi-
 piis, cum tanta sit eorum conuenientia & adhærentia, & maxi-
 mē cum nulla sit societas lucis ad tenebras, nec cōuentio Chri-
 sti ad Belial. 2. Cor. 6. Alia est diuersitas materiæ & formæ, qua-
 rum conuenientia manifestè indicat ea non esse à diuersis prin-
 cipiis. Alia est diuersitas substantiæ corporeæ & incorporeæ.
 Sed cum substantia incorporea perfectior sit corporea, & con-
 ueniat cum ea ad perficiendum vnum, vt in arboribus est vege-
 tabile, in brutis animalibus sensibile, & in hominibus anima ra-
 tionalis: manifestū est quòd nō sunt à cōtrariis principis. Alia
 diuersitas est corruptibiliū. Sed nec ista diuersitas ostendit con-
 traria esse principia, cum corruptibilitate inueniamus non so-
 lum in corporibus, sed etiā in substantiis incorporeis, vt in ve-
 getabili, & sensibili: imò quedā corruptibilitas videtur esse in
 omni creatura à prima cōditione ipsius. Quia sicut ait Aug. in
 lib. de ciuitate Dei: omnis creatura mutabilis: quia de nihilo fa-
 cta. Præterea corruptibile & incorruptibile cōueniunt ad vnum
 perficiendū: vt corpus & anima ad perficiendū hominem: & est
 naturalis amor vnus ad alterū, quod indicat separatio vnus ab
 altero, quæ cum dolore fit: ex quo manifestum est ea non esse
 ex cōtrariis principis. ¶ Item si duo sunt principia, vnum boni
 & alterum mali: aut creare pertinet ad principū boni, sicut ad
 principū mali, aut non. Si non, aut principium mali ex materia,
 quæ fit à principio bono, operabitur, aut nihil omninò opera-
 bitur. Si nihil omninò, ergo non erit principium. Si ex materia
 creata à bono principio, quod tamē fiet, nō erit purè malū, cum
 materia sit bona. ¶ Præterea forma quæ erit à principio malo,
 mala erit, nec cōueniet materiæ bonæ, vt faciat vnū cum ea. Si
 verò creare est vtriusq; principij, aut bonum principū habebit
 hoc à malo, aut malū à bono, aut ambo ab altero. Dion. Si malū
 æternū est, & creat, & potest, & est, & agit: vnde ei hoc, aut ex
 bono, aut ex malo: aut ambobus ex alia causa? Si bonū principū
 hoc habet à malo, malū tātummodo erit principū & nō bonū.
 Si malū à bono tantū, bonū erit principū & nō malū. Si ambo ex
 alia

alia causa, illa magis erit principium. Itē cum operatio sit secundum virtutē, & virtus secundū essentiā: si operatio creādi communis est duobus principiis, vna virtus cōmunis erit illis à qua erit ista operatio, & vna essentia siue vnū essentiale ad quod pertinet virtus ista. Et si illud erit principium malū, purē malū, cū habeat bonū sibi essentiale. Si verò illud est malū, nō erit principium bonū summē bonū. cū habeat malū sibi essentiale. Præterea si duo principia in aliquo essentiali cōueniūt, & in aliquo alio differūt, vtrunq; cōpositum est: ergo neutrum est principium simpliciter, cū aliquid sit prius à quo cōpositū est. ¶ Præterea malū videtur esse contra naturam principij. Ad principium enim pertinet facere, nō destruere: malū verò destructiuū est. Dion. Malo natura est: corrumpere & perdere. Itē malum secundum quod malū, nullius est generatiuum vel nutritiuū, aut omninō factiuū, vt saluatiuū: ergo malum nō est primum principium. Itē bonū inquantū bonū est ex se diffusiuum, vt ait Dion. quia multiplicatiuum est: ergo cū malū bono sit cōtrarium secundū quod malū: nō erit multiplicatiuum, sed potius retentiuum vel contractiuū: ergo nō erit principium. Item corruptio naturaliter est posterior generatione: ergo potentia corrumpendi erit potentia generādi. Quæ enim est proportio actus ad actū, & eadē est potentia ad potentia: ergo destructiuum boni naturaliter est posterius principio boni: erga malū & bonum non sunt principia cōæua. Item priuatio naturaliter posterior est habitu: ergo destructiuum boni naturaliter est posterius bono. Itē n. aut sunt aliqui spiritus mali à principio malo, aut nō. Si non, sed constat q̄ sunt aliqui spiritus mali ex Euangelio in multis locis. Matt. 12. Cū inuidus spiritus exierit, &c. Et Paulò post: Et assumit septem spiritus nequiores se: Et Luc. 8. de quodam dicitur, Ruptis vinculis agebatur à dæmoniis in deserto. Et interrogauit illū Iesus, quod tibi nomē est? At ille dixit: Legio. quia intrauerāt multa dæmonia in eū. Aut igitur sunt æterni spiritus illi, aut non. Si sic, nō sunt ergo tantū duo principia, à quibus sint omnia alia. Præterea cū boni spiritus creati sint, verisimile est quod & mali spiritus sint creati. Absit enim q̄ hæc nobilis cōditio nō esse ab alio sit in malis spiritibus, & nō in bonis. Si verò creati sunt: ergo aut ex principio bono, vel ex malo. Si à bono, ergo tūc erāt boni: sed post facti sunt mali, sicut asserit veritas fidei catholica. Si verò à principio malo: ergo ab eo nō solūmodo sunt corpora, sed etiam spiritus: nec solū corruptibilia, sed etiam incorruptibilia. Itē dicit Sen. in lib. de Naturalibus quæ-

ftio. Deus est quò maius excogitari non potest. Et sicut ait Augu-
 gust. in libro de fide ad Petr. Deus est immensus virtute, non
 mole. Virtus ergo Dei est, qua maior excogitari non potest: sed
 maior est virtus que summè malum potest destruere, quàm qua
 nò potest: ergo virtus divina potest summè malū destruere: er-
 go summè malū habuit principium, & potest finem habere: er-
 go non est primum principium. Præterea ad bonitatem pertinet
 non solum velle bonū facere, sed etiam velle malū destruere,
 & magis malū magis velle destruere: ergo maximè malum ma-
 ximè velle destruere: ergo cum summè bonum habeat potesta-
 tem illud destruendi, iam illud destruxit tanquam radicem om-
 nis mali. Securis enim ad radicem arboris à sapiente ponitur,
 non ad ramos: hac radice exorta omne malum cessat. Item
 Deus excedit intellectum nostrum: potentior enim est agendo,
 quàm nos intelligendo: sed intellectus noster attingere potest
 tam regionem tenebrarū, quàm regionem lucis: ergo Deus nò
 est exclusus à regione tenebrarū: nec inclusus in regione lucis,
 vt dicunt Manichæi. Quod manifestò ostenditur 1. Cor. 6. Ne-
 scitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui in
 vobis est: Et eiusdem 3. Nescitis quia templum Dei estis vos, &
 Spiritus Dei habitat in vobis: Et subditur: Qui violauerit tem-
 plum hoc, disperdet illum Deus. Græci verò sic habent: Qui cor-
 ruperit templum hoc, corrumpet illum Deus. Deus ergo non
 est exclusus à regione tenebrarum. Nec membra illa mala sunt
 in quibus Deus habitat, & quorum violationem vindicat. Nec
 omnis corruptio mala est, ex qua Deus corrupetes bonos cor-
 rumpit. Item cum magis conueniat aliquid cum quolibet, quàm
 aliquid cum nihilo: quod potest per se ex nihilo aliquid facere,
 potest quodlibet ex aliquo facere: ergo quicūque potest creare,
 est omnipotens. Verisimile est quòd potentia quæ extendit se ad
 ea quæ nò sunt, extendat se ad omnia quæ sunt: ergo cum manci-
 pium malū non sit omnipotens, non potest creare. Itē si duo sunt
 principia, aut vtrūque erit imperfectum, aut alterū erit super-
 fluum. Itē dicit Dam. Contraria sunt inuicem bonū & pern-
 ciosum, & sui inuicem corruptiua, & in se inuicem & cum se in-
 uicem non subsistentia. Et subdit: Necessè est duorum esse al-
 terum: vel tangere & corrumpere se inuicem, vel esse quid me-
 dium in quo nec bonum nec malum erit: velut quædam mace-
 ries seorsus ab inuicem vtraque, & non duo, sed tria erunt
 principia. Itē necesse est horum alterum vel pacificare, quòd
 illud quod malum est, non potest: vel præliari, quòd id quod
 perfectè

perfectè bonum est, non potest, vel quod malum est quidè præliari, & quod bonum nō ex aduersario præliari, sed corrūpi vel semper cōtristari, vel malū pati. Itē beatus est cui omnia optata succedunt: sed si summum bonum habet aliquid sibi contrariū, nō omnia optata sibi succedunt: ergo nō est beatū. Itē Deus bonus aut potest cohibere mala quæ sūt à principio malo suis, & vult, & sic cohibet: aut potest, & nō vult, si nō est summè bonus aut vult, & nō potest, & tūc est impotens. Item cum bonum sit quod desideratur ab omnibus, vt dicit Dionys. ergo malum est quod oditur ab omnibus. Sicut ergo Deū diligit quicquid diligere potest, vt ait Augustinus, & ipse diligit oēs quos creauit, nisi ipsi sūt mali, & inter eos est mutuus amor. sic mutuū odiū erit inter eos qui sunt à malo principio, & ipsi odient malum principiu, & ipsum eos. Ergo mirū est si iā nō destruxit eos. Nō potest ergo stare regnū tale nullo amore cōpactū. Itē cū ipsum summè malum sit, ergo vult malū & sibi & suis, & nō modicū malum, cū non sit modicum malus: quomodo permittit ergo suos viuere: Itē aut princeps iste vel gēs eius aliquid amat, vel nihil. Si nihil, ergo nec seipsum, q̄ non est verisimile. Si enim esset superbus, esset & amator gloriæ suæ. Præterea si nō potest amare: ergo nec odire. amare enim & odire cōtraria sunt & nata fieri circa idē. Præterea principiu bonū & quæ ab eo sunt, dicuntur odire mala & amare bona: ergo principiu malū odit bonā & amat mala. Si verò amat aliquid, ergo vult ei quod optatur esse bonū: sed aliquē velle q̄ ipse opinatur esse bonū quoddam bonū est: ergo principiu mali habet aliquod bonū, ergo non est summè vel purè malum. Itē ridiculū est dicere aliquid nō esse bonum, quia nō est vbique: ergo ridiculū est dicere quod nō sit bonum: quia nō semper, vel quia est corruptibile. Præterea si nō facit aliquid malū, hoc quod habet principiu: ergo neque hoc quod ipsum habet finē, vel quod est corruptibile. Itē cū non sit malū nisi respectu boni, & summum malum, & ea quæ sunt ab eo sint purè mala, nihil est malū respectu alicuius corū: ergo si ipsa sunt mala, ipsa erunt mala: vel quia nociua summè bono, vel bonis quæ sunt ab eo: sed nō quia sint nociua summè bono. Et enim nihil potest ei nocere, quia vt dicit Aug. Nō est Deus inuolabilis, si aliquid potest ei nocere. Itē nō possunt nocere bonis quæ sunt à principio bono, cum illa sint purè bona nullius mali susceptibilia, & cum princeps corū tanquàm summè potens eos seruare possit, & tanquàm summè bonus velit: ergo nō sunt mala, quia bonis nociua: ergo simpliciter loquendo non

sunt mala. Præterea natura bona non potest cogi à mala vt cõsentiat malo: cum bonum potentius sit quàm malũ. Si autẽ voluntariẽ potest cõsentire malo, ergo bonum natura, voluntate potest fieri malum: ergo non est necesse ponere aliquam naturã essentialiter malã, à qua sint alię nature mala: sed omnis natura à principio bono est, & ab institutione bona: sed voluntate postea facta est mala, sicut fides catholica dicit. Itẽ summũ malum cũ fecit visibilia ista, aut fecit ea ex bonitate vel ex malitia. Si ex bonitate, ergo aliqua bonitas erat in eo: ergo non erat pure malũ. Si ex malitia fecisset, nõ esset tanta pulchritudo, nec tanta utilitas, nec tanta ordinatio in eis. Itẽ princeps tenebrarum est aut bonus sibi, aut malus. Si bonus ergo nõ est summẽ malus, cum alicui sit bonus. Si malus sibi, ergo est malus malo: ergo ipse est cõtrarius malo: sed esse cõtrariũ malo est bonũ, ergo aliquid habet boni, & nõ est summẽ malus. ¶ Itẽ summũ malum aut est malũ malitia culpe, aut malitia pœnẽ. Si pœnẽ, sed summũ malum pœnẽ videtur esse gehenna: ergo vel ipsum nõ est maximũ malũ, vel est ipsa gehenna. Si forte dicatur quod summum malum est miseria suorum, sicut bonum summũ est beatitudo suorum: Contrã delectatio est coniunctio conuenientis cũ cõuenienti: ergo ea quæ sunt à summo bono, & sunt eius capacia, vt sunt creaturæ rationales delectationem habet cum coniunguntur ei, eò quod sint conuenientia illi. Similiter ea quæ sunt à summo malo, si sunt eius capacia & cõiunguntur ei, cum sint conuenientia cũ eo, habebunt in eo delectationẽ. Item cum ipsa sint pure mala, & amet omne malũ: amor verò amanti suaue faciat quod amatur, gehenna etiã suauiß esset his qui in ea erunt, si amarent eã, & placeret eis: ergo summum malum delectabile erit malis qui ab eo sunt. Si verò ipsum est malũ malitia culpe culpa nõ potest esse nisi vbi est lex. Vbi enim nõ est lex, nec prauiatio. Ro. 4. Ergo summum malum legi alicui subiectum est, cuius transgressiõne malum est factũ: ergo non est primum principium. Præterea operatio qua ipsum operatur malũ, aut naturalis est, aut voluntaria. Si naturalis, ergo nõ est culpabilis. August. Peccatum sine voluntate esse non posse. omnis mens apud se cõscriptum legit. Si verò voluntaria est, & habet potẽtiam liberã faciendi malum, vel declinandi à malo: cum potẽtia declinandi à malo sit bona, aliquid boni est in eo: ergo non est summẽ malum. Item cum aliquid horũ corruptibiliũ destruitur, non intendit agens destructionem, sed generationẽ. Et est certamẽ quod est inter creaturas: certamẽ est quasi

quasi liberalitatis. Verbi gratia: Cū agit ignis in ligna, & facit inde carbones, intendit ignis dare speciem suā materiæ, in quā agit, & semper in corruptione remanet aliquid vtile. Etia post destructionē quam facit ignis qui vehementissimè videtur destruere, remanet cinis, qui habet vim mūdificatiuā: ergo corruptibilia ista nō sunt purè mala. Præterea licet corruptibilia ista non possint seruare speciē suā in seipsis, tamen in recōpensationē huius habent potētiā dādi speciē suā alteri materiæ & multiplicādi eam, quod non habent incorruptibilia. Sol non efficit aliū solem, nec Angelus Angelū, sed ignis causa est ignis. Bona ergo sunt etiā corruptibilia. Multi sunt qui nō minus amarent vaccam vnā, licet mori posset, quæ valde fetida esset, de qua mille alias habituri essent, quā vnā sterilem quæ mori nō posset.

De aliis erroribus Manicheorum, quorum aliqui enumerantur. Et de primo errore qui est in distinctione ciborum. CAP. XI.

Post destructionem erroris Manicheorum quantum ad radicem ipsius, licet rami non soleant proficere ra licè destructa, secundum illud Osee 9. Radix eorum exiccata est: fructum nequaquam faciunt. tamen aliqua breuiter dicemus cōtra aliquos errores qui velut rami à radice venenata, de qua iā tactū est processerunt. ¶ Vnus error est, distinctio ciborum. Dicunt enim aliquos cibos non esse comedendos, vt carnem & caseū. Alius est, quod lex vetus data est à principe tenebrarū, & quod mala fuit. Tertius est, quod patres Veteris testamenti mali fuerunt, & damnati sunt. Quartus, quod non creantur animæ de nouo quæ corporibus insundantur. Alius error est, quod Christus veram naturam humanam non assumpsit. Vltimus, de quo ad præsens dicere intendimus, quod Ioannes Baptista malus fuerit. Sunt multi alij errores eorum, sed adeò irrationabiles, quod indigni sunt vt ad eorum destructionem ratiocinatio fiat. ¶ Primo errori occasione date potuit, quod Dominus terre maledixit, Gene. 3. Ideò carnes animalium quæ de fructu terræ pascuntur, dicunt non esse comedendas. Pisces bene comedunt qui in aqua nutriuntur, cum non legant Dominū aquis maledixisse. Sed hæc ratio nullā est. Si enim carnes animalium comedendæ nō sunt, quia de fructu terræ viuunt: multo fortius ipsi fructus terræ comedēdi non essent: propter quod enim vnumquodque est tale, illud magis est tale. fructus autē terræ omnis secta comedit. Rom. 14. Qui infirmus est, olus māducat. Glo. Infirmus est qui cibos discernit: hic olus manducet, in cuius usu

omnis secta cōsentit. Præterea maledictio terræ quā Dominus fecit, fuit q̄ fertilitatē eius auulit. Et ibidē post illā maledictionē subditur: in laborib⁹ comedēs ex ea cūctis dieb⁹ vitę tuę. Vnde noluit Dominus q̄ propter illā maledictionē dimittere homo comedere, vel quę ex terra nasceretur, vel quę ex ea traherentur. ¶ Item dedit occasionē huic errori, q̄ caro per peccatum de carne nascitur, vt ipsi dicunt. Sed fatuū est dicere carnem animalū brutorū per peccatū nasci: cū vbi nō est lex, nō sit peccatio. Ro. 4. Item illud Ro. 14. Bonū est non manducare carnē, nec bibere vinū. Sed si propter verbum illud, carnē comedere dimittunt: eadē ratione deberēt dimittere bibere vinū. Item quod viri sancti legūtur a carnibus abstinnisse, sed ipsi nō idē abstinerunt, quia iudicarent q̄ nō possent sine peccato comedere: sed quia, quādoq; sunt occasio concupiscētię vt excedat, sicut & vinū quādoq;. Tamē nō sequitur ex hoc q̄ vino nō sit vitium. 1. Tim. 5. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vttere propter stomachū tuum & frequētes tuas infirmitates. Eccle. 31. bibas vinū moderate, eris sobrius. Et paulō post: Exultatio mę & corporis vinū moderate potatū. Sicut aliquibus infirmis secundū corpus abstinedū est a carnibus & vino: nō tamē tenetur propter hoc, q̄ caro & vinū infirma sunt vniuersaliter corpori, sic eadē infirma sunt quādoque etiā spiritui: a quib⁹ nō tenetur occasio peccadi. Sunt multę causę quare a delicatis abstinentia est: quę in tractatu de vitio Gule assignatę sunt, & aliquę tagētur in tractatu de virtute Sobrietatis. Sicut diuitię malę nō sūt a viris sanctis contēnantur: si carib⁹ mala nō est, si a viris sanctis quādoq; comedatur. Gl. super illud Ro. 14. Oius māducat. Cū situdo carniū, & deliciosa epula prouocat corpus ad libidinem. Quādoq; aliquis abstinet ē talibus: quia sibi videt expedire, vt nō proximū scādalizet. 1. Cor. 10. Omnia mihi licēt, sed nō omnia expediūt. Omnia mihi licēt, sed nō omnia edificāt. Sed q̄ abstinet, nō debet danabiles iudicare eos q̄ talibus vtūtur. 1. Cor. 14. Qui nō māducat, māducātē nō iudicet. ¶ Itē occasionē dedit huic errori, q̄ nō legūt Christū carnes comedisse. Sed licet nō legeretur, tamē nō sequeretur propter hoc q̄ nō comedisset, multa enim facta sunt, quę non scripta sunt. Io. vlt. Sunr & multa quę fecit Iesus: quę si scribātur per singula, nec ipsū bitror mundum capere posse eos, qui scribēdi sunt, libros. Et comederit agnum paschalē, potest haberi ex Euangelio Mat. 14. Vbi est, inquit, refectio mea, vbi pascha cū discipulis me. māducat? Pascha vocatur agnus paschalis Lucę 22. Vbi est dicitur

forium vbi pascha cū discipulis meis manducē? Et paulò post:
 Desiderio desideravi hoc pascha māducare vobiscū. Quòd au-
 tem licitū sit comedere carnes & alios cibos sine distinctione,
 probari potest his testimoniis noui Testamēti. Legitur Luc. 10.
 In eadē domo manere edentes & bibentes quæ apud illos sunt.
 Et Matt. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem. Et ad
 Ro. 14. Scio & cōfido in domino Iesu, quia nihil commune siue
 immundum per ipsum, nisi ei qui existimat commune esse illi
 cōmune est. In eodē: Omnia quæ dem mūda sunt. Et 1. Corin. 10.
 Omne quod in macello venit, id est, venditur, manducate, nihil
 interrogantes propter conscientiam. Domini est terra & pleni-
 tudo eius. Et iterū: Si quis infidelium vocat vos ad cenā & vul-
 tus ire, omne quod apponitur vobis manducate, nihil interrogā-
 tes propter cōsciētiā. Et. 1. Ti. 4. Omnis creatura Dei bona est,
 & nihil reiiciendū quod cū gratiarū actione percipitur. Et ad Tit.
 1. Omnia mūda mundis. Itē probatū est superius, omnia creata
 fuisse à Deo: nihil verò immūdū à Deo creatū est: caro ergo ani-
 malū immūda non est: ergo nō est abstinēdum à carne propter
 carnis immūditā. Præterea si nō est vtedū carnib⁹ taliū anima-
 liū in cibū: ergo nec lana, nec pellibus eorū est vtedū in vestirū.

*De errore ponente legem veterem datam à principe tenebrarum,
 & malam.* CAP. X.

Equitur de secundo errore qui ponit legem veterem esse
 datā à principe tenebrarū, & malam esse. Cui errori occasio-
 nem dedit legis grauitas. Visum est enim aliquibus non fuisse
 Deū benignum, qui tam graue onus populo imposuit. Ad quod
 dicendū, quòd corda Iudæorū erecta erāt per presumptionem.
 Vnde dicebāt, Nō deest qui impleat, sed deest qui iubeat. Exo.
 19. Respondit vniuersus populus simul, Cuncta quæ locutus est
 dominus, faciemus. Eiusdē 24. habent idem. Vnde humiliandi
 fuerunt graui onere legis, vt vidētes insufficiētiā suā humi-
 liari ad auxiliū gratiæ curreret. Dominus enim humilibus dat
 gratiā. 1. Petr. vlt. Dedit etiam occasiōē huic errori iustitia quæ
 fiebat in veteri lege quam aliqui mentiuntur crudelitatem. Vn-
 de dicūt nō fuisse Deū benignū, qui legem tam crudelē
 dedit. Ad quod dicendū est, quod cum principium sapientiæ
 sit timor domini, Pron. 1. Perfectio verò sapientiæ si amor Dei,
 secundū illud Eccl. 1. Dilectio Dei honorabilis sapientiæ: Prima
 lex debuit sapientiā inchoare, timorē Dei per iustitiā incu-
 tiendo. Secunda lex debuit Sapientiā perficere, ad amorē multis
 admonitiōibus & promissionibus & beneficiorum exhibitio-
 nibus

nibus incitādo. Vnde iusticia in veteri lege debuit abūdare: iusticia verò non est crudelitas, sed bonitas vt in tractu Iusticie ostenditur. In illa verò iusticia latebat misericordia. Qui enim corrigebantur pœna tēporali, euadebant æternā. Incorrigibiles verò amittebāt potentiā Deū offendendi & pœnā suā in futuro augēdi: vnde misericorditer cū eis agebatur. Si enim diutius uerēt, diutius peccatēt, & in futuro grauius punirentur. In hoc etiā q̄ trāsgressores legis Moyſi ita grauius puniebātur, nobis misericorditer ostēdebat, quā grauius puniretur trāsgressores legis datæ per filiū Dei. He. 10. Irritā quis faciēs legē Moyſi sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quātomagis putatis deteriora mereri supplicia qui filiū Dei cōcūcauerit? Itē dedit occasione huic errori illud Apostoli Rom. Lex subintrauit, vt abūdaret delictū. Et illud eiusdē 7. Nūc soluti sum⁹ à lege mortis. Et vocatūt ab apostolo lex vet⁹, lex mortis. Vnde visum est ab aliquibus q̄ lex mala fuerit. Et dicēdum est ad secūdū, q̄ lex illa mortis fuit suis trāsgressoribus: sed lex vitæ fuit suis obseruatoribus. Lex vitæ fuit intēctione dātis: sed lex mortis fuit vitio trāsredientis. Vnde subdit ibi Apostolus. Quid ergo dicemus? Lex peccatū est? Absit. Et paulò post subdit inuētū est mihi mandatū quod erat ad vitā. Intellige ex intēctione dātis, hoc esse ad mortē. Apostoli aliis erāt odor mortis: sed aliis odor vitæ in vitā. 2. Cor. 2. nō tamē erant mali. Occasio fuit prohibitio legis multitudinis peccatorū. Sicut enim dicit glo. super illud ad Ro. 7. Occasione accepta peccatum per mandatū operatū est in me omnē concupiscentiā. Talis est natura carnalitas, vt ardentius desideret prohibita: quibus nō memoratis, iaceret quasi sopita. Itē gl. Frenatus est concupiscentia fluuius oppositis obicibus legis, sed nō siccat: imò quia de se nō de gratia homo præsumpsit. Aucta est cōcupiscentia oppōrta lege: & quæ prius cum ducebat obice nullo, obruit cū obice obrupto. Triplici ratione peccata abūdauerūt lege datā, in his in quibus nō erat gratia. Primò, quia sicut dicit Ambr. diabolus vidēs legem in auxiliū hominibus datā, magis exarsit iracūdia aduersus hominē, & magis instituit legē vertere in perniciū cum primo quasi securē possidēs minus tērāter. Gregorius illo pulsare negligit, quos quietē se possidere sentit. Secundò quia homo naturaliter appetit libertatē, & fugit seruitutē. Et nunc verbū Senecæ, Natura cōtumax est, animus humanus, & in contrarium atque arduum nitens. Natura semper aduersatur sibi aduersanti. Nitimur in veritū semper, eupimusq; negata. Pro.

Aqua

Aquæ furtivæ dulciores sunt Hier. Quicquid non licet, magis desideratur: & quod raritate dulce est, assiduitate in amaritudine vertitur. Et super illud Ro. 7. Peccatū occasione accepta per mādātū seduxit me. dicit gl. Ex prohibitionē ubi charitas deficit, desiderū mali crescit, quo aucto dulcius sit qđ prohibetur. Tercio, quia prohibitio erat occasio frequentis recordationis rei prohibitiæ. Recordatio verò irritatiua est concupiscentiæ. Illud autē verbū, Lex subintravit, ut abundaret delictū: intelligēdum est consecutiue. Hoc enim consecutū est ex lege data quantū ad illos qui gratiam nō habebant, & vitibus suis confitebāt, quod amplius peccauerūt: & hoc ipsum eis expediebat. Vnde gl. Aug. Non crudeliter hoc fecit Deus, sed consilio medicinæ. Aliquādo enim homo videtur sibi sanus, & ægrotat: & quia non sentit morbum, medicum non quærit. Augetur morbus, crescit molestia, quæritur medicus, cuius & torum sanatur corpus. Magnū ergo Dei consiliū fuit ut per legē abūdaret delictū, ut in austeritate suam intelligētes infirmitatē, infirmi ad medicū cōfugerēt, ut auxiliū gratiæ quæterent. Sicut Deus creans diabolū malignitatis eius futurā non ignarus, prouidebat quæ bona de malo eius esset facturus: ut dicit Aug. Sic dans legē veterem ad meritū custodiendi eā nō ignarus transgressionū quæ abundaturæ erant, prouidit quæ bona de malo transgredientium esset facturus. Itē lex subintravit, ut abundaret delictū, quantum ad cognitionē. Si enim lex nō fuisset, peccatū lateret. Vnde Ro. 7. Peccatum non cognoui nisi per legem. Et sicut radius solis non est malus, licet ostēdat pulchritudinē nociuā quā aliquis appetit: & sicut scientia medicinæ: nō est mala, quæ ostendit venenū esse mortiferū, quāvis eo aliquis abutatur ad mortē suam vel alterius: sic lex nō est mala, licet sit occasio mali. Itē occasio quæ dedit huic errori veteris legis cessatio. Visum est enim aliquibus, quod si bona fuisset, nō cessasset. Præterea modo peccaret qui seruaret eam: ergo tunc peccabant qui eam seruabāt. Ad quod dicendū est, quod verus lex cessare debuit quantū ad illa quæ erāt figuratiua futurorū, sicut umbra lumine veritatis adueniente, & sicut promissiones solutione facta. Nec cessauit lex tanquā mala, sed cessit meliori quantum ad prædicta moralia: tamen quæ erāt de iure naturali manserunt. Item occasionem dare potuit prædicto errori quod Deus dator illius legis apparuit in flāmā rubi. Ex. 3. Et rapuit Heliā in curru igneo. 4. Re. 4. Vnde visum est aliquibus, quod non fuerit benignus Deus, qui sic apparuit, & ministrum suū sic rapuit. Ad quod dicēdum, spe-

cicm

eiem ignis idonea esse, vt Deus in illa appareat, vel in illa signi-
 ficetur. Vnde Spiritus sanctus super discipulos in specie ignis ap-
 paruit. Act. 2. Et de ipso dicitur ad Heb. 12. Deus noster ignis con-
 sumens est. Peccata enim consumit & purgat. Et Luc. 12. Ignem
 veni mittere in terram, & Io. 1. Ipse baptizabit vos in Spiritu
 sancto & igne. Non est ergo mirandum, si in flamma rubi ap-
 paruit. ¶ Nunc multis autoritatibus Noui Testamenti ostendit
 mus legem veterem esse bonam & datam a Deo. Legitur Mat. 23.
 Nolite putare quoniam veni solvere legem aut prophetas: non
 veni solvere legem, sed adimplere. Si data fuisset a principio to-
 nebrarum, non impleuisset eam. Et ibidem: Amen dico vobis, qui
 nec transeat calum & terra, iota vnum aut vnus apex non praeter-
 terit de lege donec omnia fiant. Et eiusdem 7. Omnia quaecumque
 vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Haec est
 enim lex & prophetarum. Ergo lex & prophetarum bona sunt, sicut illud
 mandatum bonum est. Eiusdem 22. dicitur de mandato dilectionis
 Dei: In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetarum, ergo
 lex & prophetarum bona sunt, quoniam sint ad dilectionem Dei & pro-
 ximi. Et Luc. 10. In lege quid scriptum est? At ille respondens, dixit.
 Diliges dominum Deum tuum, &c. & proximum tuum sicut teipsum.
 Dixitque illi: Recte respondiisti, hoc fac & viues. Ergo praecipua
 legis obseruata vitam conferebant. Item Mat. 19. Si vis ad vitam
 ingredi, serua mandata, dixit illi: Quae? Iesus autem dixit: Non
 homicidium facies. Non adulterabis. Non facies furtum. Non falsu-
 m testimonium dices. Honora patrem tuum & matrem tuam.
 Quae constar mandata esse veteris legis: Exod. 20. Ergo mandata
 veteris legis vitam conferebant aeternam. Item Mat. 7. Bene
 fecistis mandatum Dei vt traditionem vestram seruetis. Moyses
 enim dixit: Honora patrem tuum & matrem tuam. Ibi mandatum Dei
 Dei mandatum dicitur. Item Luc. 2. Vt sisterent eum domino, dicitur
 scriptum est in lege domini. Lex domini vocatur lex veteris.
 Et eiusdem 16. Habent Moysen & prophetas, audiant illos. Item
 Luc. 16. O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quae
 scriptae sunt prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quae de
 Moyse, & prophetis, & psalmis de me. Et Io. 6. Scrutamini scri-
 pturas: quia vos putatis in illis vitam aeternam habere, & illae sunt
 quae testimonium perhibent de me. Et eiusdem octauo: Est pater
 meus qui glorificat me, quae vos dicitis, quia Deus vester est
 Et Ro. 1. quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis
 sanctis

sanctis de filio suo. Et eiusdem 7. Lex quidē sancta, & mandatū sanctum, & iustum, & bonū. Et in eodem: Scimus quia lex spiritalis est. Ad Galat. 3. Lex pædagogus noster fuit in Christo. 1. Theſ. 5. Prophetias nolite spernere. Et 1. Tim. 1. Scimus quia bona est lex, si quis ea legitime utatur. Et ad Heb. cap. 1. Multifariā multilq; modis olim loquēs De⁹ in prophetis: nouissime diebus istis loquutus est nobis in filio. Act. c. 1. Oportet impleri scripturam quā prædixit Spiritus sanctus per os David. Eiusdē ca. 2. dicitur de eo: Quum esset propheta, &c. prouidens loquit⁹ est de Resurrectione Christi. Et eiusdem cap. 3. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suū Iesum. Ergo Iesus fuit filius Dei veteris legis: ergo lex vetus nō fuit à principe tenebrarū. Item Actuum ca. 3. Vos estis filij prophetarū & testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros: ergo testamētū veteris legis erat à Deo ordinatū. Item eiusdē ca. 10. Verbū misit Deus filiis Israel annuncians pacē per Iesum Christum: hic est omnīū dominus. Et paulō post subditur: Huic omnes propheta testimonium perhibēt. Et 2. Pet. 1. Habetis firmiorem prophetiā sermonē, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ ardenti in caliginoso loco. Ergo quū propheticus sermo lucernā sit, nō est à principe tenebrarum. Item in eodem: Non voluntate humana allata est aliquādo prophetia: sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.

De errore illo qui damnat patres Veteris Testamenti.

CAP. XI.

Error ille qui ponit quōd patres Veteris Testamenti mali fuerunt & sunt damnari, sequitur. Cui errori occasionem dedit quōd leguntur aliquando peccasse. Sed si idē damnari creduntur, eadem ratione credendum erit quōd Petrus & Paulus damnari sint, qui quandoque peccauerunt. Item occasionem dedit huic errori, quōd leguntur in infernū descendisse. Gen. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernum, ait Iacob. Et Esa. 38. dixit Ezechias: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Ad quod dicendum, quōd ob peccatum primotū parentū ianua regni clausa fuit toti generi humano. Quod figuratum est in hoc, quōd flammeus gladius positus est ante paradisum. Gen. 3. quasi prohibens ingressum. Descendebant ergo antiqui patres in oram inferni, vbi manebant felici spe consolati, sed non descendebant in inferni profundum, vbi nulla est redemptio. Nec habebant pœnā materiālem, sed solum carebant visione Dei. Ad quē locū Christus descendit, & inde suos liberauit

rauit

rauit, vt legitur Act. 2. Quis Deus suscitauit solutis doloribus inferni: iuxta quod erat impossibile teneri illum ab eo. Et in eodem Quonia non derelinques animam meam in inferno, &c. ¶ Potest autem probari testimoniis Noui testamenti antiquos patres bonos fuisse & saluatos. Matt. 8. Multi ab oriente & occidentem uenient, & recubent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno celorum. Ergo Abraham, Isaac & Iacob ingressi erant vel ingressuri regnum celorum. Item Domino transfigurato apparuerunt Moyses & Helias loquentes cum eo. Matt. 17. si dñati fuissent, constat quod in transfiguratione Domini non apparuissent, ad quam tres tantum apostolos sibi familiarissimos admisit. Item eiusdem 23. Ecce ego mitto ad uos prophetas. Et eiusdem 22. dicitur de Christo, quomodo David in spiritu uocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus &c. Et Luc. 16. Lazarus mortuus ab angelis deportatus est in sinum Abraham: ergo Abraham non erat dñatus. Et paulo post: Vidit a longe Abraham & Lazarum in sinu eius. Item commendantur patres ueteris testamenti ad Heb. 11. & de Moyses dicitur specialiter Heb. 3. Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius. Moysen fuisse nuntium Dei, & legem datam esse Deo inspirante, ostenderunt miracula facta per Moysen. ¶ Et notandum quod lex illa valde sapienter tradita fuit. Primo ostenduntur omnia creata a Deo esse. Secundo ostenditur iustitia Dei in pena pro peccato primorum parentum inflata, & in diluuiis, & in subuersione Sodomorum, & flagellatione Aegyptiorum. Tertio interseritur obediencia patrum, & beneficia Dei eis exhibita. Per primum apparet creaturas nihil numinis habere: & sic nullus locus idololatricae relinquitur. Per secundum terretur populus a legis transgressionibus. Per tertium, allicitur ad eius implerionem. Consequenter uero datur lex in terrore. Sine timore enim magno non poterat populus comparari ab erroribus inueteratis. ¶ Inter haec uero quae in lege praecpta sunt quaedam manifeste pertinent ad honorem Dei & utilitatem proximi: quaedam uero signa sunt futurorum: quaedam uero quae uidentur esse sine ratione. Praecpta sunt propter idololatriam, cui abolendae magna pars legis intendit. Multa enim praecipit Deus sibi offerri, ne idolis offerrentur. De Abraham dicitur Ioan. 8. Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meum: uidit & gauisus est. Iac. ult. commendantur prophetae. Exemplum inquit, accipite laboris & patientiae, prophetas qui locuti sunt in nomine domini. Et Iacob. 2. commendatur multum Abraham. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Et in eodem: Abraham pater uester nonne ex operibus iustificatus est? Commendatur etiam Gal. 3. Et 1. Pet. 3. commen-

datum Sara: Sic, inquit, sanctæ mulieres sperantes in Deo, non in ornatu vestiũ ornabãt se subiectæ propriis viris: sicut Sara obediebat Abraham. Et Loth commendatur 2. Pet. 2. Et iustũ Loth oppressum à nefandorum iniuriã eripuit, &c. habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabãt. Patet ergo, quòd boni fuerunt antiqui patres & saluati.

De quarto errore qui ponit animas non de nouo creari: qui diuersificatur in quatuor oppositos errores.

CAP. XII.

Sequitur de quarto errore, qui ponit animas de nouo non creari quæ corporibus infunduntur. Qui error diuersificatur in quatuor oppositos errores. Primus ponit in corporib⁹ nõ esse animas, nisi angelos apostatas, seu demones, qui in eis includuntur, vt agant ibi pœnitentiã, & successiuè possunt esse in diuersis corporibus: vt si pœnitentiam non agunt in vno corpore, agant illã in alio. Secundus ponit duas animas esse in corporibus. De quo errore loquitur Aug. in lib. de duabus animabus. Tertius ponit animas creatas simul fuisse. Quartus ponit animas sicut corpora seminari. Licet autẽ hi quatuor errores diuersi sint, tamen in hoc conueniunt, quòd veritati fidei catholicæ contradicunt, quæ asserit animas creari, & creando corporibus infundi, & infundendo creari. Quam veritatem cõfirmat illud Psal. Qui finxit sigillatim corda eorũ. gl. i. creauit animas singulas per se ex nihilo. Aug. in ecclesiasticis dogmatibus: Credendum est, & firmiter tenendũ, q̄ animæ nõ sunt ab initio creatæ, vt Origenes fingit: nec cũ corporibus seminãtur, vt Luciferiani, & Ciryillus, & quidã Latinorũ affirmãt: sed dicim⁹ animã infundi & creari simul in corpore cõpacto & formato, vt viuat in vtero homo.

De errore primo qui ponit animas esse angelos apostatas.

CAP. XIII.

Illi qui sunt primi erroris aliqua verba Sacræ scripturæ adducunt ad confirmatiõem ipsius impertinentia, tamẽ ad propositũ, si verè intelligãtur. Legitur Mat. 10. Ite ad oues quæ perierunt domus Israël. Oves illas intelligunt angelos apostatas ad quos solos saluandos, missus est filius Dei, vt aiũt, secundũ illud Mat. 15. Nõ sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Sed si inspiciãtur quæ præcedũt, apparet ridiculosam esse hanc expositionẽ. Christus em̄ missurus. Apostolos ante passiõem suam prohibuit eis ne irent ad gẽtes vel Samaritanos, ne Iudei haberet occasionẽ repellendi eum: ideo dixit eis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne intraueritis: sed potius ite ad oues, &c. Vnde patet oues istas de quib⁹ loqui-

tur esse Indæos. Si enim intelligerentur secundum expositionem eorum: oues quæ perierunt, id est, dæmones, vel spiritus qui de cælo ceciderunt, essent in gentibus, & Samaritanis, sicut & in Iudeis: unde non fuissent prohibendi Apostoli à prædicatione eorum. Itē legitur Lucæ 16. de villico iniquitatis, qui amor^o est à villificatione sua: quod ipsi exponunt de diabolo, quæ dicunt fuisse præpositum aliis angelis, & prudenter gratiã illorum acquisuisse de seruitio Deo debito relaxando eis: sed propter peccatum suum fuisse amotum, & Michaële pro eo fuisse substitutum, & eum cum cõpluribus suis de cælo fuisse eiectum, & corpora fabricasse, quæ secundum eos, inhabitant spiritus qui de cælo ceciderunt. Sed quod sequitur in fine illius parabolæ, nõ cõcordat expositioni eorum: scilicet quod Dominus laudauit villicum iniquitatis: absit enim quod Deus diabolum laudauerit. Itē legitur Io. 4. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo. Ex quo ipsi inferunt solos spiritus, qui de cælo descenderunt, saluandos. Sed patet quod nulla est expositio eorum, per id quod sequitur verbum prædictum, Filius hominis, qui est in cælo. Constat enim quod Christus se vocat filium hominis. Mar. 8. Filius hominis nõ habet vbi caput suum reclinet. Et 24. eiusdem: Estote parati, quia qua hora nõ putatis, filius hominis venturus est. Unde impertinens est illud verbum ad angelos Apostolus: sed tempore quo Christus dicebat verbum illud, quum nõ dũ esset ianua regni aperta per passionem ipsius, null^o adhuc patrum homo ascenderat in cælum, vel ascendere poterat, nisi solus filius hominis, qui de cælo descenderat in carne assumpta visibilis hominibus apparendo, qui erat in cælo patri æqualis in quantum Deus, ascendere poterat, in cælum in humanitate: & ita ascenderat, id est, à Deo alius erat secundum diuinitatem, vt pater. Solus etiam Christus erat ascensurus in cælum, scilicet caput cum membris. Rationes quibus innitatur error ipse, nõ ponimus: quia vbi non sunt, vel nullius probabilitatis sunt. ¶ Error verò iste error ponit, quorum falsitas de facili potest ostendi. Ponit enim dæmones esse saluandos, ponit animas non esse, & ponit dæmones esse incarceratos in corporibus humanis. Primum verò multis auctoritatibus potest destrui. legitur Mat. 3. Paleas comburet ignis inextinguibili: ergo pœna eorum erit æterna. sed dæmones maxime sunt puniendi: ergo pœna eorum erit æterna. Ad idem potest adduci testimonia sacre scripturæ, quæ sequuntur. Mat. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui parat^o est diabolo & angelis eius. Et in eodẽ. Hi ibunt in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam. Et 2. Thes. 1. dicitur de non obediētibus Euangelio

gelo Christi. Qui pœnas dabūt in interitu æternas. Et in cãno-
 nica Iudæ: Quibus procella tenebrarū cõseruata est in æternū.
 Et in eadē: Angelos qui non seruauerūt suū principatū, sed de-
 reliquerūt suū domiciliū, in iudiciū magni Dei, vinculis æter-
 nis sub caligine reseruauit. Ergo vincula dæmonū æterna sunt
 & ipsi reseruātur in iudicio magni Dei puniēdi. Vincula æterna
 ista sunt, obstinatio eorū, & sentētia diuinæ inflexibilitas. Itē 2.
 Pet. 2. Si Deus angelis peccātibus nō pepercit, sed rudētibus in-
 ferni detractos in tartarū tradidit in iudiciū cruciãdos reseruari.
 secundū gl. rudētes sunt funes quibus nauatæ vela suspendūt.
 hic verò dicuntur rudētes immundorū spirituum conamina,
 qui mox vt flante superbia impulsī se aduersus creatorē crexe-
 runt, ipsi elationis conatibus in abyssi profundum sunt rapti.
 Ad ostendendū verò falsitatē illius erroris, qui ponit animas
 nōn esse, sufficiunt verba Euangelij, & aliarū scripturarū Noui
 Testamenti, quæ in tot locis contrariū exprimūt, quorū aliqua
 ponemus. Legitur Matth. 6. Nōnne anima vestra plus est quàm
 elca, & corpus plus quàm vestimentum? Et eiusdem 10. Nolite
 timere eos qui occidunt corpus, animā autem non possunt oc-
 cidere, &c. Et eiusdem 11. Inuenieris requiē animab⁹ vestris. Itē
 16. Quid prodest homini si vniuersum mundū lucretur: animæ
 verò suæ detrimentum patiatur? Item 22. Diliges Dominū Deū
 tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. Et 26. Tristis est ani-
 ma mea vsque ad mortem. Item Ioā. 10. Potestatem habeo po-
 nēdi animā meā, & potestatē habeo iterū sumēdi eam. Et Iac. 5.
 Qui conuerti fecerit peccatorē ab errore viæ suæ, saluabit ani-
 mā eius a morte. Et 1. Pet. 1. Animas vestras castificātes in obe-
 diētia charitatis. Eiusdē 4. Fideli creatori cōmēdēt animas suas.
 Et Apoc. 6. Vidi subtrahere altare animas interfectorū propter ver-
 bum Dei. Error verò tertius valde odibilis est Deo, & homini-
 bus, quantum ad hoc quòd ponit dæmones esse in hominibus:
 Deo idē quia contumeliā magnā ei facit, cum vituperat ho-
 minē nobilissimā eius creaturā, quā creauit ad imaginē & simi-
 litudinē suam. Gen. 1. Et eiusdem 9. Eccl. 17. Et 1. Cor. 11. dicitur:
 Vir imago, & gloria Domini est Homini: quia magnam cõtu-
 meliā facit ei, quū dicit eum dæmonium habere. Hoc reputauit
 sibi Christus cõtumeliosum, Io. 8. quū diceretur ei à Iudæis: Sa-
 maritanus es tu, & dæmonium habes. Vnde subdit: Ego dæmo-
 nium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhono-
 ratis me. Imò quod pl⁹ est, qui sunt huiusmodi erroris homines
 reputāt dæmones incarceratos, quum ipsi diaboli potius repu-
 rantur.

tandi sint imitando eos in obstinatione. Ioan. 6. Ego duodecim
vos elegi: & vnus ex vobis diabolus est. Secundum errorem istum,
vt videtur, Dominus potius debuit dicere: & omnes daemones
estis, quam vnus ex vobis diabolus est. Quod autem falsum sit
quod ipsi ponunt, patet ex hoc quod legitur Romam. 9. de Esau,
& Iacob, quum nondum nati essent, aut aliquid egissent boni, aut
mali: ostendit ibi Apostolus, vt patet ex his quae praecedunt & se-
quuntur, quod Esau & Iacob, ante natiuitatem suam nihil boni, vel
mali egerint, propter quod vnus eorum a Deo diligeretur, & al-
ter odiretur. Non erat ergo angeli apostatae in eis qui inclusi es-
sent ad poenitentiam agendam ibi de peccatis quae fecissent an-
tequam includeretur. Item si angelus malus est in malo homi-
ne: ergo bonus angelus est in bono: ergo in Christo fuit angelus
bonus: ergo non est verum, quod legitur ad Heb. 2. de filio Dei,
quod nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahamae appre-
hendit: non assumpsit ergo angelicam naturam. Si vero dicatur,
quod in Christo non fuit nisi spiritus diuinus, hoc non potest
dici, cum scriptum sit Ioan. 12. Nunc anima mea turbata est. Et
Mat. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Turbatio enim
vel tristitia, non cadit in Deum. Item verbum illud Genes. 1. Fa-
ciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & praes-
sit piscibus, &c. non videtur esse verbum volentis punire vel in-
carcerare eum qui crimine commisisset, sed potius volentis facere
quod nondum erat, & volentis eum honorare, cum iam factus
esset. Item si spiritus hominis fuisset antequam infunderetur
corpori & creatorem suum offendisset, hoc fecisset sciens & vo-
lens. Peccatum enim non posset esse sine voluntate. Omnis malum
apud se conscriptum legit, vt ait August. Et si hoc fuisset, nullus
alius melius sciret quam ipse spiritus. 1. Cor. 2. Quis scit homi-
num quae sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? In
li. de anima & spiritu: Nihil tam nouit mens, vel anima, quam
tunc id quod sibi praesto est: nec menti vel animae quicquam ma-
gis praesto est, quam ipsa sibi: ergo nihil tam nouit quam se. Si
vero dicatur quod spiritus obliuiscitur, cum corpori infunditur,
quae prius sciebat, ridiculum est, quod Deus spiritum includat cor-
pori ad agendam poenitentiam ibi, cum sciat ipsum obliuisci, quam
cito erit ibi, malum quod fecit. Quomodo enim potest agere
poenitentiam de malo, quod ignorat? Initium salutis cogniti-
o est peccati, vt ait Sene. Ergo qui peccatum ignorat, viam sa-
lutis etiam inchoare non potest. Item dixit Plato super introitu po-
entes in hanc vitam potari ab eo spiritu qui est super introitu po-

culo obliuionis, antequam intrēt corpora, nullā huius rei ostē-
 rationem faciens: vt ait beatus Irenæus in lib. cōtra hæreres. Et
 quærit à Platone, vnde hoc sciret. Si enim anima eius potata
 erat poculo obliuionis, non reminiscebatur, nec spiritus, nec
 poculi, nec quod aliquid sciuisset, nec oblitus fuisset: & si ista
 reminiscebatur, eadem ratione & alia. Itē Irenæus: Si hoc quod
 in breuissimo tēpore visum est, vel in fantasmate conceptū est,
 & ab anima sola per somniū postea quā cōmistā sit corpori,
 & inde vniuersa membra dispersa cōmemoraret: multo magis
 ipsorū reminisceretur in quib⁹ tēporibus tātis & vniuerso præ-
 teritæ vitæ seculo immorata est. Itē dixerūt quidā ipsum cor-
 pus esse obliuionis causam. Sed quærit Irenæus: Si hoc est, quo-
 modo anima quod per semetipsam videt reminiscitur, & ienū-
 tiat proximo? Itē nec ea quæ olim agnita sunt, aut per oculos,
 aut per auditum meminisset anima in corpore existens, si esset
 corpus obliuionis causa. Anima enim in obliuione existēs, nihil
 aliud cognoscere posset, nisi quod in presenti videret. ¶ Itē quo-
 modo diuina disceret & meminisset ipsorū existēs in corpore?
 ¶ Item quum non sit corpus fortius quā anima nō amitteret
 anima scientiam suam propter corpus. Præterea non est verifi-
 mile, quum corpus organum sit animæ, quod scientiam suam ei
 auferat. Non solet enim instrumentū scientiā suā auferre ar-
 tifici. Iam enim potius esset impedimentū quā instrumentū.
 Præterea raptus est Paulus vsque ad tertiuū cælū. 2. Cor. 12. & ta-
 men rediens ad se memor fuit visionis suæ: quod non fuisset, si
 corpora necessariō obliuionem inducerēt. Item si corpus obli-
 uionē inducit, potius inducere debet obliuionē eorum quæ co-
 gnoscuntur visibus illis secundum quas anima vnitur corpori,
 quā eorum quæ intellectu agnoscuntur, secundū quæ nō vni-
 tur anima corpori. Præterea aut spiritus apostata potestatem ha-
 bet viuificandi corpus, aut non. Et videtur q̄ non, secundum ea
 quæ ponit error iste: ponit enim q̄ quum diabolus duo homi-
 ni corpora fabricasset, non potuit per xxx. annos vitale spiritū
 illis corporibus infundere: sed accedens ad misericordiam Al-
 tissimi duos angelos ab ipso quesuit. Præterea si spiritus malus
 potest corp⁹ viuificare, aut potestas illa est volūtaria, aut natu-
 ralis. Non videtur esse voluntaria, vt scilicet voluntate sua cor-
 pora viuificet: hoc enim solius Dei est. Ioan. 5. Sicut pater susci-
 tat mortuos, & viuificat: sic & filius quos vult, viuificat. Si ve-
 ro naturalis, nō videtur hic aliter facere quā forma & perfe-
 ctio ipsius corporis. Et hoc etiam dicit Philosophus, quod ani-

ma est actus primus siue pfectio prima physici seu naturalis corporis organici in potentia vitā habētis. Si verò est spiritus qui est in corpore, corporis est perfectio: inconueniens est dicere, quod spiritus ille tempore sit prior, quàm ipsum corpus: perfectio enim rei nō potest esse prior tēpore, quàm eius inchoatio: nec forma prior est tēpore, quàm eius materia, quū forma sit actus, materia sit potentia: actus enim non potest præcedere potentiam suam. Imago quæ ceræ imprimitur, nō potest prior esse tēpore, quā possibilitas ipsius ceræ ad receptionē ipsius imaginis. Præterea vbi scriptura sacra dicit diabolo intrasse in hominē, constat quòd ipse erat prius homo viuēs, sentiēns, intelligēs: vt patet in Iuda. Io. 13. Vbi legitur quod post buccellam inuoluit in eum sathanas. Et Mat. 12. Intrātes habitāt ibi, & sūt nouissima hominis illius peiora prioribus: loquitur de dāmonibus. Vnde constat quòd ante ingressum erat homo. Item quum expellebantur dāmonia ab hominibus: constat quòd remanebant homines viuētes, sentiētes, intelligentes. Luca 11. Erat Iesus efficiens dāmonium, & illud erat mutum, & quum eiecisset dēmoniū, locutus est mutus. Ergo aliquid erat in eo præter dēmoniū, quo viuēbat, sentiebat, discernebat. Hoc autem animam vocamus, quæ scilicet est in homine principiū viuēdi, sentiēdi, & discernēdi. Item vbi Euangelium loquitur de dēmonibus qui erāt in hominibus: nō dicit eos in hominibus puniri, sed potius eos homines punire: nec eos vexari, sed potius vexare. Matthæi 15. Filia me malè à dēmonio vexatur. Et Luca 6. Qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur. Dēmones verò expulsionem ab hominibus cruciatum reputabant, & non inhabitationē hominū. Vnde dicunt Christo expellenti eos, Matth. 8. Fili Dei cur venisti ante tempus torquere nos? Vnde ergo habent quòd angustiam? Item error iste destruit resurrectionem corporū. Si enim corpora solummodo carceres sunt spirituum saluandorum, est verisimile, quòd spiritus illi corpora sua debeant resumere cum beati efficiuntur, incarceration enim & glorificatio nō detur simul debere esse. Item natura non appetit quòd sibi contrariū est: ergo si corpus à prima institutione pœna est spiritui inhabi tantis, non habebit spiritus ille naturalem appetitum in corpore: ergo separatio eorū nō faciet naturaliter dolere in morte. Item omne quòd contra naturam per violentiam detinetur, naturaliter appetit liberari: ergo si spiritus illi violēter detinetur in corporibus, naturaliter appetent liberari: ergo homines

in quibus

In quibus sunt naturaliter appetunt mori: ergo appetitus mortis naturalis est homini: quod constat esse fallum. Itē natura nō agit contra se: ergo si corpus à prima conditione sui pœna est spiritus inhabitatis: spiritus nō erit eius naturalis perfectio. Itē constat, quod Deus nō dedit spiritibus potētias quę essent otiosę, si ipsi debito modo se haberēt: sed potētia viuificādi & sentiendi otiosę essent in eis, si ipsi debito modo se haberent, quia nō includerētur corporibus: extrā corpus verò otiosę sunt: ergo illa potētia nō sunt datę spiritibus qui peccauerūt à creatione. Si verò post datę sunt, quū hęc virtutes specię differāt ab intellectu qui est in spiritibus, qui sunt substantię separata: spiritus quorū sunt hęc virtutes, specię differunt ab aliis spiritibus. Item aut boni angeli habent illas potētias, aut nō habent. Si habent eas, otiosę habent, quum secundum eas nō vniātur corporibus, sine quibus exercere nō possunt operationes taliū potētiarum. Si verò nō habēt eas: ergo specię differūt ab illis spiritibus qui vniūtur corporibus, quum non habeant potētias illas quas ipsi habēt, quę sunt specię differētes à potentiis eorū: & quum angeli boni sint substantię perfectę, nō nata fieri partes essentialē alicuius totius: spiritus verò qui vniūtur corporibus, nati sunt esse partes essentialē ipsius hominis. Si verò dicatur omnes angelos cecidisse de cęlo & malos esse in corporibus inclusos, vt quidam heretici dixerunt, hoc nō est verisimile. Quū enim Deus spiritus sit, oportet aliquos ministros eius esse spirituales. Grego. Dubitare non debes inuisibilem Deum inuisibilia obsequia habere: debent quippe ea quę ministrāt ad similitudinem eius tendere cui ministrant. Scriptura etiā Euāgelij manifestē obuiat huic errori, quę distinguit inter angelos Domini & angelos diaboli. De angelo Dñi habes Mat. 1. Angelus Domini apparuit Ioseph. Simile habes Matth. 2. Et eiusdem 4. habes, quod accesserunt angeli, & ministrabāt ei. Et 18. Angeli eorū semper vident faciem patris mei, qui in cęlis est, quod de malis angelis intelligi non potest. Et eiusdem 22. Sunt sicut augeli Dei in cęlo. Et 28. eiusdem: Angelus Domini descendit de cęlo. Et Luc. 1. Dicit Gabriel: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deū. Constat ergo quod sunt aliqui angeli Dei, & patet quod sunt diuersi ab angelis diaboli, de quibus Mat. 25. Qui paratus est diabolo & angelis eius. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Mat. 6. Maximē Deo & diabolo, qui cōtrarij sunt. Præterea legitur Apocaly. 12. quod draco traxit terciā partē stellatum. stella vocātur angeli, quorum terciā partē traxit diabo-

lus: quia aliqui peccato eius confenserunt, & nō omnes. Irē aut spiritus qui sunt in corporibus humanis vnū faciūt cū corporibus, aut nō. Si nō, ergo nō faciunt aliquid vnū. Vnū enim & aliquid sunt cōuertibilia: ergo homo non est aliqua species creature. Si verō vnum faciūt: ergo aliquo genere Vnionis: ergo vel vnū cōtinuatione sicut patres carnis vnū faciūt: aut cōtiguatione, sicut os & caro, vnum faciūt: aut vnum per cōmitionē, sicut ex diuersis elemētis sit vnū elementatū: aut vnū per impressionē, sicut figura & cera vnū faciūt: aut vnū secūdū exigētā naturalē, sicut materia & forma vnū faciunt cōpositū. Exigit enim materia formā vt suā perfectionē, & forma materiā vt suū perfectibile: aut vnū quantū ad operationem, sicuti artifex & instrumentū vnā habēt operationē. Primo modo non: vnū enim cōtinuatione nō sunt, nisi ea quę habēt dimensionē longitudinis, & latitudinis: & spissitudinis. Vnde cū spiritus simplex sit, ex eo & corpore non fiet vnū per cōtinuationem. Eodē modo neque vnum per contiguationem. Contiguatio enim similiter nō est nisi eorū quę habēt dimensionē. Irē neque per cōmitionē: quia quę vtūtur sic desinūt esse actū, licet manēat virtute, vt elemēta in elemento. Spiritus verō & corpus in homine manēt actū. Irē nec per impressionē: quia forma impressa nō subsistit sine eo cui imprimitur: anima verō destructo corpore subsistit. Irē si secūdū exigētā naturalē, vt spiritus sit vt forma, corpus verō vt materia, forma & materia immediata quę vocatur necessitas, simul sunt tēpore, & neutrum tēpore præcessit reliquū. Vnde secūdū hoc spiritus tēpore non præcesserūt corpora in quibus sunt inclusi: materia verō quę nō est immediata præcedere potest formā. Cū enim nō sit perfectē aptata, aptari oportet eā antequā adueniat forma eius perfectiua: sed forma quę est perfectiua quā cito est, perfectā est. Et cū sit melior & nobilior quā materia, nō decet eā esse otiosā propter defectū materię vt scilicet primo existēs materiā vel instrumētū expectet otiosa. Si. n. sapiētia humanā non vult artificē otiosum esse propter defectum materię vel instrumēti, quāto magis sapiētia diuina hoc nō pmitteret? Si quis tamē obiiciat animas erutas à corpore otiosas esse quantū ad viuificationē & sensū propter instrumētū defectū: Dicēdum est q̄ culpa earū occasio fuit huius defectus, sed nō fuit hoc secūdū primā ordinationē creatoris: imō si nūquam peccasset, nūquā defectum organi pateretur. Irē neque vnū quantū ad operationē. Ex his enim quę sic vniūtur nūquā fit vnū aliquid secūdū substātiā, vt ex naua & nauī nō fit ali-

quod

quod tertium, ex anima verò & corpore fit vnū secundū substantiā, scilicet homo. Itē bonitas Dei cūcta fecit propter creaturæ utilitatē, non propter suam, cum bonorum nostrorū non egeat: sed ea quę purē corporalia sunt nō videtur fecisse propter eorū utilitatē, cum nullius boni perceptiua sint: ergo fecit ea propter creaturę spiritualis utilitatē. Sed nō videtur quod propter utilitatē illius creaturę spiritualis quę purē est spiritualis. Illa enim nō videtur egere creatura corporali: ergo propter utilitatē creaturę, quę est partim corporalis, & partim spiritualis. Si ergo corporalia creata sunt secundū primā ordinationē creatoris: ergo creatura partim spiritualis & partim corporalis est secundū primā ordinationē creatoris. Homo ergo factus fuisset, licet null⁹ Angelus corruisset. Itē sicut omnia sunt à Deo vt primo principio: ita omnia sunt ad Deū tāquā ad finē supremū. Quę autē propinquiora sunt Deo similitudine, immediate ad eum ordinātur: vt creaturę spirituales. Quę autē magis distāt ab eo similitudine, mediare ad Deū ordinātur, vt corporales creaturę. Creaturę verò purē corporales nō videntur posse ordinari ad Deū per purē spirituales eū quibus habēt discōueniētiā. ¶ Est igitur creatura partim spiritualis, & partim corporalis, Homo, scilicet per quę creaturę corporales ad Deū ordinantur. Et hoc tripliciter. Vno modo, quia in homine est inuenite quasi naturā omnis creaturę: quia corporeū, vegetabile, sensibile, rationale, vnde in eius beatificatione quasi natura omnis creaturę beatificatur. Secundo, quia homo positus est quasi medius inter creatorē, & creaturas corporales, secundū dignitatē Deo inferior, creaturis illis superior, & vt Deo ministrer, & sibi ab illis ministrerur. Tertio, quia cū homo ratione corporis quo similitudinē habet cū omnibus corporalib⁹ creaturis, capax sit bonitatis eorū, manifestē apparet quod ratione animę, qua Deo similis est, capax esse pōt beatitudinis diuine. Vnde in lib. de Anima & Spiritu, Fecit De⁹ hominē de limo terrę, & inspirauit in faciē eius spiraculum vitę, dans ei sensum & intellectum, vt per sensum lutū sibi sociatū viuificaret, & per intellectū regeret, vt per intellectū intus ingrederetur & contēplaretur Dei sapiētiā, & per sensum foris egrederetur & contēplaretur opera sapiētię, intellectu intus illustrauit, sensu foris decorauit, vt in vtroque refectionē inueniret. Intus ad felicitatē, foris ad iucūditatē. Itē in eodē. Si tā disparsē naturā carnis & animę ad vnā fœderationē atque amicitia Deus cōiūgere potuit, nequaquā erit impossibile ei rationale spiritum qui vsque ad consortiū terrent corporis humiliat⁹ est

cū eodē corpore glorificato, vt sit ei gloriæ quod fuit ei saret
na, ad cōsortium beatorum spirituū qui in sua puritate persis-
terūt, exaltare. ¶ Itē in eodē: Plenum fuit miraculo q̄ tā diuer-
sa & tam diuersa abinuicē, adinuicem potuerunt cōiungi: nec
minus mirabile fuit, q̄ limo nostro Deus seipsum cōiunxit, vt
sibiinuicē vnirentur Deus & limus, tanta sublimitas, & tāta
litas: nihil enim Deo sublimius, & nihil limo vilius. Mirabile
fuit cōiunctio prima, mirabilis & secunda, nec minus mirabile
erit & tertia, cū homo, & Angelus, & Deus vnus erit spiritus.

De errore qui ponit duas animas esse in corporibus. CAP. XLIIII.

Error ille qui ponit duas animas esse in corporib. humanis.
sequitur: quātū vñā dicite partē Dei esse, alterā de genere
tenebrarū, quā Deus non cōdidit, quæ mala est, & propria carnis
& omnia bona hominis tribuit illi bonæ animæ, omnia vero
mala illi malæ animæ. Bonā animā dicūt esse arborem bonam
quæ nō potest facere fructū malum: animā verò malā malā ar-
borē quæ nō potest facere fructū bonū. Bonas verò mislas esse
ad reprimendā malitiā gentis tenebrarū. Hunc errorem destruit
Aug. in li. de duobus animabus: & in li. cōtra Fortunatū quod
Manichæorū presbyterū. Et hæc sunt verba Aug. in li. de Duobus
animab. Quæro ergo ab eis, vtrū peccasse videretur, de cui⁹
ne dormiētis scripsisset alius aliquid flagitiosū: quod quis de-
bitet eos esse negaturos? Quæro etiā si aliquis valētior alterius
vigilāris, & sciēs, sed omnino nolētis manu aliquid mali fecis-
set, vtrum vigilās, & sciēs, sed nolēs vllō peccati nomine tene-
tur? Respondebūt nihil istū omnino peccasse. Quid si dormiēs
ille iam sciret quid alius de manu factururus esset, & de indulto
plus ne expergilceretur à somno sedaret: nunquid ei quicquid
somnia ad innocentiam suffragaretur? Respondebunt q̄ nō. Quod
si alius vigilans & sciens, volens superatus est vt aliquē pretis
defensione deciperet: quid ei vt peccato carcat profuit impo-
tia, quāuis resistere nō valeret? Quib⁹ cōcessis colligo nūquid
nisi in volūtate esse peccatū. Et subdit, Peccatū sine volūtate
nō posse, omnis mēs apud se cōscriptū legit. Volūtas verò, vt
se dicit ibidē, est animi motus cogēte nullo ad aliqd vel nō ad
mittēdū, vel adipiscēdū. Peccatū verò est voluntas retinēdi
cōsequēdi q̄ iustitia verat. Et subdit, has duas diffinitiones vo-
luntatis & peccati recipiēs. Manichæorū hæresim cōdenat. Nō
illud malū gen⁹ animarū si antequā bonū misceretur, nō habebat
aliquā volūtate, sine peccato erat atque innocēs. Quod
volūtas inerat, ergo volebat aliquid adipisci vel nō admittēre
illud

Illud autē aut bonū erat, aut bonū putabatur: sed nihil tale in
 suo genere erat: ergo illud bonū quod extrā erat apperebat: ergo
 bonā voluntatē habebat. ¶ Preterea opinionē boni habebat:
 ergo nō erat summē malū. Et paulō pōst: Nunc illud genus ve-
 deamus quod ita ipsi laudāt, vt ipsam Dei substātiā dicant esse.
 Et cū manifestū sit nō peccare animas in eo quod nō sunt tales
 quales esse nō possunt: vnde iā cōstat animas alias nō peccare:
 relinquatur vt nō tribuātur peccata nisi bono generi animarū &
 substātię Dei. Preterea nunquā negauerūt, dari veniā peccatorū
 cū fuerit quisquā ad Deū conuersus. Negāt etiā malum genus
 animarū bonū posse fieri & regnū Dei possidere. Restat igitur
 vt nō solū ipsas quas de substātia Dei perhibēt: sed ipsas solas
 peccare fateātur. Sed dicunt q̄ mali cōmissione coguntur, sed si
 illa coguntur vt resistere non possint, non peccant. Si possunt, &
 propria voluntate consentiunt, cur hoc malum in summo bono
 cogimur per eorū doctrinā inuenire? Summū bonū vocat ani-
 mam, quā dicūt esse de diuina substātia. Cōtra Fortunatū sic de-
 struit hunc errorem Aug. In primis, inquit, summū errorē puto
 Deū ex aliqua parte esse violabilē, aut coinquinabilē, aut corru-
 ptibile credere: & hoc vestrā hāresim affirmare scio, sed nō his
 verbis. Dicitis enim Deum omnipotentem cū videret quāta
 labes & vastitas immineret regnis suis, nisi aliqd aduersę gēti
 opponeret, & ei resisteret, misisse hāc virtutē de cuius cōmissio-
 ne cū malo & gente tenebrarum mundus sit fabricatus. Hinc
 esse q̄ hic animarū bonarū laborāt, errant, corumpuntur, vt necessa-
 rium haberēt liberatorem qui eas ab errore purgaret, & à com-
 missione solueret, & à seruitute liberaret. Sed nephas puto cre-
 dere Deū omnipotentē aliquā aduersā gēte timuisse, aut necessi-
 tatem esse passum, vt nos in ærumnas præcipitaret. Itē in eodē:
 Si enim potest aliquid nocere Deo, non est inuolabilis. Si non
 potest aliquid ei nocere: quid ei erat factura gēs tenebrarū cō-
 tra quā dicitis bellum gestū esse à Deo ante mundi cōstitutio-
 nē? Responde ad illud breuissimum: Si poterat ei nocere: non est
 inuolabilis: si non poterat, crudeliter huc nos misit, vt nos ista
 patiamur. ¶ Itē in eodē: Quæro à te quomodo habeamus pecca-
 ta, si natura cōtraria nos cogit facere q̄ fecimus? Qui enim co-
 gitur aliquid necessitate facere, non peccat. Itē quæro de indul-
 gentia peccatorum cui detur: nobis, aut genti tenebrarū? Si gē-
 ti tenebrarū, regnabit & ipsa cum Deo. Si autē nobis, manife-
 stum est q̄ voluntate peccauimus. Nihil enim mali fecit, qui
 nihil sua voluntate fecit. Itē in eodē: Prudentū est æstimare &
 fideli

fidelium quæ sit fides purior & maiestate Dei dignior. Quæ
 ergo erit illa ubi asseritur vel virtus Dei, vel pars aliqua Dei
 vel sermo Dei posse commutari, violari, corrumpi, ligari? An ea ubi
 dicitur, & omnipotentem Deum & omnem ipsius naturam & substan-
 tiam, nulla parte posse unquam corrumpi? Itæ qui inuoluntarie pec-
 cat, non peccat. Si quis enim cæteris membris ligaretur ab ali-
 quo, & manu eius falsum scriberetur sine eius propria voluntate
 quæro si hunc hominem posset iudex falsitatis crimine condemnare?
 Quid ergo anima quæ Dei pars est, cum liberum arbitrium non ha-
 beat, mali fecit, ut à Deo puniatur, aut penitentiam agat, aut ve-
 niam mereatur? Itæ si neque malum, neque peccatum nisi à natura con-
 traria esse potest, pena ipsa sola potest mereri: non anima in qua
 non est peccatum, nec anima quæ non peccauit iusta est penitente.
 Nonne stultum & plenum demeritæ est ut gens tenebrarum peccauerit
 ut me peniteat de peccatis, qui possum dicere secundum fidem
 nostram, quid feci: quid commisi? qui cum tuis regnis vestitus immi-
 neret, necessitate oppressus sum cui resistere non potui. Item in
 quæ fuit voluntas mittendi animam ad tæras miserias cum Deo
 noceri non possit: An Deus summè misericors ut modum impos-
 neret naturæ contrariæ, ideo nos immoderatos efficere voluit.
 Ad verba ista nesciuit Fortunatus quid diciturus esset. Unde dixit
 Aug. ei: Ego noui non te habere quid dicas, & me cum vos au-
 didis in hac questione nunquam inuenisse quod diceret, & tamen
 fuisse admonitum diuinitus illum ut errorem relinqueret. ¶ Error iste
 quantum ad hoc quod ponit animas bonas esse de substantia Dei
 facile potest destrui. Cum enim substantia diuina simplicissima sit,
 ut prius ostensum est, non habet partes: unde si dat alicui substan-
 tiam suam, dat totum: ergo est Deus perfectus. Itæ ex simplicissi-
 mo secundum substantiam non possunt esse anima, cum differant se-
 cundum substantiam. Hunc errorem destruit gl. Aug. super illud. Gen.
 2. Inspirauit in facie eius speraculum vite. Non sunt, inquit, audienti
 qui putant animam partem esse Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec
 ab ullo decipi posset, nec ad malum faciendum vel patiendum com-
 pelli, nec in melius nec in deterius mutari. Idem in li. 8. Quæstio-
 num: Aliud est veritas, aliud anima. Veritas enim falsitatem non
 habet, anima autem falsitatem habet: ergo non est veritas, nec de ve-
 ritate, licet sit à veritate. Itæ in li. de anima & spiritu: Anima non
 est pars Dei. Probat hoc mutabilitas quæ incurrit. Deus enim
 immutabilis est: hæc sæpe mutata est pro culpa quoadquæ dāna-
 ta: pro pena quoque sit misericordia, cum in Deo sit omnipotentia
 & omni scientia, & summa bonitas: in eo non habet locum violen-
 tia

tia pro
 neque m
 na sub
 habebit
 Nam
 oppo
 substan
 na sub
 res sur
 nuatur
 quitur
 omni p
 tentia
 primo
 tetiam
 tor par
 ubi tou
 aut om
 re, & o
 vero di
 De' cri
 initium
 tus est
 none q
 deing
 De Err
 ER
 quæ
 bat ani
 infund
 beret e
 huerit
 obstina
 earum f
 runt po
 corrup
 in eis p
 agebat
 tem de
 & rati
 ponit /

tia propter omnipotētiā, neq; ignorātia propter omniū sciētiā, neq; malitia propter bonitatē summā: ergo si anima est de diuina substātia, nec violētia, nec ignorantia, nec malitia in ea locū habebit. Præterea si esset de diuina substātia, nō esset creatura. Nam creatura est de nihilo: esse verò de nihilo, & esse de Deo opposita sunt maxima disparatione. Itē si animę sunt de diuina substātia, quomodo differūt à filio Dei, qui similiter est de diuina substātia? Itē cū omne totū maius sit sua parte, si animę partes sunt diuinę substātię, cū animę mittūtur ad corpora, diminitur diuina substātia: ergo & diuina potētia. Potētia enim sequitur substātiā, aut est ipsa substātia: ergo Deus nō remanet omnipotens. Itē si diuina substātia habet partes, aut omnipotentia ita est totius, vt etiā partiū, aut ita totius, q̄ nō partiū. Si primo modo: ergo animę quę sunt partes ipsius habēt omnipotentiam. Si secūdo modo, ergo nō remanet omnipotētia in Deo tot partib⁹ ei detractis quot sunt animę: nō enim remanet totū, vbi tot partes detrahūtur. Itē si diuina substātia habet partes, aut omnes partes sunt eiusdē naturę, aut nō: si sunt eiusdē naturę, & omnipotētia est vnus partis, erit etiā & omniū aliarū. Si verò diuersarū, qui illas diuersas naturas coniunxit, ille potius De⁹ erit. Itē si animę sunt partes diuinę substātię, nō habuerūt initiū: ergo nō sūt factę, cui⁹ cōtrariū dicitur Luc. 11. Quod intus est vestrū, plenū est rapina, & iniquitate, & subditur: Stulti, nōne qui fecit q̄ de foris est etiā id q̄ deintus est fecit: Id quod deintus est plenū iniquitate, nō potest intelligi nisi de anima.

D. Error: qui ponit omnes animas simul fuisse creatas. CAP. XV.

ERror ille qui dixit omnes animas simul fuisse creatas, sequitur. Contra quē errorē sic potest obiici: Cōstat q̄ habebāt animę potētiā cognoscēdi & volendi antequā corporibus infunderētur. Si omnes à principio creatę sunt: ergo cū nō haberēt eas otiose, merebātur vel demerebantur. Si merebātur, demerūt in bonitate cōfirmari, sicut & Angeli. Si demerebantur, obstinatę sunt factę, sicut Angeli qui peccauerūt: & peccatum earū fuit irremissibile, sicut & Angelorū malorum. Itē si habuerunt potētiā cognoscēdi & volendi cū cognoscerent carnem corruptā cui vniebantur: aut voluntariē vniebātur, & tunc erit in eis peccatū actuale: aut inuoluntariē, & tunc iniuste cum eis agebatur, cū corpori maculanti ea vniebātur. Ad hunc errorem destruendum pro magna parte aptari possunt authoritates & rationes quę positę sunt ad destruendum errorem illum qui ponit Angelos apostatas esse in corporibus humanis.

D.

Sequitur de errore illo, qui ponit animas seminari vt corpora, id est, cum semine traduci decisione facta ab anima sicut & à corpore. Cōtra quem primo est quod legitur Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, ait Adā per Spiritum sanctū. Si esset anima de anima sicut os de osse, & caro de carne, debuit hoc Spiritus sanctus dicere. Vnde glossi. Aug. super prædictum verbum: Si aliud inquit, fiebat in fœmina quàm in viro, vt à carne animata anima ei⁹ duceretur nō sicut viri, aliud de corpus, aliunde anima, quod aliter fiebat scriptura facere nō debuit, nec ita factū putarem sicut iam didiceramus: quia ergo non dixit, ex anima viri factā animā mulieris, innuit nihil aliud putādum quàm quod de viro fuerat dictū, scilicet, inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ. Gen. 2. secundum gl. Aug. Inspirare est flare, vel sufflare. Flare verò hic dicitur flatum facere, id est animam facere. Item legitur Eccl. 12. Antequā reuertatur puluis in terrā suā vnde erat, & spiritus redeat ad illum qui dedit illum Et Esa. 57. Flatus ego faciā. Et Arist. in libr. de Animalibus, dicit q̄ solus intellectus diuinitus ab extrinseco provenit. Præterea cum anima rationalis immortalis sit, nō est corruptibilis per corporis corruptionem: ergo non est generabilis per eius generationem. Sicut enim se habet generatio ad generationem: sic corruptio ad corruptionem. Item cum anima simplex sit, nō potest anima ab alia esse per decisionē: sicut corpus per decisionē est à corpore. Itē si anima seminatur cum corpore, cum irrita fluunt sine cōceptibus semina, quomodo perit anima immortalis? vt ait Aug. ad Optatum. Itē corruptibilibus substantiis quæ non possunt conseruare speciem suam in se, specialiter datum est multiplicare speciem suam, vt sic conseruetur in alio. Ergo cum anima rationalis non sit corruptibilis, nō est hoc datum ei: ergo non est anima rationalis ab anima. Itē propinquissimum æternū est perpetuum: ergo cū anima rationalis perpetua sit, immediate ipsa est à Deo, qui æternus est. Nō videmus aliquā substantiā perpetuā cui pura creatura cōferat esse ergo nec animæ rationali conferet. Itē potentia creandi solius Dei est, vt prius ostensū est: anima verò rationalis per creationē est, ergo à solo Deo est. Quod anima rationalis per creationem sit, ostendi potest sic: Aut anima rationalis ex nihilo est, aut ex aliqua materia præexistente. Si ex nihilo, ergo per creationē. Creare enim est aliquid facere ex nihilo. Si vero est ex materia præexistente,

existent
enim n
tualis e
corpore
quæ est
posito
aut viu
tia inco
tur sub
vel Deu
est inco
ex ea an
ex ea an
ria anim
Si verò
Prætere
quod ip
lis subst
les subst
illa virt
ctionem
anima i
tutis, &
teria pr
à solo D
efficient
bitrium
cogit erg
go Den
De qua

Sequi
cessi
naturar
bitu in
homine
re, cum
quum s
vigeni
vel qual
imò alie

existente, materia illa necessariò erat sub aliqua forma. Cùm enim materia corporalis non sit sine aliqua forma, nec spiritualis erit sine aliqua forma: ergo vel erat corporea, vel nõ erat corporea. Si corporea erat, nõ poterat ergo ex illa fieri anima, quæ est incorporea substantia: simplex enim non sit ex composito, nec compositum ex simplici. Si verò erat incorporea, aut vivebat, aut non vivebat. Si non vivebat, erat ergo substantia incorporea non viuens, quod falsum est: nulla enim inuenitur substantia incorporea non viuens. Si verò vivebat: ergo erat vel Deus, vel angelus, vel anima, vel animal, vel planta, quod est inconueniens. ¶ Item materia illa rationalis erat antequam ex ea anima fieret, aut non. Si nõ, sed facta est rationalis, quum ex ea anima facta est: ergo habens vitam irrationabilem materia anima erat, quid ergo à pecoris spiritu distabat: vt ait Aug. Si verò erat rationalis, ergo iam vel angelus, vel anima erat. Præterea si esset spiritualis materia, sicut corporalis, oporteret quod ipsa esset continua existens, vbicunque est aliqua spiritualis substantia: vel quod tot essent materiae, quot sunt spirituales substantiæ, quum ipsæ sint separatae abinuicem. Præterea quum illa virtus animæ quæ dicitur intellectus, operetur per abstractionem à materia, ipsa virtus immaterialis est: ergo & ipsa anima immaterialis est. Operatio enim sequitur naturam virtutis, & virtus naturam substantiæ. Nõ est igitur anima ex materia præexistente, sed ex nihilo: ergo & per creationem, & ita à solo Deo. ¶ Item potentia rei effectæ subiecta est suæ causæ efficienti: potentia verò animæ rationalis, scilicet liberum arbitrium, nulli puræ creaturæ subiecta est, quum à nulla possit cogi: ergo nulla creaturæ pura causa efficiens eius est. Solus ergo Deus creator est animarum, vt fides catholica asserit.

De quinto errore qui ponit Christum non habuisse veram humanam naturam.

CAP. XVII.

Sequitur de quinto errore, qui ex errore Manichæorum processit: qui ponit Christum non habuisse veram humanam naturam. Cui errori occasionem dedit illud Philippen. 1. Et habitu inuentus vt homo. Ex hoc enim inferunt Christum fuisse vt hominem, & non verè hominẽ. Sed simili ratione possunt dicere, eum fuisse quasi vnigenitum Patris, & non verè vnigenitum, quum scriptum sit Ioã. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Ideo potius dicendum est, quòd hæc dictio, vt vel quasi, non semper est nota improprietatis vel similitudinis: imò aliquando expressiua est veritatis, vt in verbis prædictis.

Deder

Dederunt etiam occasione dicto errori quædam opera miraculosa quæ Christus legitur fecisse: ut quod de utero materno clauso exiit, & quod super mare siccis pedibus ambulauit. Mat. 14. Sed opera quæ Christus miraculose fecit diuinæ naturæ ostendunt veritatem, & non humanæ naturæ probant falsitatem: & sicut opera supra naturam attestantur eius deitati, sic defectus & eius infirmitates quæ in Sacra scriptura leguntur, attestantur veræ eius humanitati. Sicut esurtes de qua legitur Mat. 4. Quum ieiunasset 40 diebus & 40 noctibus, postea esuriit. Et eiusdem 21. Mane reuertens in ciuitate esuriit. Et 26. Cœpit contristari & morose esse. Et post. Tristis est anima mea usque ad mortem. Habuit ergo veram animam, eadem ratione & veram carnem. Et Ioan. 4. Iesus ex itinere fatigatus sedebat super fontem. Et eiusdem 11. Lachrymatus est Iesus. Et 12. Nunc anima mea turbata est. Præterea si veram humanam naturam non habuit, non fuit verus homo. Unde non verè mortuus est, nec verè resurrexit, Cuius contrarium habetur Lucæ vltimo. Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Eiusdem 18. Postquam flagellauerint, occidit eum, & tertia die resurget. Auctoritates verò quibus manifestum est eum verum hominem fuisse, hæc sunt quæ sequuntur. Matt. 1. Liber generationis Iesu Christi filij David, &c. Et eodem: De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Et iterum. Inuenta est in utero habens de Spiritu sancto. Et post: Peperit filium suum primogenitum. Et Lucæ septimo: Venit filius hominis manducans & bibens. Erat ergo verè homo qui manducabat & bibebat. Et eiusdem vltimo. Palpate & videte, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et iterum: Et quum manducasset coram illis, sumens reliquias dedit eis. Et Io. 1. Verbum caro factum est. Eiusdem 10. Potestatem habeo ponendi animam meam: ergo habebat veram animam, eadem ratione & veram carnem. Itē Rom. 1. Qui factus est ex semine David secundum carnem: Et eiusdem 9. Ex quibus Christus secundum carnem. Ad Heb. 7. Ex Iuda ortus est Dominus noster. Act. 1. Conuerses præcepit eis, &c. Et eiusdem 10. Nobis qui manducamus & bibimus cum illo. 1. Io. 1. Quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ. Eiusdem 4. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum venisse in carne, ex Deo est. Et 1. Io. Multi seductores exierunt in mundum istum qui non confitentur Iesum Christum venisse in carne, &c. Et post. Qui non confitentur Iesum Christum venisse in carne, hic est seductor & antichristus: quum Christus veritas sit: secundum illud Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita. Non est verisimile eum falsitate huma-

na naturæ homines decepiſſe. ¶ Item quom verè ſit mundi redemptor, ſecundum illud ad Tit. 2. Qui dedit ſe metipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, verum pretiũ ſoluit. Pretium verò pœna erat, cuius debitor erat genus humanum. Ergo verè pœnam ſuſtinuit: ergo verũ corpus habuit. Nõ eſt ergo veriſimile quòd re dimendo genus humanum falſam monetã ſoluerit. Præterea ſi corpus Chriſti verum corpus non fuit, ſed vmbra corporis, quomodo verum eſt illud Philip. 2. Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortẽ, &c. Et illud 1. Pet. 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis. Et illud Apoc. 1. La-uit nos à peccatis in ſanguine ſuo. Et quòd legitur Ioan. 13. de ablutione pedum apoſtolorum. Ablutio enim contactũ requirit. Si verò dicatur corpus illud cæleſte fuiſſe, ergo impaſſibile fuit: quòd ex diuerſis locis Evangelij conſtat eſſe falſum. Præterea ſecundum hoc non eſt verum quòd legitur ad Hebr. 2. q̄ ſemen Abrahæ apprehenderit. Secundum hoc etiam nunquam comedit vel bibit, cuius contrarium prius oſtenſum eſt.

De errore illo qui condemnat Ioannem Bap̄tiſtam. Et de commendatione ipſius Ioannis.

CAP. XVIII.

Sequitur de errore ſexto, qui ex errore Manicheorũ proceſſit, qui cõdemnat Ioannem Bap̄tiſtã. Cui errori occaſionem dedit quòd legitur Matth. 11. Cũ audiffet Ioannes in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Ex quo inferũt Ioannem dubitaſſe de Chriſto, quũ interrogauerit, & propter dubitationem condemnatũ eſſe. Sed nõ ſequitur, ſi interrogauit, quòd dubita-uerit. Interrogauit enim Chriſtus cuius eſſet imago denarij & ſuperſcriptio, Matth. 22. non tamẽ de hoc dubitauit. Item non ſequitur, ſi dubitauit, quòd propter hoc dånatus fuerit: non enim omnis dubitatio damnabilis eſt. Potuit dubitare vrũ Chriſtus in propria perſona deſcẽſurus eſſet ad inferos, & inde extracturus amicos ſuos, an per aliũ hoc eſſet facturus. ¶ Quòd propter illam dubitationem damnatus nõ ſit, patet per hoc, q̄ Chriſtus poſtquã nuntij Ioannis redierant, tantum teſtimonium dedit Ioanni vocans eum angelum & pluſquam prophetam, & dicẽs quòd inter natos mulierũ maior illo nõ ſurrexit. Et veriſimile eſt, quòd Ioannes ſibi illud non interrogauerit, ſed diſcipulis ſuis qui de Chriſto dubitabant, volens eos per Chriſtũ certificari: quos Chriſtus certificauit: oſtendẽs ſignum impletũ quòd dederat Eſaias de aduentu Chriſti. Eſa. 35. Deus inquit, ipſe veniet & ſaluabit nos: tunc aperientur oculi cæcorũ, & aures ſur-

dorum parebunt, &c. Vnde Dominus ait: Cæci vident, claudii ambulat, &c. Potuit etiam dare occasionem huic errori, quod Ioannes baptista nõ securus fuit Christũ. dicunt enim, q̄ si bonus fuisset, cũ securus fuisset. Sed hoc nou sequitur. Multi enim boni fuerunt, qui tamẽ Christũ corporaliter sequeretur, ne testimonium eius suspectum haberetur: & plus profuit ad cõfirmationẽ fidei testimoniu, quod Ioannes in absentia Christi tulit, quàm si illud in eius presentia tulisset. Simile habes Matt. 4. de illo qui à demonio liberatus erat, qui rogauit Christũ, vt esset cũ eo. Iesus autem non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuã ad tuos, & nũtia illis quãta tibi Deus fecerit. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quãta sibi fecisset Iesus, & omnes mirabantur. Plus profuit prædicatio eius in absentia Christi, quã profuisset in eius presentia. Vt autẽ manifesta fiat falsitas istius erroris, ponamus cõmendationes Ioãnis quæ à scripturis sacris possunt haberi, quæ 16. sunt. ¶ Prima est, q̄ à Prophetis est prænnunciatus, vt Esa. 40. Vox clamãtis in deserto. De eodem habes Matt. 3. Et Marc. 1. Item prænnunciatus est, Mala. 4. Ecce ego mitto angelũ meum. De eodẽ habes Matth. 11. Hic est de quo scriptũ est: Ecce ego mitto angelũ meum. Item prænnunciatus est in Psal. Parauit lucernam Christo meo. De eodẽ habes Ioan. 5. Ipse erat lucerna ardens & lucens. ¶ Secunda est, quod angeli nuntiatione præuenta est eius conceptio & natiuitas: & non cuiuscunq̄ angeli, sed eius qui Christi cõceptionem prænnunciavit. Luc. 1. Ego sum Gabriel, qui asto ante Deũ. ¶ Tertia est, quod de parentibus sanctis miraculosẽ natus est. Luc. 1. Erant iusti ambo, &c. Et post: Nõ erat illis filius, eò quod esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus iuis. ¶ Quarta est, quod antè fuit sanctus quàm natus. Luc. 1. Spiritus sancto replebitur adhuc ex vtero matris sue. ¶ Quinta est, quod fuit propheta, ita quod in vtero prophetare incœpit, dum exultando in vtero, testimoniu Christo dedit, Luc. 1. Vt facta est vox salutationis tuæ auribus meis, exultraui in gaudio infans in vtero meo. Absq; dolo fuit testimoniu illud. Nec solũ fuit propheta, sed etiam plusquã propheta. Matt. 11. Quia Christum digito demonstrauit. Ioan. 1. ¶ Sexta est, quod fuit angelus nomine & virtute, licet non natura. Matt. 11. Chrysof. Puto si non est audacia dicere, quod gloriosior est Ioannes quia homo fuit, & propter meritum virtutis angelus est vocatus, quàm si nomine & natura angelus fuisset. ¶ Septima est, quod Christũ ba-

ptizan
audire
¶ Non
lumba
viden
qui ba
quibus
cator
tibus,
nis sua
non bi
Venit
habeba
in dese
est, qu
deserto
cimag
prædic
ysque
quitreb
tiam ag
est, quo
fuit ei
stum &

De e

DE
parun
rũ erro
dunt pe
nus olt
quã p
dendũ
Trinita
plerũ.
Pater. F
bili aq
gem &
suũ sec
gnition

ptizan

quod vocem patris
audire dignus fuit, dicens: Hic est filius meus dilectus. Matt. 3.
¶ Nona est, quod Spiritum sanctum super Christum in specie col-
umbæ descendere vidit, & dictum est ei à Patre: Super quem
videris spiritum descendere & manentem super eum, hic est,
qui baptizat in Spiritu sancto. ¶ Decima est, quod tria merita
quibus deberetur aureola, habuit: virgo enim, & martyr, & prædi-
cator fuit. Undecima est, quod sanctitas eius & Iudæis, & gen-
tibus, & Christianis manifesta fuit. ¶ Duodecima est, quod car-
nis suæ fuit perfectissimus dominator. Luc. 1. Vinum & siceram
non bibit. Matt. 3. Esca eius erat locustæ & mel sylvestre. Et 11.
Venit Ioannes non manducans, neque bibens. Suprà 3. Ioannes
habebat vestimentum de pilis camelorum. Matt. 11. Quid existis
in desertum videre? hominem mollibus, &c. ¶ Tertiadecima
est, quod ipse fuit mundi maximus contemptor. Unde erat in
deserto vsque ad tempus ostensionis suæ ad Israël. Luc. 2. ¶ De-
cimaquarta est, quod regni celestis prædicator: ante ipsum qui
prædicabant, terram promittebant. Luc. 16. Lex & propheta,
vsque ad Ioannem, supple prædicauerunt. Lex autem terrena pro-
mittlebat: ex eo vero regnum Dei euangelizatur. Matt. 3. Pœnitentiam
agite, appropinquabit regnum celorum, &c. ¶ Decimaquinta
est, quod ipse vitiorum fuit zelatissimus persecutor: zelus iste
fuit ei mortis occasio. Mar. 6. ¶ Decimasexta est, quod post Chri-
stum & beatam Virginem dies natiuitatis eius solennis est.

*De erroribus negantibus pluralitatem vel æqualitatem diuina-
rum personarum.*

CAP. XIX.

Destructis erroribus pertinentibus ad diuinam essentiam, vel
eius unitatem, destruendi sunt errores pertinentes ad perso-
narum trinitatem vel æqualitatem. ¶ Ad destructionem vero ho-
rum errorum sufficit ponere testimonia sacre scripturæ, quæ osten-
dunt personarum trinitatem vel æqualitatem. Nullum enim ge-
nus ostensionis cõuenientius est in his quæ sunt supra rationem,
quàm per sacram scripturam. In talibus enim soli Deo de se cre-
dendum est, qui se solus nouit, iuxta verbum Hilarij. Aug. in lib. de
Trinitate: Omnes catholici tractatores, qui de Trinitate scri-
pserunt, quæ Deus est, hoc intendent secundum scripturas docere, quod
Pater, Filius, & Spiritus sanctus vnus sint substantiæ & insepara-
bili æqualitate vnus sit Deus. Ioan. Damascen. Dominus per le-
gem & per prophetas prius, deinde vero per vnigenitum filium
suum secundum quod possibile est, nobis suis ipsius manifestauit co-
gnitionem. Diuina igitur quæ tradita sunt nobis per legem & per

prophetas, & per apostolos, & euangelistas, suscepimus & reueremur, nihil vltra inquiretes. Prou. 30. Ne addas quicquā verbis illius. Quod specialiter seruandum est in his quæ sunt supra rationem. Aug. Quum res naturaliter obscura modulū nostrum vincit, & aperta diuina scriptura non subuenit, temerè diffinire humana cōiectura præsumit. Eccl. 5. Nec temerè quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermones coram Deo: Deus enim in celo, & tu super terrā, idcirco sint pauci periculosum tui. Intelligendum de Deo, de quo & vera dicere periculosum est. Pluralitas personarum insinuat. Gene. 1. vbi loquitur Pater ad Filium & Spiritum sanctum, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Non potest enim dici quòd loquatur ad angelos, quum angeli non sint creatores. Itē eiusdē 18. Vbi Abraham tres vidit, & vnum adorauit. Item insinuat in verbo illo Psal. Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Item ibi: Benedicat nos Deus Deus noster: benedicat nos Deus. Trina nominatio Dei trinitatem personarum insinuat. Item Esa. 6. Vbi Esaias audiuit Seraphin clamantia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus. In hoc quòd dicitur ter Sanctus, insinuat personarum trinitas. In hoc verò quòd dicitur Deus, essentia vnitas. Simile habetur Apocal. 4. de animalibus quæ plena erāt oculis, quòd requiem non habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens. Expresse verò personarū trinitas ostenditur Matth. vlt. vbi dicit Christus: Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Et Io. 10. habetur de duabus, Ego & Pater vnū sumus. Et eiusdē 14. de tribus paraclētus Spiritus sanctus quē mittet Pater in nomine meo, &c. Item eiusdē 15. Quum venerit Paraclētus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, &c. 1. Ioan. vlt. Tres sunt qui testimoniū dant in celo, Pater Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnū sunt. Item Rom. 8. Spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in vobis. Et Gal. 4. Misit spiritū filij sui in corda vestra. De generatione verò Filij à Patre dicitur in Psal. Ego hodie genui te. Itē, Ante Luciferū genui te. Et prouerb. 8. dicitur de sapientia increata: Ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret: necdum erāt abyssi, & ego iam concepta eram. Et Eccl. 24. Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Et Mich. 5. dicitur ad Bethleem: Ex te egredietur qui sit dominator in Israël: & egredietur eius ab initio à diebus æternitatis eius. ¶ De deitate verò Filij habet

habetur Esa. 7. Vocabitur nomen eius Emanuel. Et Mat. 1. Idem
 verbum sumitur. Et sequitur: Quod est interpretatum, nobis-
 cum Deus. Et Esa 9. dicitur, Paruulo nobis nato, vocabitur no-
 men eius admirabilis consiliarius, Deus fortis, &c. Eiusdē 25.
 Deus ipse veniet, & saluabit nos: tunc operientur oculi cæco-
 rū, &c. Et Baruch 3. Hic est Deus noster, non æstimabitur alius
 aduersus eū, &c. Et post, In terris visus est, & cū hominibus cō-
 uersatus est. Et Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas. Omni-
 potentia non potest esse nisi in Deo. Et Ioan. 1. dicitur: Et Deus
 erat Verbum. Et post: Omnia per ipsum facta sunt. Et iterum:
 Et verbum caro factum est. Ex quibus verbis manifestè apparet
 Christum verum esse Deum. Et eiusdem 5. dicit Ioā. de Christo:
 Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Et ad
 Rom. 9. Ex patribus est Christus secundum carnem, qui est su-
 per omnia Deus benedictus in secula. Amen. Item ad Hebr. 1.
 dicitur de Filio: Per quem fecit & secula. Et iterum: Qui quum
 sit splendor glorię, & figura substantiæ eius. Et Phil. 2. Non ra-
 pinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Itē quum in cogni-
 tione eius consistat vita æterna, secundum illud Ioan. 17. Hęc
 est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem
 misisti Iesum Christum: pater ipsum esse Deum. Vita enim æ-
 terna est beatitudo. Beatitudo verò est in summo bono. Ad idē
 facit quòd credentibus in se dat vitam æternam. Ioan. 17. Dare
 enim vitam æternam solius Dei est. Et 1. Ioan. vltimo: Scimus
 quoniā filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus
 verum Deum, & simus in filio eius vero: hic est verus Deus, &
 vita æterna. Et actuum 10. Annuntians pacem per Iesum Chri-
 stum, hic est omnium Deus. ¶ Quòd in Christo non solum esset
 natura humana, sed etiam diuina, patet ex eis quæ leguntur in
 Ioanne in diuersis locis. Primo ex hoc quod legitur eiusdem 3.
 Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo: filius ho-
 minis, qui est in cælo. Erat ergo in cælo Christus, quum ver-
 ba illa loqueretur in terris. quod non erat secundum huma-
 nam naturam, sed secundum diuinam. Ad idem facit illud
 Ioan. 8. Antequam Abraham fieret ego sum: non enim ante
 Abraham fuerat, secundum humanam naturam. Et Luca 10.
 Videbam sathanam quasi fulgur cadentem de cælo. Hoc non
 erat secundum humanam naturam: cū sathanas de cælo ce-
 cidit. Ioan. 8. Ego principium, qui & loquor vobis. ¶ De spīri-
 tu sancto legitur Gen. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas.
 Et Iob 26. Spiritus eius ornauit cælos. Ex quo verbo patet spi-

titum illum esse Deum. Ornatus enim calorum à Deo fuit.
 De eodem spiritu habetur in Psal. Spiritu principali confirma-
 me. Et iterum: Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Item,
 Sapient. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Ex quo si-
 militer patet eum Deum esse. Nulla enim creatura orbem ter-
 rarum replet. Item Esa. 44. effundam Spiritum meum super
 semen tuum. Et eiusdem 11. Requiescet super eum Spiritus do-
 mini. Et 61. Spiritus Domini super me. Et Matth. 1. dicitur de
 beata Virgine: Inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Cui
 fides catholica pro certo habear beatam Virginem non conce-
 pisse de creatura aliqua, patet Spiritum sanctum, cuius opera-
 tione concepit, creaturam non esse. Ad idem Matth. 3. Ipse vos
 baptizabit in Spiritu sancto. Quia interior baptizatus seu mun-
 datio peccatorum solius Dei sit, Spiritus sanctus qui interior
 mundat, Deus est. Item in eodem: Vidi Spiritum Dei descen-
 dentem sicut columbam, & venientem super se. Non fuit Spi-
 ritus ille creatus: quia spiritus creatus qui in Christo erat, san-
 ctior esset omni alio spiritu creato. Item eiusdem 10. Non enim
 vos estis qui loquimini: sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in
 vobis. Aut dicitur Spiritus patris Spiritus à patre creatus. Et ille
 omnis spiritus esset spiritus patris. Aut dicitur Spiritus patris
 qui est de substantia patris ut pars eius, quod non potest esse, qui
 substantia diuina simplicissima sit: aut qui est ipsa substantia pa-
 tris, & sic est Deus. Ad idem facit, quod legitur eiusdem vbi.
 Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nisi
 Spiritus sanctus esset Deus, ut Pater & Filius, non preciperet Deus
 baptizari in nomine Spiritus sancti, ut in nomine Patris & Fi-
 lij. Item Io. 16. Expedi vobis, ut ego vadam. Si enim non ab-
 ero, Paraclerus non veniet ad vos. Non expediret quod propter ab-
 sentiam Spiritus sancti Christus recederet à discipulis, nisi Spiritus
 sanctus esset Deus ut Christus. Ad idem Io. pen. Accipite Spiritum
 sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nisi
 Spiritus sanctus esset Deus, non fieret per eum remissio pecca-
 torum. Ad idem Rom. 5. Charitas Dei diffusa est per Spiritum
 sanctum. quum charitas donum Dei excellentissimum sit, non
 datur, nisi à Deo. Item 1. Corinth. 2. Spiritus omnia scrutatur
 etiam profunda Dei. Et post: Quia Dei sunt, nemo cogitavit
 nisi Spiritus Dei. Ille Spiritus necessario Deus est. Scrutari enim
 omnia profunda Dei, non est alicuius creaturæ. Item eiusdem
 Nescitis quia templum Dei estis vos, & Spiritus Dei habitat in
 vobis: Et post: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et eiusdem

dem 6. Nescitis quia membra vestra templū sunt Spiritus sancti qui in vobis est? Vnde quum fideles templum sint solius Dei, & sint templum Spiritus sancti, Spiritus sanctus Deus. Item eiusdem 12. Diuisiones gratiarum sunt: idem autem spiritus, non posset esse idem spiritus creatus in omnibus sanctis. Et paulò post: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Et ostendit Apostolus Spiritum sanctum esse Deum, subdens: Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. hæc autem omnia operatur vnus atque idē Spiritus, diuidēs singulis prout vult. Item 2. Corinthior. 1. Qui dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Et Ephes. 1. Qui est pignus hæreditatis nostræ. Non potest esse pignus hæreditatis æternæ Spiritus creatus, quum eam non valeat. Item 1. Ioann. vltim. dicuntur Pater, & Verbum, & Spiritus sanctus vnum esse: ergo si Pater & Verbum sunt Deus, Spiritus sanctus est Deus. Ad idem facit quòd viuificare ei attribuitur. Ioan. 6. Spiritus sanctus est qui viuificat. Viuificare enim vita spirituali, solius Dei est. Et eiusdē 3. dicitur de eo: Spiritus vbi vult spirat. Spirare vbi vult, non est spiritus creati. ¶ Procedit autem Spiritus sanctus à Patre & filio. De processione Spiritus sancti à patre, habes Ioan. 15. Spiritum veritatis qui à Patre procedit. Græci verò negant Spiritum sanctum procedere à Filio, eò quòd istud non inueniatur expresse in canone Sacræ scripturæ. Nos verò hoc cōcedimus, quia Spiritus sanctus vocatur Spiritus Christi. Rom. 8. Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et Galat. 4. Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Secundū Græcos, licet Spiritus sanctus sit Spiritus Christi: tamen non procedit ab eo, sed est ad eum: vnde quasi in medio est, & filius quasi in termino. sed pro fide nostra facit quòd dominus Matth. vltim. Spiritum sanctum vltimò nominat, dicēs, Baptizātes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et Ioan. similiter 1. Canon. vltim. Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Ad idē videntur facere quòd dicit Christus: Ille de meo accipiet. Ioan. 16. Ad idem facit hoc, quòd filius dicitur imago Patris potius quàm Spiritus sanctus Colossē. 1. Qui est imago Dei inuisibilis: quia non solum habet essentiam communem cum Patre, sed etiam assimilatur Patri in hoc, quòd produxit ex se personam sicut & Pater. Præterea in anima quæ imago Dei est, vt patet ex diuersis locis Scripturæ sacre, lux cognitionis quæ filio appropriatur, quædam causa est amoris, qui Spiritus sancto appropriatur. Itē quū in sole vestigiū Trinitatis in-

ueniatur. Vnde Deus dicitur Sol iustitiae. Mala. 4. Et sol intelligentia. Sapientie 5. Calor est à radio solis, nō radius à calore: sic & Spiritus sanctus à Filio procedit. Et hoc concesserunt etiā quidā doctores Græcorum, vt Athanasius in symbolo fidei. Et Didymus maximus doctor eorum in libro de Spiritu sancto. Et Cyrillus episcopus, & Io. Chrysoft. Quorum testimonia ponit Magister in primo Sententiarum. ¶ Aequalitas verò personarū ostendi potest per hoc, quod idem est in Deo esse, & esse magnum: ergo quum essentia diuina in tribus personis indifferens sit, & magnitudo indifferens est: ergo aequalitas est in personis. Item vnica est diuina essentia, & simplicissima: ergo non potest ibi locum habere inaequalitas. Aequalitas Patris, & Filij specialiter ostenditur ab August. per illud quod dicit Filius, Ioan. 16. Omnia quae habet Pater, mea sunt. Ad idem facit illud, quod legitur eiusdem 3. Pater diligit Filium, & omnia dedit in manus eius. Et Matthaei 11. Et Lucae 10. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et Ioann. 17. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Probat idem August. hoc modo: Homo pater, si potuisset, aequalem filium genuisset. Quis ergo audet dicere, quod hoc Omnipotens non potuit? Addo etiam, quod si posset homo, maiorem melioremque seipso gigneret filium: sed Deo maius vel melius quicquam esse non potest. Deus ergo cur non aequalem annis filium genuit: cui nec anni necessarii fuerūt, per quos adimpleretur aequalitas: neque omnipotentia defuit, aut forte noluit: ergo, quod absit, inuidit: sed non inuidit aequalem: ergo sibi genuit. Aequalitas verò Spiritus sancti cum patre & Filio potest ostendi: Optimus optimum lucidissima cognitiohe notum non amare non potest: ergo Pater necessario amat filium, & non minus quam amandus sit: ergo quum summè sit amandus, summè amat eum: ergo amor Patris ad Filium summus est: ergo Spiritus sanctus, qui est amor, ille est aequalis Patri & Filio. Itē quum inter Patrem & Filium debeat esse amor, maximus erit amor primi Patris à quo omnis paternitas in celo & in terra nominatur. Itē cum non sit minor Patris benignitas quam fecunditas, non erit minus donum amoris procedens ab eius benignitate, quam eius patris pertinens ad eius fecunditatem: ergo non erit minor Spiritus sanctus Filio. Item si non erit minor Filius Patre, qui à solo Patre procedit: nō erit minor Spiritus sanctus Patre vel Filio, qui ab utroque procedit. August. Magna misericordia Dei, donum dat aequale sibi: nam Spiritus sanctus donum est. ¶ Et notandum quod aliqua similitudo

do Trin
in omni
lantur e
illud Ho
rari tem
aliqua t
Nec mi
est vmb
similicu
vox est,
cuiusda
mireris
sensibili
circūer
acciden
sa accide
cidentiu
iecti ad
amore
potenter
rit quae
des in a
similicu
horū. Itē
& sunt i
lius sun
creatura
sufficit
de igne,
tū parū
& credo
tatis in
stata so
vtrōq: p
tudine, p
apparet
tia quae
tur Spiri
Trinitati
tionali e
dictis, cū

do Trinitatis inuenitur in creaturis: sed non est creatura quæ in omnibus Trinitati assimiletur: sed quædam creatura assimilantur ei in quibusdam, quædam in aliis. Vnde gl. Aug. super illud Heb. x. Qui cum sit splendor gloriæ, non possunt comparari temporalia æternis integra collatione: sed tamen possunt aliqua tenui & parua similitudine cœua cœternis comparari. Nec mirum, quum non sit umbra similis omnino corpori cui est umbra, nec vestigium simile est omnino pedi. Et ostendemus similitudinem Trinitatis in diuersis creaturis. Vna & eadem vox est, diuersæ dictiones: vt hæc vox, Amor, est nomen propriū cuiusdam sancti, & est nomen commune, & est verbum: non mireris ergo, si tres personæ sint vna essentia. Item in rebus sensibilibus inuenis subiectum & varietatem accidentium, quæ circūuestit illud, & naturalē amorē subiecti ad naturalia eius accidentia. Subiectum similitudinem habet cū Patre, cū sit causa accidentiū, sicut Pater ex se producit filium. Varietas verò accidentium subiectū manifestās, est quasi verbū. Amor verò subiecti ad naturalia accidentia assimilatur Spiritui sancto: quem amorem ostendit hoc, quod subiectum tēdit ad locum sibi cōpetentem, fugiens locum naturę suæ contrariū: & natura quærit quæ pertinent ad exteriorem decorem, vt est correx, & frondes in arborib⁹, pili in animalibus, ordinatio, figura, color. Itē similitudo Trinitatis habetur in materia, & forma, & cōplexu horū. Itē in igne in quo inuenis ignis speciē, & lucē & calorem, & sunt ignis, & lux cœua licet sit lux ab igne: sicut Pater & Filius sunt æterni, licet Filius sit à Patre. Aug. Quid possumus in creatura inuenire cœternū, cū nō inueniamus in ea æternū? Sufficit vt ad similitudinem inueniamus cœuum. Splendor est de igne, & tamē cœua sunt. Similiter imago in aqua & virgultū parū super aquam cœua sunt. Da mihi ignē sine splendore, & credo Patrem fuisse sine filio. Itē inuenitur similitudo Trinitatis in sole, vbi habes substantiam, & radium, & calorem. Substantia solis à nulla creatura est, radius de sole nascitur, calor ab utroq; progreditur. Itē habes similitudinē Trinitatis in magnitudine, pulchritudine, & vtilitate creaturarum. In magnitudine apparer potētia, quæ Patri appropriatur, in pulchritudine sapientia quæ appropriatur Filio: in vtilitate bonitas, quæ appropriatur Spiritui sancto. Itē in corpore humano est similitudo quædam Trinitatis. Est enim in eo vita, sensus, affectus. In anima verò rationali expressior inuenitur similitudo Trinitatis quàm in prædictis, cū ipsa dicatur Dei imago. Et secūdū Aug. ipsa est Tri-

nitatis imago secundū intellectum, voluntatē, & memoriā. Itē
de Aug. in sermone de imagine: Nō solū sufficit intellectus, sed
sit voluntas in amore Dei: nec duo sufficiunt, nisi memoria ad
datur qua semper in mente intelligentis, & diligētis in amore
Deus. Vel possumus aliter similitudinē Trinitatis in anima
assignare: vt scilicet intellectus q̄ dicitur materialis vel possibilis
Patri assimilatur, intellectus verò q̄ dicitur intellectus in actu
vel formatus, assimilatur Filio. Et sicut Filius à Patre procedit
& est eius verbum, vel imago, vel speculum: sic intellectus for-
matus est quasi verbum, & speculum, & imago: & ordine intel-
ligentiæ est post intellectū materiale. Prius enim est intelle-
ctū esse, quā intelligere se vel aliud. Affectus verò Spiritui
Sancto assimilatur. Possumus etiam aliter similitudinē Trinitatis
in anima assignare: vt scilicet intellectus agens Patri assimila-
tur, qui secundū philosophos se habet ad species intelligibiles
manifestandas, sicut lux ad colores. Et sicut operatione lucis
corporalis species coloris abstrahitur quodāmodo, & pupilla
iungitur: sic operatione intellectus agentis lumen intelligenti-
diffundentis, & abstrahētis species intelligibiliū à formis sensi-
bilib⁹ cōiungūtur species illæ intellectui possibili, & si intel-
lectus formatus, qui Filio assimilatur. Affectus verò assimilatur
Spiritui Sancto. ¶ Et norandū q̄ secundū quosdā, anima non
sua potētia, & secundū hoc min⁹ est expressa similitudo Trini-
tatis in anima, quū tres personæ sint diuina essentia. Anima
verò licet habeat tres potētias, tamē illæ tres potētie nō sunt
quod essentia animæ. Secundum alios vero anima sua potētia
est, & secundū hoc expressior est similitudo Trinitatis in anima.
Et pro hac opinione facit quod legitur in lib. de Spiritu & Ver-
ba: Sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia: hæc omnia
in anima non aliud sunt quā ipsa. Itē super Ecclesia. 17. et
gl. Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, non
dij, sed vnus Deus, tres habens personas: ita anima intellectu
anima voluntas, anima memoria non tres animæ, sed vna
anima. Itē Aug. in lib. de Trinitate: Admonemur, si vtrūque
possimus, hæc in anima existere substantialiter, non tanquam
subiecto. Itē Damasc. Anima nō habet præter seipsam intellectu
Item cum prima materia sit ipsa potētia ad susceptionem
naturarum naturalium: eodem modo anima erit ipsa potētia
susceptionem specierum, quum videatur esse simplicior, &
imago sit. Præterea hæc tres potētie animæ, intellectus, volun-
tas & memoriā, aut sunt accidentalia animæ, aut essentialia

accide-
ter ab-
tur. Si
aut vn-
aut a
conium
erunt c
potest
abinui
essenti-
anima
potent
gere in
format
erit co
intelle-
creatu
n. lib. e
omnis
Item i
Nam si
didit: s
fruitur
lucund
lucet, i
infra n
aliqua
rēt, vel
qui sui
stabilis
impres
nem ce
diens a
surgan
esse no
etores:
De ei
VI d

accidentaliter ergo non differt anima rationalis nisi accidentaliter ab eo, à quo corpus bruti animalis viuificatur, & sensificatur. Si verò sunt essentialia, aut sunt tres partes essentialiter anime, aut vnūquodque illorū est tota essentialiter anima. Si sunt partes, aut anima erit velut aceruus congregatus ex his potentiis non coniunctis adinuicem, quod non potest esse: aut illæ potentie erunt coniunctæ, & compactæ adinuicem, quod similiter non potest esse, quum operationes illarum potentiarum sint diuisæ abinuicem. Si verò vnaquæque illarum potentiarum est tota essentialiter anime, habetur propositum, scilicet quòd tres potentie anime sint ipsa anima. ¶ Item cum eiusdem sit actus, cuius est potentia: eiusdem erit intelligere in potentia, cuius est intelligere in effectu: ergo idē erit intellectus possibilis, & intellectus formatus. Item quum nemo possit amare incognitum, eiusdem erit cognoscere & amare: ergo idem secundum substantiā erit intellectus & affectus. Item assignatur similitudo Trinitatis in creaturis, secundum hæc tria, modum, speciem, ordinem. Aug. in lib. de Ciuitate Dei: A Deo est omnis modus, omnis species, omnis ordo, sine quibus nihil rerum inueniri, vel cogitari potest. Idem in eodem: Nobis Trinitas in suis operibus inuicem. Nam si quærat, unde sit ciuitas quæ rursum est, Deus eā condidit: si, unde sit sapiens, à Deo illuminatur: si, unde sit felix, Deo fruatur, subsistens modificatur, cõtemplans illustratur, inharēs lucundatur: cum videt amat: in Trinitate Dei viget, in veritate lucet, in bonitate Dei gaudet. Idem in eodem: In his rebus quæ infra nos sunt, quoniam & ipsæ nec aliquo modo essent, nec aliqua specie continerentur, nec aliquem ordinem vel appeteret, vel teneret, nisi ab illo factæ essent qui summè sapiens est, qui summè bonus est, tanquam per omnia quæ fecit mirabili stabilitate currentes: quasi quædam eis alibi magis, alibi minus impressa vestigia colligamus. In nobis autem ipsis eius imaginem contuentes tanquā ille minor Euangelicus filius, qui rediens ad se, ait: Quanti mercenarij, &c. ad nosmetipsos reuersi surgamus, & ad illum eamus, à quo peccando recesseramus: ibi esse nostrum non habebit mortem, nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensionem.

De erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam, & iustitiam. Et primò de errore illorum qui filij Dei incarnationem negant.

C A P. X X.

Vltimo inter errores qui catholice fidei aduersantur, dicendum est de erroribus pertinentibus ad Dei misericordiam, & iusti

iustitiam. Inter quos causa breuitatis tantū de sex tāgemus, cet sint multo plures. Primus est error eorū qui negāt filij De incarnationē. Secundus eorū qui dicūt animā perire cū corpore. Tertius eorū qui negant resurrectionē corporū. Quartus eorū qui dicūt vnumquēque in fide vel lege sua saluari, ex quo credit eam bonā & Deo placentem. Quintus eorū qui dicūt animas quæ in mortali decedūt nō puniēdas essentialiter. Sextus eorū qui dicūt animas quæ in charitate decedunt, nulla purgatoria puniēdas. ¶ Primi Dei misericordiā ac iustitiā mīseri volunt secundū misericordiā & iustitiā hominū. Ideo misericordiā Dei reputāt stultitiā. 1. Cor. 1. Verbū crucis peregrinū stultitia est. Et iustitiam repugnant furorem. Prouerb. 6. Zelus furor viri nō parcat in die vindictæ. Ipsi non attendūt illud verbū domini Esa. 55. Sicut exaltantur caeli à terra: sic exaltatē superbiē meę à viis vestris. Vniuersę vię domini sunt misericordiā & veritas. Isti detrahunt Dei potentia, dum dicunt Deum non potuisse hominem fieri: quod si verum esset, Deus omnipotens non esset. Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Et Matt. 19. Apud Deū omnia possibilis sunt. Quum sententiā omnium rectè philosophātium hominem esse deificandū participatione deitatis: quid mirū si Deus factus est homo participatione humanitatis? Isti contradicunt diuinæ bonitati, non radice, sed in ramo ipsius, dum negāt tantū dominum deum potuisse procedere, blasphemantes contra eius immensitatem quam volūt limitare in effectu ipsius. Fons iuxta possibilitatem suam riuum emittit, & sol secundum virtutem suam lumen & calorē vbiq; diffundit. Magna ergo fatuitas est asserere de immenso fonte diuinæ bonitatis beneficium incarnationis non potuisse procedere. Ad Titum 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei, nō ex operibus iustitiæ quæ fecerunt nos: sed secundū suam misericordiam saluos nos fecit. Secundum fontem fluit riuus, cum stilla misericordię in multis fontibus hoc potuerit, vt pro redēptione captiuorū se venderet: non potuit in fonte misericordiæ eius immensitas? ¶ Iterū eū stilla charitatis matrē faciat exponi pro filiis, qd potuit fontem immensa charitatis in Saluatore? Si quis verò dicat, quod non decuit Dei maiestatem tantū descendere, & tot, & tanta potestate Respondendū est, quod nihil magis decet Dei bonitatem quam misereri & amare. Misereri gloriosissimum est. Vnde qui dicitur dicit erroris, dum Deū volūt honorare, honori eius detrahens magnitudo enim eleemosynæ honor est miserantis, & magis

rudo do
nihil iud
mi sunt
forti: &
Magna
Deus p
ueniēs f
ignem a
in præce
sine med
vis aman
fis, quan
in eadē p
quā nat
tūe quar
quas Ch
quām cō
Ad destr
ra sunt,
veritas h
Et ideo

ET P
Et e
Qui eri
se non re
non est
uersus a
raquā
Eccles. 2.
vniūsq;
sas perle
rita sent
disposit
sapiēs, &
9. Cord
in vita s
anima n
tio, nec
ras. Item

rudo doni honor dantis. Sapiēs: Deum maximè imitabitur qui
 nihil iudicauerit quàm misereri pretiosus. Præterea gloriosif-
 mi sunt triumpho patientiæ. Prouer. 16. Melior est patiens viro
 forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Sen.
 Magnanimi est iniurias in summa patientia pati. Item cùm
 Deus præcipiat se ab homine ex toto corde diligi. Deut. 6. con-
 ueniēs fuit, vt & ipse hominē diligeret, vt igne dilectionis suæ
 ignem amoris in homine accenderet. Dauid: Exurge domine
 in præcepto quod mandasti. Sen. Ego tibi monstrabo amatoriu
 sine medicamento, sine herba, sine vllius veneficæ carmine: Si
 vis amari, ama. Præterea cū diuinitas omnino impassibilitas
 sit, quando inconueniēs est, si natura humana diuinæ associata
 in eadē persona passa est, cùm pati virtuosissimum sit: & pœna
 quā natura humana in Christo passa est, nihil sit respectu glo-
 riæ quam habet, quæ non est finem habitura: & venerationes
 quas Christo exhibet populus Christiannus, multo maiores sunt
 quàm cōtumeliæ & illusiones quas ei intulit populus Iudaicus.
 Ad destructionem dicti erroris sufficere possunt quæ prius habi-
 ta sunt, vbi ostensa est veritas fidei Christianæ & vbi ostēsa est
 veritas humanæ naturæ in Christo, & veritas diuinæ naturæ.
 Et ideo ad destructionem aliorum errorum transeamus.

De errore dicentium animam perire cum corpore.

CAPV.T XXI.

ET primò destruemus errorem illū qui ponit animam peri-
 re cum corpore, ostendendo animarum immortalitatem.
 Qui error tangitur Sapiēt. 2. Dixerunt impij cogitantes apud
 se non rectè: Exiguū & cum tædio est tempus vitæ nostræ, &
 non est refrigeriū in fine hominis, & non est qui agnitus sit re-
 uersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erim⁹
 tanquā nō fuerimus. Huic errori occasionem dare potuit illud
 Eccles. 2. Vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua
 vniūque conditio. Sed vt dicit Greg. Salomon in illo lib. diuer-
 sas personas in se suscipit, & quandoq; dicit quod mens impe-
 rita sentit, vt in verbo præposito: quādoque verò quæ ratio bene
 disposita decreuit, vt eiusd. 6. Quid habet, inquit, amplius stulto
 sapiēs, & quid pauper, nisi vt pergat illuc vbi est vita? Et eiusdē
 9. Corda filiorum hominum implentur malitiā & contemptu
 in vita sua, & post hæc ad inferos deducuntur. Non perit ergo
 anima malorum cum corpore. Et in eodem: Nec opus, nec ra-
 tio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quò tu prope-
 ras. Item eiusdem vlt. Antequam reuertatur puluis in terram
 suam

suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deū qui dedit illum. Spiritus ergo bonorum cum corpore nō perit, sed ad Deum redit.

¶ Item occasione dare potuit huic errori quod dicitur de Deo 1. ad Tim. 6. Qui solus habet immortalitatem. Vnde secundum hoc videtur quod anima non sit immortalis. Sed ibi dicitur immortalitas immutabilitas, quam nō habet creatura per naturam, cum ex nihilo facta sit, & secundum accidentia nata mutari: sed tamen creatura potest habere perpetuitatem & esse immortalis, prout immortalitas dat priuationem finis. Item dicto errori potuit dare occasionem, quod spiritus irrationalis in brutis perit cum corpore: vnde poterit alicui videri, quod spiritus rationalis in homine pereat cum corpore. Sicut enim spiritus irrationalis, forma & perfectio est in corpore bruti: spiritus rationalis forma & perfectio est in corpore humano.

¶ Ad solutionem huius notandum est, quod est quardā forma quæ totaliter innititur & incumbit suæ materiæ, & non regem eam neque sustinet, sed sustinetur ab ea, & talis est forma corporalis in rebus inanimatis. Quardam vero forma est quæ regem materiam suam & quodammodo sustinet eam. Et hæc subdividitur: quia quardā est cuius operatio nō est extra materiam illam, vt est vegetabile in plantis, & sensibile in animalibus brutis: & hæc perit cū corpore, otiosum enim esset eā manere post corpus, cum non haberet operationem sine corpore. Quardā vero forma est, cuius principalis operatio non est in materia, neque per materiam, vt anima rationalis secundum operationem intellectiuā: & ideo separabilis est à corpore. Et est simile in luce ignea & luce solis. Esse enim lucis radij solaris existentis in aëre non dependet ab aëre. Vnde sole subtrahente radium, remanet solus aër. Sic Deo subtrahente à corpore spiritum, remanet solum corpus. Vnde destructo aëre, adhuc remanet radius: quod possumus videre per interpositionem alicuius transparentis, vt est crystallus in loco aëris scilicet posita. Verbi gratia: Sic alicuius locus vndique cōclusus, excepta illa parte per quam ingreditur solaris radius, qui ibidem ingressus totum aërem in illo loco contentum reddit luminosum. Destruatur iste aër per immersionē alicuius corporis transparentis, vt puta massæ crystallinæ: licet aër inde deficiat, radius tamen ibi manet, quod apparet in crystallino ibi existēte. Manet enim radius illuminationis crystallū. Sic est in vnione anime rationalis ad corpus. Esse enim eius non dependet à corpore, & ideo non perit cum corpore. Lux verò ignea è duobus modis, scilicet in carbone & in

flamma. est quod mutatur in rilio, quod flamat bone quæ teria lux enim desensibile non multum locum non receperit prout, quod philosophi erroris o mortalit hac vita, domo. Cōvirādi de vitale quod celestis idum possibile vi Seneca in quille de sine mor & cum o nihil dub Facis quæ expectat, quæ, posuerit er dissolutione patet, quæ vero mu Dei, quæ merita, b adducet cum mal pri vitur it. Quar flamma

flamma. In carbone est lux materia grossa & terrestris: & inde est quod non est radiosa, id est, de se non immittit radium immutatem aërem vicinū: lux verò in flama vnitur materia subtiliori, quæ est vapor resolutus à corpore, scilicet à carbone inflamato, & est lux in flama radiosa: vtraque tamē lux tam in carbone quā in flamma innititur materia, ita quod deficiente materia lux deficit. Sic est de vegetabili & sensibili: vegetabile enim deficit deficiente corpore, cuius perfectio est, similiter & sensibile. ¶ Ad ostendendum quod anima nō perit cum corpore, non multū vtemur autoritatibus Sacre scripturæ, cū error ille locum non habeat in eis qui scripturas Sacras nouerunt & eas receperunt: quia quasi infinitæ sunt autoritates in Sacra scriptura, quibus error iste destrui potest: sed testimoniis nobilissimū Philosophorum, & rationibus potius vtemur. Falsitatem huius erroris ostēdit Tullius, dicens: Non est lugenda mors quā immortalitas consequetur. Item loquens de eo qui rectē vixit: Ex hac vita, inquit, discedit tanquam ex hospitio, non tanquā ex domo. Commorandi enim tantū diuersorium nobis: non habitandi dedit. Idem in Quæstionibus Tusculanis: Quid nisi illud vitale quod intra nos est, dumque mole corporis premitur, in celestis regionis contemplatione se transire illuc ad inhabitandum post depositionem ipsius auolet? Item in Rhetorica: Probabile videri sapientibus pœnas esse paratas apud inferos. Itē Seneca in lib. de Naturalibus quæstionibus: Si volumus tranquille degere, anima in expedito habenda est, siue illā insidiæ, siue morbi perant. Quid aliud debeo, quā excurrentem hortari, & cum omnibus bonis emittere? vade fortiter, vade feliciter, nihil dubitaueris reddere. Non de re, sed de tēpore quæstio est. Facis quod quandoque faciendū est. Rerū natura quæ te genuit expectat, & locus melior ac tutior. Item Mercurius: Anima, inquit, post dissolutionē cogentur credere pœnis quæ in vita non fuerūt credere verbis. Plato etiam in Timæo dicit animā post dissolutionē variis affligi pœnis. His testimoniis Philosophorū patet, quod anima rationalis nō perit cum corpore. Rationibus verò multipliciter potest idem ostendi. Et primò per iustitiam Dei, quæ si est, reddet tam bonis quā malis secundum eorum merita, bonis præmia, malis pœnas. Eccl. vii. Cuncta quæ sunt adducet Deus in iudiciū. Sed retributio ista non fit in presenti, cum mali hic florent, & boni opprimantur. Iob 21. Quare impij viuunt, subleuati sunt, confortati que diuitiis? Et Hieremiæ 12. Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui praua

prauaricantur, & iniquè agunt? Et in Psalmo: Vsq̄quo peccatores Domine, vsq̄quo peccatores gloriabuntur? Ergo ista retributio erit post hanc vitam. Manent ergo animæ post mortem.

¶ Idem potest ostendi per Dei bonitatē: quia cum Deus singulariter sit bonus, maximè tamen bonus est amicis suis, & maximè amat amantes se. Prouer. c. 8. Ego diligentes me diligo. Hoc autem verum non esset, si anima periret cum corpore, nec esset alia vita post istam. Amici enim Dei in hac vita sunt egentes, angustiati, afflicti. Hebræo. 11. Et 1. Cori. 15. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Si non esset alia vita, verum esset quod dicunt perueniunt Iudæi Malact. 3. Vanus est inquit, qui seruit Deo: & querit emolumentum, quia custodiimus præcepta eius? Non esse emolumentum, vt videtur, sed detrimentum in hac vita affligi, sed futuro non sperarent amici Dei pro hac afflictione delectari, vttilius esset eis bonis presentibus adherere, & in eis delectari viuere, quàm Deo adherere, & mandata eius obseruare. Item potest ostendi quod anima cum corpore non pereat per sapientiam dei, quæ non potest fallere nec falli. Falleret autem eos qui credunt contemptum presentis vitæ cõsulendo & presentium bonorum, si non sequeretur alia vita melior & alia bona meliora: Matthæi 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c. Et Io. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, vitam æternam custodit eam. Item quod anima non pereat cum corpore, ostenderunt qui hoc per experientiam nouerant, qui à morte suscitati fuerunt, vt Christus & Lazarus, & illi de quibus legitur ad Heb. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. ¶ Item etiã ostendunt virtutes quas mortui operantur. Vnde Greg. in 4. lib. Dialog. Pensa qualiter animæ viuunt illic ubi viuunt, quorum hic & mortua corpora in terra raculis viuunt. Si igitur vitæ animæ manentis in corpore deprehenditis ex motu membrorum, cur non perpenditis vitæ animæ in corpore, etiã per ossa mortua in virtute miraculorū? Idem ostenditur per ordinem quem habet homo inter creaturas. Est enim creatura media inter iumentum & Angelum. Vnde communis est cum iumento in corporis mortalitate, & cum Angelo in animæ immortalitate. Greg. libr. 4. Dialog. Homo sicut in medio creatus est vt esset inferior Angelo, superior iumento: ita aliquid habet cõmune cū summo, & aliquid cõmune cū infimo, immortalitatem scilicet spiritus cū Angelo, mortalitatem vero corporis, cum iumento. Idem ostenditur per similitudinē quæ

habet anima cum prima materia. Sicut enim prima materia se
 habet ad omnes formas sensibiles & corporales: ita se habet
 substantia intellectiva ad formas intelligibiles & spirituales.
 Ergo sicut prima materia non est corruptibilis ab aliqua forma
 sensibili vel corporali: ita substantia intellectus non erit corrupti-
 bilis ab aliqua forma intelligibili & spirituali, & multo minus
 a forma corporali, cum propter sublimitatem suam essentia talis
 corruptio non possit ad eam attingere. Relinquitur ergo quod
 ipsa sit incorruptibilis & immortalis. Item omne quod de-
 struitur, aut destruitur separatione formæ a materia, aut a di-
 visione partium integralium, aut destructione subiecti seu deferen-
 tis, aut absentia causa. Separatione formæ res destruitur dupli-
 citer: aut divisione formæ quæ non manet separata, ut cum di-
 viditur anima rationalis a corpore, cum diuisio dicitur mors, vel di-
 uisione formæ quæ non manet separata, ut in extinctione ignis,
 & hæc diuisio vocatur proprie corruptio. Diuisione partium in-
 tegralium fit destructio, ut cum ligna & lapides destruantur, de-
 struitur domus. Destructione verò subiecti, ut destructo pariete
 destruitur pictura quæ erat in eo & quantitas. Destructione de-
 ferentis destruitur quod deferebatur: ut fracto vase effunditur
 liquor qui in eo erat. Absentia causa fit destructio, ut sole sub-
 tracto destruitur dies. Primo modo non potest destrui anima
 rationalis: non est composita ex materia & forma, ut ostensum
 est prius, ubi destructus est error, qui ponit animas cum corpo-
 ribus seminaris: ergo non potest fieri in ea diuisio formæ a ma-
 teria. Præterea si diceretur quod esset ex materia & forma composita,
 adhuc potest ostendi, quod forma illius non potest destrui, quia
 non habet contrarium quo destruat. Anima enim potens est
 intelligere omnia, quod non esset verum, si aliquid esset ei con-
 trarium. Anima enim non esset receptibilis illius nec similitudi-
 nis eius: ergo non posset intelligere ipsum. Præterea visus nullam
 formam visibilem habet sibi contrariam: ergo nec intellectus aliquam
 formam intelligibilem habet sibi contrariam. Item non potest de-
 strui anima rationalis destructione partium integralium, cum sim-
 plex sit, & careat huiusmodi partibus. Item destructione subie-
 cti non potest destrui: qui si poneretur eius subiectum, non pone-
 retur aliud quam corpus: ipsa autem non se habet ad corpus, ut acci-
 des ad subiectum. Est enim perfecta substantia: receptibilis enim
 est secundum se oppositorum manens intransmutata secundum essen-
 tiam, quod proprium est perfectæ substantiæ. Si quis tamen ob-
 iiciat de superficie quæ quantitas est, non substantia, quæ tamen recipit

contrarios colores: Dicendū est quōd ipsa non recipit colorem secundum se, sed secundū virtutem subsistentem corporeæ substantiæ: sed anima rationalis secundū se receptibilis est oppositorum, non secundum naturam corporis cui unita est, vt virtutes & vitii, scientiæ & ignorantie, & multorum aliorū, quæ cū sint spiritualia, non recipiuntur in ea secundum naturam corporis. Item potest destrui anima destructione deferentis, cū nō indigeat in deferenti, sicut liquor vase indiget quo cōtineatur. Item nō potest destrui absentia causæ, quia à prima causa iam mediare fluit, cuius absentia nihil destruitur, vel cuius presentia semper adest omnibus, & nunquam est absens: quantum enim in se est, semper influit in creaturas esse & permanentiam: ergo anima rationalis nullo modo potest destrui, cū nullo prædictorum modorum destructibilis sit, nec alius modus destructionis possit inueniri. Item omne esse mortale paulatim debilitatur & deficit, donec veniat ad vltimum defectum, qui est mors: virtus autem intellectiua sua duratione inualefeit & proficit, vt quæ toto est antiquior, tanto sit ad intelligendum validior: ergo habet esse immortale. ¶ Item virtus quæ nō habet finem in operatione, non habet finem in tempore: virtus verò intellectiua non habet finem in operatione: non enim determinata est ad intelligenda tot, quia adhuc plura possit intelligere: ergo non habet finem in tempore. Item virtus corruptibilis læditur vehementi subiecto, vt visus à vehementi lucido: intellectus autem non læditur à vehementi intelligibili, imò magis confortatur: ergo non est corruptibilis. Item ex conditione obiecti cognoscitur conditio potentie, & ex conditione potentie conditio substantiæ: cū ergo obiectum virtutis intellectiue sit vniuersale incorruptibile, virtus intellectiua incorruptibilis est. ¶ Augustinus in lib. Soliloquiorum, sic probat immortalitatem animæ: Omnis, inquit, substantia comprehensua veritatis, in quantum est veritas, est immortalis: sed anima rationalis est huiusmodi: ergo est immortalis. Veritatem hic intellige essentiam rei in quantum est abstracta à materia, & omnibus materialibus conditionibus, vt apprehenditur homo cū prædicatur de omnibus hominibus. ¶ Item omnis substantia cuius operatio non dependet à corpore, ipsa non dependet ex corpore: sed operatio substantiæ intellectiue non dependet ex corpore, scilicet intelligere: ergo nec substantia intellectiua dependet ex corpore: ergo est separabilis à corpore, & potest viuere sine corpore. ¶ Item virtus cuius operatio impeditur à corpore, non

pender à corpore: sed talis est virtus intellectiva. Quanto enim
 corpori se plus immergit per sollicitudinem & amorem tempo-
 raliū delectationū: tanto intelligit obtusius & tardius. Quan-
 to autē se elongaverit, tanto clarius & facilius: ergo ipsa nō de-
 pender à corpore. ¶ Præterea si intellectus dependeret à corpo-
 re, sequeretur cōfortatio eius ad cōfortationem corporis, & de-
 bilitatio ad debilitationem. Aliter tamen est. Nam in senectute
 est corporis debilitatio, & intellectus cōfortatio. Sicut enim iu-
 niores melius sentiunt, sic seniores melius intelligunt. Iob 12. In
 antiquis est sapientia. Si quis tamē obiiciat, q̄ intellectus vide-
 tur dependere ex corpore, cum eius operatio impediatur regri-
 tudine corporis, ut patet in phreneticis: Similiter intellectus sen-
 su & imaginatione indiget, cū non fiat sine illis: Dicendum est,
 q̄ aliud est virtutem impedi à læsione, aliud ex occupatione.
 Intellectus impeditur occupatione animæ circa opus alterius
 virtutis, sed non læditur: ut visus, vel auditus exterior occupans
 animā circa exteriora impedit ut illa hora nō vacet intellecti-
 vae operationi. Sic in laboratibus phrenesi, vel similibus passio-
 nibus, sunt sicut somnia fixa & adherentia propter infectiones
 difficile separabiles. Et quemadmodum somnia mentem tenent
 circa fantasmata occupatam: sic illæ alienationes operationem
 intellectus, mentē occupando expediunt. Expurgata autem hu-
 iusmodi infectione, intellectus tanquā nihil passus læsionis ad
 proprias operationes reuertitur. Ad secundum dicendum, quod
 licet intellectus nō fiat in nobis sine sensu & imaginatione: ta-
 men est sine illis. Et ponit simile August. Ad portum non deve-
 nit nisi per navem, est tamen esse in portu sine navi. Vel po-
 test distingui duplex facies virtutis intellectivæ: inferior, & su-
 perior: quantū ad inferiorem, indiget intellectus sensu & ima-
 ginatione: quantum verò ad superiorem, secundum quam est
 nobilis perfectio & potissima, intellectus nō indiget: illuminatur
 enim à prima veritate. ¶ Itē potest ostendi q̄ anima ratio-
 nalis non pereat cū corpore, multis aliis modis. Primo sic: Cū
 nullus motus naturæ sit frustra, omne quod naturaliter moue-
 tur, non est naturali impossibilitate prohibitum à fine ad quem
 movetur: ergo cum anima rationalis naturaliter appetat beati-
 tudinem, non est impossibile ei assequi eam: sed impossibile est
 quod eam assequatur in bonis præsentis vitæ: ergo ipsa manet
 post præsentem vitam. Quod in bonis præsentis vitæ beaitu-
 dinem non assequatur, sic potest ostendi: Possessores bonorum
 corporaliū, aut amant ea, aut non amant. Si non amant, ergo

sunt eis oneri, & nō assequuntur felicitatē in eis. Si verò amant ea, ergo sunt vniti eis per amorem, & sunt obnoxij omnibus passionibus quibus illa subiacent. Amans enim necessariò compatitur amato propter vnionem amoris, si passio rei amata ad ipsum per apprehensionem peccauerit. Ergo nec in isto casu felicitatem in bonis istis assequuntur. ¶ Item nobiliori virtuti nobilior competit perfectio. Ergo quum vires animæ quibus homo antecellit bruta animalia, nobiliores sint viribus illis quas communicat cum brutis, eis competit perfectio nobilior. Ergo felicitas alia erit animæ rationalis secundum vires illas nobiles, quàm sit ea quæ est secundum vires inferiores, quæ est in bonis presentis vitæ. ¶ Præterea quæ nobilis pars animæ habeat proprias suas operationes & propria gaudia, & propriam libertatem, & securitatem, habebit ipsa propriam felicitatem non in bonis corporalibus, cum ipsa separata sit à corpore, iam ostenditur: sed in bonis spiritualibus. ¶ Item quicquid est morti obnoxium, non est beatum: ergo quum homo in presentis vita subditus sit necessitati moriendi, in ea non est perfectè beatus. ¶ Item omnis virtus omnino separata à corpore, non est corruptibilis corruptione corporis: sed vires quæ sunt propriæ animæ rationalis, intellectus scilicet & voluntas, omnino sunt separata à corpore: ergo non sunt corruptibiles corruptione corporis. Maior multipliciter probatur. Primò sic: Vniuersa corpori siue operans per organum, operatur secundum proprietatem & possibilitatem organi tantum: vt visus non indicat de sapore, vel sono, sed de colore, quia color pertinet ad naturam oculi. Nullum autem organum corporale possibilitatem habet ad incorporalia. Nulla ergo vis operans per organum corporale est cognitiua nisi corporalium tantum. ¶ Præterea operatio intellectus est per abstractionē à materia & materialibus conditionibus, sed omnis operatio est secundum naturam virtutis à qua egreditur: ergo intellectus est abstractus à materia, & non habet organum corporale. ¶ Item nulla virtus est corporata, id est, parti corporis determinata, siue operans per organum est cognitiua sui: non enim potest referri vel referri se supra se: vnde nec oculus se videt, nec imaginatio se imaginatur: quum ergo intellectus se intelligat, non est incorporatus alicui, scilicet parti corporis determinatæ vnitus. ¶ Item quod cognoscitur est in cognoscente secundum naturam cognoscentis, & non secundum naturam agnoscantis: & non secundum naturam rei cognitæ: & generaliter quod recipitur

in aliquo
ergo co
dum im
conditio
alicui
rationali
pori, & a
carnis, &
corpore
non est r
millitem
perite, li
tionem i
rationali
ad aliqua
nihil crea
rationalis n
quas hab
ralia qui
potest exe
corporali
creatura o
cui creatu
cane illu
cunctis an
poralem,
comunica
gentia lon
in Deus o
lex verò a
est, q̄ com
amens à
verisimile
p̄beant. M
Iohannes v
dotuit. Et
quæ à sol
dentia vel
nō est acc
est per ere
perpetuū.

in aliquo, est in recipiente secundū naturam recipientis. Quum ergo corporalia & materialia sint in intellectu, secundum modum immaterialē, scilicet denudata à materia & materialibus conditionibus, intellectus immaterialis est, & nō incorporatus alicui parti corporis. ¶ Itē quū voluntas, quæ est propria anime rationalis, libera sit, flexibilis, & ad ea quæ sunt delectabilia corporis, & ad ea quæ sunt corpori contraria, vt sunt macerationes carnis, & ipsa mors corporalis: manifestū est, q̄ voluntas illa à corpore separata est, vnde nō est cū corpore corruptibilis. ¶ Itē non est necesse rectorem nauis mori, quum nauis dissipatur, nec militem occidi, quum equus cui insidet occiditur, nec artificem perire, licet aliquid de instrumentis eius quo ad aliquam operationem ignobilē vitur, defecerit: sic non est necesse, q̄ spiritus rationalis pereat, licet corpus, quod est eius organum quantum ad aliquas eius operationes minus nobiles pereat. ¶ Præterea nihil creatū est propter ignobilius & vilius se: ergo anima rationalis nō est principaliter creata propter operationes virium quas habet communes cum brutis, vel propter bona ista corporalia qui viliora sunt: ergo nō est necesse eam perire, licet non possit exercere operationes illas minus nobiles circa bona ista corporalia. ¶ Itē quum anima rationalis nobilior sit quacūq; creatura corporali, & Deus communicauerit esse perpetua alicui creaturæ corporali, vt corporibus cælestibus ipse communicauit illud etiam anime rationali. Item Deus quum communicauerit anime rationali intelligere nō solum creaturam corporalem, sed etiā creaturam spiritualem & ipsum creatorem, ipse comunicauit ei esse perpetuum, quum capacitas Dei per intelligentiam longē melior sit perpetuitate essendi. ¶ Itē quum dederit Deus creaturæ rationali vt possit habere amicitiam cū Deo, lex verò amicitie requirat bonorum cōmunionem: verisimile est q̄ comunicauerit ei immortalitatem. ¶ Præterea quis fidelis amicus à morte amicū suū non seruet, si potestate habeat: ergo verisimile est, q̄ Deus amicos suos seruet à morte quæ omnino præcæat. Mors corporalis amicorū Dei non est mors: sed potius hominis vel trāsitus ad meliorem vitā. Io. ii. Lazarus amic⁹ noster dormit. Et Matt. 22. Nō est Deus mortuorū, sed viuentiū. ¶ Item quæ à solo Deo in esse producuntur, perpetua sunt, nisi sint accidentia vel formæ dependens à materia: sed anima rationalis nō est accidens, nec forma dependens à materia: sed à solo Deo est per creationem, vt prius ostensum est: ergo ipsa habet esse perpetuū. Quod ipsa nō sit accidens, sic probatur: Nullum acci-

dens nobilius est substantia: sed omne mouēs & regens substantiam est nobilius & actualius, & virtuosius substantia quam mouet & quam regit: ergo nullum tale est accidēs: sed talis est anima rationalis: ergo ipsa non est accidēs. Quod verò non sit forma à materia dependens, prius ostensum est. ¶ Possunt etiam vti ad destructionem dicti erroris ostensione, qua vtius est quidam religiosus contra philosophum quendam, qui negabat animam esse immortalem. Aut anima, inquit, est mortalis, aut immortalis. Si anima mortalis est, & credis eam esse immortalem, nihil tibi inde prouenit incommodum. Si autem immortalis est, & credis eam esse mortalem, aliquid potest tibi inde venire incommodum: ergo melius est vt anima credatur esse immortalis, quam mortalis. Quia secundum Sapientem, si propositis duobus istius sit consecutiuum bonū, illius verò malum: magis est eligendum cuius consecutiuū est bonū, quā illud cuius consecutiuum est malū. Et iuxta verbū quod Tullius refert in lib. de Senectute, Catonē dixisse: Si anima mortalis est, qui credunt eam esse mortalem, non erunt post hanc vitam qui nos confundant de contraria opinione. Si verò sit immortalis, nos qui sumus huius opinionis poterimus eos confundere quia contrarię opinionis sunt. Et hæc cōtra dictum errorem sufficiat.

De errore negantium resurrectionem corporum. CAP. XXXI.

Sequitur de errore illorū qui negant corporum resurrectionem. ¶ Ad destructionem verò huius erroris, primo ponimus testimonia sacre scripturæ, deinde rationibus vtetur. Legitur Exod. 3. Deus patrum nostrorum, Deus Abraham & Deus Isaac, & Iacob misit me ad vos. Quo verbo vtitur Dominus Matth. 12. ad probationem resurrectionis subdens: Non est, inquit, Deus mortuorum, sed viuētiū. Gl. probat per hoc animabus bona vel mala quæ gesserunt recipient. item Iob 19. Scit quod redemptor meus viuēt, & in nouissimo die de terra surgenturus sum. Et eiusdē 35. Lignū habet spem, si præcisum fuerit, rursum virescit. Et Esa. 26. Viuēt mortui cui. Et Ezechiel 27. Ego intromittam in vos spiritū, & viueris. Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in puluere terræ euigilabunt. Ionæ 3. Si bleserit de corruptione vitam. 2. Machabe. 7. Rex mundi defunctos pro suis legib⁹ in æternæ vitę retributione suscitabit. Et in eodem: E. celo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio: quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Eiusdem

Iuste &
corpor
qui bo
resurg
Domi
15. Si rē
ibidem
riatur.
ret cor
Sciente
bit. Eph
mentur
bit cor
rare de
ginauit
cabit ca
Act. 26.
suscitab
Omne
præmi
impote
talis iu
iudiciū
teant. &
vnicui
merced
gumen
Ioseph
est, inq
vt prius
animab
Quum
tio ani
cū hom
bus, &
seruien
munera
mills d
ti in ce
rationali
rebunt

Iuste & religiosè de resurrectione cogitans. Matth. vii. Multa corpora mortuorum qui dormierāt, resurrexerūt. Io. 5. Procedēt qui bona fecerūt in resurrectionem vitam. Eiusdem 11. Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. 1. Corinth. 6. Deus & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suā. Eiusdē 15. Si resurrectio mortuorum nō est, neque Christus resurrexit. ibidem: Inspiciens quod tu seminas nō viuificatur, nisi prius moriatur. Item in eodem: Omnes quidem resurgemus. Itē: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Et 2. Corinth. 4. Scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum illo suscitabit. Ephes. 4. Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menturam aetatis plenitudinis Christi. Philip. 3. Qui reformabit corpus humilitatis nostrae &c. 1. Thess. 3. Nolumus vos ignorare de dormientibus. Iac. 5. Aurum & argentum vestrum aruginauit, & arugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Erit ergo caro nostra in futuro. Act. 26. Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitauit? Rationibus sic potest corporum resurrectio suaderi. Omnem iustitiam iudicis iusti in cuius terra multa sūt digna premio & supplicio, quem nec fallit ignorantia, nec prohibet impotentia, necesse est quandoque conuerti in iudicium: sed talis iudex Deus est, ergo eius iustitia quādoque cōuerteret in iudiciū. Sed hoc nō fit in praesenti vniuersaliter, quū mali floreat, & boni opprimantur: fiet ergo in futuro, & reddet Deus unicuique prout meruerit. Ergo hominibus qui sibi seruerūt, mercedem reddet, quod fieri nō potest nisi ipsi resurgāt. Tali argumento vsus est Barnabas ad probandam resurrectionem philocephis qui erant Roma: vt legitur in libro Clemētis. Iustum est, inquit, quemlibet seruientem alicui remunerari, & inde vt prius. Si quis tamen dicat homines posse remunerari in animabus sine corporum resurrectione, non valet responsio. Quum enim anima sine corpore homo non sit, nec remuneratio animae sine corpore est remuneratio hominis. Praeterea cū homo seruerit Deo & corporalibus operibus, & spiritualibus, & non minus Deus sit liberalis remunerando, quā homo seruendo, vtrique modo & in corpore & in anima debet remunerari. Item similitum meritorum apud eundem iudicem similis debet esse remuneratio. Ergo cum Christus seruendo patitur in corpore & anima meruerit in corpore & anima remunerari: alij similiter Deo seruientes similem remunerationem merentur. 1. Cor. decimoquinto: Si resurrectio mortuorum non

est, neque Christus resurrexit. Item in Psal. Nūquid enim vanē
 construisti omnes filios hominū: Vanē siue frustra sunt cōsti-
 tuti, si participes nō sunt beatitudinis, si moriūtur nō resurre-
 cturi. Præterea si corpus animæ compatietur: quare non conre-
 gnabit & glorificabitur? Item quum anima naturaliter appetat
 esse in corpore quod ostēdit, dolor qui in separatione & omnis
 appetit⁹ naturalis imperfecta animæ beatitudine debeat imple-
 ri, corpus tradetur ei, sine quo appetit⁹ eius naturalis nō imple-
 retur. Præterea a quum constat animæ perpetuē nō sufficere orga-
 nū, necessārio corruptibile ex prima ordinatione corpus huma-
 num non fuit tale: ergo quum per Christum restauratio perfe-
 cta fiat, perpetuum corpus animæ tradetur: fiet ergo resurrectio
 corporum. ¶ Item quū aliquæ actiones corporales sint merito-
 riæ, vt opera misericordiæ, de quibus legitur Matt. 25. caro sicut
 socia animæ est in merito: sic socia debet esse eius in præmio: &
 ex quo partem prætij soluit, partē debet habere lucri: quod non
 erit, nisi caro resurgat, ergo ipsa resurget. Item corpus humanū
 finis est cæterorum corporum: ergo quum inter cæterā corpora
 quadam habeāt esse perpetuum, corpus humanum habiturum
 est esse perpetuum. Finis enim melior est his quæ sunt ad finē
 quod autem est diuturnius, melius est. Itē corpora quæ habent
 esse perpetuū: habent illud ex Dei bonitate, & ad creaturæ vti-
 litatem, non ad vtilitatem Dei, quum ipse bonorum nostrorū
 non egeat, nec ad vtilitatem creaturæ purē corporalis, quū illa
 nullius boni sit perceptiua. Item non principaliter ad vtilitatem
 creaturæ purē spiritualis, cum illa creatura corporali nō egeat:
 ergo ad vtilitatem creaturæ partim spiritualis & partim corpo-
 ralis, quæ nō videtur esse nisi homo. Si verò aliquæ creaturæ cor-
 porales propter hominem habēt esse perpetuum: multo fortius
 homo habiturus est esse perpetuū. Item aut corpus humanum
 se habet solum ad animam vt organum ad tempus necessāriū,
 aut non. Si primo modo, quæ causa est, q̄ anima tantum doceat,
 quum illud organum graue & onerosum separatur ab ea quod
 non est amplius ei necessāriū: quis sapiens doceat cū à nauis erit
 ad portum securū: Si verò non se habet vt organum solum, sed
 vt materia cū qua anima perficit speciem vnā rerū & creatu-
 ram nobilissimā: cum creaturæ minus nobiles esse perpetuum
 habeant, homo etiam esse perpetuum habiturus est. Itē quum
 anima rationalis habeat aliquas vires quæ sine corpore non
 possunt perfici, vt pri⁹ ostēsum est: aut ipsa nō perficietur omni-
 no in futuro, aut corpus ei iterū vnietur. ¶ Itē duæ causæ vnio-

nis anim
 vt per ap
 stis glori
 vix aru
 riorem n
 bus col
 bonū cor
 De prim
 mine, soe
 De errore

S Equi
 S hie v
 Cui erro
 tatem ef
 rerunt es
 quā ad
 Christian
 ctu malo
 quare er
 prouiden
 modi eri
 ne corū
 tiendo, q
 & lapidū
 rū vel pa
 numerus
 merus. Si
 quum in
 quid mir
 ad regnu
 onunt? Q
 mirum si
 num, cū f
 iustitā per
 ni. Mat. 7
 sa viā qu
 Quod a
 sunt
 Pa l s
 lens corp

nis animæ ad corpus assignantur à Gregorio Nazianeno: vna, vt per agones certaminū quæ ei insunt aduersus terrena, celestis gloriæ hereditatem acquirat, & sicut aurum igne præsentis vitæ arumnarum probetur examine. Alia causa est, vt hæc deteriorē naturam corporis secū trahat ac sursum supernis sedibus collocet: vnde vna causa vnionis eius est bonū animæ, alia bonū corporis: vtraque autē causa requirit vt corpus resurgat. De prima pater. Iustū est enim vt caro quæ fuit socia in certamine, socia etiā sit in gloria. De secunda idem manifestū est. De errore illo, qui dicit vnumquemque posse saluari in sua fide vel lege.

CAPVT XXIII.

Sequitur de errore illo, qui ponit vnumquēque saluari in sua fide vel lege, ex quo credit eam esse bonam & Deo placentē. Cui errori occasionem dedit quod cogitauerunt tantam paucitatem esse saluandorum, si soli Christiani boni saluaretur. Dixerunt enim: Quum Deus non sit minus pronus ad miserandū quam ad puniendū, quomodo tam pauci saluabuntur, scilicet Christiani, & illi non omnes, sed solū boni, qui pauci sunt respectu malorū? Multitudo etiā Iudeorum & gentiliū damnabitur: quare ergo Dei misericordia tantā multitudinem creauit, quā prouideret eam damnandam? Et dicendum est contra huiusmodi errorem, quod nō est mirū, si pauci sint saluandi cōparatione corū qui sunt dānandi: viliorū enim semper est maior multitudo, quā pretiosorū: vt ferri & plumbi, quā auri & argenti: & lapidū communiū, quā gemarum: & quereuū, quā cedrorū vel palmārū. Et maior est aceruus paleę quā grani, & maior numerus stultorū quā sapientiū. Ecc. 1. Stultorū infinitus est numerus. Sic multi sunt vocati, pauci verò electi. Mat. 20. Præterea quum in tāta multitudine hominū pauci sint reges tēporales: quid mirū si pauci habitari sunt regnū caeleste? Itē quum pauci ad regnū calorum venire curent: quid mirum si pauci perueniant? Quomodo enim peruenient, si peruenire nolunt? Itē quid mirum si pauciores ascendant in celū, quā descendant in infernum, cū facilius sit descendere quā ascendere? Et sic pauciores intrāt per angustā portā paradisi, quā per latam portā inferni. Mat. 7. Intrare per angustā portā: quia lata est porta & spatio sa via quæ ducit ad perditionē, & multi sunt qui intrāt per eā. Quod angusta porta & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

FALSA S dicti erroris, sic potest manifestari. Si aliq; volens corporaliter ambulare, nollet præuidere vitæ pericula cum

posset, sed oculis clausis aut auersis à via vellet incedere, merito imputaretur sibi si quid ei mali ex hoc accideret. Itē si quis vellet ire ad aliquem locum viam ignorans, & peritum habens qui viam ostenderet, & ducatum praberet, & nollet sibi viam ostendi vel ducatum præberi: merito imputaretur ei si quid mali ei ex hoc accideret. Hæc duo cuiuslibet animus bene dispositus audita approbat: igitur cum pericula spiritualia magis sint periculosa, & ideo magis cauenda: si quis circa illa negligens fuerit præuidenda vel præcauenda merito ei imputabitur, cum periculum ceciderit ex negligentia quærēdi viam veritatis & salutis, vel ductu propria rationis, vel quærēdo ab alio quem circa eam credit esse adeo instructum, vel implerando diuinum auxilium, cū aliud consilium ei desit, negligentia est culpabilis & damnatione digna. Vnde de illo qui ignorans est ex negligentia huiusmodi, verum est illud 1. Corin. 14. Ignorans ignoratur. Dauid: Noluit intelligere vt bene ageret. Gl. Potuit intelligere vt bene ageret, sed noluit: itaque veniā nō habet. Ambrusius: Qui possent seipse si vellent studium, adhibere, nō vellent sed cōtemptores iudicabuntur. Si verō aliquis seductor sub prætextu catholici doctoris alicui simplici errorem prædicat, pie credendum est, quod Deus cor simplicis auertet, ne illi errori sibi periculoso credat, nisi negligentia eius vel alta culpā obsistat: custodit enim Deus omnes diligentes se, vt legitur in Psal. Et prouerb. 1. Custodiet rectorum salutem & proteget simpliciter gradientes. Idem intelligendum est in illo casu in quo aliquis inuenit doctores contrarios, vnum fidelem & alium infidelem: nec sufficit ex proprio sensu, vel ex dictis eorum, vel ex vita discernere cui potius credendū sit. Dei enim misericordia ei non deerit, nisi in pulsando ad eam negligēs fuerit. Infideles verō negligentes valde sunt, & inuestigando per seipsos laborem veritatem, & inquirendo ab aliis & implorando diuinum auxilium, & in faciendo veritatem quam ipsi nouerūt. Qui verō negligit facere bonum quod nouit faciendum, non meretur accipere notitiam faciendi id quod nondum nouit. Qui verō talē intellectus quod iam accepit fideliter negotiatur, dignetur est vt talento eius addatur. Matth. 25. ¶ Si verum esset quod dicitur nunc qui sunt prædicti erroris, nihil esset vitium, vel vitium simpliciter. Credenti enim de virtute, q. esset vitium, vitiosum esse agere secundū virtutem. Et credenti de vitio q. esset virtus, virtuosum agere secundum vitium. Secundum hoc idem dicitur beret error erranti, quod veritas eam cognoscenti. ¶ Quædam

reilia ad
ostesum
creauit
damnan
multit
futuros
gitorem
Dei mis
clam qu
miserico
pris bene
ibus rec
calefacit
tribuit:
sunt Deo
hoc mer
reminat.
rum: No
sepulum
gustinus
melius v
si mali, n
nem, & n
posuit ti
ruam: d
placuerit
bonitate
rum. In a
perfecte
to plus a
gaudebu
bitur iust
clam cat
scilicet n
gorius:
palcitur:
tam no
ti, sua qu
bit scilic
pior, & in
magis in
vili

vilia ad destructionem dicti erroris, require supra in cap. vbi
 ostensum est, quod vnica sit fides vera. ¶ In hoc vero quod Deus
 creauit tantam multitudinem hominum, quam prouidebat esse
 damnandam, mirari debeo diuitias bonitatis Dei, quæ tantæ
 multitudini tot & tanta dedit bona, quæ tamen prouideret eos
 futuros ingratos. Mireris etiam peruersitatem hominū, qui lar
 gitorem omnium bonorū donis eius impugnant. Nec solum ad
 Dei misericordiā debes habere oculum, sed etiam ad Dei iusti
 tiam quæ nō minor est quàm eius misericordia, quæ illos quos
 misericordia creat, pascit, & regit, & seruat, ingratos de acce
 ptis beneficiis merito damnat. Quid mirum si iustitia peccato
 ribus redit, quod meruerunt? Nemo miratur de hoc quod ignis
 calefacit vel sol illuminat, vel Dei misericordia bonis beneficia
 tribuit: sic mirari non debes, si iustitia Dei eos qui rebelles
 sunt Deo, punit. Non miratur aliquis, si quod seminat aliquis,
 hoc merat: sic mirandū non est, si peccatores mala merant quæ
 remittunt. Eccl. 7. Noli facere mala, & nō te apprehendent. Et ite
 rum: Non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes ea in
 sepulchrum. Galat. 6. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Au
 gustinus: Dicit aliquis: si Deus vellet, isti boni essent: sed
 melius voluit, vt quod uellent essent: si boni, non infructuose:
 si mali, non impune. Eccl. 15. Deus ab initio constituit homi
 nem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et paulo post. Ap
 posuit tibi aquam & ignem, ad quod uolueris porrige manum
 tuam: ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod
 placuerit ei, dabitur illi. Mirari etiam debes sapientiam &
 bonitatem Dei, qui pœnis malorum utitur ad bonum electo
 rum. Inæstimabile enim gaudium erit electis in futuro, cum
 perfectè agnoscent pulchritudinem diuinæ iustitiæ: quam tan
 to plus amabunt, quanto amplius agnoscent, & tanto amplius
 gaudebunt, quanto amplius agnoscent & amabunt. Psal. Lata
 bitur iustus cum uiderit vindictam. Item Misericordiā & iudi
 cium carabo tibi Domine. Duplex erit materia carus saluatis,
 scilicet misericordia electorum, & iudicium reproborum. Gre
 gorius: Omnipotēs Deus quia pius est, miserorū cruciatū non
 pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum ylrione in perpe
 tuum non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputa
 ti, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid arde
 ntis scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ perci
 piunt, & in illis respiciant supplicia quæ euaserunt: quatenus tanto
 magis in æternum diuinæ gratiæ debitores se esse cognoscant,
 quanto

quanto in aeternum mala puniri conspiciunt quae eius adiutorio vicerunt.

De errore illorum, qui dicunt animas in mortali peccato decedentes non puniri aeternaliter. CAP. XXIII.

Sequitur de errore eorum, qui dicunt animas, quae in peccato mortali decedunt, non puniendas aeternaliter. Qui error valde periculosus est: funditus enim destruit sapientiam, & honestatem cordibus hominum, cum euacuet timorem Domini, qui est principium sapientiae. Prouer. 1. Et sine quo non est iustificatio. Eccl. 1. Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Error iste dum impunitatem hominibus promittit, promittit ad peccandum in eis efficere. Impunitas enim est nutritrix transgressionum: ut ait Bernar. Huic errori occasionem dare potest illud Matt. 7. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. & illud Apo. 18. Quantum glorificauit se & in deliciis fuit: tantum date ei tormentum & luctum. Non esset, inquiunt, mensura poenae secundum mensuram culpae, si peccato momentaneo poena aeterna redderetur. Sed verba praedicta sic intelligenda sunt, ut sit comparatio in genere, ut qui multum peccauit, multum puniatur: & qui minus peccauit, minus, & qui amplius, amplius: non quod sit necesse poenam esse aequalem culpae secundum durationem, imo poena quantum ad durationem multo maior potest esse, quam culpa. Sicut multipliciter potest ostendi. Et primo per poenas ab humano iure positas, quae multo amplius durat: quae peccata, pro quibus inflata sunt, durauerint. Aug. 21. li. de ciuitate Dei: Octo genera poenarum in legibus esse scribit Tullius, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. Quod horum est quod in breue tempus pro cuiuslibet peccati celeritate coeetetur, ut tanta vindicetur morula, quanta deprehenditur perpetratum, nisi forte talio? Demum bellum acquirit perpetuam seruitutem. Praeterea cum perpetratio peccati vulneratio spiritualis sit, quid mirum si a vulneratione breuissimi temporis relinquatur vulnus multae durationis, aut etiam mors, a qua non est regressus ad vitam miraculosus? Item cum perpetratio peccati casus sit in profundum, quid mirum si casus iste breuissimo tempore fiat, & tamen qui sic cecidit in profundo multo tempore maneat? Item cum perpetratio peccati transgressio sit legis, non est mirum, si mutilatio quae perpetua est, naturaliter pro illa infligatur, cum etiam perpetratio peccati ligatio sit peccatis. secundum illud Prou. 5. Fumus peccatorum suorum quisque constringitur: non est mirum si illi qui ligatus est breui tempore diu ligatus maneat. Item cum pec-

catot

cator breui voluptate se vendat: quid mirū si emptori eius acquiratur ius perpetuū? Præterea cū nō minor sit Dei iustitia quā misericordia, nec minus sit æterna: quare minatur quis q̄ Dei iustitia æternaliter puniat malos, & non miratur q̄ Dei misericordia æternaliter remunerat bonos, cū parium causarū partes soleāt esse effectus? Præterea per se notum est, quod qui addit super peccatum suum contumaciā, seu impenitentiam, auget meritū & pœnam, & quantum durat iniuria, debet durare & pœna: quia ergo existēs in inferno addit super peccatū suū contumaciā vel impenitentiam (nulla enim vera pœnitentiā vel emendatio est apud inferos) & tādū durat Dei iniuria, quandiu ei non emēdatur: meritū durabit semper ipsius pœna. Præterea peccator peccauit in suo æterno vsque ad mortem in peccato perseverando, ideo merito punietur in æterno Dei. Petr. 4. libr. Dialog. Scire velim quomodo iustū sit, vt culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. Greg. Hoc rectē diceretur, si distinctus iudex non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cū fine deliquerūt, quia cū fine vixerūt. Nam voluissent veiq̄, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendūt enim, quia in peccato semper viuere cupiūt, qui nunquam desinūt peccare dū viuunt. Ad magnam ergo iudicātis iusticiā pertinet, vt illi nūquā careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Aug. Quia æternā habere voluit peccati perfruitionem, æternā inueniet vindictæ seueritatem. Itē maculatio imaginis diuinæ semper manebit in anima damnati: vnde cū peccatum quantum ad maculā semper maneat, pœna peccati merito semper manebit Aug. Merito in cælesti ciuitate imaginē ipsorū ad nihilū rediget Deus, qui in sua terrestri ciuitate imaginē ipsius ad nihilū redegerunt. Item quāto minus bonū est Deo quod ei præferatur, tanto maior, ei contumelia infertur. Cū ergo omne quod est vel esse potest, in infinitū minus bonū sit Deo, quicquid ei præferatur, infinita contumelia infertur ei: omni autē mortali peccato aliquid ei præferatur. Peccare enim est: secundum Augustinum, spreto incommutabili bono bonis commutabilibus adherere. Omni ergo mortali peccato infertur Deo infinita contumelia: merito ergo à Deo p̄o quolibet mortali infertur infinita pœna. Itē si quis peccaret in aliquem æquale sibi, aliquantum peccaret in eum: & si simile peccatum committeret in maiorem, magis peccaret, vt si in sacerdotem: & si in maiore sacerdote, vt in episcopū, & tūc magis peccaret: ergo si peccat in Deū, qui in infinitū maior est,

quo

quolibet puro homine, in infinitum magis peccat. Cū ergo in finitū sit peccatum in quo quis contemnit Deū, meritō infinita pœna ei debetur. Itē obligationes & transgressiones proportionales sunt: qui enim æqualiter tenetur ad aliquid faciendum, æqualiter peccant non faciēdo illud: sed obligatio qua quis tenetur Deo obedire & seruire, infinita est: ergo culpa transgressio- nis est infinita. Quōd obligatio sit infinita, sic probatur: Nō est possibile q̄ creatura rationalis liberet se à debito obediendi & seruiēdi Deo: cū ergo obligatio illa sit intransibilis, infinita est.

¶ Præterea si quis dedisset mille marcas gratis alicui, aliquan- tūlū esset obligatus ei: ergo cū solus oculus vel lingua in in- finitū pretiosior sit mille marcis auri, in infinitū magis obligatus est homo Deo ratione solius oculi vel linguæ, quā esset ra- tione mille marcarū auri. Quid ergo erit de obligatione qua est ratione toti⁹ corporis, & quid de illa quæ est ratione animæ, quæ in infinitū est melior corpore? Pater ergo quōd obligatio obediendi vel seruiēdi Deo infinita est. Item si anima ratio- nis non deberet durare nisi per diem vnam, tamen esset obligata Deo ratione diurnæ vitæ aliquantā obligatione: & si per dies dies ratione vitæ duorū dierum esset obligata duplo maiori- sic ascendēdo. Ergo ratione infinitæ vitæ obligata est Deo obli- gatione in infinitū maiori. Quū ergo obligatio infinita sit, culpa transgressio- nis est infinita: & ideo meritō debetur ei infinita pœna. Itē quū opera Dei vniuersa cōpleta sint, opera iustitiæ eius diminutionē nō habebunt: & sicut retributiones eius per- petuæ erunt, ita & vindicta & pœnæ perpetuæ erunt. Præterea quū mala merita omnino nostra sint, bona verò merita Deo omninō sint Dei, magis debetur nobis de iustitia pœnæ malis meritorū, quā bonorū præmia: ergo magis sumus puniendi de iustitia pro malis meritis, quā remunerandi pro bonis. Si ergo æternaliter pro bonis aliquis est remunerandus, æternaliter pro malis erit aliquis puniendus. Item proportionalia sunt peccati pœnis: si ergo non est cōparatio peccati ad peccatū, nō erit cō- paratio pœnæ ad pœnam. Cū ergo nō sit comparatio peccati eius qui furatus est quē, & peccati eius qui occidit hominē in- nocentē, non erit cōparatio pœnæ ad pœnam: ergo si pœna primi peccati est tēporalis, pœna secundi erit perpetua: ergo Deus aliquos perpetuō punit. Si fortē ad hoc dicatur q̄ licet possi- ble sit aliquē mereri pœnā æternā: tamen clemētia Dei nō iustit- neret eū puniri tāta pœna: Quærimus ab eo, vtrum substat Deus eū puniri aliqua pœna, vel nulla. Si nulla, euacuatur de iustitia

iustitia
beo pro
ratione
respectu
videndū
truncat
sa esse v
ret sola
Item loq
tum no
tur, qua
ista mal
ille nun
animi, s
tur in p
tur. gl. C
na. Itē r
re sine f
tur à fr
summit
& illi m
re immo
flexibili
tempora
re, long
Nouī T
re supra
elle in c
penite
æterna
summe
tunc pun
in præse
pas ope
Ecclesia
quia nec
ros quō
ergo qu
Matth. 7
cus: Sic
dulcedi

iustitia. Si aliqua, ergo vel temporali vel aeterna. Si aeterna, habeo propositum. Si temporali, quum poena temporalis comparatione aeternae minus sit quam leuatio vni⁹ festucae de terra, respectu excoriationis vel detractionis capitis. Sicut iudex de videndo esset, si eum qui meruisset excoriationem vel capitis detractionem, puniret leuatione festucae de terra: sic ridiculosa esse videretur Dei iustitia, si debitorem poenae aeternae puniret sola poena temporali: vnde adhuc euacuaretur Dei iustitia. Item legitur Esaiae vlt. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hieronymus: Ignis ille tandiu succenditur, quandiu habet materiam qua vorax flamma pascatur. Materia ista mala voluntas est quae semper viuet in damnatis: ideo ignis ille nunquam extinguetur. Augu. Voluntas puniatur siue supplicio animi, siue corporis, ut quae delectatur in peccatis, ipsa plectatur in poenis. Io. 20. Luctus quae fecit omnia, nec tamen consumetur. gl. Cuius vita mortua fuit in culpa, eius mors viuet in poena. Itē nō consumetur in morte: sed vt sine fine crucietur, viuere sine fine compellitur. In Psal. Mors depascet eos. gl. Hoc dicitur à simili iumentorum, quae non radicitus herbas vellunt, sed summitates capiunt: vnde iterum herbae nascuntur ad pastum. Sic & illi morte repasti reuiuiscunt, quia non desiciunt. Greg. Morte immortaliter morientur impij. Bernar. in Epistolis: Ob hoc inflexibilis & obstinata meritis punietur aeternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate. Auctoritates Noui Testamenti quae poenarum aeternitatem ostendunt, requirunt supra in ea, vbi destruitur error eorum qui ponunt animas nō esse in corporibus humanis, sed daemones inclusos, vt ibi agant poenitentiam. ¶ Item merito poena aeterna punietur, qui gloria aeterna à malo reuocari noluerunt. ¶ Item quum Bonitas Dei summè odiat malum, sicut summè diligit bonum: ipsa aeternaliter puniet malum, sicut aeternaliter remunerabit bonum. Item in presenti tempus est operandi: in futuro verò non erit tempus operandi, sed pro opere facto hic mercedem recipiendi. Ecclesiast. 19. Quodcumque potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos quò tu properas. Non metet ibi aliquis quòd hic nō seminavit ergo qui malè vixit hic, & in malitia vitam finiuit, nō saluabitur. Matth. 7. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic ex malitia vitae quam hic aliquis habuit, nō colligit ibi dulcedinem praemij. Merita etiā ibi mutari non poterunt. Eccles.

11. Si ceciderit ligatū ad Austrum, aut ad Aquilonē, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Greg. 4. lib. Dialog. Qualis hinc quicquid egreditur, talis in iudicio presentatur. Et ut breuiter dicamus, vita presentis disponit de futura: vnde quum futura vita sine fine, eò quòd animæ sint immortales: presentis vita preparat futura vel miseriam sine fine, vel felicitatem sine fine.

De errore ponentium animas in charitate decedentes, nulla pœna purgatoria puniri. Et primo de errore illorum qui dicunt nullum peccatum esse veniale. CAP. XXV.

Sequitur de errore illo q̄ ponit animas eorū qui in charitate decedūt, nulla pœna purgatoria in futuro puniendas. Quod error habet tres errores sibi annexos. Primus est, q̄ nullū peccatū est veniale. Secundus est, q̄ quādo dimittitur culpa, dimittitur & pœna: quòd si decedat, nulla pœna purgatoria punietur. Tertius, quòd suffragia ecclesiæ nō prosint mortuis. ¶ Circa primū errorem notandum est, quòd qui sunt illius erroris, nō sentiunt de Domino in bonitate, cum credāt eū pro quacunque offensa seruis suis irasci ad mortē. Dicūt enim omne peccatū esse mortale. Et est error iste improbabilissimus. Non enim est verisimile, quòd pater misericordiarū pro quacunque offensa filios suos exheredet. ¶ Itē verisimile est quòd sicut habet gladium mortis aeternæ, quo vitur in seruos maleuolos pro magnis offensis: sic habeat virgam correctionis vel purgationis transitorie, qua pro leuibus offensis vtatur in filios suos. Et sicuti nō omnis infirmitas vel vulnus corporale ad mortē est: sic nec omnis infirmitas spiritualis mortalis est. Itē sicut non omnis casus corporalis est ad cōfractiōem colli, ita nec omnis casus spiritualis ad mortē est. Proverbiorum 24. Septies in die cadet iustus & resurget. Poëta: Qui cadit in plano, tamē hoc vix euenit quā: Sic cadit, vt tacta surgere possit humo. Non proiciuntur vasa pretiosa omnino pro quacunque iniquatione, sed purgantur. Sic nec anima. Et si in morte in aliqua immunditia veniuntur: nō tamen pro quacunque damnantur. Item si omne peccatum mortale est, cum omne dictum, vel factum, vel concupitū contra legem sit peccatum: omne factum dictum, vel concupitum contra legem Dei, erit peccatum mortale: ergo ieiunare vel eleemosynam dare propter inanem gloriam, est mortale peccatum. Et breuiter quum aliquid fiet, de quo Deus dicit ne fiat, erit mortale peccatum: quòd si verum est, nullus erit sine mortali peccato. Item quum opus virtutis sit immediate opus vitij seu peccatū erit, quòd erit in superbia

re vel diminutione: si verò omne tale opus est mortale peccatū, ergo quicūq; in cibo excedet & potu, mortaliter peccabit. Item quum malū sit priuatio modi, vel spei, vel ordinis, omne opus quod erit priuatiū modo seu mensura debita, erit mortale peccatū: peccatū enim & mortale peccatū conuertibilia sunt, secundū hunc errorē. Ergo quicūq; nimis amat filios suos, mortaliter peccat. Itē cum dicere alicui conuictū subito ante perfectam deliberationē rationis malū sit: sic erit similiter mortale peccatū. Et idē erit in aliis operibus prohibitis, quod ante perfectam rationis deliberationē mortalia peccata erunt. Et secundū hoc nullus est in presentī vita qui vniuersaliter caueat à mortali peccato. Præterea in multis locis loquitur Sæcra scriptura de peccato, quæ non possunt intelligi de illo mortali. Et exempli causa de paucis tangemus. Legitur Prou. 10. In multiloquio non deerit peccatū. nō potest hoc intelligi de mortali peccato: quia multoties est multiloquiū sine mortali. Item Eccl. 11. Si diues fueris, nō eris impunis à delicto. Et Matt. 12. de omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddet rationē de eo in die iudicij: ergo omne verbū otiosum peccatū est; sed nō omne verbū otiosum est mortale peccatū: ergo aliquod peccatū est veniale. Itē 1. Cor. 3. Fundamentū aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est, quod est Christus Iesus. Si quis autē super ædificat super fundamentum hoc aurū, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnū, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit: dies enim Dñi declarabit, quia in igne reuelabitur. Ligna, fœnum, stipula, venialia grossiora vel leuiora intelliguntur: sicut patet ex his quæ sequuntur. Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauerit, mercedē accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentū patietur: ipse autē saluus erit, sic tamē quasi per ignē. Itē legitur 1. Ioan. 1. Si diximus quoniā peccatū nō habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. De mortali peccato nō videtur hoc posse intelligi, cum illud nō sit in amicis Dei. Itē eiusdē, distinguit Iohānes peccatū ad mortē, & peccatū non ad mortē. Est ergo aliquod peccatū mortale, & aliquod quod nō est mortale. Item in Psal. Omnis homo mendax, quod mendaciū mortale intelligi non potest. Et Eccl. 7. De negligentia tua purga te cum paucis.

De errore poenitentium, quod quando dimittitur culpa, amittitur & pena, propter quod non oportet purgari.

CAP. XXVI.

Circulosus est, quum occasionē det peccatoribus ad Deum

m

tardius conuertendi. Facit enim paris conditionis quantum ad in-
 punitionem eos qui conuertuntur in fine vite suae, & eos qui con-
 uertuntur in iuuentute: nulla enim poena secundum eos venit
 post mortem punietur. Error iste valde est improbabilis. Si enim
 sacramentum poenitentiae delet vniuersaliter culpam & poenam
 sicut sacramentum baptismi: sic sacramentum baptismi non re-
 ratur, ne facilitas veniae homines faciliores faciat ad pecca-
 dum: sic sacramentum poenitentiae non debet iterari. Item ad quod
 monet Euangelium ad faciendum dignum fructum poeniten-
 tia, Matt. 3. si quum aliquis poenitet, vniuersaliter dimittitur
 poena sicut & culpa? Poenitentia dum aliquis est in mortalitate,
 est meritoria: postquam mortale dimissum est, non videtur esse
 necessaria, quantum ad solutionem a poena: quum iam ille qui
 peccauerat, secundum eos, nullius poenae sit debitor: quare
 ergo tantum scriptura sacra monet ad poenitentiam? Item quod
 causa est, quod his qui magis peccauerunt, maior poenitentia
 iniungatur, si tota culpa cum tota poena dimissa est? Itē constat
 quod antiqui patres multa poena puniti sunt, & in exilio huius
 mundi, & etiam post mortem, licet culpa mortalis esset eis dimissa.
 Fuerunt enim in inferno, donec Christus eduxit eos: secun-
 dum illud Osee 13. Morsus tuus ero inferne. Act. 2. Quem De-
 minus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossi-
 bile erat illum teneri ab eo. Et Apoc. 1. Fui mortuus, & resur-
 sum viuens in secula seculorum, & habeo clauis mortis & infer-
 ni. Et ad Colo. 2. Delens quod aduersus nos erat chirographum
 decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio
 affigens illud cruci, expolians principatus & potestates terrae
 xit confidenter. Et in Psal. Ascendens in altum captiuam duxit
 captiuitatem. Si illi debitores fuerunt poenae post dimissionem
 culpa: videtur quod non semper dimittatur tota poena. Prae-
 terea si hoc esset, videretur euacuari iustitia Dei, & esse de deo
 culpa sine decore debitae vindictae. Item poena proportionalis
 est culpa: sed cum peccator non imponit finem culpae suae, debet
 tur ei poena infinita & acerbior secundum quod culpa maior fuerit:
 ergo cum peccator poenitendo imponit finem culpae, debet
 tur ei poena finita & transitoria, & maior vel minor secundum
 quod culpa maior vel minor fuerit. Praeterea cum Deus potius
 potius voluerit quod proprius filius poenam transitoriam pro
 nere humano solueret, quam quod ipse eam remitteret, non est
 verisimile, quod ita de facili poenam peccatoribus remittat: quod
 saltem poena transitoria eos puniat. Bernardus: Qui non poenitet

filio, nunquid parceret figmento? nunquid parceret seruo nequam?
 Si forte dicatur quod pœnitentes de peccatis in presenti pœ-
 niendi sunt in futuro: non ergo Dei misericordia magis propi-
 tia erit his qui differunt conversionem suam vsq; in finem vi-
 tæ, quàm his qui in iuuentute conuertuntur: cum à primis pœ-
 nam non exigat, & ab aliis exigat: & sic benignior erit Deus in
 contemptores benignitatis suæ, quàm in alios. Rom. 2. An di-
 uitiis bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis?
 ¶ Falsitas huius erroris aperte apparet ex illo verbo 1. Cor. 2. Si
 cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus
 erit: sic tamen quasi per ignem: ergo, aliqui saluandi in futuro
 punientur. Præterea nonne aliquis decedere potest cum nimio
 amore filiorum vel presentis vitæ inuitus moriens quem mors
 non videtur purgare cum eam volens nō recipiat, qui necessa-
 riō post mortem purgabitur, & sic purgatus saluabitur? In Psal.
 Transiimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.

De errore pœnitentium quod suffragia Ecclesiæ non presint de-
functis.

cap. XXVII.

Circa tertium errorem, qui ponit suffragia Ecclesiæ non
 prodesse mortuis, norandum quod valde deestabilis est,
 cum in mortuos sauiat. Quantum enim in se est, succursum
 Ecclesiæ aufert mortuis qui igne purgatorio cruciantur. Ipse
 facit contra istud Eccles. 7. Mortuo ne prohibeas gratiam. Si
 peccaret qui prohiberet, elemosynam dari ei, quem crederet
 esse indigentem, vel etiam de quo dubitaret verum esset indi-
 gens: multo fortius peccant isti qui impediunt ne subueniatur
 eis qui igne cruciantur. Prouerb. 3. Noli prohibere benefacere
 eum qui potest: si uales, & ipse benefac. Falsitas huius erro-
 ris in parte apparere potest ex prædictis, cum prius ostensum
 sit aliquem posse decedere cum venialibus, & cum debito pœ-
 næ transitoriæ pro mortali: quia verisimile est quod Ecclesia
 pœnam illam possit soluere pro illis qui decesserunt exemplo
 capitis sui, scilicet Christi, qui peccata nostra tulit super li-
 gnum. 1. Petr. 2. Gala. 6. Alter alterius onera portate, & sic adim-
 plebis legem Christi. Item cum ad preces sanctorum aliqui-
 bus det Deus gratiam, & remittat pœnam æternam, verisimile
 est quod ad preces eorū remittat pœnam purgatoriam. Item ad
 lacrymas Mariæ & Mariæ suscitauit Iesus Lazarum. Io. 11. Et
 ad preces Petri suscitatur Thabita à morte. Act. 9. Ergo ad ora-
 tiones sanctorum remittitur pœna purgatoria mortuis. Ad idē
 facit quod legitur 2. Machab. 12. Sancta & salubris est cogitatio

pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Et x. Corin. 1. qui
 mortui non resurgunt, quid facient qui baptizantur pro mor-
 tuis? Si omnino nō resurgunt, vt quid baptizantur pro illis? Ba-
 ptizari pro mortuis est facere opera quæ habent purgare. Et
 Ioan. 5. Qui scit fratrem suum peccare peccatū nō ad mortem
 peccat & dabitur ei vita peccati peccatum nō ad mortē. Est pec-
 catū ad mortē, nō pro illo dico vt roget quis. Cū pro peccato
 maximis viuentiū rogandū sit, vt Stephanus rogauit pro lau-
 datoribus suis, & Christus pro crucifixoribus suis: non videtur
 intelligendū esse de oratione pro viuuis, quod dicit Ioan. Non
 pro illo dico vt roget quis, sed pro defunctis in vo-
 catione mortali non est orandum vt saluentur: sed pro defunctis in vo-
 catione nō mortali. Vnde super illud: Est peccatum ad mortem, non pro-
 lo, &c. dicit inter si. Qui in hac vita non corrigitur, post mortem
 eius frustra venia postulatur. Item Iac. vlt. Orate pro iniuis
 saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua: cū
 oratio effusa in terra in celo poneretur, iuxta verbū Gregorij
 eodem modo & in purgatorio operabitur. Ad idē valet quod
 legitur beatum Andream dixisse domino, cū Deus differret
 audire eum orantē pro quodam sene, qui in peccato carnis
 ad septuagesimū annum fuerat. Domine Deus pro mortuis
 retinemus pietatem tuam: & nunc iste qui te nosse desiderat,
 non saluabitur. Tunc venit vox de celo ad eum, diceas. Om-
 nes Andrea pro sene. Si ad preces beati Andrea Deus homi-
 ni in peccato dedit gratiā, verisimile est quod ad pre-
 ces Ecclesie remittat pœnā purgatoriam. Præterea quid ob-
 iectum quod preces Ecclesie his qui decesserunt in charitate, non po-
 sunt valere, cū in Ecclesia sit in quo mereri potest? Illi autē
 in charitate decesserunt: cū sint amici Dei, in statu sunt in quo
 sunt digni hoc beneficio: Habent enim Dei gratiā, & in
 gloriā expectant. Adhærendo etiam corpori Ecclesie, tanquam
 membra dum viuerent dignos se fecerunt, & quodāmodo
 fuerunt, vt tales preces eis valerent, si pro eis fierent. Cibus cor-
 poris cōmunis est omnibus mēbris quæ sunt in corpore. Vnde
 cū illi qui sunt in purgatorio, mēbra sint Ecclesie & membra
 indigentia, merita Ecclesie se debent extendere ad eos. Præter
 ea eodem spiritu sancto viuificantur membra illa, quo viuifi-
 cantur membra quæ adhuc sunt super terram: ergo remissa
 culpæ vel pœnæ, quæ donum est Spiritu sancti, debet se exten-
 dere ad ea. Quod innuitur à Domino Matth. 12. Qui dixerit
 dominus, contra spiritum sanctū verbū, non remittetur ei in
 hoc seculo, & in seculo sequenti.

in hoc seculo; neq; in futuro. In qua sententia, ut ait Greg. in 4. lib. Dialog. datur intelligi quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse laxari: quod enim de vno negatur, consequenter de quibusdam conceditur. Sed tamen hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus oriosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa, vel ab istis agitur quæ culpam qualiter declinare debeant sciunt. Præterea hoc ipsum pertinet ad gloriam Dei, quod ad preces sanctorum tales mortui à pena liberentur. Deus enim gloriosus est in sanctis suis. Nec est contrarium diuinæ iustitiæ, quod ipse impleat voluntatē amicorum suorum, qui voluntatem ipsius pro posse suo implent. Idem enim velle idemque nolle, ea demum vera amicitia est, ut ait Sapiens 1. Ioan. 3. Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, quod quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.

De causis errorum, quæ sunt octo ad præsens. CAP. XXVIII.

DESTRUCTIS erroribus qui catholice fidei aduersantur, rãgendum est de causis errorum. De quibus octo assignare sufficiat. Prima est ignorantia capacitatis intellectus humani. Quidam enim nō attendentes limitatum esse intellectū humanum, credunt eum capacem esse omnium & ideo credunt illud nō esse quod ab eo nō capitur. Sicut si aliquis crederet circulū solis omninã continere, ipse crederet illa nō esse quæ infra circulum illum non continentur. Similis error est illis qui credunt nō posse esse scientiã de magnitudine solis, & lunæ, & stellarum, quia ipsi nō habent eam. Secunda est auersio intellectus à credendis, & ab his quæ possunt hominem inducere ad credendum, & conuersio ad errores. Quidam enim sic amant errores suos, ut contraria eis non velint cogitare, vel audire. Prouerb. 18. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Non est datum homini videre post tergum suum, nec videre sine instruita: sic nec intelligere ea à quibus intellectus se auerit. Nolunt audire qui sunt in erroribus aliquid de mirariis nec sacra eloquia, nec rationes doctorum quibus possent ad veram fidem induci: ideo non est mirum, si remanent in erroribus suis. Tertia est rerum subtilitas, & intellectus grossities. Qui turbidum habet visum, pilum qui ab aliis videtur non videt, sed non ideo contendere debet eum ibi non esse: non videt visus humanus, quicquid videt aquilinus. Quarta

est distantia à credendis: quidam enim commorantur in sensibilibus qui longè sunt à credendis, quæ sunt inuisibilia, nõ appropinquantes ad illa, nec studio, nec exercitatione: ideo non est mirum, si illa nõ vident. Ipsi sensum volunt habere ducè ad credenda, qui cæcus est quancũ ad ea: vnde sic disputant de spiritualibus, sicut cæci de coloribus. Bern. super Cant. Quomodo lux incassum circumfundit oculos clausos vel cæcos: sic animalis homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Augu. Deus lux est non corporum, sed mentium: hanc lucem qui non videt, est quasi cæcus in sole. ¶ Quinta est negligentia quærendi Dei adiutorium ad ea credenda. Fides nõ est naturalis, imo est electione diuinã honoratis, & donum gratuitum. Si esset naturalis, eadem esset apud omnes: nec esset tanta dissentio de ipsa quanta est idẽ à Deo petenda est. Marc. 9. Credo Domine: sed inua incredulitatem meam. Eph. 2. Gratia estis, saluati per fidem & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Et 1. Jo. 5. Dedit vobis sensum vt cognoscamus verũ Deum. Sicut sol non videtur nisi ex lumine suo: sic sol intelligentiã non videtur nisi ex lumine suo, scilicet ex luce gratiæ quam infundit. Sed aliqui sunt vt vesperationes solem non videntes de nocte, quando volunt quia tunc sol non lucet super terram: de die verò cum non vident, quia tunc dormiunt: sic isti solem intelligentiæ ideo non vident, quia in nocte sunt, cum ipse eis non luceat, lucem gratiæ infundendo: non tamen propter hoc affirmare debent eum non esse. ¶ Sexta est obstaculum peccati. Quidam enim immunditia operum suorum quasi obiectum manuum lumen solis intelligentiæ à se repellunt. Io. 2. 4. Ipsi rebelles fuerunt lumini. ¶ Septima est superbia, quæ est velut inflatio faciei interioris. Aug. 7. libro Confess. Timore meo separabar à te, & nimis inflata facies claudebat oculis meos. Bernardus super Cant. Super oculo veritas non videtur, sincero patet. Et super illud Hier. 49. Arrogantia tua & superbia cordis tui decepit te, dicitur. Omnis hæreticus arrogans: quia superbia facit hæreticum, ignorantia. Augu. Superbia meretur illud. Habac. 2. Quomodo vinum potantem decipit, sic erit superbus. Vnde Greg. de superbis: Tanto, inquit, à Dei luce longè sunt, quanto apud se habiles nõ sunt. ¶ Octava est affectio inordinata intellectum trahens ad contraria fidei: vt timor inordinatus, vel amor, vel odium. Affectio inordinata est velut lippitudo respectu oculi interioris. Aug. Si quis alteri digito solem ostenderit, & videre non potuerit, culpet potius oculi lippitudinem quam digito.

ostensu
gandus
ros re
Christe
qui glo
ad Ch
nam a
quærit
gentem
uitiaru
volupte
corum
peccatu
videtur
cat. Et l
deform
etiam in
odiente
esse, & r
nis esse
sarium
esse vt
tiones q
fragia E
iuramer
tinente
dum. Sic
De di
V L
sunt fide
probata
implicit
Fides
scilicet p
potes ef
mortua
sicut fra
ner post
ficiens
quos v

ostensionem. Hanc lippitudinem purgari oportet. August. Purgandus est animus, ut prospicere illam lucem valeat. Timor multos retraxit ne crederent in Christum. Qui enim credebant in Christo, despiciebantur ab aliis, & extra synagogam fiebant: ideo qui gloriam amabant, & contemptum istum timebant, nolebant ad Christum conuerti. Io. 5. Quomodo credere potestis qui gloriam ab inuicem recipitis, & gloriam quam a solo Deo est, non queritis? Amor etiam diuitiarum & timor amittendi locum & gentem, Iudaos impediuit ne in Christum crederent. Amor diuitiarum oculus est auarorum, & amor diuitiarum est oculus voluptuosorum. Zachar. 5. dicitur de impietate: Hic est oculus eorum in uniuersa terra. Prouerbiorum 21. Lucerna impiorum peccatum. Ideo auaro videtur aliquid licitum quod aliis non videtur: quia auaritia est lucerna ei, secundum eam enim iudicat. Et luxurioso videtur illa quam nimis amat pulchra, cum sit deformis: quia amor facit eum errare in iudicio illo. Odium etiam intellectum multorum a fide auertit. Multi Valdenses odientes praedicationem clericorum dicunt Deo obediendum esse, & non homini. Aliqui etiam ex eis dicunt solis praedicationis esse obediendum. Dicunt etiam ordinem non esse necessarium ad hoc quod aliquis liget vel soluat. Et quod non sit necesse ut aliquis confiteatur peccata sua sacerdoti. Et quod relaxationes quas episcopi consueuerunt facere, non valent. Nec suffragia Ecclesiae profint mortuis. Item timores errores suos per iuramenta propalari: dicunt in nullo casu esse iurandum. Item timentes se occidi: dicunt in nullo casu esse hominem occidendum. Sic transferunt haeretici in affectum cordis.

De diuersitatibus fidei, quae enumerantur.

CAP. XXXIX.

Vltimo in tractatu de Fide descendendum est ad diuersitates fidei, & specialiter ad has diuersitates descendemus, quae sunt fides viua, & fides mortua: fides ficta & fides non ficta siue probata: fides magna, & fides modica: fides explicita, & fides implicita.

De Fide viua & Fide mortua.

Fides viua est quae potest est eliceré debitas operationes, quae scilicet per charitatem operatur. Gala. 5. Fides verò mortua est, quae impotens est ad debitas operationes. Iaco. 2. Si fides non habeat opera, mortua est in seipso. Fides viua videtur differre a mortua: sicut flammæ lux in candela viua differt a lumine quod remanet post extinctionem candelæ, quod pro sui paruitate insufficientis est ad regendos gressus, & ad ostendendum latentes vel foueas, & ad discernendum quid pulchrum, quid

deforme. Item fides viua videtur se habere ad mortuam, sicut lumen diei ad lumen noctis: vel sicut lumen radij viui solaris calorem habetis, ad lumen quod est in vmbra tenebrosam & sine calore. Item fides viua non solum tenebras ignorantiae expellit: sed etiam tempore excurit. Fides verò mortua est sicut animal mortuum: nec se ad aliud potens mouere motu qui sit perfectus: ut est gressus: licet in eaduerem tremor vel palpiratio quoadquomaneat. Item sicut carboni viuo musca timet insidere: sic tatarus fugit eum qui est fidei viuae non habes fiducia quod ei possit praeualere. 1. Pe. 7. l. Cui resistite fortes in fide. Et Iacob. 4. Resistite diabolo, & fugiet a vobis. Fides mortua minus potens videtur esse quàm dubitatio. Si quis enim dubitet de aliquo cibo vel potu, utrum sit venenatus: sola dubitatio cohibebit eum, ne cibum vel potum illum sumat. Fides autem mortua non cohibet homines à prohibitis delectationibus, quae ad modum veneni mortem animae inferunt. Item fides mortua, fides daemone esse videtur, non hominis. Vnde super illud ad Titum 1. Confitentur se nosse deum, factis autem negant. dicit gl. Aug. Nolite tanquam de fide securi esse. Ad iungite fidei rectam vitam rectam, ut Christum confiteamini verbis vera dicendo, & factis bene viuendo. Nam si confitemini verbis, & non factis: fides talium proprie fides est daemoneum. ¶ Item Aug. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides daemoneum: imò fides Christianorum, qui Deum non timet, inferior videtur esse fide daemoneum. Illi enim Deum timent. Iacob. 2. Tereclis quod vnus est Deus, benefacis. & daemones credunt, & contremiscunt. Aug. Vt inam quomodo daemones iudicet, sic homines agnoscerent saluatore. Ecce daemones viderunt, & tremuerunt: homines viderunt, & occiderunt. Fides mortua facit ad augmentum culpe & poenae. Ad augmentum culpe quia cum sit cognitio, aggrauat culpam: sicut ignorantia attenuat. Augmentata autem culpa, augmentatur & poena. Ber. Ad cumulum damnationis videtur nobis relicta fides futurae promissionis. Fides mortua in malo Christiano videtur se habere, sicut obligatio religionis in apostata monacho, qui deterioris conditionis videtur esse, quam si nunquam fuisset monachus. Et sicut natura bona in angelo malo. Honorabile est valde esse angelum bonum, ignominiosissimum vero est angelum esse malum. Sic valde ignominiosum est esse malum Christianum: licet sit valde honorabile esse Christianum bonum. Fides mortua sicut est maledicta, fructus non habens. Matth. 21. Fides verò viua arbor est florens per fructum propositum seruendi Deo: & folia debita habens, scilicet sermonem qui sit ad edificationem

hem fidei, & det gratiam audientibus loquendo: & fructū debicū bonorum operū proferens. 2. Cor. 13. Si estis ex fide, ipsi vos probate per opera. Fides mortua est velut cadauer exanime Deo oblatum. Iac. 2. Sicut corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est. Ber. super Cant. Quid fides, quæ nō operatur ex dilectione, nisi cadauer exanime? Bene honoras Deū munere fœdero: bene placas Deum tua fidei interfecto. Fides mortua signum est proditiōis. In iudicio enim fides illa ostendet eū in quo fuit fuisse Christianū. Ex alia parte opera mala ostendent eum fuisse Christi inimicū. Fides illa ostendet, q̄ fidelitatem Christo debuit: opera verò mala, q̄ fidei non exhibuit, & per consequens proditor fuit. Christianus malus habens fidem mortuam, secum habet literas suæ dānationis. Per fidem enim scriptum est in corde eius, q̄ qui talia peccata agunt, regnum Dei non possidebunt. In libro verò conscientie suæ inuenietur scriptū scriptura facta propria manu, q̄ ipse talia fecerit. Quædam enim notæ ex malis operibus relinquuntur in corde hominis. Vnde Gl. Origen. super illud Ro. 2. Cogitationum accusantiū aut defendentiū. Sciendum, inquit, quod in illa die cogitationes accusabūt animas, vel defendent. Non vique cogitationes quæ tunc erunt: sed istæ quæ nunc sunt in nobis: quarum notæ quædam & signacula relinquuntur in corde nostro velut in cera. Quæ in occulto cordis posita in illa die reuelari dicuntur.

De Fide ficta, & non ficta.

Fides ficta, est fides fragilis: scilicet fides eorum, qui ad tēpus credunt, & in tempore tentationis recedunt: Matth. 13. De fide non ficta legitur 1. Tim. 1. Finis præcepti, est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

De Fide magna, & Fide modica.

Sequitur de magnitudine & paucitate fidei. Ad magnitudinē vero fidei quinque videntur pertinere. Primò, vt homo de Deo magna sentiat, vt centurio, Matt. 8. qui credebatur Christum solo verbo posse sanare seruū suū, & se indignū esse vt Christ⁹ intraret sub rectū ipsius. Vnde dictū est de eo à Domino: Nō inueni tantā fidē in Israël. Secūdo, vt homo bona trāsitoria intuitu bonorū eternorū contēnat. Heb. 11. Fide Moyses grādis factus negauit se esse filiū filie Pharaonis: magis eligens affligi cū populo Dei, quā tēporalis peccati haberi iucunditatē: maiores diuitias æstimās thesauro Ægyptiorū improperiū Christi: aspiciēbat enim in remunerationē. Tertio, vt homo in aduersis de Deo

cōfidat. Mat. 14. Modicæ fidei, quare dubitasti: Eiusdē 16. Qui cogitatis inter vos modicæ fidei: Quarto, vt homo ad longā credentiā bona sua Deo tradat. Magni enim principes longā credentiā requirunt. Esaię 25. Qui crediderit, nō festinet. Et Pro 20. Hereditas ad quā festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Et eccl. 20. Hodie fueratur quis, & cras perit, & odibilis est homo huiusmodi. Quinto, in hoc vt cū homo aliquid petit à Deo, & non statim accipit, nō propter hoc proposito desinat. Mat. 15. Dictū est mulieri orationi instanti, mulier magna est fides tua: sicut tibi sicut vis. Ad impetrandum multum valet fidei magnitudo. Aug. super Ioannem: Quamuis vas fidei attulerit quis ad fontem, tantum implet. Et Beatus super Cantu. Magna siquidem fides magna meretur.

De fide explicita, & fide implicita.

Consequenter dicendum est de illa diuersitate fidei, quæ fides explicita & implicita. De qua breuiter notandum, quæ prælati debent habere fidem explicitam de omnibus credentibus. Ad eos enim pertinet illud 1. Per. 3. Paratis semper ad factis factis. Nō omni posceti vos ratione de ea quæ in vobis est fide & simpliciter. Simples vero debet habere fidē explicitā de aliquo articulo & de omnibus implicitam: vt scilicet credat verum esse omne quod credit ecclesia, ita quod in nullo ei cōtradicat in particulari.

De quibusdam quæ faciunt fidem cōmendabilem. CAP. XXX.

¶ In summa notandū est, quod sex sunt quæ faciunt ad hoc quod fides sit cōmendabilis. Primum est, simplicitas. In his enim quæ faciunt sunt qui ambulat simpliciter, ambulat cōfidenter. Pro. 10. Ambulans auferatur argumēta vbi fides queritur: nō enim recipienda sunt argumēta fidei cōtraria. In his quæ fidei sunt, peccatoribus cōtrahitur nō dialecticis: iuxta verbū eiusdē Amb. Beatus in li. de Cōfessione: Intellectus, inquit, si figurata fidei tēret irrupere, reputatur explorator, scrutator malefactoris. Ad fidei simplicitatē monemur Eccl. 40. Si altare lapideū feceris mihi, non edificabis illud de lapidibus: si. n. leuaueris cultū tuū super eo, polluetur. Acumen ingenij quod per cultū intelligitur, super altare fidei leuandū nō est, vt ingenij nostrū in his quæ fidei sūt, auctoritati sacre scripturæ preferam. Secundū est viuacitas. Tertium magnitudo: de qua dicitur Eccl. 11. Quod est prius. Quartū, est feruor. Mat. 17. Si habueritis fidem granū sinapis, dicetis mōti huic, Trāsi hinc, & transibit, & nō est impossibile erit vobis. Gl. Fidē perfectā grano sinapis cōparat quæ sit in facie humilis, & in pectore feruens, vilis videntibus nec vllarum virium apparens, sed præsturis tria quod intus

ber ostēdit. Quintū est integritas, vt omnes Articuli credatur ex
 plicitē, vel implicitē, de quibus habitū est prius. Sextū est stabi-
 litas, q̄ nō facile relinquat fidem suā. Tob. . . Vitam illā expecta-
 mus, quā De⁹ daturus est his, qui fidē suā nūquā mutāt ab illo.
 Vnde valde reprehēsbiles sunt illi, qui videntes aliquē hēreticū
 vel magnæ abstinentiæ, vel libenter dantē eleemosynas, credunt
 propter hoc eum esse sanæ fidei, & dimittunt fidem suam in qua
 rādū vixerūt, & quam parentes eorum tenuerūt pro fidē illius,
 non a quiescentes consilio Salomonis. Prou. i. Audi, inquit, fili
 mi dil. iplūnam patris tui: & ne dimittas legem matris tuę. Qui
 illo modo decipiuntur, non attēdunt quod nihil prohibet eum
 qui habet manum sanam & es sanum, habere oculum infirmū.
 Si nihil prohibet illū qui abstinens est, & qui libetē dat elec-
 mosynas, habere oculum fidei corruptum. Sicut qui iam est in
 possessione rei, non de facili dimittit eam sibi auferri: sic nō de-
 bet homo de facili relinquere fidem in qua nutritus est. In tali
 casu qui cito credit, leuis est corde. Eccles. 19. Non debet homo
 moueri, si aliquos hēreticos videat vel abstinentes, vel miseri-
 cordes: cū multo plures inueniuntur tales qui sunt fidei catho-
 licę, vel si aliqui qui sunt fidei catholica, inueniātur mali. Mul-
 tum enim magnæ malitię sunt inter hēreticos: sed occultāt eam
 qualiter possunt: nec mirum, cū etiam seiplos occultent.

*SECUNDÆ partis principalis de tribus virtuti-
 bus Theologicis, Tractatus III. De Spe.*

*De ordine dicendorum in isto tractatu. Et de prescriptio-
 nibus Spei. CAP. I.*

Os tractatum Fidei, agendū est de Spe, hoc modo.
 Primō, descriptiones Spei ponentur. Secundō, com-
 medationi eius, insisterur. Tertio, tangerur de his qui
 bus spes adiuuatur. Quarto, de his qua spei aduersan-
 tur. Quinto, de rebus sperandis. Sexto, ad diuersitates Spei descē-
 demus. ¶ Spes sic describitur tertio libro Sēretiarū, à Magistro:
 spes, inquit, est certa expectatio futura beatitudinis, veniēs ex
 Dei gratia, & ex meritis precedentibus. ¶ Prima pars huius de-
 scriptionis haberi potest ex glossa Haymonis super illud Ro. 5.
 Probatio verō, spē. Spes, inquit, est certa expectatio glorię fu-
 turę. ¶ Et notandū quod spes quādoque sumitur pro re quam
 speramus: vt ad Tit. 2. Expectantes beatā spem. Quādoque ve-
 rō pro certitudine glorię futurę, vt Ro. 5. Probatio verō spem.
 § prima, Certitudinem glorię futurę. Quādoque pro virtu-

ic: vt 1. Cor. 13. Nunc manet fides, spes, charitas. Quandoque
 motu virtutis & ita describitur hic. Item notandum quod
 duo sunt, vbi est expectatio corporalis. Intendit enim animus
 aliquid absens vt fiat presens: vnde expectas dicitur quasi em-
 rem positus spectans. Est etiam ibi permanentia in loco quare
 ad corpus. Sic duo sunt vbi est expectatio spei. Est enim intentio
 animi ad futuram beatitudinem: quam intentionem Aug. in
 de Ciuit. Dei, vocat aspectum, ostendens aspectum talem ad spem
 pertinere. Prius est, inquit, sanos oculos habere, qd fit per
 deinde aspicere, quod fit per spem. Item est ibi permanentia
 loco spirituali qui Deus est. De qua permanentia legitur Ion.
 Manete in me, & ego in vobis. Et Io. 4. Qui manet in charita-
 te, in Deo manet, & Deus in eo. Qui a Deo per peccatum recessit
 non habet expectationem quae ad spem requiritur. Item notandum
 quod est certitudo cognitionis quae opponitur dubitationi: &
 haec pertinet ad fidem. Et est certitudo fiducia quae opponitur
 titubationi, vel desperationi: & haec pertinet ad spem. Et est cer-
 titudo securitatis, quae opponitur timori separationis: & haec
 erit in patria. Item notandum quod cum motus spei sit circa illud
 quae supra nos sunt: ad eliciendum motum spei valer considerari
 liberalitatis Dei, qui seruientes sibi remunerat supra merita
 prout decet ipsu. Et haec liberalitas Dei gratia vocatur in de-
 scriptione proposita, cum dicitur, Veniens ex Dei gratia. Vale-
 etiam ad eliciendum motu spei consideratio proprii meriti, quae
 Deus promiserit se redditurum praemium his qui sibi debent
 modo seruiret. Ipse vero verax est promissa soluens. Vnde spei
 quasi duabus basibus innititur: Dei liberalitati, quae sibi seru-
 tes remunerat vt decet eam: & Dei iustitia, quae sibi seruientibus
 soluit quae promissit. Et ad haec duo pertinet duae partes
 vltima descriptionis proposita. Item notandum quod motu spei
 quandoque praecedunt merita in actu, vt in eo qui in charitate
 est, & bona opera facit quibus sperat se habiturum beatitudinem.
 Quandoque vero merita praecedunt motum spei, non in actu
 sed in sola intentione, vt in illo qui est in peccato mortali, qui
 interim facit boni quicquid potest, vt Deus illustret cor suu
 poenitentiam, qui sine praesumptione sperat habiturum beati-
 tudinem. Cogitat enim se per gratia Dei ad hoc habiturum merita,
 quibus beatitudo debeat. Describitur etiam spes ab Aug.
 in lib de Ciuit. Dei, hoc modo. Spes, inquit, est qua quis aliquid
 quod credit se peruerturum praesumit. Potest etiam sic describi
 spes est appetitus excellentis boni cum fiducia obtinendi.

De commendatione Spei.

CAP. III.

Equitur de his quæ pertinent ad commendationem Spei. Notandum ergo quod ad spei commendationem, Primò valere potest hoc, quod scriptura sacra toties monet ad spem. Multiplicatio enim admonitionis ostendit vtilitatem huius virtutis. Psal. Sperent in te qui nouerunt nomē tuū. Item, Spera in Domino, & fac bonitatem. Itē, Spera in eo, & ipse faciet. Itē, Sperate in eo omnis congregatio populi. Item Matt. 14. Habete fiduciam, & iterum Ioan. 17. Cōfidite, ego vici mundū. Nec solum scriptura, sed etiā natura videtur ad spem monere. Naturaliter enim qui debilis est & timer cadere, alicui rei adheret & innititur: vt patet in puero qui quū eleuatur ad standū, & existimat se calurum, statim adheret alicui rei. Sic naturalis ratio dicitur animo agnoscenti debilitatem & insufficientiā suam, quod fortiori se adherere debeat & inniri. Secundo hoc, quod scriptura sacra toties beatos asserit sperantes in Domino. Psalm. Beati omnes qui confidunt in eo. Itē: Beatus vir qui sperat in eo. Item: Beatus vir cuius est nomē Domini spes eius. Pro. 16. Qui sperat in Domino, beatus est. Esa. 30. Beati omnes qui expectant eum, Verē beati qui sperant in domino: optata enim eis succedunt. Tercio hoc, quod spes omnipotēti innititur. Esa. 50. Quis ambulauit in tenebris, in tenebris inquam aduersitatis, & non est iuamē ei: fulgur scilicet prosperitatis, speret in nomine domini, & innitatur super Deum suum, quia spes omnipotēti innititur: ideo firma est, & non timer ruinam. Dauid: Qui confidunt in domino, sicut mōs Sion. Spes est quæ dicit, Dominus firmamentū meū: Spes proicit se in Deū: ipse verò non est ita crudelis, vt se subtrahat, & sperātem in se cadere permittat iuxta verbum August. Quare Deus totiens nos ad innitēdum sibi moneret, si supportare nos nolleret? Nō est illusor Deus, vt se ad supportandum nos offerat, & nobis innitētibus ei, in ruinā nostrā se subtrahat. Ro. 5. Spes autē nō confundit. gl. Aug. Confunditur, qui quod sperabat nō inuenit: sicut cōtingit illi qui sperat in homine. Hæc autē spes non confundit quæ est in Deo, qui nec fallit, nec fallere potest. In Psal. In te sperauerūt, & nō sunt cōfusi. Itē: Deus meus in te cōfido, nō erubescā. Itē: In te domine speraui, non confundar in æternum. Eccles. 2. Nullus sperauit in eo, & cōfusus est. Vanitatis est, nō præstare fulcimentū innitenti: sed veritatis est, nō negare fulcimentū innitenti. Vnde quum Deus Veritas sit, innitēti sibi se nō subtrahit. Quarto, quod spes est velut arbor: sita in optimo loco: adheret enim diuinæ bonitatis.

ti. Vnde abundanter sentit effectū eius Thre. 3. Bonus est. Deus sperantibus in eum. Spes est iuxta fontē diuinæ misericordiæ. Ideo misericordiæ diuinæ beneficia non cessant influere ei. Dauid: Ego in misericordia tua speraui. Itē: Sperātem in domine misericordia circūdabit. Itē fiat misericordiā tua domine super nos quāsi modū sperauimus in te. Itē: Oculi domini super metuentes eū, & in eis qui sperāt super misericordiā eius. Et apertum: Ego sicut oliua fructifera speraui in misericordia Dei æternū. Spes arbor benedicta est, fructus vberes habēs, quū a misericordia Dei abūdāter irrigetur. Jerem. 17. Benedictus vir quī cōfidit in domino. Et subditur: Erit quasi lignū quod trāspūntur super aquas, quod ad humore mittit radi. ē suā, & nō timoribit cū venerit æstus. Psal. Erit tanquā lignū quod plantatū est secū decurs⁹ aquarū. ¶ Quinto cōmēdabilis est spes a multiplici effectu. Effectus vnus ipsi⁹ est securitas. Dauid: In Deo sperans non timebo quid faciat mihi homo. Meritō securus est sperans in domino, p̄tēctor enim est dominus omnīū sperantiū in Deo. Dauid: Domin⁹ p̄tēctor vitæ meæ, a quo trepidabo? Deus speranti in se pro muro est vndique. Dauid: Deus in circuitu populi sui, De⁹ est ei turris fortissima. Prou. 18. Turris fortissima nomen domini, ad ipsum confugiet iustus, & exaltabitur. Nomen domini filius Dei dicitur. Esa. 30. Ecce nomen Domini veniet de Ierusalem. Ipse est sperantibus in se altissimū refugium. Ipse etiā est eis vrbs fortitudinis. Esa. 26. Vrbs fortitudinis nostræ Sio: saluator ponetur in ea murus & antemurale. Murus est virtus diuinitatis: antemurale meritū humanitatis. Vtrūque facit ad fortitatem nostrā. ¶ Itē spes meretur intelligētiā, & Dei auxiliū. De Primo, Sap. 3. Qui confidunt in illo, intelligēt veritatem. Pro. 17. dicitur de expectāte futura bona. Quocunq; se verū prudēter intelligit: agnoscit enim etiā aduersa diligētibus Deo cooperari in bonum. De secundo, in Psal. In ipso speraui cōfido, & adiutus sum. ¶ Item spes liberat vel tribulationē amittit: vt patet in Susanna, Dan. 3. quæ flēs suspexit ad cælū. Et enim cor eius fiduciam habēs in domino. Et in Psal. legitur te sperauerūt patres nostri: sperauerūt, & liberaſti eos. Vel liberat patientiam dando: qui modus liberationis melior est. Gen. Melius liberat quā patientiam dat. Spes patienter facit portio onus præsētis miseriæ. Gen. 49. Vidit requiem quæ esset bona terram quod esset optima, & supposuit humerum suum ad portandum. 2. Mach. 7. Percūtes septem filios sub vnius diei tēpore conspiciens, bono animo ferebat, propter spem quam in Deo habebat.

habebat. Et Act. 28. Propter spem Israel, catena hac circumdatus
 sum. Greg. in moralibus: Ille bene nouit in exterioribus miseriis
 subsistere, qui scit de spe interna semper gaudere. ¶ Item spes
 saluar. In Psal. Qui saluos facis sperantes in te. Prouer. 29. Qui
 sperat in domino, saluabitur. Roma. 9. Spe enim salui facti su-
 mus. ¶ Item spes columna est totum spirituale edificium suste-
 rans: qua deficiente, totum spirituale edificium corrumpit, & mēs
 in barathrum desperationis concidit. Hęc columna in Cain de-
 fecit, quum domino ait, Gen. 4. Maior est iniquitas mea, quā
 ut veniam merear. Item spes galea salutis est, caput interioris
 hominis, scilicet intentionē illam custodiēs. 1. Thess. 5. Induti
 galeam spem salutis. Spes etiam ancora est animam seruans, ne
 a procellis tentationum à Deo abruptatur. Hebr. 6. dicit Apo-
 stolus loquens de spe: Quam sicut ancoram habemus animā,
 ratam ac firmam. glo. Augu. Si videris te fluctuare in mari isto-
 rum, noli abrupti ab ancora antequā intres in portū. Fluctuat nauis
 in ancoris: sed non longe à terra proicitur: nec in æternum
 fluctuabit, etsi ad tempus fluctuat. Item spes hominem fortem
 efficit. Esa. 30. In silentio & in spe erit fortitudo vestra. Et eiusdē
 40. Qui sperant in domino, mutabūt fortitudinem. Fortitudi-
 nem inquam propriam, in fortitudinem diuinam. Felix comu-
 tatio ista, quā facit qui sperat in domino. Dū enim de viribus
 suis diffidit, & de adiutorio Dei confidit, quasi propria fortitu-
 dine se exuit, & Dei fortitudine se induit. Dei enim adiutorium
 paratum est ei, prout de ipso confidit. Ber. super Can. Nil omni-
 potentiā verbi clariorem reddit, quā quod omnipotētes facit
 omnes qui in se sperāt: denique omnia possibilis sunt credenti.
 Idem in sermonibus: Quatenus in bonis domini fiducia pedem
 portiteris, eatenus possidebis. ¶ Item spes baculus est valde ne-
 cessarius peregrinātibz in via presentis vitæ. Qui huic bacu-
 lo innititur, non corruit. In Psalm. Non delinquent omnes qui
 sperāt in eo. Itē nō fatigatur, vel debilitatur. Esa. 40. dicitur de
 sperantibus in domino: Assument pennas vt aquilæ, current, &
 non laborabunt; ambulabunt, & non deficient. In Psalm. Sperās
 in domino non infirmabor. ¶ Item spes in possessionem regni
 celestis animam ante Christum quodammodo introducit. Vnde
 ad Hebr. 6. dicit Apostolus: Spem incedentem vsque ad in-
 teriora velaminis. Et super illud Psal. Spera in domino, dicit gl.
 Spes est introitus fidei. Et subditur in gl. Per spem enim iurā-
 tur ad videndum illud quod creditur. ¶ Spei fit promissio illa,
 Esa. 58. Sustollā te super altitudinē terre; & cibabo te hereditate.

te patris tui Iacob. ¶ Cōuersatio spei in cælis est, iuxta verbum
Apostoli Phil. 3. Ipsa nobis existentibus in hac vita mortalitate
mortalitatē attingit. Sap. 3. Si coram hominibus tormenta pa-
sunt, spes illorū immortalitate plena est. ¶ Spes in æternitate
animam erigit: & idcirco nulla mala quæ tolerat exterius su-
tit. Iuxta verbum Gre. in Moralibus: Spes in præsentī tempo-
re quod est quædam vigilia solennitatis æternæ, non ieiunatur,
quasi iuge conuiuīū celebrat, cū securitatem habeat, ve p̄
ostensum est. Secura enim mens quasi iuge conuiuīum. Pro-
¶ Spes de illis tribus quæ vidit Ezechiel scripta in lib. 2. carne
ibi assūmit, lamentationes relinquens dono scientiæ & pietatis,
& de dono timoris. Ipsa est cui Deus dedit in nocte car-
na. Tob. 35. nocte inquam præsentis aduersitatis. ¶ In Psal. In
mandauit Dominus misericordiã suam, & nocte canticū eius.
Spes in hyeme præsentis exilij habet quasi vernum tempus.
enim nos in aduersis ridere facit: iuxta verbum Augustin. Ip-
sa facit nos gaudere inter dolores: animus autem gaudens, etiam
floridam facit. Prou. 17. De gaudio eius legitur Roman. 12. Si
gaudentes. Et Matth. quinto: Gaudete & exultate: quia nomina
vestra scripta sunt in cælis. Prouerbiorum decimo: Expectatio
iustorum læticia. Gaudiū verò ipsius communiter dicitur gau-
dium spei, & nodum rei: & est ex certa expectatione gloriæ
promissæ. ¶ Aliud est gaudiū quod est de præsentia bonorum
de quibus dignum est gaudere. Gaudiū spei est sicut arbor
ni præmij, & præodoratio futuræ suauitatis. ¶ Spei concessio
est intrare in hortum voluptatis, & inde afferre odores ad con-
diendam amaritudinē præsentis aduersitatis. Spes inter oppor-
tuna gloriatur. Ro. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorū Dei. Ipsa
deserto mundi deliciis affluit. Cant. vlt. Quæ est ista quæ ascen-
dit de deserto desiccis affluens: Eccl. 2. Qui timetis dominum
sperate in illum, & in oblectatione veniet vobis misericordia.
Ipsa damna temporalium rerum non reputat. Ad Hebr. 10. Re-
pinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognosce-
tes vos habere meliorem & manentem substantiã. Ipsa est quæ
dicit illud Psalm. Quid mihi est in cælo: & à te quid volui
per terram: Ipsa est in labore, requies: in æstu tribulationū, res-
peries: in steru, solarium. De eius solatio legitur ad Hebr. 6. T-
fortissimum solarium habeamus, qui confugimus ad tenentem
propositam spem. David; Hæc me consolata est in humilitate
mea. ¶ Et notandū, quod non est omnino idem gaudiū & sol-
ariū. Qui enim cōsolatur, nō ex toto à tristitia est immunis: sicut
quæ

quasi mistura in se patitur, dū mala nunc cor eius pungūt, nunc
 bona vngunt. Prouer. 27. Vnguento & variis odoribus delecta-
 tur cor: & bonis amici consiliis dulcoratur. Consolatio spei est
 doloris, aut timoris, aut alterius affligentis affectionis repres-
 sio, vel mitigatio, spe diuini cōsiliij vel auxiliij, vel alterius bene-
 ficij. Spei est illud verbū Hier. 31. Quiescat vox tua à ploratu, &
 oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo. Si merces mo-
 dica laborē mercenarij tolerabile reddit: quid facere debet ser-
 uis Dei merces æterna? Iac. 5. Agricola expectat pretiosum fru-
 ctū terræ patienter ferens. Interl. Si ille pro fructu terræ quæ spe-
 rat, tam patienter expectat: quanto magis nos pro caelesti? Spes
 est gemma gratissima. Prouer. 17. Gemma gratissima expectatio
 prestolantis. Prestolans, id est, de longe expectans, est qui bona
 æterna expectat. Expectatio verò eius quæ est spes, gemma gra-
 tissima est: & propter pretiositatem, & quia spes ad modū gem-
 mæ perlucida est, & peruiā visui interiori, vt per eam videantur
 caelestia bona. Spes elisos & prostratos erigit. Dauid: Dominus
 erigit elisos. Prou. 25. Qui sperat in domino, subleuabitur. Ipsa
 vires reparat. Sicut enim aliquis timore succumbendi hostibus,
 viribus cordis destituitur, & dat se hostib⁹ nihil rebellionis op-
 ponēs. Et mulier vidēs sanguinē suū vel alienū, statim stupefa-
 cta dicit, totum perditum est, & totū mortuū est: sic ex spe vi-
 dēre vires homo resumit. Prou. 24. Si desperaueris in die an-
 gustiæ lapsus: imminuetur fortitudo tua. Daniel. 10. In visione
 sua dissolutæ sunt cōpages meæ, & nihil remansit in me viri-
 fū. ad Hebr. 2. Confortate manus dissolutas, & genua debilia ro-
 borare. Et Iosue 1. cap. dictum est, Confortare, & esto robustus.
 Eccle. 7. Sapientia cōfortabit sapientem, &c. Item mola est sine
 qua non fit vera cordis contritio. Ipsa est mola interior, quæ
 cor eleuat & sustinet. Timor verò mola est superior, quæ cor
 conterit, vt ipsum contritum & humiliatū Deus non despiciat.
 Spes ab inferioribus nos fulcit, ne sub pōdere tribulationū de-
 ficiamus. Timor verò à superiori nos cōprimit, ne exufflemur,
 aut rapiamur vento tentationis. Has duas molas contingit Da-
 uid, dicens: Ab altitudine diei timebo: ego verò in te sperabo.
 Altera harum non valet sine reliqua. Glosf. Grego. Super illud
 Deuter. 24. Non accipias loco pignoris inferiorē & superiorem
 molam. Superior & inferior mola, spes & timor: Spes ad altā
 subuehit: timor autem cor inferius premit. Vna mola sine alte-
 ra inutiliter habetur. In peccatoris ergo pectore semper domi-
 nā spes & formido coniungitur: quia, in casum misericordiam

Sperat, si iustitiã nõ timeat: & incassum meruit, qui nõ confidit. Loco ergo pignoris mola superior aut inferior nõ tollitur. Qui prädicat peccatori, tãta dispensatione disponere prädicatione debet, vt non relicta spe timorẽ subtrahat: nec subtracta spe timorem relinquat. ¶ Item spes hostes nostros cõfundit. Iob. Confusi sunt, quia speraui. ¶ Sexto cõmendabilis est spes à periculo sui contrarij, scilicet desperationis. 2. Reg. 2. An ignoras periculosa sit desperatio? ¶ Desperatio periculum est à quo nõ quæritur exitus. Pro. 18. Impius quum in profundum vitiõrum venerit, contemnit, id est, ex toto se negligit. Sicut spes facit naufragus in medijs brachia iacet aquis: sic desperatio facit homo in nullo se iuuet. Desperans dicit malum verbum, & pugnẽ totaliter credit: vt pugil victus desperas infelix est. Sicut ille qui sperat in domino, beatus est. Eccles. 14. Felix qui non habuit animi sui tristitiã, & nõ excidit à spe sua. Desperas est sicut arbor radicitus euulsa. Iob 19. Quasi auulsa arbori abstulisti spem meã. Desperatio abyssus est, à qua vix, vel nunquã est reditus. In Psal. Descendunt vsq; ad abyssos. Nulla plaga videtur esse magis desperabilis plaga desperationis. Ier. 15. Factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis. Cũ cetera peccata sint inflexiones cordis ad malũ, peccatũ desperationis fractura cordis est. Ier. 30. Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

De quatuor speciebus considerationum quibus spes adiuuari potest: quarum prima est in Deum: secunda circa que pro Deo agimus: tertia circa beneficia Dei: quarta circa suffragia Sanctorum.

CAP. III

Sequitur de his quibus spes adiuuatur: & assimilabimus quatuor species meditationum quibus spes potest adiuuari. Prima species est directè in Deum. Secunda est circa ea que pro Deo agimus vel sustinemus. Tertia, circa beneficia Dei generalia vel specialia, corporalia, vel spiritualia. Quarta est, circa suffragia Sanctorum.

¶ Quod ex septem considerationibus in Deum spes adiuuatur. Speciem primam possumus subdiuidere in septem species. Quarum primã est in Deum inquantũ creator est. Naturaliter amat artifex opus suũ, adeo vt vix possit audire quod ei detraxerit. de verisimile est quod creator amet opera sua, & specialiter amicum, quem ad imaginẽ & similitudinem suam creauit. Ier. 1 Sap. 11. Diligis omnia que sunt, & nihil odisti eorum que fecisti: nec enim odiens aliquid constitui sti, aut fecisti. Sperare ergo debet homo de eo qui dedit ei, vt sit, & paratus sit

ei, vt bene sit. ¶ Secunda est in Deum, in quantum dominus est. Naturaliter amant homines ea quæ sua sunt, & conseruant ea: & si ea perdidissent, gaudent cum ea recuperant. Vnde verisimile est quod Deus velit conseruare illos qui boni sunt: & peccatores quos perdidit, velit recuperare. Ad quod pertinent parabola de recuperatione ouis perditæ & drachmæ perditæ. Lucæ 15. vbi dicitur: Ita dico vobis, gaudium erit in celo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis qui non indigent pœnitentia. Et Sap. 11. dicitur: Parcis omnibus, quoniam tua sunt. Et Ezech. 18. Ecce omnes animæ meæ sunt. Et quibusdam interpositis subditur: Nunquid voluntatis meæ est, dicit dominus, mors impij, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Inter homines eandem fidem quam debet seruus domino, debet & dominus seruo. Sicut infidelis est seruus, si nõ subueniat domino, cum subuenire debet: sic infidelis est dominus, si non subueniat seruo, cum inimici domini impugnant eum, & non sufficit eis resistere. Ideo certissime sperare debet, qui ab hoste inuisibili impugnatur, si tectatio supra vires eius est, quod Deus ei in succursum veniat, nisi per culpam eius hoc steterit: vel quia ipse negligens mittendo ei nũrium orationis fuerit, vel infideliter vltro se rediderit. 1. Cor. 10. Fidelis est Deus qui non patietur vos tectari supra id quod potestis: sed faciet etiã cũ tectatione prouentum, vt possitis sustinere. Legitur de beato Martino, quod quum inter Alpes incidisset in latrones, & vnus latronum eum ferire velleret: alius iectum ferietis cõtinuit. Et cum postea latrones quæreret ab eo an timuisset, dixit se nunquã magis securum fuisse: quia sciebat misericordẽ Deum maximẽ in tectationibus affuturũ. Bern. Cũ sentio te iratum, tunc spero te propitiũ: quia cũ iratus fueris: misericordia recordaberis. ¶ Tertia consideratio est cõsideratio bonitatis diuinæ: cui cum summa sit, summẽ placet bonitas, summẽ displicet malitia. Vnde verisimile est quod parata sit iuuare eos qui volunt malitiam deferere, & bonitati adharere. Sapient. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Et Ecclesi. 12. Altissimus odio habet peccatores, Et Proverbi. 12. Qui bonus est, hauriet sibi gratiam à Domino. ¶ Quarta est cõsideratio misericordia diuinæ. Deus enim cũ sit summẽ misericors, nõ minus vult miserum à miseria liberare, quàm ipsi liberari. Augu. loquẽs de illo verbo, Perite & accipietis: Nõ tantũ, inquit, hortaretur vt peteremus, nisi dare vellet. Erubescit humana pigritia, pl⁹ vult ille dare, quàm nos accipere: plus vult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Mi-

196
 misericordia Dei quandoq; peccatori offert etiam quod peccato
 petere non audet: vt ostendit Aug. in latrone qui domino an
 Memento mei quum ueniris in regnū suum. Luc. 23. Confite
 ratur, inquit, facinora sua: & pro magno habebat, si vel ei in
 spareretur. De his autē cōtinuō inquit: Hodie mecum eris in par
 aditō. misericordia obtulit, quod in iustitia distulit. Aug. in li. Cō
 Domine vna est spes, vna fiducia, vna firma promissio miseri
 cordia tua! David: Domine in misericordia tua speraui. Item
 Melior est misericordia tua super vitas. Bernard. super Cant.
 Meum meritum, miseratio domini: nō plane sum meriti inop
 Quantū ille miserator affuerit. Tres alias species confidē
 tionis in Deū innuit Bern. in sermone illo: Misericordias do
 mini in aeternum cantabo. Tria, inquit, considero, in quibus tu
 spes mea consistit. Charitatem adoptionis, veritatem promissionis,
 potestatem redditionis. Idem: Scio cui credidi, & certus sum
 quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax est in prom
 sione, quia potens in exhibitōe. Hic est funiculus triplex,
 difficile rumpitur, quē nobis a patria nostra in hunc caetero
 demissum firmiter obsecro teneamus, vt ipse nos subleuet, &
 trahat & petrahāt vsq; ad conspectum gloria magni Dei.
 charitate adoptionis legitur. Ioan. 3. Videre quācūq; charitas
 dedit nobis Deus pater, vt filij Dei nominemur, & simus. Ma
 rī debet mouere homines ad hoc q; de Deo sperans, hoc quē
 Deus pater eorū est. Bern. loquens de Dominica oratione: In
 hi, inquit, dicitur oratio, cuius principiū dulce nomine patris
 nō sequentium petitionū obrincendarum praestat fiducia. Ergo
 Mart. sepe hoc nōm. Pater. In hoc, inquit, datur fiducia,
 negabit filiis, qui iam dedit quod pater est. Et Luc. 11. Si vos
 filijs malis, non filis bona dare filiis vestris, &c. quāto magis
 ter vestra caelestis dabit spiritū bonū petētibus se? Ad hanc
 siderationē pertinet parabola de filio prodigo. Luc. 15. vbi filius
 ad patrem rediit, cum osculo & amplexu recipitur, solenne
 uiniū celebratur. symphonia cum choro auditur: & subdit
 ter misericordia dūm: Et ulari & gaudere oportebat, quia frat
 tuus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Ad
 de considerationē pertinet illud Matr. 6. Nolite solliciti esse
 cētes, quid māducabimus aut quid bibem⁹, aut quo operiemur
 scit enim Pater vester quia his omnibus indigeris. Quam
 ratio dicitur hominibus, vt prouideat fratribus suis, & natura
 pater caelestis nō dedit filiis suis consilio eius & auxilio indige
 ra doceat animalia bruta, vt prouideat fratribus suis, & natura
 ratio dicitur hominibus, vt prouideat fratribus suis, & natura
 pater caelestis nō dedit filiis suis consilio eius & auxilio indige

tibus. Promissiones etiam Dei, qui mentiri non potest, quia in scriptis
pena continentur, multum possunt iuvare spem. **D E S P E** ^{127.}
Dauid: Memori-
es verbi tui seruo tuo in quo mihi spem dedisti. Ro. 15. Ut per-
patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

Item potestas Dei considerata multum potest spem iuvare: cui
zque facile est liberare a magnis periculis, ut a parvis, & salua-
re in paucis sicut in multis, & solo verbo potest implere pro-
missiones suas. Eccl. 8. Sermo illius potestate plenus est.

*Quod ex consideratione bonorum que pro Deo facimus, & malorum
que pro Deo sustinemus, spes adiuvatur.* *Species I.* Cuius
sequitur de illa specie considerationis, que est circa ea que pro
Deo agimus vel sustinemus. Bona opera que fecimus, considera-
ta spe iuvant. Unde in Psal. Sacrificate sacrificium iustitie, & spera-
re in domino. Sic potest homo sperare in domino, si sacrificia
iustitie prius obtulerit. ad Tit. 2. Sobrie, & iusto, & pie vivamus in
hoc seculo, expectantes beatam spe. Greg. in Moralibus: Sicut
opus crescit, premij fiducia proficit. Securus est de re, qui bonum in
pignus apud se habet. Sic securi sunt de regno futuro, qui habent ex-
pignus spem scilicet. 2. Cor. 1. Qui dedit pignus spiritus in cor-
dibus nostris. Ad Eph. 1. Qui est pignus hereditatis nostris. Iste in
securus est qui habet bona opera, quasi quedam pignora. Greg. ad re-
Moral. Sancti viri quot labores nunc veritati commendant, cui
habent, tot iam remunerationis sue pignora in terra spei subiciunt. In
causa tenent. Securus potest esse de regno futuro, cui iam in
presenti datum est super seipsum regnare. Bern. Non est via ad re-
gnum sine primitiis regni: nec sperare potest caeleste regnum, cuius
non super propria membra regnare adhuc donatur. Mala diabolice
que pro Deo sustinemus considerata, spe adiuvant. Rom. 5. Et vires
bulatio patientia operatur: patientia probationem, probatio manum
rem spe. Greg. in Moral. Bonorum mens, quo duriora pro veritate ac-
tolerat, eo a eternitatis premia sperat. Ideo. Tanta spes in Deo possunt
dior surgit: quanto pro illo quisque graviora pertulerit. Sicut vires sibi
animi nunquam certam sui fiducia dare possunt, nisi cum multas
difficultates hinc, & illinc apparuerint, & aliquando propius laciones
cesserint. Ille qui fudit sanguinem tuum, cuius dentes crepauerunt. 14.
sub pugno, cum magna spe descendit ad pugnam: multum adire in sibi
virt. lacessita. Certus est de requie, venalis est, qui perire habet: quia
apud se. Sic certus est de regno futuro, qui multas tribulationes
pro Christo sustinuit, quibus regnum celorum emittur. Act. 14.
Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum celorum.
Matth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ipforum est regnum calorum. ¶ Et notandum quòd quum bona quæ pro Deo agimus: vel mala quæ sustinemus, consideramus, ea Dei gratiæ attribuire debemus, exemplo Pauli dicitis 1. Corin. 15. Abundantius illis omnibus laboravi: nò ego autem, sed gratia Dei mecum.

¶ Quod ex consideratione beneficiorum Dei spes adiunatur Species III.

Sequitur de illa specie considerationis quæ est circa beneficia. Quæ possumus subdividere in quatuor species. Prima est circa Dei beneficia generalia, & spiritualia: ut est redemptio mundi, & alia beneficia quæ ad salutem humani generis pertinent. Ad hanc considerationem pertinet illud Ro. 8. Qui proprio filio non peperit: sed pro nobis omnibus donavit illum: quomodo cum illo omnia nobis donavit? Et ad Tit. 2. Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate. Ber. Domine quid est homo quia innotuisti ei, aut filius hominis gasputas eum? Denique mittis unigenitum tuum, immittis spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid vacet in celestibus, abere sollicitudinis nostre etiam illos beatos spiritus propter nos in ministerium. Item Ber. super illud Can. 2. Coluba mea foraminibus petra: clavis penetrans, clavis referas factus mihi, ut videam voluntatem Domini: quod enim videam per foramen clavis, clamat vulnus. Idem: Pater arcum cordis per foramina corporis. Idem: Pater illud magni pietatis sacramentum: viscera misericordie, in quibus visitavit nos omnes ex alto. Idem: quo clari quam vulneribus tuis eluxisset: tu Domine suavitatis & misericors: maiorem enim miserationem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro addictis, & dantatis. ¶ Secunda consideratio est circa beneficia spiritualia particularia: ad quæ pertinet illud Bernardi super Cant. Omnino, inquit, propter mansuetudinem quæ in te predicatur, currimus post te Domine lesu: diætes quæ non spernas pauperem, peccatorem non horreas: non horreas confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Chananaeam supplicentem, non deprehensam in adulterio, non sedentem in carcere, non supplicentem publicanum, non negantem discipulum, persecutorem discipulorum, non ipsos crucifixores tuos: in celis horum unguentorum currimus. Tertia consideratio est circa beneficia corporalia generalia: ut est creatio mundi, gubernatio, & conservatio. Ad hanc considerationem pertinet illud Mat. 6. Respiciete ventilia celi quæ non serunt neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester celestis pascit ea: nonne vos magis pluris estimatis? Et post: De vestimento quid solliciti estis: considerare lilia ag

&c. Quarta consideratio est circa beneficia corporalia, & spiri-
tualia, de quibus in scriptura legitur: vt est conseruatio trium
puerorum in fornace. Daniel. 3. Et liberatio Susuannę. eiusdē 13.

*¶ Quod ex consideratione meritorum, & suffragiorum sanctorum
spes adiunatur. Species 1 1 1 1. Quę subdiuitur in alias quatuor
species considerationum.*

Sequitur de illa specie considerationis quę est circa merita
Sanctorum vel suffragia, quam in quatuor species subdiuidere
possumus. Prima est circa mediatorem Dei & hominum Iesum
Christum. Secunda, circa mediatricem, scilicet beatam virgi-
nem. Tertia, circa angelos. Quarta, circa sanctos.

*¶ Quod ex consideratione meritorum, & suffragiorum Christi spes
adiunatur. Species 1.*

Prima multum spem roborat, ad quam, pertinent authorita-
tes Sacrę scripturę. Bern. super Cant. Puto iam spernere me nō
poterit Christus os de ossibus meis, & caro de carne meā. Aug.
in lib. de Ciu. Dei: Gratia, inquit, Dei nō potuit gratius cōmen-
dari, quā vt ipse vnicus Dei filius in se incōmutabiliter manēs,
induerit hominē, & spē dilectionis suę daret hominibus, homi-
ne medio: quā ad illū ab hominibus veniretur, qui tā lōge erat
iustus ab impiis, beatus à miseris. Gre. Praebet apud Deū hominē
fiduciā Deus homo: est nobis spes magna pœnitētibus, quia ad-
uocatus noster factus est iudex noster. 1. Ioā. 2. Si quis peccauerit,
aduocatū habemus apud Patrē Iesum Christū iustū: & ipse
est propitiatio pro peccatis nostris. Ro. 8. Qui est ad dexteram
Dei: q̄ etiā interpellat pro nobis. Ipse secūdu q̄ homo, postulat:
secūdu q̄ Deus, dat. David: Accepisti dona in hominibus. Chri-
stus dicitur accipere dona in hominibus: quia merito eius dātur
ecclesię dona charismatū. Vnde ecclesiā in fine orationū petit
orationem suam exaudiri per Dominū suū Iesum Christū. Et
ad Heb. 7. dicitur de ipso, q̄ in perpetuū saluare potest, accedēs
per semetipsum ad Deū semper viuēs ad interpellandū pro no-
bis. Eiusdē 9. Iesus introiuit in ipsum cælū, vt appareret vultū
Dei pro nobis. In Psal. Respice in faciē Christi tui. Respiciēs De-
pater, quā carē ecclesiā cōstitit filio, suę parit ecclesię. Item
in Psal. Scitote quoniā mirificauit Dominus sanctū suum: Do-
minus exaudiet, me cū clamauero ad eū. Et super illud Psal.
Saluū fac populū tuū Domine. dicit glo. Ecce quanta spes cre-
dentū, cū pro eis orat passus pro eis, & iudex est, & aduocatus.

*¶ Quod ex consideratione meritorum & suffragiorum beata Vir-
ginis spes adiunatur. Species 1 1.*

Consideratio etiam mediatrix nostræ multam fiduciã potest nobis dare: ipsa enim est dulcedo, & spes nostra, vt canitur ecclesia. Ipsa est mater sanctæ spei. In ipsa est gratia omnis virtutis, & veritatis, & omnis spes vitæ, & virtutis. Eccl. 2. 4. Ad hanc considerationem, & ad præcedentem pertinet illud Ber. Securũ habet accessum o homo ad Deũ, vbi habes filium ante patrem, & ante filium matrem. Filius ostendit Patri cicatrices, & vulnera: mater ostendit filio pectus, & vbera, nec vlla potest esse repulsa, vbi charitatis occurrunt insignia. Beata virgo gratiæ thronus est, qua scilicet fons gratiæ quieuit. Heb. 4. Ad eam cum fiducia accedimus thronũ gratiæ eius, vt misericordiam consequamur. Iere. 17. Solium gloriæ tuę recordare, & ne irritum facias fœdus tuum nobiscum. Soliũ gloriæ est beata Virgo. Ipsa enim thronus eburneus est. De quo 4. Regũ 10. & 2. Paralip. 9. Ipsa est stella maris. Luc. 1. Et nomẽ virginis Mariæ, quod interpretatur stella maris. Ipsa naufragantes in mari huius mudi, cum aliud consiliũ auxilium deficit, ad portũ salutis dirigit. Sicut est quedã stella quæ nos naufragãtes in mari visibili, cum tempus obscurum est, ad portum dirigit: Ber. super illud Euangelium. Misus est angelus Gabriel, si consurgunt, inquit, venti tentationũ, si incurris filios pulos tribulationum, respice stellam, voca Mariã. Et paulo post. In periculis, in angustiis, in reb. dubiis, Mariã cogita, Mariã uoca: nõ recedat a corde, nõ recedat ab ore: & vt impetres eius auxilium, nõ deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens nõ deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitãs nõ erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa dante non fatigatis, ipsa propicia peruenis: & sic in temetipso experis quod merito dictum sit. Et nomen virginis Mariæ. Ipsa est mundo quasi aqueductus, per quẽ gratiæ a Deo descendunt. Eccl. 2. 4. Sicut aqueductus exiit a paradiso. Bernar. loquens de ipsa: Vehementia, inquit, desiderij, seruore deuotionis, puritas orationis fontem attingit pietatis, vt hauriat super angelos, refunderet hominibus aquã viuam. Idem: Preterea tãto tempore fluentẽ gratiã defuerunt: quia nondũ intercesserat aqueductus. Ipsa est collũ, caput ecclesiæ, scilicet Christum, corpori cuius coniungens. Qui ipsi per amorem non adheret, nõ adhibebit capiti: sicut nec corpus adheret capiti collo amoto. Cant. 6. Collum tuum sicut turris eburnea. Collũ est beata virgo quantum ad meditationem. Turris verò est quantum ad defensionem. Ipsa enim est virga directionis, errãtes in via præsentis vitæ salubriter dirigens. Itẽ est virga in lignum clementiã vero A. Quero multum exten-

exten-
virga M
berans.
prouide
de ince
dium.
dit bea
quam h
peccato
expende
tores a
Augusti
tum au
mibi fa
tẽque n
habeas
enim n
stra red
cessariu
pro pecc
herys Sa
ga quã
di reden
est quã
at ipsa
lia Dei
laria su
binur i
Cantico
gens: lo
mortis.
est, lucẽ
nis. Lun
per alic
soler sic
dignus i
lius Dei
habeys.
planeta
culo, lu
per ma

ducta po
 vt canu
 omnis vi
 hac eob
 uru habe
 e, & au
 era: mar
 isa, vbi ro
 nus est
 fiducia
 lere. 14. So
 s tuum
 nus ebu
 ella man
 ella man
 illu aur
 stella qu
 um est,
 est ang
 curris lu
 paulo p
 , Maria
 perres
 lam lequ
 is no erro
 s, ipsa d
 plo exp
 a. Ipsa d
 le scend
 loquens
 is, putat
 angelis
 tato rep
 que duct
 oris eius
 erabit
 t. 6. Coll
 antu ad
 . Ipsa eni
 lubiter
 ueto m
 exten

extenta. Ester 4. Assuerus interpretatur beatitudo. Ipsa est etiam
 virga Moysi a Pharaone infernali, & eius exercitui Israelitas li
 berans. Exodi 4. Et cordibus aridis, & duris aquam deuotionis
 prouidens. Num. 20. Ipsa est virga de radice Iesse egrossa, id est,
 de incendio diuini amoris. Esa. 11. Iesse enim interpretatur incē
 dium. Ex magnitudine diuini amoris fuit, q̄ Deus mundo de
 dit beatam virginē, quæ occasione peccatorum habet gratiam
 quam habet apud Deum. Nūquam enim fuisset mater Dei, nisi
 peccatores fuissent: quia non fuisset necesse: ideo parata est eam
 expendere in peccatores. Vnde securè possunt accedere pecca
 tores ad eam tanquā ad suam quodammodo, quia sibi datam.
 Augusti. in oratione ad beatam Mariam: O maria, inquit, mul
 tum audeo, multum gaudeo, multumque gaudium multam
 mihi facit audaciam: mira loquar, sed sic est. Nos enim tibi
 reque nobis mira vicissitudo confoderat: vt scilicet pro nobis
 habeas illud esse quod es: nos verò per te id esse quod sumus. Si
 enim nulla precessisset nostra transgressio, non esset secuta no
 stra redemptio. Et si necessarium non esset redimi, nō esset ne
 cessarium te parere redemptorem. Vt quid enim nesciū peccati
 pro peccatoribus paretes, si deesset qui peccasset: vt quid mater
 fieris Saluatoris, si nulla esset indigentia salutis? Ipsa est vir
 ga quæ florem nouum protulit, & fructum sufficientē ad mū
 di redemptionem, & ad electorum æternam refectionem. Ipsa
 est quæ mœstis consolationis vinum prouidet. Ioan. 2. Vinum,
 ait ipsa filio suo, non habet. Ipsa est Dei cellaria, de qua fami
 lia Dei meritò gaudet. Canticorum 1. Introduxit me rex in cel
 laria sua. Et subditur in persona fidelium: Exultabimus & leta
 bimus in te. Ipsa est aurora furibus infernalibus tremebunda.
 Canticorum 6. Quæ est ista quæ progreditur sicut aurora consur
 gens: Iob 24. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbra
 mortis. Ipsa est pulchra vt luna. Cantic. 6. Luminare enim noctis
 est, lucēs eis qui sunt in nocte peccati. Ipsa est mediatrix lumi
 nis. Luna recipit lumen à sole, & dat mundo, cum mundus pro
 pter aliquod interpositum sibi, & soli, nō potest illud recipere à
 sole: sic beata Virgo lumen gratiæ recepit, cum mūdus nō esset
 dignus illud recipere. Bernard. Cum tu dignus non eras, cui fi
 lius Dei daretur, datus est Maria: vt per eā acciperes quicquid
 haberes. Ipsa propinqua valde est peccatoribus, sicut luna inter
 planetas propinquior est terræ. Pulchritudo ei⁹ est, vt pulchri
 tudo lune: quia his q̄ sunt in nocte peccati, pulchra apparer pro
 pter magnitudinē misericordiæ suæ: ad quā tales maxime ha

bent oculos. Ecclesiastici 24. Sicut oliua speciosa in capis. Cantatorum 4. Pulchriora sunt vbera tua vino. Bernardus in sermone: Nos quidem, inquit, in ceteris virtutibus congaudemus tibi: sed in misericordia tua potius nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur: sed misericordia miseris superius dulcius. Hanc amplectimur charius, recordamur sapius, et magis brius inuocamus. Hæc est enim quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse sollicitam: cui dictum est, Ne timeas, Maria, inuenisti enim gratiam, quam quærebas. Quis ergo misericordiam tuam, o benedicta, longitudinem, & latitudinem, sublimitatem, & profundum queat inuestigare? Nā longitudo eius vixit in diem nouissimum inuocantibus eam vniuersis subuenit. Latitudo replet orbem terrarum, vt tua misericordia quoque super omnia na omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuocantibus restauracionem. Et profundum eius sedentibus in tenebris, & vniuersis mortis obtinuit redemptionem. Per te enim calum impletum est, infernus euacuatus est, instaurata ruina celestis Hierusalem, expectantibus miseris vita perdata data. Sic potentissimam & piissimam charitatem, & effectum compatiendi, & subueniendi ad dat effectum æquè locuples in vtroque. Ad hunc ergo fontem abunda properet anima nostra, ad hunc misericordiam cum vniuersa tota sollicitudine miseria nostra recurrat. Idem: Sileat misericordiam tuam virgo beata, si quis est qui eam inuocat in necessitatibus sibi meminere defuisse. Misericordia eius non defuit etiã Theophilo. ¶ Fuit Theophilus in quadam urbe Siciliæ tam prudenter, & vtiliter res ecclesiasticas dispensans, quod post mortuo episcopo dignum episcopatu omnis populus acclamauit. At ille contentus vicedominatu alium maluit ordinari episcopum: à quo ab honore suo iniuste depositus, ad tantam patientiam deuenit, vt conducto quodam Mago Hebræo ad recuperandam suam opem quereret à principe demoniorum. A quo iussus est negare filium Dei, & matrem eius cum proposito Christiani: & ipsam abnegationem scribere, & sigillatam tradere, & sic eius seruitio se addixit. Qui in crastinum recuperato honore suo, non multum post ad se reuersus in ecclesia beata Mariæ omni pœnitentia se affligendo, primo sibi ipsi Dei matrem reconciliauit, eaque sibi apparente abrenuntians ex tabulo, Christumque verum filium Dei, & ex Mariæ virgine partum. & omne Christiani propositum profitens, per eam gratiam Christi filij eius gratiam recuperauit. Et ad iudicium indultus

sibi veniæ rursus ei dormienti apparens Christi mater, etiam scriptum abrenunciationis, quod signatum diabolo dederat, super pectus eius reposuit. Quo Theophilus recepto, in crastinum die Dominica coram episcopo & omni ecclesia pandens ordinem rei, omnes ad stuporem, & laudem Dei & genitricis Christi Mariæ commouit, & in eodem loco quo sibi pia virgo apparuit, perstans, ibidem post triduum mortuus est, & sepultus. Item beata Virgo est electa vt sol. Cantico. 6. Sicut enim sol est luminare, par sibi non habens, toti mûdo sufficiens, sic beata virgo nec primâ similem visa est, nec habere sequentem. Ipsa luce fulgore miraculorum vbiq; terrarû: non sic alij sancti qui aliquot annis post transitû suum fulserunt miraculis: & hoc in specialibus locis. Suffragia verò beatæ virginis vsque in diem iudicij non cessabunt. Ecclesiast. 24. Vsque ad futurum seculum non desinam. Ipsa est terribilis hostibus infernalibus, vt castrorum acies ordinata. Cantico. 6. Ideo fideles in tentationibus suis frequenter debent eâ inuocare. Non sic timent hostes visibiles quâlibet multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulû patrociniû & exemplum. Fluunt & pereunt sicut cera à facie ignis vbiunque inuenerint huius nominis crebram recordationem, deuotâ inuocationem, sollicitâ imitationem. Ipsa est mulier conterens caput serpētis infernalis. Gen. 3. Sed sunt qui videntur velle quòd ipsa cõterat caudâ, qui nõ in principio tetationis eam inuocât. Ipsa est arca testamenti. Exo. 25. In hac arca posuit Deus thesaurum quem mundo contulit. Ad hanc arcam recurrit ecclesia in necessitatibus suis. Ipsa est arca non solum plena, sed etiam superplena. Ber. super illud, Spiritus sanctus superueniet in te. Cur in eam, inquit, iam plenam superuenturum asserit Spiritum sanctum, nisi vt adueniente Spiritu, plena sibi, ipso quoque superueniente, nobis superplena, & superfluens fieret? Ipsa præter coronam quam sibi meruit, meruit etiam peccatoribus ad eam recurrentibus propitiacionem. Vnde super coronam arcæ fuit propitiatorium. Ipsa est mulier gratiosa inueniēs gloriâ his pro quibus eam quærete voluerit. Prouer. 11. Ipsa etiam est mulier bona: de qua Prouer. 18. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonû: & hauriet incunditatem à Domino. Antequâ ipsa esset, magna fuit penuria bonorû spiritaliû in mundo. Eccl. 36. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ipsa est mater non solum filij Dei naturalis, sed etiam omnium filiorum Dei per gratiam. Vnde quod Dominus dixit discipulo quæ diligebat de ipsa, Ecce mater tua, Io. 19. intelligendû est de quolibet

quolibet quē Christus diligit. Et Cant. 8. mater vocatur: Quia mihi det te fratre meum, sugentem hübera matris meae: scilicet Maria. Ideo frequēter dicendū est ei illud quod cātat ecclesia. Mōstra te esse matrē. Indigebat mūdus matre propter prauitē pusillanimitatis & defectuū multiplicitatē. Ipsa adiutrix pusillanimum. Vnde dicit ei ecclesia, Iuua pusillanimes. Nō timere pusillus grex: quia complacuit matrī vestrā dari vobis regnū. Ipsa est mater misericordia. Ber. quando misereri nō poterit mater omnipotētia? quādo misereri nolet mater misericordia? Idem: Reuolue totam seriem euangelij: & si quid aliter, si quid durū inueneris in Maria, deinceps eam suspectā habeas, & ad eam accedere verearis. Ipsa est mater pulchritudinis. Eccles. 24. non amans filios suos fatuo amore, vti quae matres faciunt. Omnes filios Dei qui sunt in mundo quasi gestat in visceribus pietatis, exhibēs eis vbera cōsolationis: Canticor. 3. Pulchrā sunt māmē tuā. In eodem, Pulchritudo sunt vbera tua vino. Sicut Christus est ostium regni caelorum. Io. 10. ita ipsa est fenestra ipsius. Vnde cantat ecclesia, Intrens astra flebiles, caeli fenestra facta es. Ipsa figurata est per fenestram, quā Hebraei dicūt fuisse crystallinā, per quā habuit trās colūba quae cessationē diluuij indicauit, & spem salutis attulit. Item ipsa est fons terram ecclesiae irrigans & faecundā reddens. Cantic. 4. Fons hortorū, &c. Fons in vallibus inuenitur: & beata Virgo humilibus est familiaris: Loca fonti vicina, florida florēte & viridia: sic familiares beatā virgini florēt virtutibus, virent bonis operibus. Eccl. 40. Super omnem aquā viridit.

Quod ex consideratione meritorum & suffragiorum angelorum spes adiunatur. Species III.

Sequitur de illa specie cōsiderationis, quae est circa angelos ad quam pertinent illa verba Sacrae scripturae, quae nobis indicant benevolentiam vel beneficentiam angelorum, vt est in Luc. 15. Gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente. Et illud Psal. Angelis suis Deus mandauit de te; vt custodiant te in omnibus viis tuis. Bernardus locutus de hoc verbo, Quantam inquit, debet tibi hoc verbum in reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam: Reuerentiam pro praesentia, deuotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia. Idem: Quid sub tantis custodibus timeamus? superari nec seduci? Minus autem seducere possunt. Fideles sunt, praesentes sunt. Quid trepidamus? tantum sequamur, adhaeremus eis, & in protectione Dei caeli cōmorabimur. Hic

Magna
natiuita
de illo v
custode
storu
angel
pertinet
illis ist
qui in c
fortij spi
ditatem
meum o
tum qu
biscum.
Tobia,
tum ef
fium a
tur cum
mater e
de celo
Qua
Jan
Sequit
ad quam
tere. Et
auxilior
Tria sun
tate deb
nostram
ante fac
tus est
quanto
trem: c
sed aug
dix, qu
Cantic.
to in m
to in ip
charitas
in patri
est in Si
Mag

Magna est dignitas animarum, ut vnaquæque habeat ab ortu
natiuitatis in custodiam sui angelum delegatū. Bernar. loquens
de illo verbo Esa. 62. Super muros tuos Hierusalem constitui
custodes. Benignus es, inquit, Domine, qui non es contentus no-
strorum fragilitate murorum: sed ipsis hominum custodibus
angelicam custodiam supponis. Ad eandem considerationem
pertinet illud Matthæi 13. Videte ne contemnatis vnum ex pu-
sillis istis: angeli enim eorum semper vident faciem patris mei
qui in cælis est. Item illud Hebr. 11. Nonne omnes administra-
torij spiritus sunt in ministerium missi, propter eos qui here-
ditatem capiunt salutis: Et Exodi 24. Ecce ego mitto angelum
meum qui precedat te, & custodiat in via, & introducat ad lo-
cum quem parauit. Et Tob. 5. Angelus Domini comitetur vo-
biscum. Eiusdem 12. Quando orabas cum lacrymis, ait Angelus
Tobiae, ego obtuli orationem tuam Domino. Et Lucæ 16. Fa-
ctum est ut moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in
sinum abrahæ. Et Apocal. 12. Michael & angeli eius præliaban-
tur cum dracone. Bernard. super Cantic. Bene tecum agitur, o
mater ecclesia: bene tecum agitur in loco peregrinationis tuæ:
de caelo & de terra venit auxilium tibi.

*Quod ex consideratione meritorum & suffragiorum aliorum
sanctorum & sanctarum spes adiunatur. Species IIII.*

Sequitur de illa specie considerationis quæ est circa sanctos,
ad quam pertinet illud Iob 4. Ad aliquem sanctorum conuer-
tere. Et illud Psal. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet
auxilium mihi. Montes spirituales, sancti sunt. Et illud Bernar.
Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorum vigilanter conside-
rate debentur. Auxilium sancti, exemplum eius, confusionem
nostram. Auxilium: quia potens in terra, potentior est in cælis
ante faciem domini Dei sui. Sic hic dum adhuc viueret miser-
tus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto amplius,
quanto verius cognoscit miseria nostras, orat pro nobis pa-
trem: quia beata illa patria charitatem eius non immutat,
sed augmentauit: & nunc induit potius sibi viscera misericor-
diæ, quam ante fontem misericordiæ assistat. Bernard. super
Cantic. Non ambigo ego, quin Apostoli & apostolici viri, tan-
to in morte potentius sponsam protegant & custodiant, quan-
to in ipso amplius confortatus est principatus eorum. Cum
charitas sanctorum in via modica sit respectu charitatis eorum
in patria: secundum illud Esaïæ 31. Dixit dominus, cuius ignis
est in Sion, & caminus eius in Ierusalem, verisimile est quod car-

Esti, qui in hoc mundo tantum amauerunt peccatores, quod pro salute eorum se morti exposuerunt, multi sunt parati iuuare eum modo in his quæ ad salutem eorum pertinent, nisi per culpam eorum steterit. Vnde multam deberemus habere fiduciam in eis, & specialiter in illis quorum pietatis plura argumenta habemus, sicut in illis qui in hac vita mortali leguntur fuisse eminentis pietatis: vt de beato Nicolao legitur, quod erat vix de compariens, & super afflictos pia gestans viscera. Et beatus Martinus diuinitus pallium pauperi, & in illis qui morte imminente petierunt Deum propitium fieri his qui memoriam eorum agerent: vt beata Catherina quæ Christo ait: Fac misericordiam meam agentibus memoriã. Et in his de quorum tumba manna oleum ad iudicium pietatis eorum: vt de tumba beati Nicolai & de tumba beata Catherina.

De his quæ aduersantur fidei, scilicet desperatione & confidentia in creaturam: & de causa desperationis. CAP. IIIII.

S. Pei verò videntur aduersari, diffidentia de Deo siue despectio, & confidentia in creatura. ¶ Desperatio hominè reus maledictum, & protectione Dei indignum. Eccl. 2. Vix dissolutus corde, qui non credit Deo, & ideo non protegètur ab eo. Desperans est similis Cain: caput cordis habet tremulũ, vagus & peragus est, à procella tètationis, à terra viuētũ proiectus: eò quod non habet ancorã spei qua retineatur. ¶ Desperatio est peccatum in Spiritũ sanctũ. Vnde super illud Gen. 4. Maior est iniquitas &c. dicit gl. Desperatio est blasphemia in Spiritũ sanctũ, quæ non remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro: quia putat Deum nolle dimittere, aut non posse: tãquam aut omnipotens non possit, aut inuideat saluti. De desperatione require super in cap. de Commendatione spei, in fine. Et in tractatu de Accusatione secunda parte. cap. 15. ¶ Confidentia verò in creatura triplex est. Prima est præsumptio siue confidentia de se. Secunda confidentia in homine. Tertia confidentia in re inferiori homine: vt in diuitiis. De prima dicitur Prouerb. 28. Qui confidit in cogitatione sua stultus est. Verè stultus est homo de se præsumens, cum iam non ex se non sufficiat, neque ad subsistendum, neque ad viuendum. Tripliciter est homo insufficiens ad subsistendum. Primò, quia secundum verbum Greg. esse omnium quæ de nobis sunt in nihilum tederet, nisi ea omnium author manu regimini retineret. Secundo, quia non est sufficiens defendere se ab hostibus suis, imò à dæmonibus citò perimeretur, nisi à Domino protegeretur. Thre. 3. Misericordia Domini, quia non sumus sumpti

sumpti. Bern. Si boni spiritus se à nobis elōgauerint, impetū malignorū spiritū sublinere quis poterit? Tertio, quia cibo indiget, sine quo vita eius deficeret: quæ insufficientia nō est in angelo, imō nec in lapide. Dauid: Elurientes & sitientes anima eorum in ipsis defecit. Item ad bene viuendum tripliciter insufficientes est. ¶ Primo quia non sufficit ex se bonā vitam inchoare. 1. Cor. 15. Nō quod sufficientes simus aliquid cogitare ex nobis quasi à nobis. Cogitatio primū opus esse videtur. Potest homo per peccatū se occidere, sed nō potest se occisum suscitare. Sap. 16. Homo per malitiam occidit animā suam. Osee 13. Perditio tua Israel, tātummodo ex me auxiliū tuum. ¶ Secundo, insufficientes est in bono inchoato perseuerare. Greg. Cito bonū amittitur, nisi à largiēte custodiatur. ¶ Tertio, insufficientes est in bono inchoato proficere. Bern. super illud Cāt. 1. Trahe me potest te, dicit in persona ecclesiæ: Domine, scio me nequaquā posse peruenire ad te, nisi gradiēdo post te: sed ne hoc quidē nisi adiuuer à te: deo precor ut trahas me post te. Beatus siquidē est cuius est auxiliū abs te. Homo præsumens de se, maledictus est. Esai. 5. Væ qui sapiētes estis in oculis vestris. De præsumptione ista, requirite in tract. de Superbia 3. parte cap. 5. Confidentia verò in homine fallax est, & hominem confundēs. Esai. 20. Confidentur ab Æthiopia spe sua. Et eiusdem 36. Ecce, confidis super baculum arundineum contractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum eius, & perforabit eam. Sic Pharaō rex Ægypti omnibus qui confidunt in eo. Hier. 9. Vnusquisque à proximo se custodiat: & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Confidentibus in homine Sacra scriptura in multis locis maledicit. Hierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Esai. 31. Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxiliū, &c. & nō sunt confisi super sanctum Israel, & Dominum non exquisierunt. ¶ Confidentia etiā in rebus inferioribus valde periculosa est. Greg. super Iob: De creatore despecte, si spem in creatura posuisset. Idem: Quasi in aquis de fluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. Sapien. 5. Spes impij quasi lanugo quæ à vento tollitur, & tāquam spuma gracilis quæ à procella dispergitur. Iob 8. Spes hypocritæ peribit. Et paulò post: Sicut tela aranearum fiducia eius. gloss. Gregor. Tela aranearum studiose texitur, statū ventri dissipatur: sic quicquid hypocrita exudat favoris aura tollit. Item Iob 31. Si putavi aurum robur meum: & obrizo dixi, Fiducia mea: supple male mihi accidat. gloss. Obri-

zum est rudis auri moles, *Prou. 11.* Qui confidit in diuitiis suis corruet. *Eccl. 31.* Beatus diues qui non sperauit in pecunie thesauris. Et *1. Tim. 6.* Diuitibus huius seculi præcipe non sperare in diuitiis, sed in Deo uiuo. Quum aurum & argentum securè possint esse etiã in arcibus seratis: fatuus est qui ex his securitatem vult sibi facere. Quomodo enim possunt dare securitatem, quã non habent? & quum bona transitoria mentiantur soluendo quod promittunt: fatuum est in eis fiduciam habere. *Esa. 28.* Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio peracti sumus. Mendacio protegebatur Goliath, cui dicit *Dan. 1. Reg. 17.* Tu, inquit, venis ad me cum hasta, gladio, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini. Hasta, clypeus, gladius promittebant ei victoriam, quam tamen non habuit.

¶ *De quatuor causis desperationis.*

Et notandum quod quatuor sunt quæ possunt esse causas desperationis. ¶ *Primũ* est peccati magnitudo, vel multitudo. *Gen. 4.* Maior est iniquitas mea, quã ut veniam merear. *Secundũ* est propter multitudinem vel magnitudinẽ peccati desperare: quum vbi superabundauit delictum, superabundet & gratia. *Rom. 5.* Et maior miseria amplius soleat mouere misericordiam. *Abyssus* enim miseriae abyssum inuocat misericordiam. *Bernardus* Peccavi peccatum grande: turbabitur conscientia, sed non perit: vulnerum enim Domini recordabor. *Idem:* Quid timeo ad mortem quod non Christi morte soluarur? *Aug. 10. lib. Confessio.* loquens ad Deum patrem: Merito, inquit, mihi spes vana in Christo est, quod sanabis omnes languores meos per quem qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis: quin desperavi: multi enim & magni sunt languores mei. *Martinus* enim & magni sunt: sed amplior est medicina tua. *Idem:* eodem. Ille tuus vnicus redemit me sanguine suo: non calumniatur mihi superbi: quoniam cogito pretium meum. *Martinus* rem malitiam in homine diuina bonitas, quæ summa est, magis odit, parata eam destruere, & eum qui vult eam delectari adiuuare. ¶ *Secundum* est multitudo tentationum. *Quidam* putant se esse desertos à Deo, quia non dat eis quietem à tentationibus: quum potius tẽtatio signum diuini amoris sit. Est enim eruditio filiorum Dei. *Iudic. 3.* Hæ sunt gentes, quas reliquit Deus, ut his erudiret Israel. *Prou. 13.* Qui diligit filium suum, insecrabit eum. Multiplicatio tẽtationum signum est quod aliquis de manibus temptationum euaserit. Dum aliquis est in carcere, vnicum habet custodem vel duos: si vero euaserit, omnes cum insequuntur. *Sicut* alteram ex

aliquis captus est à diabolo: nō tantū eum demones persequuntur, quantum quum euaserit. David: Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulāt me? Gre. Illos pulsare negligit, quos iure quieto possidere se sentit. Præterea quod videtur esse impugnationis, potius est defensio: vt pater in Paulo, in quo impugnationis castitatis erat defensio humilitatis. 2. Cor. 12. Ne magnitudo reuelationū extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ. Tertium est, frequēs casus, vel recidiuatio. Sed fatū est credere infirmitatem humanā plus posse cadēdo, quā Dei virtutē releuādo. Frequēs casus quum ad humilitatē valeat: quodāmodo facit, vt homo ad fortitudinē accedat. Humilitas enim triūphare facit, sicut superbia facit corruere. Vnde Ber. super Cant. Superbia siue iam existens: siue nondū, semper erit causa subtractæ gratiæ. Nūquid qui humilibus dat gratiā, humili aufert datā? Humilitas Deo dat gloriam: & ideo per cōsequens super eū ponit pugnam. Etisdē enim est gloria victoriæ, & pondus pugnæ. Superbus præsumit, ideo cadit, humilis in Deo cōfidit, ideo vincit. Peccatus præ ceteris cecidit, qui præ ceteris præsumpsit. Quartū est nimia tristitia. Prou 15. in mœrore animi deicietur spiritus. Deicietur, inquā, in profundū desperationis. Eccl. 14. Felix qui non habuit animi tristitiam, & nō excidit à spe sua. Ideo nō est continue habenda memoria peccatorū: nec continue cogitanda Dei iustitia: imò quandoq; respirandū est in Dei misericordia. Gre. Cōsiderantes quōd Deus pius sit, peccata vestra nolite negligere. Considerantes quōd iustus sit, nolite desperare. Idem: Oportet etiā de Dei semper nos miseratione cōsidere, & de nostra infirmitate formidare. Isidorus: Benignus est Deus, & seuerus tantū benignus esset, eius benignitatem contēneremus: si tantum seuerus, desperaremus. Et notandū quōd ea quæ dāt occasionē desperationi, aduersantur spei: quæ verō spē adiuuant, de quibus dictum est prius, remedia sunt cōtra desperationem.

De rebus sperandis, & descriptione beatitudinis. De 12. quibus cognosci potest magnitudo futuræ gloriæ. De 12. fructibus ligni vite. De multiplici materia gaudij futuri, de differentia futuri gaudij ad præsens, & de 12. cognitionibus intellectus per 12. stellas quæ sunt in corona sponsæ.

CAP. V.

Vnc dicendū de rebus sperandis, quæ sunt gloria animæ, & gloria corporis. De quibus Esa. 61. In terra sua duplicia possidebūt. Et Prou. vlti. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus. Hæ sunt duæ stolæ: quarum vnā iā habent sancti, & alteram expectāt. Apoc. 6. Datz sunt illis singulæ albæ stolæ, &

dictum est illis, vt requiescerent adhuc tempus modicū, donec compleantur cōserui eorū. In his duabus stolis beatitudo attribuitur. Beatitudo verò est, vt ait Boët. status omnīū bonorū congregacione perfectus. Idem: perfecta felicitas est, quicquid velle adesse, & omne quod nolis abesse. Aug. in lib. de moribus ecclesie: Beata vita est, quum id quod est hominibus optimū, & amatur & habetur. Item Aug. in Enchiridio: Ille beatus est: qui omnia quæ vult habet: nec aliquid vult quod non decet.

¶ *D. xij. que valere possunt ad cognoscēdū magnitudinē future gloriæ.*

Duodecim sunt quibus cognoscitur, quā magna erit gloria fidelium, licet hic humiles sint & abiecti. ¶ Primum hoc, quod Deus ita chare vendit gloriam istam etiam amicis suis. Petrus emit eam martyrio crucis. Paulus amputatione capitis. Et verisimile est, quod ipse nō deceperit eos, cū sit amicus fidelissimus: imò quod plus est, ipsemet emit gloriam istam charissimè amicis suis, scilicet crucis ignominia. Vnde verisimile est ineffabiliter magnā esse gloriam illam quā Christus ita ignominia emit. Secundum est gloria pulchritudinis, quam videmus in inferioribus creaturis, quā domino placet decorare eas. Liliū in hyeme vile apparet, & quasi nullius pulchritudinis. in æstate verò cū domino placet decorare illud, mirabile est pulchritudinis. Idē videmus in pratis Matt. 6. Considerate haec agri quomodo crescunt. Et subditur: Dico autem vobis, quoniam niam nec Salomō in omni gloria sua coopertus est sicut vestis ex istis. Et post: Si fœnum agri quod hodie est, & cras in fornacem mittitur. Deus sic vestit, quāto magis vos modicæ fidelitatis est, gloria pulchritudinis. quā videmus in his quæ sapientia artificū sunt. Videmus enim, quod ex lignis, & lapidibus metallis, quæ quādo de terra sumuntur, parvam habent pulchritudinem, sunt opéra miræ pulchritudinis: vt patet in gloria Salomonis. 3. Reg. 10. Videns regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam edificauerat, &c. non habebat spiritum. Quam ergo gloriam habebūt amici Dei: cum Deus querit eos decorare, secundum magnitudinem sapientiarum. Quartò, potest apparere magnitudo istius gloriæ ex verbis scripturarum, quibus Deus reuelavit eam: vt est illud Esa. 64. Qui non vidit, Deus absque te, quæ preparasti expectantibus tuis. 1. Corin. 2. Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in corde hominis ascendit quæ preparavit Deus his qui diligunt eū. Et Rom. Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et 1. Corin. 4. Id quod in presentibus

momentaneum, & leue tribulationis, supra modum in sublimitate eternæ gloriæ pondus operabitur in nobis. Genes. 15. Ego sum merces tua magna nimis Exo. 33. ait Moyses ad dominum; Ostende mihi gloriâ tuam. Qui respōdit ei, Ostendā tibi omne bonum. Prouerb. 11. Desiderium iustorum omne bonū. Dauid; Nimis honorati sunt amici tui Deus. ¶ Quinto potest apparere magnitudo gloriæ, per hoc quod legitur Matt. 17. in transfiguratione domini factum, quod respēdit facies eius sicut sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Voluit enim ibi dominus ostendere gloriā quā habitura sunt corpora nostra in resurrectione. ¶ Sexto honor quē contulit Christus cruci quæ ei seruauit. Aug. super Psal. Crux de pœntis latronū trāsuiit ad frontes imperatorum. Quid faciet Deus fidelibus suis, qui tantum honorē contulit tormētis suis? Ambr. super Beati immaculati: Si opprobrium tuū gloria est, domine Iesu, quāta est gloria tua? Tūc igitur participatione gloriæ quid erimus, cuius sumus opprobrio gloriosi? ¶ Septimo honor quo Christus honorat sanctos suos modō in terris. Maior enim reuerētia exhibetur pulueribus vel ossibus sanctorum, vel etiam panniculis quibus induti fuerūt, quā exhibetur maximis principibus huius mundi. Vnde verisimile est quod multū sit eos honoraturus in cælis qui facit eos tātum honorari in terris. ¶ Octauo, per hoc quod gloria eorum erit similis gloriæ Dei. Iuxta illud 1. Ioan. 4. Filij Dei sumus, sed nondū apparet quid erimus: sed quum apparuerit, scimus quoniā similes ei erimus: Verisimile est quod creatura illa quæ in naturalibus similis Deo extitit, & operādo dominū imitata est, multum debeat decorari, quum Deo in gloria assimilabit. Rom. 8. Quos prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. ¶ Nonō, locus in quo Christi benignitas vult eos esse. Ioan. 12. Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Et eiusdem 17. Pater, quos dedisti mihi, volo ut vbi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatē meam. Luc. 22. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnū, ut edatis & bibaris super mensam meā. ¶ Decimo, quod regnū habebunt. Matt. 25. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, &c. Apoc. 22. Et regnabit in secula seculorum. ¶ Undecimo, coronæ pretiositas. In Psal. Posuisti in capite eius coronā de lapide pretioso. Lapis iste pretiosus, Deus est. Hæc est illa pretiosa margarita, quam qui inuenit, vedit omnia quæ habet, & emit eam. Matt. 13. circa coronā istam non solū attende lapidis valorē, sed & splendorē. Est enim splendor gloriæ. Heb. 1. Qui quum sit splendor gloriæ.

Apoc. 21. Ciuitas non eget sole, nec luna, vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminabit eam. Attēde etiā coronę decorę, quę decenter scilicet corona conueniat capiti: caput enim cordis est eam, & propter eam factū est. Aug. in lib. Confel. Domine, fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrū donec requiescat in te. ¶ Duodecimo, hoc quōd Deus eos ministerio proprio honorabit. Luc. 12. Præcinget se, & faciet illos discumbere: & ministrabit illis. Hęc ministratio erit diuinę faciei, in qua summę lætitię ostēdit. Dauid: Lætificabis eū in gaudio cū vultu tuo. Job 33. Videbit faciē eius in iubilo. Nūc facies illa nobis scōditā est. Dauid: Quā magna multitudo dulcedinis tuę domine quam abscondisti timentibus te: Job 26. Qui tenet vultu folij tui, & expādit super illum nebulam suam. Magnitudo etiā glorię saluandorū ostendit hoc. ¶ Deus vocat ecclesię sponsam suam. ¶ Erit enim gloria sponsa, vt decebit regem inlestem sponsam ipsius. Quę gloria describitur in Psal. Affricāgina à Dextris tuis in vestitu deaurato. Cantic. 4. Veni de Libano spōsa mea, veni de Libano: veni, coronaberis. Item quōd fideles dicuntur filij Dei, & filij charissimi Eph. 5. Estote imitatores sicut filij charissimi. Vnde erit gloria eorū, vt decebit tantū regē. De qua gloria Rom. 5. Gloriamur in spē glorię filiorū Dei. Item quōd fideles dicuntur dij, in Psal. Ego dixi, dij estis. Sed de aliquo dicitur, quōd ipse est rex vel archiepiscopus, eō quod regē, vel archiepiscopum habeat in sua voluntate: sic amici in futuro dij erūt propter vnionē voluntarū cum Deo. ¶ Qui adharet domino, vnus spiritus est. Amicitia est vnio. Aug. Talis est quisq; qualis eius dilectio. Si terram diligis, terra eris. Deum diligis: quid dicam? Deus eris. Non audeo dicere ex me: sed scripturas audiamus. Ego dixi, dij estis.

¶ De duodecim quę electi habebunt, qui intelliguntur in fructu

ligni vitę

Et notandum quōd duodecim erunt in electis post generalem resurrectionē, quę possunt intelligi per duodecim fructus ligni vitę: de quibus Apoc. vlt. legitur. ¶ Primū est sanitas in infirmitate. Psal. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Esa. 60. cupabit salus muros tuos. ¶ Secundum est iuuentus sine senectute. Psal. Renouabitur vt aquilę iuuentus tua. Quasi in xxx. annorum semper manebūt. Eph. 4. Donec occurramus omnes in virū perfectum, in mēsuram ætatis plenitudinis Christi. ¶ Thes. 4. Rapiemur obuiā Christo in aëra: & sic semper cōminimo erimus. ¶ Terriū est satietas sine fastidio. Hic nō fati-

oculus visu, nec auris auditu. Eccle. 1. Sed tunc in bonis implebitur desiderium tuum. In Psal. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Esa. 49. Non esurient, neq; sitiēt amplius. Greg. Satiati desiderabimus, ne satietas generet fastidiū: & desiderantes satiabimur, ne cum anxietate sit desiderium. ¶ Quartū est libertas, ad quā faciūt corporis agilitas & subtilitas. ¶ Corpus enim nō detinebitur vel propria gravitate, vel alterius corpori oppositione. Aug. in lib. de ciuit. Dei. xxij. Vbi solet spiritus. bi erit protinus & corpus. ¶ Quintū est pulchritudo absq; defectu. Pulchritudo corporis consistit in claritate, & situ debito, & figura membrorū. Sap. 3. Fulgebunt iusti. Matt. Tunc iusti fulgebunt, sicut sol in regno Patris mei. Philip. 3. Saluatore expectamus dominū nostrū Iesum Christū, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cōfiguratum corpori claritatis suæ. ¶ Sextū est impassibilitas, ad quam immortalitas, pertinet, Esa. 49. Nō cadet super eos sol, neq; vllus æstus. Esa. 25. Præcipitabit mortē in sempiternum. ¶ Septimū abūdantia sine indigentia. Deut. 8. Retū omnīū abundantiā perfrueris. Indic. 18. Tradet vobis Deus locū in quo nullius rei est penuria. Grego. Nihil exterius quod appetatur: nihil interius quod fastidiatur. ¶ Octauū est pax absq; perturbatione. ¶ Nonum securitas sine timore. Esa. 32. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiducię, & in requie opulenta. Psal. Qui posuit fines tuos pacē. ¶ Decimū est cognitio absq; ignoratiā. 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculū in ænitigmate: tunc autē facie ad faciē. Nūc cognosco ex parte, tūc autē cognosceā sicut & cognitus sum. ¶ Undecimū gloria absq; ignominia. Coloss. 3. Quum Christus apparuerit vita vestra, tūc & vos apparebitis cū ipso in gloria. ¶ Duodecimū est gaudium sine tristitia. Apoc. 7. Absterget Deus omnem lachryma ab oculis eorum. Item Esa. 25. Auferet dominus Deus omnem lacrymam ab omni facie, & opprobriū populi sui. Item Esa. 65. Oblitiōni enim traditæ sunt angustię priores. Et eiusdem lib. Letitiā sempiterna super capita eorum: gaudium & latitiā obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. Matt. 25. Intra in gaudiū domini tui. In verbo intrandi innuitur magnitudo gaudij, quod hominem vndique cinger. Ioan. 16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

¶ Quod gaudium electorum proveniet quasi à sex partibus.

Et notandū q̄ gaudiū electorū proveniet quasi à sex partibus. Primo à Beata Trinitate. Secūdo à loci amenitate. Tertio à iuuetūda societate. Quarto à corporis glorificatione. Quinto, ab in-

ferno. Sextò, à mūdo. De primo legitur Esa. 33. Regem in decore suo videbunt. Eccl. 11. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. In visione regis triplex gaudium erit eis. Primum erit in videndo faciem diuinam, quod erit summum gaudium. Aug. Si mali possent, mallent Deum in inferno videre, & in pennis, quā extra pœnas Deū nō videre. Chryso. Ego multo gratius res quā gehenna est dico cruciatus remoueri, & abiici ab illa gloria: nec puto ita acerba esse gehēne incēdia, vt sunt illa quebus torquetur is qui arceretur à conspectibus Dei. Bernar. Recorra illud est verū, & solū gaudiū, q̄ non de creatura, sed de creatore concipitur, & quod quum possederis, nemo toller à te: cōparata omnis aliunde incunditas mœror est, omnis suauitatis dolor est, oē dulce amarū, omne decorū fœdū: omne postremo quodcūq; aliud delectare possit molestū, quā Dei bonitas in infinitū excedat omnē bonitatē creatā. Delectatio quę erit in perceptione immediata illius bonitatis, in infinitū melior erit quā in perceptione creatę bonitatis. In Psal. Faciē tuā domine requirā. Io. 17. Hęc est vita æterna, vt cognoscant te solū verū Deū, & quē misisti Iesum Christum. Et in Psal. illo: Qui regis illud triplicatur illud, Ostende faciē tuā. & salui erimus. Et super illud Psal. Ostendam illi salutare meū, dicit Glo. Hęc visio tota merces: visio qua Deus videtur faciē ad faciē, tertiuū est. Et iste paradysus (si dici potest) paradysorū: vt dicit glo. super 2. Corinth. 12. Ibi beata vita in fonte viuo bibitur, & aliquid aspergitur huic humanę vitę. Dauid: Sitiuit anima mea ad Deum fontē viuū. Omnes deliciae quę sunt in mūdo minimę guttę sunt, quę à fonte illo fluxerūt. Vt inimicis qui guttas illas in terra lingunt, fonte suauitatis cōtempserunt. Dereliquerunt me fontem aquę viuę. Minus sunt omnes deliciae quę fuerunt in mundo, & erunt, vsque in diem iudicij respectu illius suauitatis, quā sit vna gutta aquę respectu totius maris: cūm tanta inueniatur delectatio in porticūcula creaturę, quanta inueniatur in ipso creatore? Frater Guido Cuthus. Si diuinę bonitatis vestigiorum vestigia tantum habet suauitatis, quid habet ipse fons suauitatis Deus? August. 4. confes. Plus delectant, quā singula, si sentiri possent omnia, sed longe his melior qui fecit omnia. Secundum gaudium erit in videndo humanitatē Christi. Bern. Plenum prorsus omnium suauitatis dulcedine videre hominē hominis conditorē. Tertiuū gaudiū erit in consideratione vnionis humanę naturę ad diuinam. Mirabile enim gaudium erit electis, quū agnoscant, q̄

frater eorū secundū carnē verē Deus est. Magnitudo hui⁹ gaudij potest perpēdi ex gaudio, quod solēt habere parentes cū filiis eorū sūt episcopi vel archiepiscopi. Tāta erit vnitas capitis, & membrorū, quod mēbra honorē sui capitis suū reputabūt: sicut caput hominis bona vel mala mēbris suis illata sua reputat.

Quod electis proueniet triplex gaudium ab amonitate loci.

Item à loci amonitate triplex gaudiū electis proueniet. Primò à claritate loci. Tob. 13. Beatus ero, si fuerint reliquie seminis mei ad videndā claritatem Ierusal. Apoc. 22. Nox vltā non erit. Et secundū Philosophum, ante corpus in quo est diuersitas luminis, est aliud supra, in quo est vniformitas luminis p totū. Illud corpus est cælū empyreū, in quo est lumē continuum. Secundò à loci puritate. Apocaly. 21. Non intrabit in eam aliquid coinquinatū, aut abominationem faciēs. Tertiò à loci latitudine. Baruch 3. O Israhel, quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius? Seneca: Ab vltimis litoribus Hispaniē vsq; ad Indos paucissimorū dierū spatū iacet, si nauē ferat vterus: at celestis illa regio per xxx. annos velocissimo syderi viā prestat.

Quod electis proueniet triplex gaudiū ex societate aliorū saluatorū.

Item ex societate proueniet triplex gaudium. Primò ex multitudine. Apocal. 7. Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. Secūdo ex nobilitate illius societatis in qua erit beata virgo, & angeli, & sancti, & sancta, qui omnes reges, & reginae erunt. Vnde filius Dei dicitur venisse de regalibus sedibus. Sapien. 18. Plus deberent homines laborare solum vt possent esse vna die cum beata Virgine, quam multi laborent pro æterna gloria. Hiero. ad Eustochium, egredere quaso paulisper de carcere, & papillone corporis, vt in ostio stans videas gloriam Dei petransire: præsentis laboris ante oculos tuos pingē mercedem, quam nec oculus vidit, &c. Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater Domini choris occurrēt comitata virginis, cum post rubrum mare submerso cū suo exercitu Pharaone, tympanum tenens præcinet responsuris, Cantemus Domino: gloriose enim honorificatus est, &c. Tertiò de amicabilitate societatis illius. Tanta enim charitas inter eos, quod gaudia aliorum sua reputabunt. Esa. 31. Dixit Dominus cuius ignis in Sion, & caminus eius in Ierusalem. Propter magnam charitatem hereditas illa omnibus vna est, singulis tota, iuxta verbum Greg.

Quod electis proueniet quadruplex gaudium ex corpore glorificato.

Item electis à corpore glorificato quadruplex proueniet

gaudium. Primum, à corporis pulchritudine. Secundum, ab eius subtilitate. Tertium, ab eius agilitate. Quartum, ab eius impassibilitate. Primum erit in corpore respectu eius quod erit iuxta se: vt scilicet alia corpora glorificata in aspectu eius delectentur. Secundum respectu eius quod erit infra se: vt scilicet corpora inferiora corpori glorificato cedant. Tertium, respectu eius quod erit supra se, vt ad spiritum suum perfectam possit habere obedientiam. Quartum, ad id quod erit contra se, ne ab aliquo possit lædi.

¶ *Quòd electis proueniet triplex gaudium ab inferno.*

Item ab inferno triplex gaudium electis proueniet. Primum ex hoc quòd infernū euaserūt. Secūdo, ex hoc q̄ hostes eorum cruciabūtur ibi. Psal. Lætabitur iustus cūm uiderit vindictam. Tertio, ex hoc quòd peccatū quod maxime nocuit hominibus clausum erit in inferno. Post diē iudicij erit in inferno peccatū quasi in proprio loco: non enim poterit remanere neque in cælo, neque in terra, quin ad vltimū descendat in infernum.

¶ *Quòd à mundo proueniet electis triplex gaudium.*

Item à mundo proueniet electis triplex gaudium. Primum ex hoc quòd à pœnali miseria huius exilij liberati erūt. Betan. Transire de morte ad vitam, vita gaudiū duplicat. Verissimum est q̄ multū gaudeat de hac liberatione qui dicebat: Heu mihi quia incolatus meus prolōgatus est. Secūdo, de hoc q̄ à naufragio liberati erūt. Si naufragi qui de mari exierūt tantū gaudēt: verissimile est q̄ multū gaudeant qui tot naufragia p̄tulerūt à mari huius mūdi periculossimo euaserūt. Ber. Periculū p̄tulerūt transeuntū raritas & pereuntū multitudo. In mari Malia de quatuor nauibus vix vna ad portū salutis peruenit. Tertio, ex hoc q̄ quū ipsi tāta infirmitatis essent, tamē de tāto hoste triumphauerūt. Job 41. Non est potestas super terrā que cōparetur ei, factū est vt nullū timeret. Nos sum⁹ vt locustę, hostes nostros gigantes. Aug. in lib. Conf. Quāto, inquit, maius periculū fuit p̄tulerūt tāto est gaudiū maius in triūpho. Sic est in nauigātib⁹. Nā post pericula & misericordias naufragij, exultāt nimis quā nā timuerūt nimis. ¶ De gloria futura dicit Aug. in li. de Ciuitate Dei, Quāta erit felicitas, vbi nullū erit malū, nullū latēbit malum: vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nec quid aliud agatur, vbi nec vlla desidia cessabitur, nec vlla indigentia laborabitur. Nescio. Itē in eodē: Vera ibi gloria erit, nec laudātis errore q̄sq̄, nec adulatione laudabitur. Verus

nor qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllas indignus. Vera pax, vbi nihil aduersi nec à seipso, nec ab aliquo patierur. Præmiū virtutis erit ipse qui virtutē dedit: eique seipsum, qui melius, & maius nihil esse posset, promittit. Ipse finis erit desideriorum nostrorū qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Idē in codē: In illa ciuitate magnū bonū in se videbit, quod nulli superior nullus inferior inuidebit: sicut nūc nō inuident archangelis angeli ceteri, tanquā nollet vnusquisque esse quod non accepit, quum nec in corpore vult oculos esse qui est digitus: Idē: Ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quid erit in fine sine fine. Nā quis alius noster est finis, nisi peruenire ad regnū cuius nullus est finis? Itē Aug. loquens de summo bono: Qui hoc bono fruetur, quid erit illi, & quid nō erit? Erit quicquid volet: quicquid nolet nō erit. Item Ber. loquēs de caelesti ciuitate: O ciuitas caelestis, māsto secura, patria continens totum quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullam habentes indigentiam. O quam gloriosa dicta sunt de te Ciuitas Dei.

Quod gaudium futurum differt à presenti in multis.

Et notandū q̄ gaudium futurum à præsentī differt in hoc, q̄ ipsum est plenū gaudiū & perfectum. Io. 16. Petite & accipietis, ut gaudiū vestrū sit plenū. 1. Cor. 13. Cū venerit q̄ perfectum est, euacuetur quod ex parte est. Itē gaudium futurum est securū. Aug. in lib. de moribus ecclesiæ: Summū bonū tale esse debet q̄ non amittat homo inuitus: quippe nemo potest confidere de tali bono q̄ sibi eripi posse sentit: etiam si retinere illud amplectique voluerit: quisquis enim de bono quo fruetur nō cōfidit, in tanto timore amittēdi beat⁹ esse quis potest? Itē gaudiū futurū est purū gaudiū, cū hic dolore rīsus misceatur. Pro. 14. Esa. 25. Auferet Dominus omnē lacrymā &c. Hęc tria insinuātur Esa. 55. Vbi sic legitur: Faciet Domin⁹ exercituū omnibus populis in mōte hoc conuiuīū pinguiū, conuiuīū vindemiæ pinguiū medullariorum, vindemiæ defecata. In pinguedine, intellige plenitudinē: in medulla, securitatē quā intra ossa absconditur: in defecatione, puritatē. Cōuiuīū illud est cœna magna de qua legitur Luca 14. quā Deus pater ab æterno præparauit: Filius verō secula addidit: gaudiū scilicet, q̄ erit in aspectu humanæ naturæ quā assumpsit: Spiritus sanctus pigmēta suauitatis ministrat: Ipse est fluuus nectare⁹ Ictificās ciuitatē Dei. Ps. Torrete voluptatis rīq̄ potabis eos. Sola inuitatio huius cœnæ beatū reddit.

Apocal. 19. Beati qui ad cœnā nuptiarū Agni vocati sunt. In hac cœna est vnum ferculū q̄ solū sufficeret. Io. 14. Domine ostende nobis patre, & sufficit nobis. Solus odor huius cœnæ quæ datur sanctis presentiri, plus valet quàm totum gaudium mundanum.

¶ De triplici materia gaudij electorum, & xij. cognitionibus inter illis per xij. stellas corona mulieris in Apocalypsi.

Item notandum quod triplex materia illius gaudij intimatur nobis. Num. 13. in fructibus illis quos attulerunt exploratores in terra promissionis, qui fuerunt ficus, vua, & malogranata. In hac dulcedine deitatis intellige. Prouer. 17. Qui seruat ficū, comedet fructus eius: & qui custos est Domini sui, glorificabitur. Vua, Christi humanitatē in torculari crucis expressam. In malogranatis, sanctorū ordinatā societate. Ordinatē enim se habent grana in malogranato. Itē Apoc. 12. insinuatur nobis gaudium in corona xij. stellarū, quæ erat in capite mulieris. Duodecim stelle sunt xij. cognitiones quæ electos latificabūt: tres pertinet ad Patrē, & Filiū, & Spiritum sanctū, & nouē ad nouē cœnes beatorū spiritū. Vel has xij. stellas intellige tres doctores, scilicet Dei visionem, eiusdē dilectionē, & boni excellentissimi vel arduissimi cōprehensionē, quæ cōprehensio gloriosissima est: & quatuor doctores corporis, scilicet claritatē vel potius puritatem, simplicitatē, subtilitatem, agilitatem, impassibilitatem, & fortitudinem quinque sensuum. Secundum quosdam tertia dos est delectatio quæ est effectus visionis, & amoris.

¶ De diuersitatibus spei, quæ detestabilis est ex quatuor, & cōmuniabilis ex tribus. CAPVT VI.

Notandum est ergo quod est spes detestabilis, & est spes inmedabilis. Spes detestabilis quadruplex est. Prima est mendax. Secunda, presumptuosa. Tertia est vana. Quarta, mendax. Prima est, quæ Deum ideo offendit, quia de magnitudine misericordie eius confidit. Vnde Ber. in sermo. Est infidelis fiducia solius vtiq; maledictionis capax, quā videlicet in spe speramus. Hac peccat in bonitate Dei Ro. 2. An diuitias bonitatis eius, & patientie & longanimitatis cōtemnis? Secunda est quæ quis sperat se facturū quā voluerit quæ vires eius excedit, ut aliquis præsumit se cōuersurū à malis suis quā voluerit. Eccl. 19. Repromissio nequissima multos perdidit. Spes vana est fiducia ponenda in creatore, in creatura ponitur. De quo re. te supra, 5. c. in eo. tracta. Esa. 55. Cōfident in nihili. Spes falsa quum quis sperat quod futurum nō est: ut quum quis promittit sibi longam vitā, qui citò moriturus est, ut ille cui dicitur

Sicut hac nocte repetent animā tuā. Luc. 12. Esa. 29. Posuimus
 mēdaciū spem nostrā. ¶ Ad hoc quod spes cōmendabilis sit,
 tria operantur. Primum est, si in solo Deo ponatur. Hester 14.
 Exaudi vocē illorum qui nullam aliam spem habent. Secundū,
 si assit meritū, vnde quod speratur, præsūmatur. Ber. super Cā-
 tica: Integrā ecclesię consolatio quā nō solum quid sibi sit ex-
 pectandū, sed vnde sit præsūmendū, nouerit. Tertiū, si in tribu-
 latione spes non deficit, sed vires suas ostēdit. Iob. 13. Etiā si ce-
 diderit super me, in ipso sperabo. In Psalm. Si exurgat aduersum
 me praeliū, in hoc ego sperabo. Item notādum quod est spes pri-
 mæ authoritatis, quæ in solo Deo ponēda est. Et est spes suffra-
 gii, quæ ponēda est in sanctis, in quantum sunt amici Dei. Spes
 quæ in solo Deo ponitur, subdiuidi potest in spē veniæ, gratiæ,
 & gloriæ. Spes verò gloriæ subdiuidi potest in expectationem
 gloriæ animæ, & gloriæ corporis, de quibus prius dictum est.

*SECUNDAE partis principalis de tribus
 virtutibus Theologicis, Tractatus IIII.*

De charitate.

CAP. I.

Charitatis descriptiones primò ponēdæ sunt. Secūdo,
 commendationi eius insisteretur. Tertiò, ageretur de di-
 lectione Dei. Quarto, de dilectione proximi. Quintò,
 de ordine charitatis. Sexto, de his quæ aduersantur
 charitati. Septimò, de gradibus diuersis ipsius. ¶ Notandum
 ergo quod charitas est finis præcepti de corde puro, & consci-
 entia bona, & fide nō ficta. 1. Ti. 1. Vbi dicit gl. Hic definit Apосто-
 lus charitatē. Charitas est finis, in quā, consummationis, nō cō-
 sumptionis. Plenitudo enim legis est dilectio. Ro. 13. Aug. Legis
 & omnium diuinarū scripturarum plenitudo est dilectio rei qua
 fruendū est, & rei quæ nobiscū ea se frui potest, id est Dei & pro-
 ximi. Idē: Ille sanctē & iustē viuit, qui ordinatā habet dilectio-
 nem, aut diligit quā nō est diligendū, aut nō diligit quā est dili-
 gendū, aut æquē diligit quod minus vel amplius diligendū est,
 aut minus vel amplius quod æquē diligendū est. Idem: Si nō vo-
 les omnes paginas perscrutari, omnia inuolucra sermonū e-
 uolue, omnia secreta scripturarū penetrare, tene charitatē vbi pē-
 dent omnia. Idē in lib. de disciplina Christiana: Vt nemo excu-
 sationē habeat in die iudicij, voluit Deus, sicut scriptū est, con-
 summare & abbreviare verbū super terrā. Hoc ipsū verbū con-
 summare & abbreviare verbū super terrā. Hoc ipsū verbū con-

summatū & abbreviatū, nō obscurū De^o esse voluit, Ideo bre-
 ue nō taderet legere. Ideo apertū, ne quis dicar, Nō mihi licet
 intelligere. Thesaurus est magnus diuinarum scripturarū
 thesaurus absconditus est in agro, si piger eras ad perscrutā-
 thesaurū, nō sis piger vnā margaritā sub lingua ferre, & q̄
 vis secur^o ambula. Hęc est margarita ista: Diliges, &c. Mat. 23.
 Vel finis p̄cepti est charitas: quia gratia charitatis habēde
 p̄ceptū: sicut sanitas est finis medicine. Aug. Timor est me-
 camentū: charitas sanitas. Sicut initiū est sapientie timor dom-
 ni, Pro. 1. sic dilectio finis est sapientie. Eccl. 1. Dilectio Dei
 nobilis sapientia. Chryf. Finis annuntiationis est amor. Vnde
 Christ^o qui venit legē implere, specialiter fuit p̄dicator am-
 ris. Luc. 12. Ignē veni mittere in terrā: & quid volo nisi ut
 datur? Et in fine vitę suę mortalis inculcauit discipulis p̄-
 ceptū de dilectione, vt habetur Io. 13. Hoc est, inquit, p̄ceptum
 meū, vt diligatis inuicem, &c. Itē. Hęc mōdo vobis, vt dilige-
 inuicē. Itē: Mandatū nouum do vobis, &c. Eiusd. 13. Sequitur
 corde puro, &c. Tria hic t̄guntur quę ad charitatē dispon-
 Fides nō ficta, scilicet fides vera & catholica, nō illa fides quę
 sibi heretici fingunt. Et spes quę per cōscientiam bonā in-
 gitur: quę vt dicit gl. Aug. Ille sperat, qui bonā conscientiam p̄-
 rit: quę verō pungit mala conscientia, retrahit ā spe. Et puritas
 cordis. Oportet enim cor deputari ab amore mundi, vt impu-
 tur amore Dei. Vnde super illud Psal. Diligite dominū om-
 sancti eius, dicit gl. Discite non diligere mūdū, vt discas dilige-
 Deū. Auerte, vt conuertaris: funde, vt implearis. Aug. Bono
 plēdus es: funde malum. Putas quia melle te vult implere De-
 si aceto plenus es, vbi mel pones? Si quis verō obicitur, quod
 omnes virtutes simul infunduntur, vnde non videtur vna
 esse causa alterius vel prior altera: Potest dici quod hoc
 rēndū est ad opera virtutū, quorum vnū est prius altero & ca-
 sa ipsius. Ideo enim quia credimus Deum liberalissimum, spe-
 mus in eo: & quia de liberalitate ipsius speramus: cū diligimur
 Vel potest dici, q̄ licet virtutes simul sint tempore, tamen vn-
 prior est altera causalitate: sicut splendor ab igne est, & tamen
 ignis & splendor simul sunt tempore. Hoc exemplum ponit Aug.
 super principiū ad Heb. Sed iterum obicitur: Quomodo cha-
 ritas sit ex fide & spe, cū charitas dicatur esse radix omniū
 norū? in gl. Aug. super verbum prius positum, Finis p̄cepti
 charitas, & super illud Gal. 5: Fructus spiritus est charitas, &c.
 Dicit gl. Aug. Caput virtutum p̄mittit: id est, charitatem. Q̄
 can

enim alia inter fructus spiritus debuit tenere primatū, nisi charitas, sine qua virtutes ceteræ nō reputabuntur esse virtutes, & ex qua nascūtur vniuersa bona? Ad solutionē huius videtur esse distinguendus triplex ordo virtutum, scilicet ordo plantationis, ordo meritoria operationis, & ordo reparationis. In ordine plantationis prima est fides. Primo enim docēda sunt quæ sunt fidei, deinde quæ sunt timoris & spei. Heb. 11. Credere oportet accedere ad Deū, quia est: & inquirētibus se remunerator sit. In ordine operationis meritoria est charitas quasi illā imperās. In omni enim ordinata operatione, primū est amor siue desiderium finis, & ex illo omnes mediae operationes, vt apparet in edificatione domus, cuius causa est amor inhabitationis ipsius: ex quo amore nō solū est ædificatio, sed etiā ea quæ ad ædificationē iuuant, vt inquisitio operariōrū. In operando igitur meritorie prior & principalis est charitas, & primò mouens: fides enim ei deseruit tanquā lucernā præferens, ostendens quid & qualiter operari debeat. Illuminatio enim adiutorū est in opere, & illuminator & adiutor & non principalis operator. In ordine verò reparandi in virtutibus effectiuis, prior videtur esse humilitas. Si enim omnis peccati est initiū superbia, vt habetur Eccl. 10. omnis correctionis principium erit humilitas. Huic consonat quod reparator humani generis posuit primam virtutē, humilitatē. Mar. 5. dicēs: Beati pauperes spiritu. Pauperes spiritu dicuntur humiles, secundū gl. Charitas inter tres virtutes quæ ordināt ad Deū, propinquior est fini, scilicet Deo: vnde Deum habet pro fine & pro materia: diligit enim Deū propter se, & cū fides finē videat, spes illuc rēdat (est enim spes insecutio, sicut timor est fuga) charitas est vnto cū fine. Vnde cū finis optimū sit, & à fine habeāt quæ sint bona ea quæ sunt ad bonā finē: charitas primo habet bonitatē inter virtutes, & per eam habet bonitatē ceterarū. Et secundum hoc intelligendū est quod dicit gl. super 1. Tim. 1. quod charitas est radix omnium bonorū: inquantū scilicet sunt bona. Et illud similiter super Gal. 5. Et charitate nascūtur omnia bona: inquantū scilicet sunt bona. Et sicut radix humorem mittit ad ramos, sic charitas bonitatē ad opera ceterarū virtutū. Aug. in sermone de Charitate: Sicut radix omnium malorum est cupiditas: Ita radix omnium bonorū est charitas. Humilitas etiā potest dici radix virtutū, secundū illā proprietatē qua radix est pars arboris infima terræ adhærens. Sic humilitas considerās infirmitatē suam, sub Deo collocat se in loco infimo. Fides etiā potest dici radix: quia radix est in arbore quasi

quasi os in animali. Per radicem ingreditur ad arborē nutritum arboris: sic per fidē bonū ingreditur ad animā. I. temeritas sic describitur à Magistro lib. 4. Sententiarū: Charitas dilectio qua diligitur De⁹ propter se, & proxim⁹ propter Deū vel in Deo. In Deo dicitur, propter illos qui iusti sunt, qui in Deo per gratiā. Propter Deum dicitur quantum ad illos qui nondū sunt iusti, qui adhuc amandi sunt vt iusti fiant, in Deo per gratiā mancāt. Aug. Qui amat homines, aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint, amare debet. Itē Aug. sic describit charitē: Charitas, est virtus qua videre Deū, perfruique eo desideramus. Et est hæc descriptio secundū digniorē actum charitatis. Potest etiā sic charitas describi: Charitas est virtus qua quæres tāti habetur quāti habenda est. Vnde charitas pōdus aurum est: sicut statera dolosa est cupiditas. Pro. 11. Statera dolosa abominatio est apud Deū, & pondus æquū voluntas eius. Tēpēlia quæ in veritate parū pretiosa sunt, quæ Apostolus reputat vt stercora, multū pōderāt in statera cupiditatis: ideo veritas dolosa est. Osee 12. Chanaan in manu eius statera dolosa. Hæc statera etiā meritō abominatio est Deo: cū diuitiæ & honor quæ abominabilia sunt Deo, ibi preponderāt veris bonis. Luc. Quod autē altū est apud homines, abominatio est apud Deum. In lib. de Spiritu & anima dicitur, quod charitas est concōmementium, & societas electorum, vita beata animarum & angelorum: quia nec animæ, nec angeli nisi per charitatem viuunt.

De commendatione Charitatis.

C A P. I I.

AD commendationem Charitatis, primò valere potest illud quod Spiritus sanctus in Scriptura sacra toties monet vt quæ charitatis sunt. 1. Cor. 14. Sectamini charitatem. Et eius. Omnia opera vestra in charitate fiant. Eph. 3. In charitate radicari & fundari. Eius. 4. In charitate crescimus. Item 5. Amorem in dilectione. Phillip. 1. Oro vt charitas vestra magis abundet. Colof. 3. Super omnia charitatem habentes. 1. Pet. 4. In charitate omnia mutua in vobismetipsis continuam charitatem habentes. Secundo commendabilis est comparatione cæterarū virtutum. Ad quod pertinet illud 1. Cor. 13. Maior autem horum est charitas. Aug. Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces. Ideo oleo charitas cōparatur quā supereminet aliis liquoribus: sic charitas superexcellit aliis virtutibus. Propter eandē causam charitas aurum dicitur, quia inter metalla pretiosius est. Apoc. 3. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum & probatum, vt locuples fias. Huic auro comparatur

rando intendere debent in mundanis huius mundi hi quibus dictum est, Luc. 19. Negotiamini dū venio. Nec solum aurum est charitas; sed etiā aurea reddit ea quæ contingit. Et hæc est vna virtus charitatis, quod plūbea efficit aurea. Opera enim de genere bonorū sine charitate facta quasi plūbea sunt: parui scilicet, vel nulli⁹ valoris: facta verò ex charitate, quasi aurea sunt, quia pretiosa valde. 3. Reg. 6. Nihil erat in tēplo qđ nō auro tegeretur. Opera ex charitate facta, sunt quasi vestis deaurata qua ecclesia ornatur. In Psal. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Propter eadē excellētiā dicitur etiā charitas ignis. Luc. 11. Ignē veni mittere in terrā. Ideo spiritus sanctus super Apostolos in linguis igneis descendit, vt in cordibus hominū ignē istū succederēt, vnde Ber. Venit super discipulos Spiritus sanctus in linguis igneis, vt linguis omnium gentium verba ignea loquerentur, & legē igneā linguæ igneæ prædicarent. Thren. 1. De excelso misit ignē in ossibus meis, & erudiuit me. Ignis inter elemēta virtuosior est: sic charitas virtuosior est cæteris virtutibus. Hier. Qui perfectē amatur, totam sibi vndique amantis vendicat voluntatem, nihilq; est imperiosius charitate. 2. Cor. 5. Charitas Christi viger nos. Ignis ferrum quasi ignem efficit: sic charitas eos in quibus est, vt ignem efficit. Eccles. 48. Surrexit Elias Propheta sicut ignis, & verbū eius quasi facula ardebat. Nescit ignis esse otiosus: sic secūdum verbum Greg. amor Dei nunquam est otiosus. Operatur enim magna, si est; si autem operari renuit, amor nō est. Ignis charitatis est illuminans & splendens, & ad splendorem æternum perducens. Gregor. in Moral. Non clarescit anima in fulgure æternæ pulchritudinis, nisi (vt ita dixerim) hinc prius arserit in officina charitatis. Hic est ignis ille quo spiritus angelici ardent. Ignis iste in cinerem humilitatis redigit. In hunc cinerem redegerat illum qui dicebat Gen. 18. Loquar ad dominum meum, cum sim puluis & cinis. Carbo ignitus cum mortuis carbonibus positus, aut extinguitur, aut eos viuificat. Sic viri sancti igne charitatis succensi morti se exposuerunt, vt mortuos in peccatis viuificaret. Ignis tendit sursum: sic illi qui vehementer accensi sunt, igne charitatis cupiunt dissolui & esse cum Christo. Philip. 1. & mortem habere in desiderio, & vitam in patientia. Charitas est ignis, quo Apostoli suauiter arserunt, vt ait Greg. Ipsa est speciale donum Dei, qui & ignis dicitur. Deut. 4. Hebræ. 13. Deus noster ignis consumens est. Gregorius in Hom. Deus ignis consumens dicitur, quia flammis sui amoris incēdit mentes quas impleuerit, & à

& à vitiorum sordibus mundas reddit, & peccatorum rubiginem consumit. Bernar. super Cant. Ignis qui Deus est, consumit quod dedit, sed non affligit: ardet suaviter, desolatur feliciter. Est enim verè carbo desolatorius: sed qui sic in vitia exerceat vim ignis, ut in anima exhibeat vicemunctionis. Gregor. in Homil. loquens de illo verbo Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam in dilectionem multam. Quid esse dilectionem credimus, nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? Tanto amplius rubiginem peccati consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. Charitas etiam est mater omnium virtutum, ut ait glossa Ambrosij super illud Ro. 14. Vnusquisque suo sensu abundet. Mater, inquam, educatione, imò ipsa ad opes se habet ut mater. Bernar. Bona mater charitas, quæ suadet, ut nequeat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat iniquos: diuersis diuersa exhibens sicut filios diligit vniuersos. Cum arguit, mitis est: cum blâditur, simplex est. Pie solet sauire, sed non dolo mulcere, patienter nouit irasci, humiliter indignari. Charitas est quæ hominum mater & Angelorum, non solum quæ terris, sed etiam quæ in caelis sunt pacificauit. Ipsa est quæ homini placans, hominem Deo reconciliauit. Charitas patiens est, benigna est, licet læsa, licet offensa: si conuersus fueris ad eam, obuiabit tibi quasi mater honorificata. Item charitas cremeratur prima inter fructus Spiritus sancti. Gal. 5. Fructus Spiritus, inquit, charitas, &c. Ibi dicit gl. Aug. Caput virtutum preterea vocans charitatē caput virtutum. Ibi etiā dicit glo. Hier. Quia alia inter fructus spiritus debuit tenere primatū, nisi charitas sine qua ceteræ virtutes non reputabuntur esse virtutes? Vnde primus fructus charitas. Antequam enim ipsa assit, nullus fructus est Deo gratus. Osee 9. Radix exiccata est, fructum non facient. Radix exiccata est, cupiditas, quæ Apostolus dicit radicem malorum omnium. 1. Timoth. 6. Vbi verò charitas est, ibi multus fructus. Io. 15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fructum multum. Qui manet in charitate, in Deo manet, & in Deo anima est Deo adherere: Deo autem adherere non valet, nisi dilectione, ut ait Aug. in lib. de moribus ecclesie, & in Confess. Mihi autem adherere Deo bonum est quia si non manebro in illo, nec in me potero. Vbi charitas non est, potest esse species boni: sed non verum bonum. August. Dantur & alia Spiritum sanctum munera: sed sine charitate nihil profunt. Secunda: Apud sapientes sunt honesta, apud vulgus simulacra honesta.

honestarum. Vbi charitas ad est, nihil est malum. Eccl. 8. Qui custodit mandatum, non experietur quicquam mali. Quod de mandato dilectionis specialiter verum est. Aug. Vbi charitas, quid est quod possit obesse? Vbi autem non est, quid est quod possit prodesse? Itē charitas est gratia gratiarum. Aliæ virtutes sine ea gratæ non sunt. Et quia gratis non operatur. Iustitia enim reddit debitum: amor redimit incommodum quod imminet: spes emit commodum quod obrinere intendit. Et quia non sufficiunt animam Deo reddere gratam, vel etiam sua propria opera absque charitate Deo grata facere non possunt. Charitas verò gratis operatur. Bern. super Cantic. Purus amor mercenarius non est, purus amor de spe vires non sumit, & tamen differentiæ damnata non sentit. ¶ Charitas etiam animam Deo reddit gratam, & sua propria opera & ceteras virtutes, & opera etiam earum, si à charitate fuerint imperata. Ipsa enim imperatrix est inter virtutes, & quæ imperantur ab ipsa, Deo grata sunt, & à se reputat imperata. Item charitas locus luminis est. i. Ioan. 2. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet. Amor mundi excæcat, sed amor Dei illuminat. Extra charitatem tenebræ sunt. Vnde ibidē dicitur, Qui odit fratrem suum, in tenebris est: vbi autem tenebræ sunt, ibi non est verum gaudium. Tob. 5. Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo? ¶ Itē charitas est locus securitatis & gaudij. Bern. Deus charitas est, quid pretiosius? Et qui manet in charitate, in Deo manet: quid securius? Et Deus in eo: quid iucundius? Aug. Deus charitas est: brevis laus, & magna laus. Brevis in sermone, & magna intellectu. Si numeres, vnum est: si appēdas, quantum est. Deus dilectio est. Itē dulcius dilectione nihil est. Aug. Dilectio dulce verbum, sed dulcius dilectione nihil est. Aug. Omnis iucunditatis: sine amore enim nihil iucundum: charitas quæ est amor summi boni, magnam habet iucunditatem. Vnde inter fructus spiritus, statim post charitatem enumeratur gaudium. Quomodo sine gaudio potest esse quod Deus ametur debito modo, cum ipse præsens sit vbi sic amatur. Præsentia enim boni amati iucunda est. Aug. in epist. ad Macedonium. Tanto nobis melius est, quanto magis in illum imus, quo nihil melius. Imus autem non ambulando, sed amando: quem tanto habemus præsentiores, quanto eundem amore quo in eum tendimus, poterimus habere puriore. Idē super epist. Io. Hom. 10. Quid tibi iubet Deus: dilige me, amaturus es honorē, & fortē non peruerurus. Quis me amat, & non ad me peruenit? quisquis me querit, cum ipso sum: non ad me ambitur per aliquam viam. Ipse amor tibi præsentem me facit.

cit. Greg. in Moralib. Qui mente integra Deum desiderat, perfectò iam habet quem amat: neq; enim quisquam posset Deum diligere, si huc quem diligit, non haberet. ¶ Charitas locus est requietis. Augu. Non potest anima nisi in eo quod diligit requiescere. Eterna autem requies non datur ei, nisi in dilectione Dei qui solus æternus est: & ipsa est perfecta sanctificatio, & sabbatum sabbatorum. Charitas etiam vita est. 1. Ioã. 3. Nos scimus quomodo translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Sine charitate nihil vivit vita gratiæ: sed omnia sunt mortua omnia arida. 1. Ioã. 3. Qui non diligit, manet in morte. Et 1. ad Cor. 13. dicit glos. Sicut corpus sine anima mortuum est, anima sine charitate mortua deputabitur. Charitas est calor vitalis, quo extincto nihil spiritualis vitæ relinquitur. Prosper vita cõtemplatiua dicit, quod charitas est vita virtutum. ¶ Charitas etiam est mors vitiorum. Sicut enim fluit cera à facie ignis, pereunt vitia à facie charitatis. Cantico. vlt. Fortis est vitæ dilectio. Qui videretur esse magni valoris in seculo, & charitas non habet, quasi leo mortuus, aut nullius valoris est. Eccl. 9. melior est canis viuus, leone mortuo. 1. Cor. 13. Si habuero potentiam &c. charitatem autem non habuero, nihil sum. Nihil in seculo valore. Charitas etiam est vita operum. Greg. Nihil habet utilitatis ramus boni operis, nisi maneat in radice charitatis. Charitatem habes ditissimus est. Aug. Attende quanta est charitas: quæ si desit, frustra habentur cætera: si autem assit, habet omnia vel in se, vel in aliis. Idem in quodam sermone de charitate. Charitas est dulce & salubre vinculum mæritum, sine qua diues per est, & cum qua pauper diues est. ¶ Quatuor de causis dicitur est qui habet charitatem. Primo, quia ipsa charitas thesaurus charissimus: ut non solum chara, sed ipsa charitas expressit fit dici. Sicut de filio Dei dicitur Heb. 1. quod sit splendor gloriæ. Et Sapien. 7. Candor lucis æternæ. Hic est thesaurus absconditus in agro cordis, pro quo emendo vniuersa essent vendenda. Math. 13. Hunc thesaurum non potest auferre ianitor mortis scilicet, quum alios auferat. Sine hoc thesauro non potest alij thesauri. De comparatione huius thesauri nullus penitus quum valorem eius perfectè agnosceret. Cantic. vlt. Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione: quæ despiciet eam. Quanto quis charius emit thesaurum istum, tanto amplius lucratur. Hoc thesauro, thesaurus Dei acquiritur cundo, quia qui habet charitatem, habet Deum: ideo dicitur Ioan. 4. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet. Aug.

Autū habens in arca, diues est: Deum habēs in conscientia diues
 est: cōiunge aurum & Deum, arcū & conscientiam. Tertio, quia
 opera ex charitate facta sunt quasi aurea: cū sint valde pretiosa,
 regni scilicet aeterni meritoria. Ideo bene monet Apolt. vt om-
 nia opera nostra in charitate fiant. 1. Cor. 16. Quarto, quia chari-
 tatis aliena bona sua fecit. Aug. Vis mercedem habere de alieno?
 gaude inde, & mercedem tibi inde comparasti. August. Pensent
 inuidi quātum bonum est charitas quæ sine labore nostro alie-
 na bona nostra facit. Anima habens charitatem est sicut nobi-
 lis auis, quæ pede amoris prædam capit. Pes animæ, amor est,
 vt Aug. ait. qui si rectus est, dicitur charitas: si curuus, dicitur cu-
 piditas. Qui sine charitate sperat se ad regnum cælorum perue-
 nire: similis est illi qui absque pede vult incedere. Hic est pes
 ille de quo Iosue 1. Omnem locum quem calcauerit vestigium
 pedis vestri, tradam vobis. Charitas particeps est omnium ti-
 menium Deum, custodientiū mandata eius. Charitas est com-
 municatio Spiritus sancti: de qua 2. Cor. vlt. quæ illi qui habent
 Spiritum sanctum, omnia habent communia. Ipsa est societas
 illa de qua loquitur Ioan. 1. Canonic. 1. Quod vidimus, & audi-
 uimus, annuntiamus vobis: vt & vos societate habeatis nobis-
 cum. Qui charitatem nō habet, quantum ad Deum excommu-
 nicatus est. 1. Cor. vlt. Si quis nō amat dominum nostrū Iesum
 Christum, sit anathema. Glo. id est, separatus à Deo, vel cōdem-
 natus. Vita sanctorū negotiatio est. Matt. 13. Simile est regnum
 cælorum homini negotiatori &c. Quicumq; charitatem habet,
 particeps est in omni lucro quod fit in ecclesia. Vnde charitati
 potest dici illud Prouer. vlt. Multæ filiæ congregauerūt diuitias:
 tu supergressa es vniuersas. Antiquū prouerbiū Socratis fuit,
 Amicorum omnia esse communia. Vnde cum quidam pauper
 diceretur coram eo amicus cuiusdam diuitis, ait: Cur ergo iste
 pauper, ille diues est? Amicus enim non est, qui particeps for-
 tunæ non est. Cor in quo charitas est, est quasi hortus, in quo
 omnes iusti & boni quasi arbores cælestes per amorem infixæ
 sunt, vnde ei fructificant. Quid ergo mirum si multum habeat
 fructum? Charitas bonum proprium est bonorum, quum cæte-
 rarum virtutes communes sint bonis & malis. Aug. Charitas est
 fons proprius & singularis bonorum. Item hæc sola quæ di-
 uidit inter filios regni, & filios perditionis. In libro Prosperi:
 Charitas Dei & proximi propria & specialis virtus est pio-
 rum atq; sanctorum, quum cæteræ virtutes bonis & malis pos-
 sant esse cōmunes. Item charitas nunquam excidit: quum fides

& spes euacuentur. 1. Corin. 13. Quod tripliciter potest intelligi. Primo, quod in morte non amittitur. Qui enim amat Deum presentem, quum eum non videt: multo plus amabit eum in futuro, quum eum videbit. Ipsi in presenti est meritum: ipsa ergo in futuro erit in premium. Ioan. 12. Scio quia mandatum est mihi de vita aeterna. Quod specialiter est verum de mandato dilectionis. Secundo de opere charitatis, quod non excidit charitate nente. Charitas est arbor à qua non excidit nec flos, nec folium nec fructus. In hac arbore pendent omnia bona. Matth. 23. his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & Prophetarum. Tertio de duobus mandatis de dilectione. Flos vnus arboris, & arbor vnus propositum charitatis, est super millia auri & argenti. Charitati bene conuenit illud Eccles. 24. Flores mei fructus honoris. Fructus huius arboris pascitur Deus ab homine, & eo viuatur in paradiso. Tertio de habente charitatem, qui in morte non excidit, id est, non ex toto cadit: quia licet moriatur in mundo, viuatur tamen Deo. Vnde mors amicorum Dei, dormitio caratur. Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit. Item charitas maior est omnibus sacrificiis. Marc. 12. Diligete proximum vobis, quam se maius est omnibus holocaustis & sacrificiis. Charitas præ ceteris virtutibus Deo placet, & diabolo displicet, & homini prodest. ¶ Charitas merito multum Deo placet, & Deo ei super omnia placeat. Glo. super illud Psal. Exultate in domino. Placet Deo cui placet Deus. Ideo Deus aliquos diligit, quia ipsum spernunt. Esa. 32. Vix qui spernis, nonne diligeris? Deus amat amantes se. Prouerb. 8. Ego diligentes diligam. Ioan. 14. Qui autem diligit me, diligitur à patre meo, ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Sola charitas Deum habet charum: & ideo merito inter virtutes præcipua chara est Deo: & opera eius specialiter meritoria sunt, & secundum eam premium mensuratur: vt qui maiorem habet charitatem, maius habeat premium: & qui minorem, minus. Non habet Deum charum, qui pro minori pretio dat vel dimittit, quam valeat. Non habet avarus Deum charum, qui lucrum præponit ei: præponit. Habac. 2. Vel qui congregat non sua, vana aggrauat contra se densum lutum? Non habet etiam Deum charum volupuosus qui delectationem momentaneam præponit ei. Grego. Momentaneum est quod delectat, æternum quod erudit. Non habet charum Deum pompaticus, qui pro vana gloria Deum deserit: Et vt breuiter dicamus: non habet Deum charum, qui non diligit eum super omnia, quum ipse omnibus

naleat. ¶ Charitas specialiter diabolo displicet. Vnde Grego. super
 Ezech. Antiquus inimicus castitatem in nobis si sine chari-
 tate viderit, non timeret: quia ipse carne non premitur, ut luxuria
 dissoluatur. Abstinentiā non timeret, quia ipse cibo non vitur, qui
 necessitate corporis non vrgetur. Distributionem terrenarum
 rerum non timeret, si eidem operi charitas desit, quia diuitiarum sub-
 sidii nec ipse eget. Valde autem in nobis charitatē veram, id est,
 amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timeret, &
 nimis concordia nostrę inuideret: quia hanc nos tenemus in ter-
 ra, quam ipse tenere nolens amisit in celo. Item Greg. non cu-
 rat antiquus hostis, ut terrena nobis tollat: sed ut charitatē au-
 ferat. Charitas etiam habenti ipsam multum prodest, sine ea ni-
 hil vtile est. 1. Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes
 facultates meas &c. charitatem autem non habuero, nihil mihi
 prodest. Qui charitatē non habet, est sicut æs sonans quod aliis
 prodest, sed sibi non prodest, imò se consumit. Sic in eo qui cha-
 ritatem non habet, diminuuntur bona naturalia, & minus ido-
 neus fit ad bene operandū, vitā suam inutiliter expēdit. Vbi ve-
 ro charitas est, omnia profunt. Rom. 8. Scimus quoniā diligen-
 tibus Deum, omnia cooperantur in bonum. ¶ Vtilitatem chari-
 tatis ostendit Apost. 1. Cor. 13. dicens: Charitas patiens est, beni-
 gna est. Charitas non æmulatur, non agit perperā &c. Vbi enu-
 merantur septē bona quę charitatem comitantur, & octo mala
 a quibus hominē seruat. Duo prima bona sunt patientia & be-
 nignitas, de quibus Greg. patientiam & benignitatem præmi-
 sit: quartā altera illata a proximis mala æquanimiter portat: al-
 tera, sua bona proximis desiderabiliter impendit. Pœna quip-
 pe interrogat, si quietus quis veraciter amat, ut ait idem Greg.
 Benigna etiam debet esse charitas: id est, egenis larga. Gregor.
 Mens sanctorum in tentationis prælio munita patientiæ clypeo
 & gladio amoris accincta, ad mala ferenda sumit fortitudinē,
 & ad reperenda bona erigit vnitatem. Tertium bonum est
 congaudere veritati: id est, bonis proximi. Quartum est, mala
 eius sufferre, compatiendo & supportando. Quintum est, omni-
 bus Deo credere. Sextū, omnia sperare. Septimum est, diu expe-
 ctādo dominum sustinere. Duobus primis facit charitas ut be-
 ne nos habeamus in his quę nostra sunt, mala propria patiēter
 portando, & bona propria liberaliter largiendo. Duobus se-
 quentibus facit ut nos bene habeamus ad ea quę sunt proxi-
 mi, bonis congaudendo, & mala comportando. Tribus vlti-
 mis, ut nos bene habeamus ad Deum, cui debemus fidem, eo-

quòd sit prima veritas: & spes, eo quod sit summa bonitas: & scientiam longam, eò quòd sit omnipotens: & magnitudinem præmij recompensare potest, quòd tardus soluit. August. Charitas ideo tolerat in præsentì vita, quia credit omnia de futura vita. Et suffert omnia quæ hic inveniuntur: quia sperat omnia quæ ibi promittuntur. ¶ Primum malum, à quo charitas feruor est æmulatio, siue inuidia, quæ putredo ossium dicitur. Prou. Est enim vehemens corruptio animæ, ex qua prouenit ut in malis proximi delectetur, & bonis contristetur, quæ naturaliter in bonis deberet delectari, & in malis contristari. Secundum est, peruersa actio. Qui charitatem habet, habet Spiritum sanctum, qui benignè agit: qui verò sine charitate est, habet Spiritum malignum, qui perperam agit reddendo mala pro bonis, miseris opprimendo, bonis detrahendo, quum potius bonum addendum esset. Bona enim oportet crescere, mala autem minuì: & miseri eleuandi sunt, non amplius opprimendi. Tertium est, inflatio: id est, dilatio propria vsque ad proximi commisionem, quæ solet habere scissuram: ut ait beatus Bernardus uerb. 28. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat. Iactantia dilatio exterior: præsumptio, cordis dilatio interior. Quartum est ambitio, quum aliquis querit sui exaltationem per proximi deiectionem. Similis est illi qui faceret de hominibus bellum pedum suorum, ut sic altior cæteris appareret. Quintum est, intimus amor proprii boni, ex quo solet sequi, quòd homo non curat de bono proximi. Philip. 2. Non quæ sua sunt homines considerantes, sed quæ aliorum. 1. Corinthiorum 10. Ne quod suum est quarat. Et in hoc est multum corruptum genus humanum, quasi enim in naturam uersum est hominibus querere propria commoda, & negligere aliena. Sextum est, inuictio siue prouocatio ad iram. Aliqui quando videt domum proximi igne comburi, exemplo illius suam comburunt, quum deberent conari ad eius defensionem: qui valde fatui sunt. Mat. 7. Ira in sinu stulti requiescit. Sapiens non permittit iram quiescere, sed statim ab ea se expedit: sicut carbonem in igne tuo tam citò excuteret, si in eum insilisset. Septimum est, indigna cogitatio, ut quæ est de vindicandis iniurijs. Qui iniuriam sibi factam cogitat quasi ferrum in vulnere tener. Esa. 49. Ante te malum cogitationum uestrarum &c. Octauum est, gaudium super iniquitate, quòd est diabolicum, & signum magne corruptionis & elongationis à Dei similitudine: cui iniquitas inuicibilis. Pro. 24. Quum ceciderit inimicus tuus, ne gaudes

e iusdē 17. Qui in ruina letatur alterius, nō erit impunitus. ¶ Itē
 charitas est via excellentior. 1. Cor. 12. Adhuc vobis viam excel-
 lentiorei demonstro. Ipsa est gratia domini nostri Iesu Chri-
 sti. 2. Cor. vlt. Magisterium eius Christus professus est. Ioannis
 decimoquinto: Hoc est præceptū meum, vt diligatis inuicem.
 Charitate discipulos suos voluit agnosci. August. In charitate
 dignoscuntur discipuli Christi, non in prophetia, fide, & aliis.
 Io. 13. In hoc cognoscēt omnes, q̄ discipuli mei estis, si dilectio-
 nem adinuicem habueritis. Hāc ipse Saluator maximā in se ha-
 buit. Io. 15. Maiorē hac dilectionem nemo habet: quā vt ani-
 mam suā ponat quis pro amicis suis. Ephesi. 2. Propter ni-
 miam charitatem qua dilexit nos &c. ¶ Charitas est vinculū,
 quo solo Deus ligari potuit. Magister Hugo de S. Victore: O cha-
 ritas, quā magnū est vinculum tuū, quo etiā Deus ligari po-
 tuit. Si ergo cōtra Dominū fortis fuisti: multo magis cōtra ho-
 mines praualebis. Hoc vinculo Deus tractus est ad terrā, descē-
 dit etiā vsque ad inferos. Nullum vinculum eū ad colūnam
 tenere potuisset, si charitatis vinculum defuisset. Nullum ferrū
 in cruce eum deriuisset, nisi charitas affuisset. Sicut lapis posi-
 tus ad ostium monumenti non potuit eū ad monumentum
 detinere: amor salutis nostræ & ad columnam & in cruce eum
 detinuit. Vinculo charitatis ligatus erat, quum dicebat Gen.
 18. Num celare potero Abrahamā quæ gesturus sum? Et eiusdē. 10.
 Dicitur est Loti: Festina, & salua te ibi: quia non potero facere
 quicquam, donec ingrediaris illuc. Esa. 58. Non est qui cōsurgat
 & teneat te. Charitatis vinculū solui nō potest, neq; igne, neque
 aqua, neque gladio. Ro. 8. Quis nos separabit à charitate Chri-
 sti? tribulatio? an angustia? &c. Et in eodē: Cerrus sum, quia ne-
 que mors, neque vita &c. poterit nos separare à charitate Dei.
 Hoc est vinculum quo ea coniunguntur, quæ interuallis loco-
 rum distunguntur. Charitas vinculum est perfectionis, de quo
 Coloss. 5. Super omnia autem hæc, charitatem habentes, quod
 est vinculum perfectionis. Gloss. Ambr. Magis studendum est ei
 virtuti, quæ maior omnibus est. Ibi etiā dicit gl. quod chari-
 tas omnia ligat ne abeant. Charitas est vinculum perfectionis.
 Ligat enim membra ecclesiæ adinuicem Deo. Hier. 13. Agglu-
 tinaui mihi omnem domum Israël, & omnem domum Iuda.
 Deuter. 10. Patribus tuis conglutinatus est Deus, & amauit
 eos. In hac ligatione est perfectio ecclesiæ. Item charitas eum
 in quo est, filium Dei efficit. Roman. 8. Non accepistis spiritum
 seruilitatis iterum in timore: sed accepistis spiritū adoptionis fi-

liorum, in quo clamamus: Abba pater. 1. Ioan. 4. Qui diligit fratrem suum, ex Deo natus est. Et eiusdem 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus Pater, ut filij Dei nominemur, & simus. ¶ Item charitas vnctio est, qua filij Dei inunguntur in regnum regni futuri. Qui hac vnctione inuncti sunt, edocentur à Deo, sicut Salomon edoctus est à domino postquam in regnum vnctus est. 3. Regum quarto, de qua vnctione legitur 1. Ioan. Vos vnctionem habetis à Sancto, & nostis omnia. Intelligite necessaria ad salutem. Et in eodem: Vnctio eius docet vos in omnibus. Prouerbiorum decimosexto: Diuinitio, id est, diuinus sermo in labijs regis, in iudicio non errabit os eius. Ioannis decimoquinto, dicitur de Spiritu sancto, quem habet qui charitatem habet: Ille vos docebit omnia. Et eiusdem 6. Erunt omnes docibiles Dei. Et Matthæi 23. Vnus est magister vestestrum in cælis est. ¶ Quod ille qui charitatem habet, non erret in periculo, potest esse verum duabus de causis: vel quia legem breuiatam habet in corde suo, scilicet charitatem. De qua Augusti. Lex, inquit, charitatis super omnes libros est. Et Hieronymus Seleucia: Hac sententia ad breuiarium totius iustitiæ amico ore profertur. Vel quia charitas hominem Dei amicum facit: Lex verò amicitia requirit, ut amici sibi inuicem non darent consilium, sicut nec auxilium. Vnde Deus habentem charitatem, non permittit errare errore periculo: si ille qui se fuerit fecerit, ut veritatem agnoscat. Charitas vnctio est, nem lethalem infirmitatem sanans. August. Timor est mentium: charitas sanitas. Huic sanationi attestatur bono gustu gustus interioris: habenti enim charitatem, sapiunt res sapere debent. Item charitas vestis nuptialis est: de qua Matthei 22. Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Quasi admiratur dominus inueniens aliquem in ecclesia absque veste charitatis. Cuius admirationis quinque possunt assignari causæ. Prima est, quod dominus tantum expendit ut ipsius ecclesia hanc vestem haberet, quum alia vestes sint vestibus animalium, vel corticibus herbarum, vel interioribus vestimentum, ut vestes serica. Huic vesti voluit dominus materiam ministrare quasi de visceribus suis, quum lateris sui apertione carerem suum nobis ostendit, ut amore eius ad eum reamanda accenderemur. Bern. Clauus penetrans, clauus referans factus est mihi ut videam voluntatem domini: quod nisi videam per foramen, clamat clauus, clamat vulnus. Idem: Patet arcanum cordis per foramen corporis. Secunda est, quod ecclesia scit hanc vestem

vestem summè placere sponso suo. Vnde vestem inconsutilem, quæ figura erat huius vestis, noluit diuidi. Ioan. 19. licet corpus suum permiserit perforari. Augustinus: Tunicam hominis iam iudicati in cruce pendentis carnifices Pilati non sunt ausi con- scindere eam: & tu niteris charitatem Dei, imò charitatem quæ Deus est separare. Tertia, quòd istam vestem est ostensura eccle- sia in illa magna curia, & nescit qua hora sit vocanda. Matt. 25. Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit. Ideo semper deberet esse parata. Matth. 24. Et vos estote parati &c. Sed sunt qui tunc primò volunt ordiri hanc vestem quãdo deberet suc- cidi. Esa. 38. Dum adhuc ordiret, succidit me. Qui discretus est, quarit lanam & linum quã cito potest, vt hanc vestem possit sibi texere. Prouerbior. vltim. Quasiuit lanam & linum &c. Lana & linum sunt beneficia nobis à Christo exhibita se- cundum humanitatem & deitatem. Quarta causa est, quòd eccle- sia scit, quòd si hæc vestis ei defuerit, turpitude eius toti mun- do manifestabitur. Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit chari- tas. Apoca. 16. Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus am- bulat, & videant homines turpitudinem eius. Quinta est, quæ eccle- sia scit quæ non licet alicui intrare in regnum cæli absque hæc veste. Esther 4. legitur, quòd non licebat intrare aulam Assueri impudè facti. Saccus est timor seruilis, cū quo nemo intrat re- gnum cælorum. Et notandū, quæ quum vestis esse soleat landa- bilis à pretiositate materia, & à studio artificis, & à calore, & à suauitate, & à fragrantia, vestis ista simul ex omnibus his causis est laudabilis. Hæc vestis pro materia habet Dei beneficia: imò quodãmodo ex viscerib' Christi materia eius ministrata est, vt prædictum est. De studio artificis habetur in Psalm. Annuntiate inter gentes studia eius. Si Deus mille annis studuisset, nunquã modum conuenienter ad accedendum amorem suum in nobis inuenire potuisset. Color verò huius vestis purpureus est. Prouerb. vlti. Byssus & purpura indumentum eius. Suauitas ve- rò huius vestis tâta est, vt vocetur vntio. 1. Io. 2. De odore eius habes Cant. 1. Dum esset rex in accubitu suo, nardus meã dedit odorem suum. Nardus herba calida charitatem significat, cuius odor cælos penetravit, & filiũ Dei incarnari fecit. Odor huius vestis benedictionem Patris cælestis impetrat. Gene. 27. Statim- que vt sensit vestimentorum eius fragrantiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei sicut odor &c. De odore vestiũ, habes Can- ti. 4. Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. ¶ Char- itas vestis nuptialis dici potest: quia matrimonium quo filius

Dei vnitas est humanæ naturæ sorori nostræ, multum requiritur
 vt vestem charitatis habeamus. Si enim matrimonia quæ sunt
 quotidie, inimicos amicos efficiunt: quomodo hoc excellens
 matrimonium homines ad amorem Dei non accenderet? Scilicet
 fieri vestes nuptiales propter nuptias: sed nuptiæ filij Dei, & hu-
 manæ naturæ factæ sunt propter hanc vestem: scilicet propter
 charitatem in homine augendam. Vestis charitatis omni
 turpitudinem operit. 1. Petri 4. Charitas operit multitudinem
 peccatorum. Hæc vestis cõtra aduersa munit: quia fortitudo
 est, vt mors, dilectio. Cantic. vlt. Ipsa etiam ornat. Est enim
 vestis purpurea optimè sedens super byssum castitatis. Proverbia
 vlti. Byssus & purpura indumentum eius. Charitas est fortitudo
 & decor. Fortitudo, in quantum munit: decor, in quantum ornat.
 Proverbiorum vlti. Fortitudo & decor indumentum eius. Ipsa
 est vestis polymita, varietate bonorum operum distincta
 secundum illud Psal. Astitit regina à dexteris tuis, in vestibus
 aurato, circumdata varietate. Itẽ charitas currus igneus est, qui
 leuans interiore hominem in paradysum spirituale: vt deus
 legitur 4. Regum 2. capite. Ipsa etiam est iugum suauiter
 legitur Matthæi 11. Tollite iugum meum super vos & iugum
 enim meum suauiter est, & onus meum leue. ¶ Propter
 causas iugum charitatis suauiter est. ¶ Primo ex sui natura.
 Iustinus: Omnia seua & immania prorsus facilia & propere
 la efficit amor. Si super hoc iustum posset poni pondus
 ni, vt scilicet cum amore ipsius portaretur, suauiter esset propter
 hoc: quia charitas difficilia reddit facilia. Comparat Augu-
 stinus charitatem bigæ, dicens, Quod iumentum per se non
 heret, vehit in biga duplicatam. Genesis 29. Videbantur
 dies pauci præ amoris magnitudine. Bernardus: Auis quæ
 plumis & sine alis seipsam ferre non potest, onere plumarum
 & alarum addito, sine labore aduolat: sic panis durus qui
 se transire non potest, adiutorio lactis vel alterius liquoris
 labile fit in gutture. Charitas quasi volare facit homines in
 paradysum. Bernardus, Qui amat ardentius, currit velocius
 peruenit citius. In libro de Spiritu & anima, dicitur quod
 amor est per desiderium currens, atque per gaudium
 quiescens: per desiderium in appetendo, & per gaudium
 perfruendo. Charitas etiam est bonorum laborum conditio
 tum. ¶ Secundo quia Deus subiit istud iugum, & super
 tulit onus crucis. Zelus enim domini exercituum faciebat
 Ideo gloriosum & suauiter est esse sub hoc iugo. Magna est

gloria
 sancti
 ¶ Ter-
 rem pã
 Dicit t
 ex ite
 difficili
 hoc iug
 celestis
 iugum
 10. Cor
 modum
 fidelibu
 quinqu
 necessit
 Quid ca
 cedem p
 emit, cu
 eligere
 Oculus
 qui cha
 format.
 Et sicut
 quodam
 te crede
 ra: & no
 Vir bon
 enim ho
 non hab
 pacem h
 licitas
 arca ecc
 periculo
 Charita
 siz adin
 quasi ac
 contra h
 16. Tert
 vnitas. C
 sioci op
 Dominu

gloria est sequi Dominum. Ecclesiast. 23. Bernardus : O iugum
 sancti amoris , quàm gloriose laqueas , quàm suaviter premis.
 ¶ Tertio , quia adhuc De⁹ vult nobiscū esse , sub iugo isto maio-
 rem partem portans. Non est iugum vnus tātum , sed multorū.
 Dicit tibi Deus , Tolle iugum meum ex vna parte , & ego tollā
 ex altera : paratus est enim Deus iuuare illos , qui amore ipsius
 difficilia aggrediuntur. ¶ Quarto , quia ea quæ trahuntur ad
 hoc iugum , quasi aurea sunt , imò auro pretiosiora : quia regni
 celestis meritoria , vt patet ex præmissis. ¶ Quinto , quia istud
 iugum à graui iugo liberat : scilicet à iugo carnis vel mūdi. Esa.
 10. Computrescet iugum à facie olei : id est , charitatis , quæ ad
 modum olei suavis est. 2 Corint. 6. Nolite iugū ducere cum in-
 fidelibus. Bern. loquens de illo verbo Luc. 14. Iuga boum emi
 quinque. Iumētis , inquit , cōuincitur homo bestialior , qui iuga
 necessitatis quinque sensuum propria subeat volūtate. Bernar.
 Quid causamur , subisse : arguamus magis emisse : nam vt mer-
 cedem pro opere suo quis tribuat , inauditum est : quis iuga bouū
 emit , cui iugum suauē gratis offertur ? quid est potius quinque
 eligere quàm vnum ? quis potest seruire quinque prædonibus ?
 Oculus inquit , meus depraedatus est animā meā. ¶ Sexto , quia
 qui charitatem habet , voluntatem suam voluntati diuinæ cō-
 format. Vnde sicut volūtas Dei impletur : sic & voluntas ipsius.
 Et sicut Deo cuncta subiecta sunt : sic & habenti charitatem
 quodammodo cuncta sunt subiecta. August. in libro de utilita-
 te credendi : Iugo Christi qui subiectus est , subiecta habet care-
 ra : & non laborat , quia non resistit quod subiectum est. Seneca :
 Vir bonus a quo animo sustinebit quicquid ei acciderit. Scit
 enim hoc accidisse lege diuina , ex qua vniuersa procedūt. Malī
 non habent pacem , quia Deo resistunt. Job 9. Quis resistit ei , &
 pacem habuit ? Si pluit , displicet malis. Si aliquanto tempore
 siccitas sit , iterum displicet eis. Item charitas bitumen est quo
 arca ecclesiæ bituminata est. Genes. 6. Absque hoc bitumine in
 periculo esset. Aquæ etiam tribulationum , penetrarēt eam.
 Charitas etiam cæmentū est , quo lapides viui in edificio eccle-
 siæ adinuicem connectuntur. Sine hoc cæmento ecclesia esset
 quasi acervus lapidum : nō esset idonea Deo ad habitādum , nec
 contra hostes ecclesiæ haberet debitam resistantiam. Hierem.
 26. Ierusalem in acervum lapidum erit. ¶ Charitas est chara
 vnitas. Quàm chara sit vnitas ipsius , patet ex hoc , quòd diui-
 sio ei opposita Deo detestabilis est. Proue. 6. Sex sunt quæ odit
 Dominus , & septimum detestatur animam eius. Et illud septimū
 est

est: qui seminat inter fratres discordias. Diony. in lib. de diuini
 nominibus: Amor est quadam vnitiua & continuatiua virtus
 superiora mouens ad inferiorum prouidentiam: & aequiformitas
 est, equalia in sociale vicissitudinem: & nouissima & subiecta
 ad meliorem & supra positum conuersionem, id est, confir-
 mationem. Amor inter affectiones animæ maximè Deo affini-
 latur. Bern. super Cant. Solus est amor ex omnibus animæ mo-
 ribus & sensibus, in quo potest creatura, & si non ex æquo
 respondere auctori, vel de simili mutuâ rependere vicem: mi-
 nus diligit creatura, quoniã minor est: tamen si ex toto se
 ligit, nihil deest vbi totum est. Eadem verba habentur in libro
 de spiritu & anima, vbi subditur: Renuntians ergo cunctis crea-
 tionibus aliis, tota soli incumbat amori, effundens se totum
 in amorem ipsius, cui respondere habet in reddendo amore.
 ¶ Charitas virtus est cuius altitudo vsque ad altissimum attingit.
 Spiritu enim hominis Deo vnit. Latitudo eius quasi per totum
 mundum se extendit: quia membris Christi quæ dispersæ sunt
 per mūdum, hominem coniungit. Aug. Extende charitatem
 per totum orbem si vis Christum amere: quia membra Christi
 per orbem iacent. Longitudo eius opera cæterarum virtutum
 vsq; ad finem vltimum extendit. Profunditas eius in finibus
 membris Christi seruitium impediendo condescendit secundum
 Mattheum 10. 13. Si ego laui pedes vestros, dominus & magister
 estis: & vos debetis alter alterius lauare pedes. ¶ Et notandum
 sacri Doctores videtur dicere quod sola charitas sit virtus.
 Ut breuiter, inquit, complectar virtutis notionem, Virtus est charitas
 qua diligitur quod diligendum est. Et in libro de spiritu
 anima, sic legitur: Quum prudenter, moleste, fortiter & in
 amore & odium instituuntur: in virtutes exurgunt, prudentiam
 & temperantiam, fortitudinem atque iustitiam. Aug. in li. de moribus
 ecclesiæ: Si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil esse virtutem
 nisi affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Namque illud, quod
 quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam modo
 quantum intelligo dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quantum
 nam res ita haberet homines in mentibus suis, ut nomina sunt
 ore omnium. Sic etiam diffinire non dubitè, & ut Temperantiam
 amor integer se præbet ei, quæ amatur. Fortitudo, facile colit
 omnia propter quæ amatur: Iustitia, soli amato seruiens pro-
 rectè dominans. Prudentia, amor ea quibus adiuuamur ab aliis
 quibus impediuntur sagaciter coniungens. Sed hunc amorem non
 liber, sed Dei esse diximus: quare etiam diffinire licet, ut Tem-
 perantiam

rantiam
 seruant
 perferen
 bene im
 amorem
 impedit
 quam re
 existit,
 quod est
 fortitud
 nendis r
 dentia.
 nomen V
 singulari
 virtutes
 sicut Ro
 quia ant
 ritas adfi
 ritas des
 vero est
 quod non
 Quod nu
 gior est
 nes, ut ti
 me quon
 gno anim
 ro non se
 bito mo
 amore or
 tuit esse:
 tatem pe
 licet: amo
 summi b
 vi barlar
 glorie: n
 amore su
 nas, ynge
 Christum
 macerat,
 potuit est
 etiam est

ranciam dicamus amorem Deo sese integrum incorruptumque
 seruantem. Fortitudinem, amorem omnia propter Deum facile
 perferentem. Iustitiam, amorem tantum seruientem, & ob hoc
 bene imperatorem ceteris quæ homini subiecta sunt. Prudentiã,
 amorem bene discernentem ea quibus adiuuetur ab his quibus
 impedi potest. Idem in eodem: Nihil aliud est bene viuere,
 quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere: à quo
 existit, vt incorruptus in eo amor atque integer custodiatur,
 quod est tēperantiæ: vt nullis frangatur incommodis, quod est
 fortitudinis nulli alij seruiat, quod est iustitiæ: vigilet discer-
 nendis rebus, ne fallacia paulatim dolus surrepat, quod est pru-
 dentiæ. ¶ Possimus autem quatuor rationes assignare, quare
 nomen Virtutis charitati potuit appropriari, vt ipsa diceretur
 singulariter virtus. ¶ Vna causa potuit esse, quia charitas inter
 virtutes excellentior est: ideo antonomasticè virtus dici potuit:
 sicut Roma antonomasticè Vrbs dicitur. Alia causa potuit esse:
 quia antequam charitas adfit, nulla vera virtus est. Si verò cha-
 ritas adfit, nulla virtus deest. Quod nulla vera virtus adfit si cha-
 ritas desit, patet: quia virtus est qua bene viuatur. Bene viuere
 verò est (vt ait Aug.) Bene viuendo ad beatitudinem tendere:
 quod non est sine amore beatitudinis, qui amor charitatis est.
 Quod nulla virtus desit vbi charitas adest, patet: quia amor di-
 gnior est affectione animæ, quæ si ordinata fuerit, aliæ affectio-
 nes, vt timor, dolor, & spes inordinatæ non remanebunt, maxi-
 me quum apud amorem sit summa potestas & imperium in re-
 gno animæ, & eius sit regnū illud ordinare: apprehensiones ve-
 ro non se habent modo indebito, quum affectiones se habeant de-
 bito modo. Sunt enim apprehensiones causæ affectionum, vnde
 amore ordinato simpliciter mens ordinata est. ¶ Tertia causa po-
 tuit esse: quia amor summi boni quodammodo ad omnem vir-
 tutem pertinet, in quantum virtus comparatur ad finem suum:
 licet amor iste sit proprius motus charitatis. Sine amore enim
 summi boni non est vera virtus. Verbi gratia: Si quis abstineat
 vebullam impleat, vel vt sanitatem acquirat, vel causa inanis
 gloria: nō est hoc abstinentiæ virtutis, sed tunc solū quādo fit
 amore summi boni. Ideo dicitur Matt. 6. Tum autem cum ieiun-
 as, unge caput tuum oleo. Secundum glo. Caput suum, scilicet
 Christum ieiunans ungit oleo charitatis, qui pro amore eius se
 macerat, & quod sibi subtrahit, alteri largitur. ¶ Quarta causa
 potuit esse: quia sicut aliquis dicitur odire non solū affectu, sed
 etiam effectū, secundum quem modum dicitur, Qui diligit ini-
 quitatem,

quitatem, odit animā suā. Odit inquam, effectu: sicut aliter dicitur diligere non solū affectu, sed etiā effectu, secundū quod modū dicitur 1. Io. vii. Hęc est charitas Dei, vt mādata eius custodiamus. Et 2. Ioā. Hęc est charitas vt ambulemus secundū mādata eius. Sic dilectio Dei ad vniuersitatē virtutū pertinet sicut & obseruatio mandatorum Dei. Sic nihil aliud est virtus quā id quo Deus diligitur. Et hęc de laudibus charitatis sufficiant. Si cui verò hęc nō sufficiūt, diligenter studeat in 1. canonica Ioan. De quo dicit Gregor. quōd omne quod loquitur igne charitatis vaporatur. Et in Euangelio eiusdem. Et 1. Cor. 13. Vbi multa de laudibus huius virtutis inueniet.

De ordine dicendorum de amore Dei. Et primo de his quę incitant ad amandum Deum. CAP. III.

Post commendationem Charitatis, agendum est specialiter de more Dei, de quo hoc modo agetur. ¶ Primo dicetur de incitamento diuini amoris. ¶ Secundo de modo amandi Deum. ¶ Tertio de diuersis speciebus diuini amoris. ¶ Quarto de dignis ipsis. ¶ Circa primum notandum est, quōd ad amandum Deum incitat Sacra scriptura, incitat & natura, incitat gratia nobis à Deo exhibita, & gloria nobis à Deo promissa, incitat vniuersa creatura. ¶ Scriptura sacra incitat in multis locis. Deut. 6. Diliges Dominū Deū tuum ex toto corde tuo &c. Et eisdem 11. Ama Dominum Deum tuum &c. Eccles. 13. Omnia tua dilige Deum. Matt. 22. Diliges Dominum Deum tuum &c. Simile habes Luc. 10. & 1. Io. 4. Diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. ¶ Natura ad idem incitat. Bernardus in libro de diligendo Deo: Inexcusabilis, inquit, est omnis infidelis, non diligit Dominum Deum suū toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat nempe intus ei innata & nō ignota ratio iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui & totū se habere nō ignorat. Si naturaliter amat filius patrem à quo habet vitam & animā ex nihilo fecit? Aug. Amānus est generator: sed patrem nō videt. Eccl. 7. In tota anima tua dilige eū qui te genuit. Bern. in sermonibus: Parū mne, inquit, tibi videtur: hoc cogita, qualē te fecit. Nēpe secundū corpus, egregiā creaturā: secundū animā, magis imagine creatoris insignem, rationis partem, beatitudinis aternę capacem. Porro ambo coherere fecit artificio incomprehensibili, sapiētia inuestigabili: nec tantē promeruit, qui antē nō fuit: nec spes retributionis fuit, quoniam niam bonorū nostrorum nō eget. ¶ Et notandum quōd multi

potest incitare hominē ad amādum Deum, quōd Deus eum fe-
 cit, si quis diligenter attendat quantum beneficiū fuerit quōd
 corpus ei dedit: quot enim sunt mēbra in corpore, tot beneficia
 inueniet magna. Et pro minimo mēbro plus deberet homo Deū
 amare, quā multi ament eum pro cunctis beneficiis quæ ab eo
 receperunt. Si quis amisisset oculum, quantum amaret eum, qui
 sibi illū restitueret? Et si quis meruisset amittere eum, quantū
 amaret eū qui sibi oculū cōseruaret? Nec minus amandus est,
 qui eum ab initio dedit, & qui datum cōseruauit, cū multo-
 ties vrendo eo contra Deum, eū amittere meruerit. Non minus
 est amādus qui dat cappam nouā, quā qui inueteratā perditā
 restituit. Quod dixi de oculo, de aliis mēbris cogita. Si verò tā-
 tum amandus est qui dedit corpus: quantum amandus est qui
 dedit animam quæ in infinitū est melior corpore? Si amisisses
 vsum rationis, quantum amares eum qui tibi illum restitueret?
 Quanto ergo amādus est, qui tibi rationem ab initio dedit? Itē
 si meruisses mortem, siue separationem animæ à corpore, quā-
 tum amares eum qui tibi eam remitteret? Quantū ergo aman-
 dus est ille qui mirabiliter corpus & animā coniunxit, & hanc
 coniunctionē tibi seruauit cū peccādo mortem multoties me-
 ruisisses: Bernardus: Valde omnino mihi amandus est per quem
 sum, viuo & sapio. Dignus planē est morte qui tibi Domine
 Iesu recusat viuere. Idē in lib. de diligēdo Deo: Vt quid, inquit,
 nō amaret opus artificē, cū haberet vnde id posset? Et cur non
 quantum omnino posset, quum nihil omnino nisi eius munere
 posset? Ad hoc etiam quōd homo amet amplius factorem suū,
 cogitare debet, quōd Deus ad imaginem & similitudinem suā
 fecit illum. Genes. i. Filius qui similior est patri, solet amplius
 amare patrem, & ab eo plus amari. Figura etiā quam naturali-
 ter habet corpus humanum, incitat ad amandum Deum. Aug.
 in libro de disciplina Christiana: Belluas Deus prostratas
 in faciem fecit, partem quærentes de terra: te in duos pedes
 erexit, tuam faciem sursum attendere voluit. Non discordet
 cor tuum à facie tua, non habeas faciem sursum, & cor deor-
 sum. Fac sursum cor, ne mentiaris in domo disciplina. Quid
 est sursum habere cor, nisi quod prius est dictum, Dilige Domi-
 num Deum tuum &c. Disciplina domus est ecclesia Christi: vt
 dicit Augustinus in eodem libro. Gratia etiam nobis à Deo
 exhibita incitat ad Dei amorem, & maximē gratia redemptio-
 nis. De qua 2. Corinth. 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu
 Christi: quoniā propter vos egenus factus est, cū esset diues,

vt illius inopia vos diuites essetis. Galat. 2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me: non sum ingratus gratiæ Dei. Sic habet littera vna. Eccle. 29. Gratiã fideiussoris ne obliuiscaris. De enim pro te animã suam. Licet multum possit hominem incitare ad amandum Deum, quòd ipse eum fecit: tamen multo amplius debet eum incitare, quòd ipse eum refecit. Vnde Bernardus in libro de diligendo Deo: Infidelis se totum ei debere ignorat, quem sui totius nõ ignorat authorem. Quid ergo qui Deũ meum teneo vitæ meæ non solum gratuitũ largitorem, largissimũ administratorem, piũ consolatorem, sollicitũ gubernatorem, sed insuper etiam copiosissimũ redemptorem, etiam numerũ cõseruatorem, ditatorem, glorificatorem? Idem in eodem Infidelem ratio vrget, & iustitia naturalis totũ se tradere illi quo se totum habet, & ex se toto debere diligere, quẽ profectus fides tanto plus iudicat amandum, quantum & eum pluris in ipso æstimandũ intelligo: quippe qui illud non solum me, sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Idem in eodem: Si totum me debeo pro me facto: quid addam pro me refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus, quàm factus. Si quis non solum de me, sed de omni quoque quod factum est, factus est, Ipse dixit, & facta sunt. At verò qui me tantum etiam fecit dicendo fecit, in reficiendo profecto & dixit. Multa & mira, & pertulit dura: nec tantum dura, sed etiam indigna. Quare ergo retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? primo opere me mihi dedit: in secundo, se: & vbi se dedit, mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo & debeo: quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies pendere possem, quid sum ego ad Dominum? Idem super Cantica. Super omnia reddit te amabilem mihi, bone Iesu, calix quod bibisti opus redemptionis nostræ. Hoc omninò amorem nostrum facile vendicat totum sibi. Hoc inquam est, quod nostram deuotionem & blãdus allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multũ quippe laborauit in eo Saluator: nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis author contempsit. In dictis suis sustinuit contradictores, in factis obuiatores, in tormentis illusores, & in morte exprobratores. In loquẽs de opere redemptionis: Quid adhuc, inquit, dormitas? affectio: imò nõ dormitas, sed mortua est, si huic nõ respondeas beneficio. Anselmus in lib. Meditationũ: Ecce Domine quia fecisti, debeo me ipsum amoris tuo totũ: quia me redemisti, debeo me ipsum amoris tuo totũ: quia tanta promittis, debeo me ipsum

amori tuo totum, imò tantū debeo plusquàm meipsum, quāto
 tu maior mees pro quo dedisti teipsum. Cū ignis non accenda-
 tur melius quàm igne: ignis diuini amoris quem nobis Deus
 ostēdit in redēptione humani generis, maximè deberet incita-
 re nos ad amandū Deū. Chrysostomus: Non est, inquit, aliquis
 omnino, nō pater, nō mater, nō amicus, nō alius qui piā qui ita
 nos aliquando dilexerit, quemadmodum ipse qui fecit. Bern. in
 sermonibus: O duri & indurati & obdurati filii. Adam, quos nō
 emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingēs ardor amo-
 ris, tam vehemens amator, qui pro vilibus sarcinulis tā pretio-
 sas merces expendit. ¶ Ad amandū Deum, incitat gloria amā-
 tibus Deū specialiter promissa & preparata. 1. Cor. 2. Oculis nō
 vidit, &c. quę preparauit Deus his qui diligunt illum. Iacobi 1.
 Accipiet coronam vitę, quam repromisit Deus diligentibus se.
 Mirum est quomodo amor noster Deo equādere potest: quia si
 venalis est, nullus Deo carius emer: dabit ei pro illo regnum
 æternum. Si est dandum, nullus dignior eo est quàm Deus, cū
 ipse sit summè bonus. Vnde nulli potius quàm ei debet dari. Si
 verò violentiā requirit, nullus maiorē violentiam pro eo faciet
 quàm ipse. Petit enim eū quasi gladio euaginato. Aut enim cū
 amabis, aut æterna morte interficiēris. David: Nisi cōuersi fue-
 rit ab amore scilicet immūdo, ad amorē Dei, gladiū suum vi-
 brauit. Aug. in lib. Conf. Domine quid tibi sum ipse vt amari te
 iubeas à me, & nisi hoc faciam irascaris mihi, & mineris ingen-
 tes miseras? Ad amandū Deū incitant omnes creaturę. Aug.
 10. lib. Cōf. Cælū, & terra, & omnia quę in eis sunt ecce vndiq;
 mihi dicūt vt te amē, nec cessant dicere omnibus, vt sint inexcū-
 sabiles. Dupliciter dicunt creaturę nobis vt Deū amemus. Vno
 modo, ostendendo eum dignissimū amore nostro. Bonitas enim
 vniuersitatis creaturarum ostendit creatorem esse optimum,
 & ideo amore dignissimum. Secundo, quia creature sunt dona
 Dei & beneficia Dei. ¶ Ad incitandum verò aliquem ad aman-
 dum alium, efficacior est donatio quàm locutio. Etiam terrena
 & cęlestia fecit Deus propter hominem, vt patet ex principio
 Gen. Vbi postquā de creatione hominis locutus est Deus, sub-
 ditur: Et pręsit piscibus maris, & volatilibus cęli, & bestiis ter-
 rę, vniuersisq; creaturę. Et postquā locutus est de luminaribus
 cęli, subditur: Et sint in signa, & tēpora, & dies, & annos, & lu-
 ceant in firmamento cęli, & illuminēt terrā. Cum secundū ligna
 exardescat ignis, Ecclesiast. 28. magnus deberet esse ignis diuini
 amoris qui pro lignis Dei tot habet Dei beneficia, quot sunt

creaturæ. De his lignis legitur Leuit. 6. Ignis in altari semper ardebit, quem nutrit sacerdos, subiiciens ligna mane per singulos dies. Illos qui non incitantur ad Deum amandum, tot & tantis beneficiis accusare poterunt etiam feræ quæ beneficia sentiunt, ut ait Seneca: Ecce etiam canes amant benefactores suos. Refertur etiam de quodam leone quem quidam miles à serpente liberavit, quod à militæ recedere noluit: quid ergo excusationes habebunt, qui deserentes redemptorem suum, serpenti infernali adhærent? Si lapides cauantur à guttis aquæ assidue cadentibus, quam excusationem habebunt corda dura quæ non emolliuntur à assidua Dei beneficiis? Quasi infinita sunt creaturæ quarum quæque sufficeret ad monendum hominem ad amorem alterius hominis, si eam sibi dedisset. Quomodo ergo non succiunt vniuersæ creaturæ ad accedendum hominem ad amorem Dei? Ad amandum Deum incitare possunt & bona & mala. De bonis iam ostensum est quæ vniuersa sunt Dei dona. De malis verò facile est idem ostendere, cum sint flagella patris misericordiarum erudientis filios suos ex amore paterno procedentia. Apoc. 3. Ego quos amo, arguo & castigo. Hebr. 12. Quem diligit Deus castigat. Et non solum mala pœnæ possunt incitare ad Dei amorem: sed etiam mala culpæ quæ Dei misericordia simulat in his qui nondum pœnitent, ut saltem quandoque pœniteant, vel remittit his qui pœnitent, vel à quibus custodiantur qui sibi adhærent. Aug. in lib. de Virginitate: Vos, inquit, ut altissime diligatis, cui diligendo à coniugiorum nexibus liberetis, deputate vobis tanquam omnino dimissum quicquid vobis non est illo regente commissum. Multo fortius debet diligere illum qui quæcumque flagitiosis ad se conuersis dimittit ea cadere non permisit. Quid habes quod non accepisti aut peruersitate minus diligis à quo plus accepisti? Cogita omnia peccata sic peccata tanquam dimittantur, à quibus Deus committit ne committantur. Noli modicum diligere, quasi à quo modicum dimissum est: sed potius multum dilige, à quo multum tributum est. Si enim diligit cui donatum est ne recideret: quanto magis diligere debet, cui donatum est ut habeat. Et notandum est, quod cum quatuor de causis aliquid solet diligere, scilicet de causa attinentiæ, vel quia in eo delicia inueniuntur, vel quia beneficiis iam datis amari meruit, vel quia beneficia ab eo sperantur, his quatuor de causis amandus est Deus. Causa attinentiæ, cum ipse sit pater. Matth. 23. Patrem nolite vocare vobis super terrâ. Vnus est enim pater vester qui in

lis est. Et
tribus
est seru
eo, inq
sed par
tus est
ra nostr
amare d
minum
amore
humana
quam ad
remus à
à nobis,
in dexter
hoc mer
de nobis
melius se
reter, illu
Dignus p
quantum
confitent
Vera hui
sunt. Qu
quit, nisi
Deus & g
dum, ait
stus impi
dem vt pa
tus & can
bis prop
tractatu S
nos incita
dānotas.
suis esse p
diligentib
multa: qu
gite Deū,
punctioni
ipse anim
ruit haber

lis est. Et qui erat pater, factus est frater. Matt. ult. Nuntiare fratribus meis ut eant in Galilæam. Et qui erat dominus, factus est seruus. Bernard. loquens de filio Dei incarnato: Non hoc loco, inquit, prædicatur magnus dominus & laudabilis nimis, sed paruus dominus & amabilis nimis. Paruulus utiq; qui natus est nobis, ipse voluit nasci in mûdo isto, & quasi fieri de terra nostra, ut amabilior esset nobis: non enim solent homines amare dominos de terra aliena. Ipse voluit in similitudinẽ hominum fieri, ut hominibus esset amabilior. Similitudo enim ad amorem facit. Eccles. 13. Omne animal diligit simile sibi. Ipse humanam naturam diuinę voluit associari in vna persona, nunquam ab ea separandam in signum amoris, ut sic saltem amaremus à quo agnosceremus nos amari. ¶ Deus etiã amandus est à nobis, quia in eo sunt summe delicia. Psal. Delectationes eius in dextera tua vsq; in fine. ¶ Itẽ amãdus est, quia beneficiis suis hoc meruit. Bern. in lib. de diligendo Deo: Multũ meruit Deus de nobis, qui etiam immeritis seipsum dedit nobis. Quid enim melius seipso poterat dare vel ipse? Ergo, si Dei meritum quaeratur, illud est præcipuum: quia ipse prior dilexit nos. 1. Ioan. 4. Dignus planẽ qui reametur: præsertim si aduertatur quis, quos, quantũque amauerit. Quis enim? nõne is cui omnes spiritus continentur: Deus meus es tu: quoniã bonorũ meorum nõ eges. Vera huius charitas maiestatis: quippe non quaerentis quæ sua sunt. Quibus autem tanta charitas exhibetur? Cũ adhuc, inquit, inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Dilexit ergo Deus & gratos & inimicos. Sed quantũ? Sic Deus dilexit mundum, ait Ioannes, ut filium suum vnigenitũ daret. Sic meruit iustus impiis, summus infimis, omnipotens infirmis. Idem in eodem: ut paucis quod dictũ est repetã, prior ipse dilexit nos tantus & tantum, & gratis, tantillos & tales. Itẽ amandus est à nobis propter beneficia quę ab eo speramus. De quibus require in tractatu Spei, cap. 5. ¶ Item notandũ est quod ad amorem Dei, nos incitare potest amicitia eius vtilitas, & inimicitiarum eius inuilitas, & amici huius fidelitas. ¶ Vtilitas, quia nihil fructuosius esse potest quã à Deo diligi, iuxta verbum Bernard. ipse diligentibus se peccata remittit. Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Ipse eos erudit. Eccles. 2. Diligite Deũ, & illuminabuntur corda vestra. Grego. Interdũ compunctionis ardore tantę subtilitatis est vis amoris, ut hanc nec ipse animus possit comprehendere, qui hanc illuminatus meruit habere. Ipse eos custodit. Psalm. Custodit dominus omnes

diligentes se. Ipse ad suauitatem suae cōtemplationis etiam
 praesenti admittit. Grego. in Moral. Si quis ad cōtemplationem
 studium properat: semetipsum prius subtiliter interroget, quod
 rum amat. Machina quippe metis est vis amoris, qui hanc de
 à mūdo extrahit, in alto sustollit. ¶ Utilitas huius amici sicut
 aliorū amicorū in necessitate apparet, vt in infirmitate à qua
 se potest liberare, cum alij amici nō possunt: & in morte, quā
 alij amici defunctū deserunt, & amicus iste eum suscipit. ¶
 In voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me. ¶
 In iudicio vbi non habebit amicū cui Deus erit inimicus. Eccl.
 20. Fatuo non erit amicus. Omnia sunt amica ei, cui Deus
 amicus: quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur
 bonum. Rom. 8. Inimicitiarū etiam Dei damnositas incitare
 test ad amandum Deū. Omnia enim sunt inimica inimicis De
 etiā ipsimet sunt sibi inimici. in Psal. Qui diligit iniquitates
 odit animā suā. In futuro verò magis apparebunt haec inimi
 citia, quando pugnabit orbis terrarū contra insensatos. See
 Greg. Offenso creatore omnis creatura damnatum habet. ¶
 Ipsimet si esse possent vellent se nō esse. Ipsi etiā sancti qui
 tum amauerunt peccatores in praesenti, latrabuntur cum
 rint vindictā. ¶ Fidelitas etiam huius amici ad idem potest
 citare. Eccl. 6. Amico fideli non est cōparatio. & non est di
 ponderatio argēti & auri. ¶ Alij amici quadrupliciter inveni
 tur infideles. ¶ Primò, quia aliquādo non amant, licet amant
 sed non sic est de amico isto. Prouer. 8. Ego diligentes me
 go. Ioan. 14. Qui diligit me, diligitur à Patre meo, & ego
 gam eum. ¶ Secundo, quia tempore aduersitatis desinunt am
 Eccles. 6. Est amicus secundum tempus suum, & non perman
 bit in tēpore tribulationis. Sed nō est sic in amico isto. Prouer.
 17. Omni tēpore diligit qui amicus est (Christus scilicet) & t
 ter in angustiis cōprobat. ¶ Tertiò, quia qui amat vincto
 mici sūt mortuorū, spoliātes eos bonis suis. Eccl. 6. Est am
 qui conuertitur ad inimicitias: amicus verò iste in morte
 cialiter ostendit se esse amicū: spiritū enim qui de habitaculo
 corporis exit, in caeleste habitaculum recipit. ¶ Quarto, quia
 amici patris inimici sunt filiorum, sed amicus iste proprie
 trem filios amat, quandoque vsq; in decimam generationem
 Exo. 20. Ego sum dominus Deus tuus, &c. faciēs misericordiam
 in millia his qui diligunt me. Et vt breuiter dicā, Beatus est
 dominum debito modo amat: & vā illi qui eum debito modo
 non amat. August. 4. lib. Confes. Beatus qui amat te, & amicus

in te, & inimicum propter te. Solus enim nullū charum amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui non amittitur: te nemo amittit nisi qui dimittit. Idē, Hæc omnia bona sunt: sed ve tibi si amaueris condita, & deserueris conditorem. Item 8. libro de Trinit. Cū aliqua non amentur, nisi quia bona sunt, pudeat eis inhatendo non amare ipsum bonum vnde bona sunt.

De his que valent ad hoc vt aliquis ametur à Deo. CAP. IIII.

Dicto de his quæ possunt hominem incitare vt Deū amet, dicendum est de his quæ faciunt ad hoc vt aliquis ametur à Deo. Septem verò sunt, quæ ad hoc valere possunt. Primum est sapientia. Sapient. 7. Sapientia infinitus thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitia Dei, Et in eodem: Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Nouit dominus, quod de amicitia stultorum prouenit damnum & dedecus, ideo non vult habere amicitia cū stultis, Prou. 14. Acceptus est regi minister intelligens. Secundum est munditia, quæ effectus est sapientia. Iac. 3. Quæ desursum est sapientia, primum quidē pudica est, id est, pudicū faciens. Propter munditiam vocatus est Ioannes discipulus quem diligebat Iesus. Io. vlt. Prouer. 22. Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum suorum, amicum habebit regem. Can. 6. Dilectus meus mihi & ego illi, qui pascitur inter lilia. Puritate enim delectatur. Sap. 6. Incorruptio facit proximam esse Deo. Tertium est mansuetudo quæ multum assimilatur Deo, cuius bonitatem alicuius malitia non perturbat: & ideo Deo amabilem facit. Propter mansuetudinem Moyses qui erat mansuetissimus super omnes homines qui morabantur super terram, Num. 12. specialiter amicus Dei fuit. Eceles. 45. Dilectus Deo & hominibus Moyses. Quartum est liberalitas, quæ multū assimilatur Deo, qui ex liberalitate fecit quicquid fecit, creaturas rationales vt eis daret: alias creaturas, vt eas daret. Sen. Qui dat beneficia Deum imitatur. Maximè verò Deum imitabitur qui pauperibus nihil iudicauerit quàm misereri pretiosus. Liberalitas ratione similitudinis, hominem reddit Deo amabilem. 2. Corin. 9. Hilarem datorem diligit Deus. Quintum est, humilitas propter quam Dauid fuit vir secundum cor Dei. 1. Reg. 15. Mat. 9. In signum amoris quem habet Deus ad humiles, Deus amplexatus est paruulū. Et Benjamin frater minimus, Gen. 45. vocatur amantissimus domini. & Deut. 33. Sextum est dilectio. Diligit enim dominus eos qui se diligunt: alioquin esset infidelis. Bern. in epistolis: Nemo se amari diffidat qui iam amat.

Libenter Dei amor nostrū quē prāuenit subsequitur. Nam q̄ modo reamare pigebit, quos amauit necdum amantes? Quod primum est temporalium contemptus. Matt. 19. Si vis perfectus esse, &c. Gl. interli. In dilectionē Dei. Senec. Nemo dignus Deo qui opes non contēpserit. Temporalia amata inquinant. Item verbū Ber. Ideo anima temporalia amata quasi inquinata, indigna est Dei amore. Aug. in lib. Soliloquiorum. Si alicuius peccatae fœminae amore flagraret, iure se tibi nō daret si alius alicuiquam prater se amari comperisset. Sic qui in bonis cōtempnibilibus amorem suum ponit, Dei amore est indignus.

De modo amandi Deum.

CAP. V.

Equitur de modo amandi Deum. Modus autem diligendi Deum, est sine modo diligere: vt ait Bern. in lib. de diligendo Deo. Idem ad fratres de monte Dei: In dilectione Dei non ratio, non alia discretio est, nisi vt sicut ille cū dilexisset nos, finem dilexit nos: sic si fieri potest, nos in infinitum diligamus. Sicut beatus vir qui in mandatis eius cupit nimis. Sed nullum finē vel terminū habere debeat deuotio amantis: tamen terminos suos & fines & regulas habere debet actio operantis. Idem etiā ostendit modum amandi Deū esse, vt amemus quantum possumus, dicens ira: Deus meus, adiutor meus, ergam te pro dono tuo, & modo meo, minus quidē iusto, sed potest non miuus posse meo: qui etiā quantum debco non possumus, possum tamen ultra quam possum. Potero verō plus, cū me donare dignaueris: nunquam tamē prout dignus haberis. Modus etiam amandi Deum ostenditur Deut. 6. his verbis: Dilig dominū deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Itē Matt. 22. Diliges dominū Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua. Verba Deut. videntur pertinere ad illas tres vires animae, quae sunt intellectus, vis concupiscibilis & irascibilis. Fortitudo enim in tertio loco ponitur, ad irascibile pertinet. Verba verō Matt. videntur pertinere ad illas tres vires animae, quae sunt intellectus, voluntas, & memoria. Vnde mēs cuius est memorari, tertio loco ponitur. Lucas vero 10. vtrūq; viderur tāgere, dicens, Dilige dominū Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. Et accipias hoc quod dicitur, ex omnibus viribus tuis: & per hoc quod dicitur in Deut. ex tota fortitudine tua. Et notādū, quod secundū Gregor. ista verba, Ex toto corde tuo, &c. ad inculcationē ponuntur. eūdem Aug. totalitas ista aliter accipienda est prout compe-

statui patriæ: aliter prout competit statui vitæ. Secundum, quod
 competit statui patriæ attenditur in hoc totalitas ista, quod omnes
 morus animæ ad Deum referatur: & sic non impletur in vita præ-
 ceptum illud: nisi forsitan ad tempus breue à viris perfectissimis.
 Tamen secundum Aug. ideo precipitur: quia non recte curritur, si
 quod currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur si nullis præ-
 ceptis ostenderetur? Et in præcepto affirmatiuo potuit præcipi,
 quod non potest in vita impleri: quia præcepto affirmatiuo non
 obligatur quod ut illud impleat semper: sed ut impleat illud loco
 & tempore. Nullum verò præceptum negatiuum potuit esse simile
 huic. Illud enim obligat ut semper impleatur: & ideo necessa-
 riò hominem faceret transgressorem. Ber. Mandata impossibilia
 non fecerunt transgressores homines, sed humiles. Secundum ve-
 rò, quod competit statui vitæ, totalitas ista in hoc attenditur, quod nul-
 lus morus sit in anima amoris Dei contrarius, nec aliquid præter
 Deum propter se ametur. Ad primum pertinet illa expositio Augu.
 Toto corde, id est, intellectu, sine errore: tota anima, id est, vo-
 luntate, sine contradictione: tota mente, id est, memoria, sine obli-
 uione. Ad secundum pertinet quod dicit August. in lib. 3. de doctrina
 Christiana, eum ait, Toto corde, tota anima, tota mente: nullam vi-
 tæ nostræ partem relinquit quæ vacare debeat, & quasi locum dare
 & alia re velit frui: sed quicquid aliud diligendum venerit in
 animam, illuc rapiatur, quod totum dilectionis imperium currit. Frui,
 est amore inherere alicui rei propter seipsum: ut ait Aug. Idem
 Aug. in lib. Soliloquiorum: Ego non puto ullarum rerum vocan-
 dam cupiditatem quæ propter aliud requiritur. Idem in eodem:
 Iam certe ostendisti nihil aliud me amare quam sapientiam. Si-
 quidem quod non propter se amatur, non amatur. Ego autem solam
 propter se amo sapientiam, cætera verò adesse mihi volo, vel deesse
 timeo propter ipsam. Loquitur de sapientia in æterna. Contra tota-
 litatem huius perfectionem amoris diuini, solus ille amor est, quo
 amatur aliquid præter Deum, non propter Deum. Aug. 10. lib. Con-
 fessionum: Domine, minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod
 non propter te amat. Modus ergo amandi Deum est, ut ipse ame-
 tur super omnia, & propter se. Secundum Ber. verò sic exponi-
 tur verbum prius positum, Diliges &c. toto corde, id est, sapienter:
 tota anima, id est, dulciter: tota virtute, id est, fortiter vel perse-
 ueranter. Idem. Disce Christiane à Christo, quemadmodum dili-
 gas Christum. Disce amare dulciter, prudenter, fortiter: dulci-
 ter, ne illecti: prudenter, ne decepti: fortiter, ne oppressi ab amo-
 re domini auertamur. Idem, Non abduci blanditiis, ne seduci

boni transitorij ab obedientia retrahit. Tota mente, seu memoria Deū diligit, qui ea quę Deo displicent, & ab amore eius impediunt, obliuioni tradit, vt sunt iniuria nobis illata, quę dum recogitantur, sunt quasi ferrum in vulnere, quod vulneris sanationem impedit. Itē qui ea quę ad honorē Dei pertinet & salutem animarum memoria infigit, & quem magnus amor Dei de alio quā de Deo diu cogitare non finit: sicut solet accidere fatuē amantibus, qui non possunt obliuisci id quod amant. Bernar. super Cant. O amor impetuose, qui præter te cogitare aliud non sinis. Deus vult habere amorē cordis nostri integrū. Prou. 27. Præbe fili mi cor tuū mihi. Leuit. 3. Omnis adeps domini erit iure perpetuo. Augu. in sermone: Totum exigit te qui fecit te. Sed noli tristis esse, quasi nihil vnde gaudeas remaneat in te. Ex hoc enim diligit te, q̄ diligis Deum ex toto corde. Nemo mirum si Deus velit habere cor integrum, quum sufficiat illud implere. ¶ Et notandum, quod amor Dei debet esse rectus, strenuus, & lætus, desiderijs plenus. Rectus, vt Deus propter se ametur, non propter temporalia. Aug. 15. lib. de Ciui. Dei: Boni ad hoc vtuntur mūdo, vt fruantur Deo. Mali autem contrā, vt fruātur mūdo, vt volūt Deo. Aug. Vt est id quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruēdum est: aliās abuti est nō vt. ¶ Amor quo aliquis amat Deum propter temporalia, contumeliosus est Deo. ¶ Temporalia enim præfert ei. Propter quod enim vnumquodque amatur, illud magis amatur. Itē est quasi amor meretricius. Meretrix enim amatorem suum de pauperatum abiicit. Hieremias 3. Quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël. Hoc accidet tempore antichristi, quando Christus erit quasi pauper: spoliabuntur enim qui ei adhærebunt. Amor talis etiam est caninus. Canis enim os nudatum carne deserens, strenuus debet esse. Poëta: Amor odit inertes. Item militiæ species amor est, discedite segnes: Non sunt hæc timidis signa ferenda viris. Itē: Audacem faciebat amor. Item: Nil certe est quod non esset: no caprus amore Ausit. Lætus etiam debet esse, dum tolerat dura pro eo quem amat. Act. 5. Ibant Apostoli gaudentes à cōspectu cōcilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliā pati, desiderijs plenis: quum enim maior ignis sit, scintillæ desideriorum ex ipso emicant. Daniel. 9. Vir desideriorum es. Esa. 26. Anima mea desiderabit te in nocte. David: Sicut anima mea ad Deum fontem viuum. Bernar. super Cant. Anima amans fertur votis, trahitur desiderijs. Item amor facundus est:

Poëta: Faciendum faciebat amor. Philosophus: Verborum abundantiam transmittit affectio. Amans sui ipsius obliuiscitur. Augustinus de verbis domini: Oblita est anima seipsam, sed amando mundum. Nunc obliuiscatur se, sed amando arrificem. Item amans dolores corporis non sentit. Bernardus: Non enim si exul à corpore dolores non sentiat corporis: neque facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus, non amittitur nec deest dolor, sed contemnitur. Item amor dignitatis est sciens. Bernard. in lib. de consideratione: Amor dominum non agnoscit mater filium & in insulis. Idem super Cantic. ma amans maiestati oculos claudit, aperit voluptari. Idem quens de anima ardentem amate: Proprio inebriatur amore maiestatem non cogitet. Qui enim respicit terram, & facit tremere, & ista se ab eo postulat osculari, ebriane est: Ebrius sus. Amor etiam omnia vincit. Bernardus super Cant. Prae amor nec iudicium prestolatur, nec consilio temperatur, pudore frangatur, nec rationi subiicitur. Item: Quid violentus triumphat de Deo? Amor. Quid tamen tam non violentus quod amor? Quae ista vis, quae so, tam violenta in victoriam tanta est violentiam? Bernard. super Cantic. Magna est & violenta vis charitatis, ipsum effectum Dei attingens & penetrans, velut sagitta iecur eius transfigens. Cant. 4. Vulnerasti cor meum sponfa.

De diuersis speciebus diuini amoris.

CAP. VI.

Notandum quod quadruplex est amor Dei. Primus est naturalis quo amore omnes amant Deum & boni & mali. Augustinus in libro loquiorum: Deus, quem amat omne quod amare potest, siue sciat siue nesciat. Secundus est amor quo aliquis amat Deum, eo quod agnoscit eum sibi necessarium. In Ps. Diligam te domine fortitudo mea: dominus firmamentum meum, & refugium meum &c. Tertius est amor quo aliquis Deum amat propter delicias quae in eo sunt. psal. 8. Et amator factus sum formae illius. Quartus est amor caritatis quo aliquis amat Deum, eo quod dignissimus sit amari. qui amor est pure gratuitus. Bernard. super Cant. Amat eum qui ipsum quem amat querit, non aliud quicquam ipsius. Item per Cantic. Amor per se sufficit: is per se placet & per se ipse meritum, ipse praemium est sibi. Tres ultimas species amoris videtur tangere Bernard. in lib. de diligendo Deum verbis: Natura ita condita fuit, ut habeat iugiter necessarium protectorem quem habuit, & conditorem, ut quae non ipsum non valuit esse, sine ipso nec valeat subsistere: quod

ne de se creatura ignoret, & sibi, quod absit, erogat beneficia creatoris, vult hominē idem cōditor tribulationibus exercei, vt cū defecerit homo, & subuenerit Deus, ab homine vt dignū est honoretur. Hoc enim dicit: Inuoca me in die tribulationis: eruum te, & honorificabis me. Fit itaque hoc modo vt homo qui prater se neminem diligere nōuerat, etiam Deum vel propter se diligere incipiat, qui in ipso nimirum, vt sepe expertus est, omnia possit quae posse proficit, & sine ipso possit nihil. Amat ergo Deum, sed propter se, nō propter ipsum. At si frequens ingenerit necessitas, ob quam & frequens ad Deum fiat cōuersio, & à Deo frequens liberatio cōferatur: nōne & si fuerit ferreū pectus, vel cor lapideum, per toties liberari emolliri necesse est ad gratiā liberantis quatenus homo Deum diligit non propter se tantum, sed propter ipsum? Ex occasione quippe frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari: frequentando gustari, gustando probari quoniam iuuauis est dominus. Ita fit vt ad diligendum purē Deum plus iam ipsius alliciat gustata suauitas, quā viueat nostra necessitas. Suauitatem potes intelligere vel eius delectabilitatem, vel benignitatem.

De signis diuini amoris.

C A P. VII.

Decem sunt signa quibus perpendi potest vtum aliquis amet Deum. ¶ Primum est quum aliquis libenter cogitat de Deo. Vbi enim amor, ibi oculus. Vnde super illud Ioan. 20. Domine, si sustulisti eū, dicit mihi vbi posuisti eū, dicit gl. Nō dicit quē: quia hoc in animo agere solet vis amoris, vt quē semper cogitat, nullum aliū ignorare credat. Sap. 6. Cogitare de illa, sensus est cōsummatum, loquitur de sapiētia increata. ¶ Secundum est: quū aliquis est libeter in domo Dei. Luc. 2. dicitur de Anna quod nō discedebat de templo: quae meruit interesse p̄sentationi domini in templo. Et Christus quum esset duodecim annorum, inuentus est in templo. Lucae 2. qui matri suae & Ioseph ait: Nesciebatis quia in his quae patris mei sunt oportet me esse? Et super illud Matth. 21. Intrauit Iesus templum, dicit gloss. Ingressus urbem, primò templum adiit: dans formam religionis, vt quocunque inus, primū domum orationis, si sibi est, adeamus. Chrysost. Proprium erat boni filij, vt veniens primò ad domum curret patris. Tu autem imitator Christi factus quum in aliquam ingressus fueris ciuitatem, primò ante omnem actum ad ecclesiam curras. ¶ Tertium est, cū aliquis de Deo vel cum Deo libeter loquitur. De hoc habemus

exem

exemplum in Magdalena quæ Christum dilexit multum: et
 verba quæ habentur in Euangelio, vel de Deo vel cū Deo
 runt. Vnde habes Io. 11. Domine, inquit, si fuisses hic, frater
 nō fuisset mortuus. Alia tria habes Io. penult. Tulerūt, inquit,
 Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Et paulo post
 Domine si sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollā. Et
 tum: Venit Maria Magdalena annuntians discipulis, quia
 Dominū, & hæc dixit mihi. 1. Petr. 4. Si quis loquitur qualiter
 mones Dei. Et super illud Rom. 8. Quis nos separabit a caritate
 Christi? Dicit Chrysoström: Hic amantium mos est
 amorem suum silentio tegere nequeant: sed necessarii &
 ris suis efferunt & prodūt, & flammæ infra pectus suum
 bere non possunt. Enarrant frequentius: vt ipsa assidue
 randi solatium amoris sui capiant, & refrigeria immensa
 ris assumant. Sic ergo facit hic beatissimus amator Christi.
 ¶ Quartum est, quū quis libenter Deum audit, & audita
 retinet memoriter. Luc. 2. Maria conseruabat omnia verba
 conferens in corde suo. Eiusdem: Magdalena sedēs secus
 domini, audiebat verbum illius. Io. 14. Qui habet mādata
 & seruat ea, ille est qui diligit me. ¶ Quintum est, cum
 benter dat pro Deo. Cant. vlt. Si dederit homo omnem
 tiam pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Et Luc. 7.
 Dominus de Magdalena post beneficia eius enumerata, De
 tuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum. 1. Io. 4.
 habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem suum
 cessitare habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo
 tas Dei manet in eo? ¶ Sextum est, quum aliquis pro Deo
 ter patitur. Eccles. 2. In igne probatur aurū & argentum:
 nes autem receptibiles in camino humiliationis. Ioā. 18. Cui
 quæ dedit mihi Pater, non vis vt bibā illū? Greg. in prima
 Moralium: Pœna quippe interrogat si quietus quis verum
 amet. ¶ Septimū est, quū mandatis Dei aliquis obedit. 1. Io.
 Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Itē
 Hæc est charitas, vt ambulemus secundū mādata eius. Ioan.
 Si quis diligit me, sermonem meum seruat. Specialiter
 diuini amoris est, si quis seruat illud mādatum, quod Salu
 specialiter dicit suum. Ioan. 15. Hoc est præceptū meum, vt
 gatis inuicē. 1. Ioan. 4. Hoc mandatū habemus à Deo, vt qui
 ligit Deum, diligat fratrem suū. Maxime amor pauperum
 est diuini amoris. Illi enim nō amantur propter se, sed pro
 Deū. Prover. 19. A paupere & amici quos habuit separantur.

rodem: F
 recesserunt
 cent, & o
 plo Chris
 qui in ca
 dum, ex
 oderunt r
 Item Defe
 ricantes, &
 is qui non
 gnus: quā
 nō poterit
 immortal
 cem porrig
 dignum nō
 mula ium
 tudine & a
 seculi, quā
 angelū tem
 sublimia r
 dete nescit
 hiber mini
 Sic qui eos
 dilige Deu
 nota Deum

Notād
 Nimi
 re nostri, n
 amare Deu
 diligere qu
 agit vt sum
 Deus, quis
 Augu. Qu
 diligere D
 precepta da
 qua quisq
 aliter dilig
 proximi ho
 incitate ad

eodem: fratres hominis pauperis oderunt eum, & amici procul-
 recesserunt ab eo. ¶ Octauū est, quum quis amat quæ Deo pla-
 cent, & odit quæ Deo displicent. Ad primum monemur exem-
 plo Christi. Matt. 12. Quicumque fecerit voluntatē patris mei
 qui in cælis est, ille meus frater, & soror, & mater est. Ad secū-
 dum, exemplum David: Iniquos odio habui. Idem: Nōne qui
 oderunt te domine oderā, & super inimicos tuos tabescebā &c.
 Item Defectio tenuit me pro peccatoribus &c. Itē Vidi praua-
 ricantes, & tabescebam. Ambrosius super Beati immaculati. Si
 is qui non relinquit parētes propter nomen Dei, nō est Deo di-
 gnus: quāto magis qui diligit eius inimicos acceptus Deo esse
 nō poterit: Hieronymus in epistolis: Nationes aduersariorum
 immortali odio persequimur: blasphemantibus Deum, clemen-
 tem porrigimus manum. Ambrosius in Hexameron: Quid nos
 dignum nostro referimus creatori, cuius cibo vescimur, & dissi-
 mulauimus iniurias? ¶ Nonum est, quū quis frigescit à solici-
 tudine & amore mundi. Gregorius: Tanto frigescit quis à curis
 seculi, quāto surgit ardentius in amorem Dei. Item Iacob qui
 angelū tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui vero amore
 sublimia respicit, iam in hūc mundū duplicibus desideriis ince-
 dere nescit. ¶ Decimum est, quum aliquis magnū honorem ex-
 hibet ministris Dei: sicut qui eos spernit, Deū spernit. Matt. 10.
 Sic qui eos honorat, Deū honorat. Eccle. 7. In omni virtute tua
 dilige Deum qui te fecit, & ministros eius ne derelinquas. Ho-
 nora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

De his que incitant ad amandum proximum.

CAP. VIII.

Notandum quōd licet debeamus amare Deū, & nos, & pro-
 ximum: tamē non habemus speciale præceptum de amo-
 re nostri, nec specialis tractatus erit hic de amore illo, eō quōd
 amare Deum sit amare seipsam. Vnde Aug. Ille solus se nouit
 diligere, qui Deū diligit. Siquidē ille se satis diligit, qui sedulo
 agit vt summo & vero fruatur bono: quod si nihil aliud est quā
 Deus, quis cūctari potest, quin sese amet qui amator est Dei? Itē
 Aug. Quum illa dilectione quam Deus imperat, debeat homo
 diligere Deum, & seipsam, & proximum: nō tamen ex hoc tria
 præcepta data sunt: vt intelligatur nullam esse aliam dilectionē,
 quā quisque diligit seipsam, nisi quōd diligit Deum. Qui enim
 aliter diligit se, potius se odisse dicendus est. ¶ De amore verō
 proximi hoc modo dicetur. ¶ Primo dicetur de illis quæ possūt
 incitare ad hoc vt amemus proximū. ¶ Secundō de his quæ pos-
 sūt

sunt

sunt valere ad hoc vt amemur à proximo. ¶ Tertio de modo amandi eū. ¶ Quarto de diuersis speciebus huius amoris. ¶ Quinta primū notandū, quòd ad amandum proximū, Primo ponitur nos incitare sacra scriptura quæ toriens ad hoc monet. Leuit. 19. Diliges amicū tuū sicut teipsum. Et in eodem: Diliges aduersariā quāsi vosmetipsos. Et Deut. 10. Amare peregrinos. Mattheus & Luc. 10. Diliges proximum tuū sicut teipsum. Ioan. 13. Mandatum nouū do vobis, vt diligatis inuicem. Idem. 15. Et 1. Ioan. Charissimi, diligamus nos inuicem. Et specialiter illa scriptura deberet nos incitare ad hoc, quæ ostendit præceptum de dilectione proximi, specialiter esse præceptum Saluatoris. Ioan. 13. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem &c. Legitur in vita beati Ioannis Euangelista, quòd quum ipse deuenisset ad vltimā senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiā deferretur, nec posset plura docere verba, ad quam breuiam pausam hoc dicebat: Filioli, diligite alterutrum. Tandem discipuli & fratres qui aderāt audientes quòd eadem verba semper diceret, dixerunt: Magister, quare semper hæc loqueris? quæ respondit: Quia præceptum domini est, & si solum fiat, sufficit. ¶ Hoc præceptū lucidum est & breue, vtile & leue. Tale siquidem debuit esse præceptum optimi præceptoris. Dionysius Optimum est optima adducere. Lucidum debuit esse, ne quis dicat: non mihi licuit intelligere. Breue, ne quis dicat: tardet me legere. Lucidum decuit esse præceptum eius qui erat lux vera. Ioan. 1 & Psalm. Præceptum domini lucidum illuminans oculos. Decuit verbum æternum in incarnatione abbreviatum abbreviare legem. ¶ Decuit etiam vtile esse præceptū illius qui ad nos venerat, vt se totum in vtilitatem nostram expenderet. Hieronymus: O nimiam Dei clementiam, o ineffabilem Dei benignitatem: præmium nobis pollicetur, si nos mutuo diligamus, & nobis ea præstemus inuicem, quibus inuicem indigemus. Et non superbo simul & ingrato animo ei renitimur, cuius imperium beneficium est. Decuit etiam esse leue præceptum benignissimi domini. Mattheus. 11. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Verè leue est hoc præceptum, quum à quolibet possit impleri, & à pauere & à diuite, ab infirmo & sano. Nō est nos se emere oues & boues, vel ire vltra mare vt hoc præceptum impleatur. Deut. 30. Mandatum hoc quod ego precipio tibi, non supra te est, neque procul positum &c. sed iuxta te est sermo valde in ore tuo & in corde tuo, vt facias illum. Dicitur præceptum eius qui venerat legem implere, esse legis plenam dicitur

dinem: pl
do potest
inter anir
cimoterici
to ad simi
erercerēt
quam exo
uit in aliu
pente? Ec
igne, pace
¶ Tertio f
Aug. in lib
mos, nisi q
tendamus
Nihil tam
humanum
quo multi
tis concor
latre fact
& vrozis d
nus est or
vestum fr
formare, ex
homines se
malibus br
obligatus e
que ab eo s
debeatis, n
est, quæ eti
societas di
omnibus m
humani. F
tiz colend
habet, qu
ni videtur
bi oderis fi
Matt. 7. Qu
dem facite
10. quid am
dicatur am
homo pro

dinem: plenitudo autem legis, est dilectio. Roma. 13. ¶ Secun-
 do potest incitare ad amorem proximi, amor quem videmus
 inter animalia irrationabilia eiusdem speciei. Ecclesiastic. de-
 cimotertio: Omne animal diligit simile sibi. Et post: Omnis ca-
 ro ad similem sui coniungetur. Si lupus, & leo, & serpens non
 exerceat illam ferocitatem in animalia quæ sunt suæ speciei,
 quam exercent in alia, quid dicendum est de homine qui defæ-
 uit in alium hominem, nisi quod ferocior est lupo, leone, & ser-
 pente? Etiam ipsa aqua quæ naturaliter habet pugnam cum
 igne, pacem habet cum alia aqua quæ est eiusdem speciei cū ea.
 ¶ Tertio fraternitas naturalis quæ est inter omnes homines.
 Aug. in lib. de disciplina Christiana: Si putamus nō esse proxi-
 mos, nisi qui de eisdem parentibus nascuntur: Adā & Euam in-
 tendamus, & omnes fratres sumus. Idem 12. lib. de Ciuit. Dei:
 Nihil tam discordiosum vitio: tam sociale naturæ, quàm genus
 humanum: propterea Deus voluit creare parentem vnum de
 quo multitudo propagaretur: vt hac admonitione etiā in mul-
 tis concors vnitas seruarietur. Quod verò illi fœmina ex eius
 lacere facta est, etiā hinc satis significatū est, quā chara mariti
 & vxoris debeat esse coniunctio. Malach. 2. Nunquid non pater
 vnus est omnium nostrum? quare ergo despicit vnusquisque
 vestrum fratrem suum? Voluit Deus vnicum hominem primo
 formare, ex quo omnes procederent, vt tanquam fratres omnes
 homines se amaret. Non sic legimus factum in angelis, vel ani-
 malibus brutis. Dilectio est debitum naturale quo vnus homo
 obligatus est alteri, à quo debito nullus absoluitur quantūcun-
 que ab eo soluatur. Vnde super illud Rom. 13. Nemini quicquā
 debeatis, nisi vt inuicem diligatis, dicit gloss. Aug. Sola charitas
 est, quæ etiam reddita semper derinet debitorem. Seneca: Hæc
 societas diligenter & sanctè est obseruanda quæ nos omnes
 humani. Plurimum quoque ad interiorem societatem amici-
 tiæ colendam proficit. Omnia enim cum amico communia
 habebit, qui multa cum homine. Ius commune generis huma-
 ni videtur contineri in illis duobus mandatis, Quod ab alio ti-
 bi oderis fieri, vide tu ne aliquando alteri facias. Tob. 4. &
 Matt. 7. Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos ea-
 dem facite illis. Itē Seneca: Mihi ab istis subtilius præcipi ma-
 lo, quid amico præstare debeā, quid homini, quàm quot modis
 dicatur amicus, & homo quàm multa significet. Idem Sapiētiz
 homo pro amico est: stultitiz amicus non est pro homine.

¶ Quarto,

¶ Quarto, fraternitas spiritualis, de qua August. in lib. de disciplina Christiana: Omnes quidē fratres secundum quod homines sumus: quanto magis secundum quod Christiani sumus: id quod homo es, vnus pater fuit Adam, vna mater fuit Eva: ad id quod Christianus, vnus pater est Deus, vna mater est ecclesia. Hęc fraternitas tāto est melior fraternitate naturali, quanto meliorem habet patrem Desi. Matt. 13. Et patrem nolite carere vobis super terram: vnus est enim pater vester qui in caelis est. Item quanto melior est mater ecclesia matre carnali, quanto melior hęcditas cęlestis quā temporalis. Hebr. 10. Rapinam notum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscetes vobis habere meliorem & manentem substantiā. Si amandi sunt fratres qui diuidendo hęcditate portionem vniuscuiusque minoram faciunt: quātum amandi sunt fratres illi qui portionē vniuscuiusque augent? Quanto enim plures erunt electi, tanto amplius gaudebunt. Plus enim gaudebit vnus electorum de gloria maiore alterius, quam de gloria proprii corporis. ¶ Quinto, de incitare ad amorem proximi exemplum Christi. Non est despiciendus quem Christus ita clarū habuit, quod pro redemptione mori voluit. Appende proximum tuum hoc precor, ne tibi vilescat. Apocalyp. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ad Titum 2. Qui dedit semetipsum pro nobis. Exemplo suo voluit Christus nos ad hęcditatem citare, quum dicit Io. 15. Sicut dilexi vos. ¶ Sexto exemplum angeli qui adeo amat hominem, vt custodiat eum in omnibus suis. Non est despiciendus homo ab homine, qui adeo carus est angelo. Matthai 18. Videte ne contempnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in caelis est. ¶ Septimo, quod fraternitas dilectionis tantum placet Deo. Eccles. 25. In tribus beneplacitum est domino: in caritate, in caritate, in caritate. ¶ Octavo similitudo quam habet proximus ad Deum. Licet aliquis amet omnes filios amici sui: tamen specialius habet amorem ad eū, qui amplius amico suo est similis. Sic habet ad omnia opera Dei amorem habere debeamus: tamen specialius ad hominem, quem constat esse factum ad imaginem & similitudinē Dei. Gen. 1. ¶ Nono, quia membrum est corporis cuius Christus est caput. 1. Cor. 12. Vos estis corpus Christi, cuius amat caput, qui non amat mēbra. ¶ Decimo, quod mēbra eiusdem corporis, cuius & ipse: naturaliter verō amor est

membra
Christo:
mencū m
lius est d
cietatis
Primum
cōtra vnu
quasi ciu
17. Econt
mihī. Am
Secundū
habet in a
eo sibi cō
ā natura
virtus ad
eū altera p
petitur. M
ni re quā
Quartū e
fieri: Quint
lectatur co
Amicitia:
collū: qua
Tullius: C
acquirēdi
enim bene
¶ Duodeci
Hoc enim
tate in hu
dog. mors.
17. Pater sa
sunt vnu sic
eis qui cre
De his
¶ Si non
proxim
amate, quā
20. Qui se
mi sui, & ip
etiam pte
men

membra vnius corporis. Rom. 12. Multi vnum corpus sumus in Christo: singuli autē alter alterius mēbra. ¶ Undecimo, emolumentū multiplex quod sequitur ex hac dilectione. Eccle. 4. Melius est duos esse simul, quā vnū. Habēt enim emolumentum societatis suæ. ¶ Quinq; sunt emolumenta huius sanctæ societatis. Primum est victoria. Vnde subditur Eccl. 4. Si quis prauauerit cōtra vnum: duo resistunt ei. Pro. 18. Frater qui iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Goliath inuitat ad singulare certamē. 1. Reg. 17. Econtrario Moyses ait, Exo. 32. Si quis est domini, iungatur mihi. Ambro. Omnis pugna vnanimiter aggressa victoriā parit. Secundū est, bonorū abundātia. Quod enim homini deest in se, habet in amico suo: & ad q; impotens erat per se, potēs efficitur eo sibi cōiuncto. Tullius de Amicitia: Virtutū amicitia adiutrix à natura data est, non vitiorū comes: vt quæ solitaria nō posset virtus ad ea quæ summa sunt peruenire, cōiuncta & consociata cū altera perueniret. Tertiu est impetratio ei⁹ quod in oratione petitur. Matt. 18. Si duo ex vobis cōsenserint super terrā, de omni re quācunq; petierint: fiet illis à patre meo qui in caelis est. Quartū est mutua exhortatio. Eccl. 4. Vn⁹ enim quomodo calefies? Quintū cōsolatio. Prou. 27. Vnguēto & variis odoribus delectatur cor, & bonis amici cōsiliis anima dulcoratur. Tullius de Amicitia: Solē de mundo tollere videntur, qui amicitia de vita tollit: quā nihil à Deo melius habemus, nihil iucundius. Item Tullius: Quoniā res humanæ fragiles sunt & caducæ, semper acquirēdi sunt quos diligamus, & à quib⁹ diligamur. Charitate enim beneuolētiaq; sublata, omnis est de vita ablata incūditas. ¶ Duodecimo damnū quod facit fraternū odium vel discordia. Hoc enim facit in corpore ecclesiæ quod facit diuisio, cōtinuitate in humano corpore, ex qua sequitur dolor magnus, & quādam mors. Ideo Saluator multū rogat pro vnitae ecclesiæ. Io. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi: vt sint vnū sicut & nos. Itē in eodē: Nō pro eis rogo tātum: sed pro eis qui credituri sunt per verbū eorū in me, vt omnes vnū sint.

De his quæ valere possunt ad hoc, vt quis ametur à proximo.

CAP. IX.

Est notandum quod licet vtunq; sit appetendum, & amare proximū, & amari ab ipso: tamen magis appetendum est amare, quā amari. Beatius est magis dare, quā accipere. Act. 20. Qui solū amari volūt, ignem esse volunt in domo proximi sui, & ipsi in domo propriæ cōscientiæ frigore pereunt. Ipsi etiam preciositatem proximis suis & bonis eorū desiderāt, de

pretiositate verò sua bonorum propriorum non curant. Chastitas enim, vt prius ostensum est, pretiositas est hominis, & opum ipsius. ¶ Et notandum quòd multa sunt quae valere possunt ad hoc, vt aliquis ametur à proximo. ¶ Primum est, modestus sermone. Eccle. 20. Sapiens in verbis amabilem se facit: gratia autem fauorum effundentur. ¶ Secundum est similitudo, quae multum facit ad amorem, & sicut dissimilitudo ad odium. Eccle. 27. Volatilia ad sibi similia conueniunt. Ambro. super Psal. Beati immaculati: Est insitum bonis, vt vnusquisq; virtutes in aliis amet. Econtrario, Oderunt hilarè tristes, tristè mœrosi. Virtus etiã hominem amabilem reddit. Tullius de Amicitia: Nihil est virtute amabilius, nihil quod magis alliciat ad diligendũ. Quippe quum propter virtutẽ & probitatem etiã quos nunquã vidimus, quodã modo diligamus. Item in eodem. Tãta est vis probitatis, vt eam vel in eis quos nunquã vidimus vel quod maus est, in hoste diligamus. Valet etiã ad hoc, quod aliquis ametur specialiter, virtus mansuetudinis. Eccle. 3. Mansuetudine opera tua perfice, & super gloriã hominum uergeris. Mansuetudo ad modum adamantis habet virtutẽ attrituam. Ezech. 3. Vt adamantem & silicem dedi faciem tuã. Valet etiã ad hoc, quòd aliquis ametur, fidelitas. Eccl. 33. Si est seruus fidelis tibi, sicut tibi quasi anima tua, quasi fratre sic tracta eum. Eccle. 27. Dilige proximũ, & coniungere fidẽ cum illo. Et eodem. 6. Amico fidelis nulla est comparatio. Et iterum: Amicus sicut medicamentum vitæ & immortalitatis. Valent etiã ad hoc obsequia & beneficia. Terentius in Andria: Hoc tempore non quũ amicos, veritas odium parit. Ignis amoris lignis beneficiis debet nutriri, alioquin deficit. Obsequia etiam feruorem amoris incitant, & inimicos amicos efficiunt. ad Rom. 12. Si fuerit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potũ da illi. Hoc enim accensens carbones ignis congeres super caput eius: id est, conueniens accendes ad te amandũ. ¶ Notandum tamẽ quòd beneficia non parant amicitia, nisi quũ discretè dantur. Eccl. 20. Faruo nisi amicus, & nõ erit gratia in bonis illius, qui enim edũt panem illius, falsa lingue sunt. Quoties, & quanti irridebunt eũ: Non enim quod habendũ erat ab alio, scilicet directo sensu, distinetur similiter, & quod non erat habendũ, ipse indiscretè datur, & similiter nõ danda: propterea sapiẽtia dicitur esse mater chrestianæ dilectionis. Eccl. 24. Discretio enim requiritur ad accipiendũ amicũ. Sene. Nullũ habet maius malum occupatus bonis & bonis suis obsessus, quã quod amicos sibi putat quibus non

est: quod beneficia sua efficacia iudicat ad conciliandū amicos, cum quidam quo plus debēt, magis oderint. Quid ergo? Beneficia nō parant amicitias? Parāt, si accepturos licuit eligere: si collocata, nō sparsa sunt. Itaq; dum incipio esse mētis tuę, interim hoc cōsilio sapientū utere, vt magis existimes pertinere ad rem quis, quā quid acceperit. Tullius in Rhetorica: Melius apud bonos, quā apud fortunatos beneficium collocatum est. Inter omnia maxime valet ad hoc quod aliquis ametur, si ipse primo amauerit. Aug. Nulla est maior ad amorē inuitatio, quā pręuenire amando. Et nimis durus est amicus, qui dilectionē si nō lebat impendere, nō sit rependere. Seneca in epistolis: Quæris quomodo amicum, facturum sis cito? Ego tibi monstrabo amatum sine medicamento, sine herba, sine vilius veneficę carmine. Si vis amari, ama. Item vt ameris, amabilis esto.

De modo amandi proximum.

C A P. X.

Notandū quod scriptura sacra triplex exemplar nobis ministrat ad ostendendū quomodo proximū amare debeamus. ¶ Primum est, amor quo Christus amavit nos. Ioā. 15. Hoc est præceptum meū, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. ¶ Secundū est, amor quo amamus nosmetipsos. Matt. 22. & Luc. 19. Diliges proximum tuum sicut teipsum. ¶ Tertium est, amor quem habent membra eiusdem corporis ad inuicem. ad Ro. 12. Sicut in vno corpore multa mēbra habemus, omnia autē membra non eundem actum habent: ita multi vnū corpus sumus in Christo. De eodē habetur 1. Corin. 12. ¶ Et notandum circa primum, quod Christus amavit nos amore gratuito, scilicet amore gratis dato, non præcedentibus meritis nostris reddito. 1. Ioan. 4. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deū: sed quando ipse prior dilexit nos. Sic amare debemus proximum. Non sic faciunt qui nō sūt amare, nisi eos quibus se primo agnoscunt amari. Matt. 5. Si diligatis eos qui vos diligunt, quā mercedē habebitis? nōne & publicani hoc faciunt? Itē amavit nos Christus amore recto: quia nō propter vilitatem suam, sed propter nostram: non vt à nobis acciperet, sed vt nobis daret. Seneca in epistolis: Amicus qui vilitatis causa assumptus est, tādū placebit, quādiu vilis erit: Et iterum: Necessē est, vt initia inter se, & exitus congruant. Qui amicus esse cœpit, quia expedit, placebit aliquod pretium illi cōtra amicitiam, si vllum in ea placet præter ipsam. In quid igitur ego amicum paro? Vt habeam pro quo mori possim, vt habeā quem in exiliū sequar, cuius me morti & opponā, & impendā. Ista quam tu describis, negotiatio est, non

amicitia, quæ ad commodum accedit, quæ quid cõsecutura
spectat. Idẽ: Sapiens habere amicũ vult, sed ob nihil aliud
vt exerceat amicitia ne tam magna virtus iaceat: nõ ad hoc
habeat qui sibi agro assideat, succurat in vincula coniecto,
inopi: sed vt habeat aliquẽ cui ipse agro assideat, quem ipse
cũuentum hostili custodia liberet. Qui se spectat, & per hoc
amicitiam venit, male cogitat: quẽadmodum cõpit, sic desinat.
Parauit amicũ aduersum vincula laturũ opem: quum primũ
perierit catena, discedet. Augu. ad Macedoniũ: Vera amicitia
pensanda est temporalibus commodis: sed gratuito amore per-
tanda. Amb. Amicitia virtus nõ quæstus est. Hier. in epistola
amicis nõ res quæritur: sed voluntas. Idem super 12. propheta.
Delicata amicitia est, quæ amicorũ facilitatẽ & diuitias seque-
tur. Istiusmodi homines nõ mihi vidẽtur amicos, sed seipso
ligere. Tullius de Amicitia: Amicitia nõ spe mercedis, sed
omnis fructus in ipso amore est, expectadã putamus. Si
cõglutinaret amicitias, eadem cõmutata dissolueret. Boetius
lib. de cõsolat. Quem felicitas amicũ fecit, infortuniũ fecit
amicũ. Itẽ amauit nos Christus amore discreto. Amor discretus
est, qui personas amat, & vitia persequitur: nec sic personis
descendit, q̃ vitii implicetur. Bern. Christus in carnis afflic-
tione condescendit mihi, in culpa vitiatione consuluit sibi.
amare debemus proximum. Ad Ro. 13. Dilectio proximi
non operatur. Tullius in lib. de Amicitia. Nulla est excusatio
amicitiae causa peccaueris. Nã cum conciliatrix amicitiae vir-
tis opinio fuerit, difficile est amicitia manere, si virtute defici-
ris. Hæc sanciat lex amicitiae, vt nec rogemus res turpes
faciamus rogari. Caritas iugũ est à parte anteriori homines
gãs. Facit enim eos cõcordes in bono. Amicitia verò munda
steriori colligat homines, vt vulpeculas Sãpsonis. Iud. 15. Facit
enim cõcordes in malo. Item Christus amauit nos amore
menti. Ioan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam
animã suã ponat quis pro amicis suis. Sic debemus amare
proximũ. 1. Io. 3. In hoc cognouimus charitatẽ Dei, qm̃ ille animã
suã pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animã
nere. Adeo debemus amare proximũ, vt etiam amemus qui
sunt. Deut. 22. Non videbis bouẽ & ouem fratris errantẽ
preteribis, sed reduces fratri tuo. Itẽ amauit nos Christus
fructuoso, nõ vocali solũ. Sic debem⁹ amare proximũ. 1. Io. 4.
lioli, nõ diligamus verbo, neque lingua: sed opere & veritate.
quibusdã charitas habet linguã magnã, & manũ nullã. Co.

In Moralib. Dilectio nostra semper exhibenda est, & veneratio-
 ne sermonis, & ministerio largitatis. Idē: Probatio dilectionis
 est exhibitio operis. ¶ Itē amavit nos Christus amore perseve-
 ranti. Io. 13. Cū dilexisset suos qui erant in mundo, in finē dile-
 xit eos. Sic amare debemus proximum. Sed sunt qui cū felicem
 amant: felicitate verò recedente ab eo, recedunt: hi secundū ve-
 ritatem nunquā eum amaverūt. Greg. Cū quis positus in pro-
 speritate diligitur, incertū valde est utrū prosperitas, an perso-
 na diligatur. Amissio felicitatis, vim interrogat amoris. Qui in
 adversitate proximū despicit, apertē conuincitur quod hunc in
 prosperis non amavit. Senec. de remediis fortuitorū: Multi illū
 comitātur, vel muscæ sequuntur, cadauera lupi, frumenta for-
 micæ: prædam sequitur illa turba, nō hominē. Senec. in episto-
 lis. Quod tu beneficio tuo scire non potes, paupertatis beneficio
 nō te, sed aliud sequebatur. Boët. in lib. Consola. Hæc aspera
 fortuna tibi certos sodalium vultus ambiguosque secernit, di-
 scedens suos abstulit, tuos reliquit, & nunc amissas opes queri
 desine, quod pretiosissimū diuitiarū genus est, amicos inuenisti.
 Eccles. 12. Non agnosceretur in bonis amicus, nec abscondetur in
 malis inimicus. Eccle. 6. Est amicus secundum tempus suum, &
 non permanebit in tempore tribulationis. Item in eodem: Est
 amicus socius mæsa, & nō permanebit in die necessitatis. Eccl.
 17. Est amicus solo nomine amicus. Sūt aliqui etiam qui parua
 occasione de amicis efficiuntur inimici. Eccle. 6. Est amicus qui
 convertitur ad inimiciā. Tullius: Nihil turpius est, quā cum
 eo bellum gerere, cum quo familiariter vixeris. Amb. Constans
 debet esse amicitia, & perseverare in affectu: nec pueruli mo-
 do amicos mutare vaga quadā sententia. Tullius: Sodales vetu-
 stos nunquam sequentium novitate fastidias. Procul autem sit
 videre amicis vtī quāsi floribus tandiu gratis quāndiu recenti-
 ber. Eccle. 9. Non derelinquas amicum tuum antiquum: novus
 enim nō erit similis illi. Vinū novum, amicus novus: veterasceat,
 & cū suavitate bibes illud. Amicitia est necessariū vitæ huma-
 næ præsidium: sicut temerē assumi nō debet, sic semel rectē appre-
 hensum sperni non convenit. ¶ Circa secundum exemplar no-
 tandum quod illud mandatū, Diliges proximum tuum sicut te-
 ipsum, dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, id est, ad quod
 te ipsum: scilicet ad gratiā in præsentī, & gloriā in futuro. Vel
 in ipso te ipsum, id est, in Deo. August. de doctrina Christiana:
 Quisquis rectē diligit proximū, hoc cū eo debet agere, vt etiam

ipse toto corde, tota anima, tota mente diligat Deū. Vel sic potest intelligi, vt sit sensus, Hoc facias proximo q̄ tibi vis fieri, quod autem nos vis tibi fieri, ei non facias, vt hęc duo præcepta iuris naturalis, quorum vnū habes Matt. 7. aliud Tob. 4. sunt expositiua huius mandati. Isido. in lib. differentiārum: Duo sunt erga proximi dilectionē seruanda, vt beneficij impensione foueatur, & nulla malitia lædatur. Non dicitur, Diliges proximum tuum plusquā teipsum. Videtur plusquā seipsum proximum velle diligere, qui curationi propriæ non sufficiens, curam proximi sui cupit assumere. Bernar. super Cantic. Tu frater, cui summa salus propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut ad eò tenera atque arundinea quatinus omni statui cedat, omni credat spiritui, omni doctrinæ circumferatur vt in omni, imò cui tanta est charitas, vt ultra mandatū quidē diligas proximum tuum plusquā teipsum: & rursus tātilla, vt cōtra mandatū fauore liqueat, pauore deficiat, perturbetur tristitia curia cōtrahatur, ambitione protrahatur, suspitionibus inquietetur, cōiurijs exagitetur, curis euisceretur, honoribus timeat, uore tabescat. Tu, inquam, ita in proprijs teipsum sentiens, quatenus nunc dementia, quæso, aliena curare aut ambis, aut acquiescas. Audi quid cōsulat cauta vigilque charitas. Nō quod alijs, imò sit remissio, nobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. Noli te tantum esse iustus: sufficit vt diligas proximum sicut teipsum. Gregor. in Moral. Magna cura necessaria est prædicatori, vt timoris laceratione se mordeat: ne proximum iuuando se deserat, vt alios erigens cadat. Et notandū quòd cum præceptū sit, vt proximum sicut nos diligamus: qui se non diligit, proximum diligere nescit. Augu. in lib. de verbis domini: Vide si iam nosti diligere teipsum, & committo tibi proximum quem diligas sicut teipsum. Si autem non nosti diligere te, timeo ne decipias proximum sicut te. Idem in lib. de disciplina Christiana: Si te interrogem vtum diligas te: Respondes, quia diligas: quis enim te odit: ergo non diligis iniquitatem: nam si diligis iniquitatem, odis te. Nō ego dico, Psalmistā audi: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Idem in eodem: Qui diligit iniquitatem, quomodo tibi volebas committi proximum, vt diligeres eum tanquam te, homo qui perdis te? Si enim tu ipse sic te diligis, vt perdas te, sic profecto perditurus es eum quem diligis, sicut te. Nolo ergo quendam diligas: vel solus peris, aut corrige dilectionem, aut spue societatem. ¶ In summa notandū est, quòd modus amandi proximum, est vt amemus eum super res trāsitorias & citra Deū.

& propter Deum. Vnde qui proximum diligit debito modo, Deum plus diligit, propter quæ proximum diligit. Et ideo manifestum potest esse quomodo illud verum est. ad Roma. 12. Qui diligit proximum, legem impleuit. Et ad Galat. 5. Omnis lex in vno sermone completur, Diliges proximum sicut teipsum. Implet enim mandatum de dilectione proximi, implet mandatum de dilectione Dei. Aug. ad Macedonium: Nemo esse potest veraciter amicus hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis. Itē Aug. Inerit quos amicus non est, rerum diuinarum cōsensio, nec humanarū plena esse potest: necesse est vt aliter quā oportet humana existimet, qui diuina contēnit: nec hominē rectē diligere nouit, quisquis eū nō diligit qui hominem fecit. Greg. in moral. Per amorē Dei amor proximi gignitur, & per amorē proximi, Dei amor nutritur. Fons q̄ in alto oritur, de facili ad loca inferiora deriuatur. Sic amor si primò Deo integrè detur, deinde ad proximum recte dirigatur, vt scilicet proximus propter Deū ametur. Tunica Christi in cōsulis, quæ vnitatē ecclesie designat, de super erat cōtexta. Io. 19. Amore enim Dei firmata debet esse dilectio proximi. Aug. 4. lib. Cōf. Dominē, beatus qui amat te, & amicum in te, & inimicum propter te. ¶ Circa tertium exemplar notandum, quod decem sunt, in quibus amor, qui est respectu proximi, imitari debet amorē membrorum eiusdem corporis. Primum in hoc, quod vnum membrum non inuidet alij mēbro, licet non habeat officium quod illud habet. Si enim omnia mēbra vicum haberent officium, essent quasi vnum membrum. 1. Corin. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus? & si totum auditus, vbi odoratus? Et post: Si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Et ad Rom. 12. Omnia membra non eundem actum habent. Sic non debet aliquis inuidere proximo suo habenti gratiā quā ipse non habet. Aug. in lib. de Virginitate. Duobus malis hoc est Superbia, & Inuidia, diabolus est. Itē in li. de disciplina Christiana: Auerrat Deus pestem inuidiæ ab animis omnium hominum. Inuidia diabolicū vitium est: habet matrem suam, scilicet superbiā: suffoca matrem, & non erit filia. ¶ Secundo in hoc, quod membrum vnum officium suū sibi non appropriat, sed gratis aliis cōmunicat. Oculus est oculus omnibus mēbris. Idē intellige de ceteris mēbris. Sic debet aliquis cōmunicare gratiā quam habet proximo suo. Ad Ro. 12. Multi vnū corpus sumus in Christo: singuli autē alter alterius mēbra. Et in eodē. Necessarios sanctorū cōmunicantes. Sed hodie loco huius gratuitæ cōmunicatiōis, abūdāt venalitas in ecclesia Dei. Michę 3. Pri-

cipes eius in muneribus iudicabāt, & sacerdotes eius in mem-
 de docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant. ¶ Tertio
 vnum membrū læsum ab alio se non vindicat. Sic debet esse
 ter membra ecclesiæ. Ad Rom. 12. Nulli malum pro malo re-
 dentes. ¶ Quarto, membra infirmiora amplius honorantur. 1. ad
 Cor. 12. Quæ videntur mēbra corporis infirmiora esse, necessa-
 riora sunt: & quæ putamus ignobiliora membra corporis, hæc
 honorē abundantiorē circundamus: sic non debemus despiciere
 eos qui infirmi videntur: ad Ro. 12. Honore inuicem præueni-
 tes. Amb. Nō est fraternus amor, nisi mutuis se præueniat ob-
 quibus. ¶ Quinto vnum membrum alij comparitur, & cōgaude-
 1. ad Cor. 12. Si quid patitur vnum membrū, compatiuntur om-
 nia membra: siue gloriatur vnum membrū, congaudent cetera
 membra. Sic fideles debent gaudere cum gaudentibus, & fieri
 cum flentibus. ¶ Sexto, vnum membrū sibi reputat fieri quod
 fit aliis, siue sit bonū, siue sit malum. Si lædatur pes, os conque-
 ritur: si lauentur pedes, os regratiatur. Luc. 7. Intraui in domum
 tuam, & aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymæ
 rigauit pedes meos, & capillis suis terxit. Sic vnus fidelium re-
 rare debet sibi fieri quod fit aliis. Vnde caput ecclesiæ dicit, Mat. 23.
 Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Seneca in
 epistolis loquens cuidā amico suo: Mihi id expedit, quod tibi
 non sum amicus nisi quicquid agitur ad te pertinens, meū est
 Consortiū omnium rerum inter nos facit amicitia, nec secū
 quicquā singulis est, nec aduersi. In cōmune viuunt. ¶ Septimo
 vnū membrū pro alio læsioni se exponit: vt manus pro oculo.
 Sic debet facere fideles, exemplo capitis qui scapulis suis ob-
 brauit nobis in cruce, lectū recipiēs quē humanū genus debet
 recipere. ¶ Octauo, cibum quē vnum membrum recipit, omnibus
 mēbris cōmunicatur. Si verò aliquod membrū amplius delectetur
 de illo sibi retinuerit, ad malū suū illud retinet. Est enim ei
 teria apostematis, vel alterius infirmitatis. Sic etiā est inter fide-
 les. Eccle. 5. Est alia infirmitas pessima, quā vidi sub sole: diuites
 conseruata in malum domini sui. ¶ Nono, vnum membrum
 multum timet ab alio separari. Nec mirū, cū separātū ab alio
 sit inutile. Nō enim iā viuificatur à spiritu à quo viuificatur ce-
 tera mēbra. Sic fideles timere debet separari à corpore ecclesiæ
 Augustinus: Nihil sic debet formidare Christianus, quā separari
 à corpore Christi. ¶ Decimo, totū corpus tremorē, & horro-
 rem patitur, ad separationē vnus mēbri à se, sic corpus eccle-
 siæ timere debet, cū videt aliquem fidelem separari à se v-

per morte
 significat
 future. C
 iter De
 De diuer

Primo
 inter v
 ro. de am
 Amicitia.
 Deo place
 iusserit di
 Tempus c
 rentes no
 est necess
 Superna c
 men iste n
 10. Qui am
 Gre. in hor
 vita Dei co
 Honora p
 facto carni
 Dei domin
 pcedit D
 re calce ab
 vt offerret
 Mach. 7. l
 tes sub vni
 vere vince
 filii prop
 pinquos su
 & Luc. 14. l
 de matre, &
 de animam
 pulis. Non
 tem imped
 filii in pecto
 deat nepos
 multierat n
 partem, sic
 est in hac r
 p.

per mortē, vel per excommunicationē. Ps. Dedisti metuē tibi te
 significationē, vt fugiāt à facie arc⁹. Pena presēs significatio est
 futurē. Cū alijs presenti pœna punitur, cogitare debemus qua-
 liter De⁹ percutiet vbi nō parceret, ex quo ita percutit vbi parcerit.
De diuersis speciebus amoris proximi. Et primo de amore parentum.

CAP. XI.

Primo de amore parentū dicturi sumus. ¶ Secūdo, de amore
 inter virtutē, & vxorem. ¶ Tertio, de amore honorū. ¶ Quar-
 to, de amore inimicorum. ¶ Quinto, tangemus aliquid de vera
 Amicitia. ¶ Circa primum notandum, q̄ amor parentum multū
 Deo placet, qui tantū parentum nomē diligit, q̄ seipsum patrē
 iussit dici, vt ait Hieronymus. Homini etiam multū prodest.
 Tempus enim viuēdi extēdit: iuxta verbum eiusdē. Basilius: Pa-
 rentes nostros, vt propria viscera diligamus. Ad hūc amorē nō
 est necesse multū homines incitare, cum natura ad hoc incitet.
 Superna cum est in id nos impelli in quod nos imus. Amor ta-
 men iste nō debet esse amor Dei cōtrarius, sed subiectus. Matt.
 10. Qui amat patrē & matrem plusquam me, nō est me dignus.
 Greg. in homil. Amerur in hoc mūdo quilibet aduersarius: sed in
 vita Dei cōtrarius non amerur, etiā propinquus. Hiero. in epist.
 Honora patrem tuum, sed si te à verō patrē nō separat. Tandiu
 caro carnis copulā, quandiu ille suū nouerit creatorem. Amor
 Dei dominari debet in homine, nō amor carnalis. 1. Reg. 2. Re-
 prehēdit Dominus Heli de hoc q̄ filios suos ei prētulisset. Qua-
 re calce abieciisti victimam meā, & munera mea quæ præcepi,
 vt offerretur in tēplo: & honorasti magis filios tuos quā me? Ec-
 2. Mach. 7. legitur de quadam bona matre, q̄ filios septē pereū-
 rit sub vnus diei tēpore conspiciēs, bono animo ferebat. In ea
 vitē vincebat amor Dei amorē filiorū. Et Abrahā paratus fuit
 filium propriū occidere propter Deum. Gene. 22. Et Leuitā pro-
 pinquos suos occidere ad præceptum Moyſi serui Dei. Exo. 32.
 & Luc. 14. legitur: Si quis venit ad me, & nō odit patrem suum,
 & matrē, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem
 animam suam (id est tēporalē vitā) nō potest meus esse disci-
 pulus. Non sunt agnoscendi propinqui, secūdm carnē, si salu-
 tem impediunt. Hier. in epistolis. Ecce, inquit, aduersarius Chri-
 sti in pectore tuo conatur occidere, licet paruulus ex collo pē-
 detur nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus vbera quibus te
 nuterat mater ostēdat, licet in limine iaceat percalcātū perge-
 ratem, sicis oculis ad vexillū crucis euola. Solū pietatis genus
 est in hac re esse crudelē. Idē: Gladium tenet hostis, vt perimat,

& ego de matris lacrymis cogitabo. Matt. 5. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Maxime in illis qui viam perfectionis aggressi sunt, non debet dominari amor carnalis. Vnde Dominus cū diceretur ei, Ecce mater tua, & fratres tui foris stant querentes te, Respondit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Matth. 12. Ber. in sermonibus: Quantum de mundo sumus, debitores constat nos esse parētib; At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sumus.

¶ De amore inter virum & uxorem.

CAP. XII.

Dicendum de amore qui est inter virum & uxorem. Color Viri diligite uxores vestras, & nolite esse amari ad illas. Notandum quod 16. sunt per quæ possunt viri induci ad amandam uxores suas. ¶ Primum est, exemplū Christi. Ephe. 5. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea. Et potest hæc similitudo in duobus articulis. Primo, in hoc quod desideret salutem uxoris. Christus enim pro salute ecclesie mortuus est. Secundo in hoc, quod si adulteret, & post poeniteat, eam misericorditer recipiat. Osee 3. Dilige mulierem dilectam amicum, & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel, & ipsi respiciunt ad Deos alienos. Et Iere. 3. Tu fornicata es cū amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. Aug. Quid tibi durum videtur, ut adulterium reconcilietur coniunx? si fides adsit, non erit durum. Coniugium enim adhuc depuramus adulteros, quos credimus poenitentia sanatos: Itē non erit turpis nec difficilis etiā perpetrata, & purgata adultera, reconciliatio coniugum: vbi per claves regni cælorum non dubitatur fieri remissio peccatorum: non ut post Christi diuortium adultera reuocetur, sed ut post Christi consorcium adultera non vocetur. ¶ Secundum est hoc, quod corpus mulieris est ipsius viri: vnde debet amare illud tanquam suum. Mat. 19. non habet potestatem sui corporis, sed vir. 2. Corin. 7. Ad Ephe. 5. Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. ¶ Tertium est, quod vir, & vxor sunt velut vna arbor. Sicut planta & rami qui plantæ inseruntur, vnam arborem efficiunt, & vnum fructum ferunt, & neuter illorum sufficiens est ad ferendum fructum: illud: sic nec vir, nec vxor sufficiens est ad generandam prolem: vnde debent amorem inuicem habere sicut ramus insitus adhaeret plantæ. Matt. 19. Iā non sunt duo, sed vna caro. ¶ Quartum est, quod mulier de costa viri formata est. Noluī Deus formare mulierem de limo terræ sicut virum; imò de carne, & osse viri, ut

amaret eam tanquam seipsum, eò quòd de ipso facta esset. Gen. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Eph. 5. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Et post in eodè: Vnusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit, vxor autem timeat virum suum. Quintum, quod amorem ei promissit, cum anulum in manu eius posuit, & cum ad missam in presentia Domini corporis osculum ei dedit, ad minus secundum consuetudinem aliquarum ecclesiarum. Osculum enim signum est amoris, & pacis. In anulo vero qui nec digitum excedit, nec exceditur, sed ei adaequatur, intelligitur quòd amore carnali illi soli debet adherere. Et sicut anulus alium digitum cum digito illo in quo positus est capere non potest: sic amor viri ad aliam mulierem diuidi non debet. Ideo autem ponitur anulus in digito illo in quo est vena quae usque ad cor proreditur: quia coniuges ex corde debent amare se, & non solum signis exterioribus. Sextum est, quòd consanguinitatem coniugum propter coniugium eorum mutuo se amant. Vnde mirum est, cum tot propter eos amet se, si ipsi se non amet. Quandoque pariter vna vno matrimonio ad concordiam reducitur, vnde mirum est quomodo inter personas illas quae matrimonio coniunctae sunt, discordia durare potest. Septimum est, quod vxor patrem & matrem & alios propinquos suos propter virum dimittit, & ei adheret. Vnde infideliter agit, si hanc non amet. Hier. 2. dicit Dominus ad sponsam suam: Recordatus sum tui miserans adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuae, quando secuta es me in deserto. Octauum est, quod nisi amet se, in magna miseria erunt. Prouc. 27. Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier coparatur. Sicut non quiescit homo sub tecto perstillanti, praecipue si tempus frigidum sit: sic non quiescit vir cum vxore, si litigium inter eos fuerit. Philosophus. Vxor est, aut perpetuale refugium, aut perenne tormentum. Nonum est, quod multum placet Deo & hominibus amor coniugum. Eccl. 25. In tribus beneplacitura est spiritui meo, quae sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, amor proximi, & vir & mulier sibi bene consentientes. Decimum est, quòd vxor est solatiu homini a Deo datum. Gen. 2. Non est bonum homini esse solum. Eccl. 4. Melius est duos esse simul, quam vnum, &c. Item eodè. Vxori soli. Non reputatur solus qui nobilitius contraxit matrimonium, cuius anima per castitatem, vel virginitatem Dei gratia ei matrimonio est coniuncta. Sed fornicator vel concubinarus reputatur solus, quia a Deo est maledictus: qui cum videt mulierem fornicariam, desolationem suam potius videt quam solatiu. Videt eum gladium quo diabolus interficit eum. Undecimum est, quòd

vxor est velut quoddam ornamentum hospitij. Eccles. 26. Sicut ad
 oriens in mundo in altissimis Dei: sic mulieris bonae species in or-
 namentum domus eius. Prou. 12. Mulier diligens corona est viro
 suo. Et Eccl. 26. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.
 ¶ Duodecimum est, quod vxor est adiutorium à Deo homini datur.
 Gen. 2. Faciamus ei adiutorium simile sibi. Ipsa vxor iuuat virum
 proli procreatione & educatione, & hospitij gubernatione, &
 bonorum temporalium multiplicatione, & conseruatione, & saluati-
 one animae ipsius viri. Eccl. 36. Qui possidet mulierem bonam, be-
 nam inchoat possessionem. Hic innuitur, quod quasi nihil habeat
 tenet hospitium, nisi habeat mulierem bonam quae sua ei custodiat.
 Concubinariae enim solent furari hominibus qui tenent eas, &
 quae ipsi habent. Et subditur: Adiutorium secundum illum est, & co-
 lumna ut requies. Vbi innuitur quod bona vxor sustentantem
 sit hospitij. Sicut columna corruente corrumpit domus: sic vxor bo-
 na moriente destruitur hospitium. Et in codice: Vbi non est sepe-
 ripietur possessio: & vbi non est mulier, ingemiscit egens, vel in-
 titus qui pauper efficitur amissa bona vxore, vel pauper qui de-
 clinat illuc causa elemosinae, non inueniens qui sibi det ele-
 mosinam. Mulieres enim magis solent esse misericordes quam vi-
 ri. Homo fornicator vxorem non habens, est velut auis absque ni-
 nesciens cui sua committat. Eccl. 36. secundum litteram vnam: Cui er-
 dit, qui non habet nidum: ¶ Tertium decimum est fructus pretiosus.
 Matt. 12. Ex fructu arbor cognoscitur. Vnde fructus huius arboris
 praeualet omnibus mundi diuitiis. Multum ergo amanda est arbor
 talis, quae fert fructum tam pretiosum. ¶ Quartum decimum est sa-
 cramentum matrimonij dignitas, quod institutum est à Deo in pa-
 rido, & in statu innocentiae, quod Dominus prohibet separari, quod
 author fuit ipse. Matt. 19. Quod Deus coniunxit, homo non se-
 ret. Cui credere videtur vinculum carnalis propinquitatis. Gen. 2.
 Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori
 suae. Praeterea sacramentum magnum est: ego autem vico & in Christo
 & in ecclesia. Ep. 5. ¶ Quintum decimum est, quod hominem ea parte
 infirmior est custodit, scilicet ex parte carnis. Matt. 26. Spiritus
 quidem proptus est, caro autem infirma. ¶ Sexto decimo, diabolus
 parte qua fortior est vincit. Job 40. Fortitudo eius in labiis eius.

De amore honorum.

CAP. XIII.

Sciendum quod bonos debemus amare quasi adhereret nobis omni
 genere parentela, exemplo Domini dicentis Mat. 12. Qui
 que fecerit voluntatem Patris mei qui in caelis est, ipse meus frater
 & soror, & mater est. Ipsi sunt amandi ut Dei filij, & fratres

Tri. Ro. 8. Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Et in eodem. Si autem filij Dei, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Debet etiam boni se amplius amare: quia sunt in aliena patria. Solent enim se amare, qui sunt eiusdem patriae, quando sunt extra patriam suam, ac si essent fratres. Ad idem etiam facit quod mali habent eos exosos: unde si ipsi non amet se adinvicem, absque amicis erunt. Io. 17. Ego dedi eis sermonem meum, & mundus eos odio habuit, quia de mundo non sunt. Et Io. 15. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, ideo odit vos mundus.

De dilectione inimicorum. Et de octo quae ad hunc amorem hominem inducunt.

CAP. XIII.

Nimicorum dilectio quae Dominus precepit Matt. 5. Diligite, inquit, inimicos vestros: pertinet ad dilectionem cordis. Deinde subdit de dilectione operis & sermonis: Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutoribus, & calumniatoribus vos. Graecus, Ille preces suas multum valere facit, quae eas pro inimicis effundit. Et notandum quod in mandatis Dei nihil est mirabilius, quam quod praecipitur diligere inimicos, ut ait Augustinus. Ideo licet multa sint dicta pertinentia ad dilectionem inimicorum, in tractatu de ira: tamen hic aliqua ratione pertinet ad idem. Insuper invidiosum enim impossibile videtur, quod ipsi amet inimicos suos, si tamen haberet aliquantulum sapientiae, possibile eis appareret. Sapientia enim non vincit malitiam. Sap. 7. Et notandum quod octo sunt, quae si attendantur, satis patebit non esse ita difficile diligere inimicum ut multi credunt. Apparebit etiam quod hoc non sit potius dedecus, sed honor potius. Primum est statim inimicum qui tibi iniuriatus est, & non vult satisfacere. Est enim spiritus alicui mortuus. Ipse enim quasi insanus manus in se iniecit, quando tibi iniuriam intulit. Sa. 16. Homo per malitiam occidit animam suam. Noli insanire in fratrem tuum mortuum, sed potius ei copatere. Crudeles videtur fuisse qui Christo mortuo non pepercerunt, quam qui eum vulneraverunt. Unde laicea dicitur dira, quum clavi dicantur dures. Quis adeo caecus est qui non intelligat dedecus non esse si quis de mortuo non vult se vindicare? Secundum est, utilitas iniuriae illarum. Persecutores enim nostri, iuxta verbum Psalmi. circumdant nos sicut apes. Ad modum enim apum nos pungunt tribulationibus, sed in futuro fauam nobis aeternae beatitudinis preparant: ut patet illud Psalmi. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi. Eccl. 1. vsq; in tempus sustinebit patiens, & postea redditio iucunditatis. Tertium est quod dilectio inimicorum nobis est utilior quam amicorum. Ipsa valet ad spiritualium

spiritualiū vulnerū sanationē. Aug. Ego ad inimicorū dilectiōne vos cōmoneo: quia ad sananda peccatorū vulnera nullū medicamentū vtilius esse cognosco. Ipsa etiā multū facit ad peccationē & cumulū bonitatis. Vnde Matth. 5. post illud, Diligite inimicos vestros, subditur: Estote perfecti sicut & pater vester cælestis, perfectus est. Aug. in Enchir. Magnificentissimæ bonitatis est vt tuū quoque inimicū diligas, & ei qui tibi malū vult & si potest, facit: tu semper bonū velis atque facias, quū possis. Ipsa etiā magnam mercedē meretur. Luc. 6. Si diligitis eos qui vos diligūt, quæ vobis gratia? Veruntamē diligite inimicos vestros, &c. & erit merces vestra magna. ¶ Quartū est, quod dilectio gratior est. Aug. Qui dilexerit inimicos, hic erit Dei amicus: non solū amicus, sed & filius, sumptū est de Matt. 5. & Luc. 6. post illud: Diligite inimicos vestros, sequitur: Et eritis filij Abrahæ. Itē Aug. Quāta gratia per nos serui digni nō sumus, & inimicorū dilectione Dei filij efficiamur. Chryl. super Matt. Nil aliud quod sic Dei similem faciat, vt malignis atque lædentibus placabilem. ¶ Quintū est quod diabolo hæc dilectio est modicior. Magis enim elōgat ab ei⁹ similitudine qui odio obsequium hominē persequitur. Greg. Sultū est seruire diabolo offensus: nullo placatur obsequio. ¶ Sextū est, quod dilectio id quod odidūm est inimico, magis destruit, quā aliquid aliud. Ignis enim est ignis inimicitiam inimico ad nihilās. Ro. 12. Si eliderit inimicus tuus, ciba illū, &c. sic enim carbonēs cōgerēs facit caput eius. Ipsa etiā gladius est, inimicū interficiēs, dū de inimico amicū facit. Chryl. Sustine ad tēpus inimicū tuū, & ipse faciet. Postmodū autē victū benevolentia tua amabis eū quoque amicū tuum. Idem: Omnis inimicitia beneficiorum assidue compescitur. Greg. Miles Dei aduersitatis bello deprehensus: scūtū patiētis debet anteferre ne pereat, & ad præliādū pietatis amoris inferre iacula, vt vincat. Cuius armaturæ summam pietas breuiter insinuat, dicens: Caritas patiens est, benigna est. Cum verō vnū ex viroque defuerit, caritas non est: si videtur malos absque benignitate tolerans, nō amat: aut rursus se patientia exhibens, negligit, tolerat quos amat. ¶ Septimū est, quod non potes ex proposito nocere proximo tuo, quin tu noceras. Aug. Quod malitia tua alteri non noceat, fieri potest: quod autem tibi non noceat, fieri non potest. Nō est dedecus alteri non vult inquinare manus suas se vindicando, vel si non inquinare os suum conuictum pro conuictio reddendo, immoderatus est & signū nobilitatis animi. Prouerb. 20. Honor est

mini qui separat se à cōterionibus. ¶ Octauū est, q̄ ille qui tibi iniuriatur, magis iniuriatur Deo, quā tibi, qui hoc ei prohibuit, qui maius ius habet in te, quā tu ipse. Si ergo Deus differt vindicare iniuriā, & nō est ei dedecus, nō erit tibi dedecus, imō honor, si exēplo Domini vis nō vindicare te in præsenti. Eccl. 23. Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

De vera amicitia, & quæ sunt attendenda in eligendo aliquem in amicum, & de pertinentibus ad veram amicitiam. CAP. XV.

¶ Sequitur de vera amicitia. Amicitiam sic describit Tullius in Rhetoric. Amicitia est erga aliquem voluntas bonarū rerū illius ipsius causa quem diligit, cum pari eius voluntate. Idē in libro de Amicitia: Amicitia nihil aliud est, nisi omnium diuinarū humanarūque rerū cum benevolentia & charitate consensus. Hæc amicitia multum appetenda est. Eccl. 25. Beatus qui inuenit amicum verum. Tullius in libro de Amicitia: Omnibus rebus humanis anteponēda est amicitia. Nihil enim tam naturæ aptū, tamq̄ conueniens ad res secundas vel aduersas. Idem in eodem: In hoc præstat amicitia propinquitati, quod ex propinquitate beneuolētia tolli potest, ex amicitia non potest. Sublata enim beneuolētia, nomē amicitie tollitur, propinquitatis manet. Prouer. 18. Vir amicabilem ad societatem magis amicus erit, quā frater. Itē Tullius: Quid dulcius erit, quā quod habeas cum quo audeas loqui ut tecum? Quis enim esset tātus fructus in prosperis rebus, nisi haberes qui illis æquē ut tu ipse gaudeat? Aduersa verē difficile esset ferre sine eo, qui etiam illas grauis quā tu ferret. Ab illis inter quos est vera amicitia, perfectē impletur illud mādatum, Diliges proximum tuū sicut te ipsum. Verus enim amicus habet amicum suum tanquam alterum se. Tullius: Verum amicum qui intuetur: tāquam exēplar aliquod intuetur sui: quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & quod dictū difficilium est, mortui viuūt. Amicitia in periculis subuenit. Prouer. 25. Gratia & amicitia liberat. ¶ Et notandū q̄ in eligēdo aliquē in amicum, quatuor sunt attendenda. Primum est, discretio eius. Amicitia enim stultorum solē esse nociua. Prou. 14. Amicus stultorum similis efficietur. Secundum est, bonitas. Tullius in libro de Amicitia: hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse. Tertium, ut ille non sit iracūdu. Prou. 22. Noli esse amicus homini iracūdo. Homo iracundus est velut lignum ignitū quod exurit tāgentē se, & est velut lignum spinosum, quod pungit amplectentem se.

sc.

se. Ideo licet sit amādu, tamē familiaritas eius timēda est. Pro-
 rerea amicitia eius non durat. Vinculum enim amoris igne
 in eo exurit. Quartum est, ne sit superbus. Superbus enim
 scit esse socius, sed vult dominari. Prou. 11. Vbi fuerit superbia
 ibi erit contumelia. ¶ Itē notandū quōd multa sunt quę ad ve-
 ram amicitiam pertinēt; de quibus causa breuitatis tantum
 tangemus. ¶ Primū est, voluntatum idēitas. Tullius: Idē vel
 idem nolle, ea demum vera est amicitia. ¶ Secundum est com-
 municatio consiliorum. Pro. 25. Causam tuam tracta cū amico
 tuo. Ambr. Nihil occultat amicus si verus est, effundit animi
 amicum suum. Tullius in lib. de Amicitia: His amicitia fun-
 damentum arbitror: vt quā emendati fuerint mores amicitia
 inter eos omnium rerum, cōsiliorum, voluntatum sine vlla ex-
 ceptione communitas. ¶ Tertiū cōmunicatio rerū. Vnde Philo-
 sophus, quum diceretur ei de quodam, Ille amicus illius est. Cui
 inquit, illo diuite pauper est: Amicus non est qui fortune pa-
 ceptus non est. Tamen amicus dādo amico suo, attēdere debet
 propriam facultatem, & vires amici sui. Nō enim debet onerare
 re amicum honore vel onere, quod supra vires eius sit. Tullius
 in libro de Amicitia: Tantum cuique tribuendum est primū
 quantum ipse efficere possit, deinde quantum ille quem diligis
 & adiuuas possit sustinere. Item notādum quōd sicut dicit Tu-
 lius: Nimis exile est & exiguū ad calculos vocare amicos, vt
 sit ratio datorum & acceptorum. Neque enim verendū est
 quid excidat, ne quid in terrā desinat, aut ne plus a quo in
 amicitiam conferatur. ¶ Quartū est, secreta admonitio Ecclesia-
 rum. Corripe amicum tuum. Sape enim fit commissio. Cauendū
 est ne correptio sit contumeliosa. Eccles. 19. Est correptio men-
 dax in ira contumeliosa. Verē mendax est. Mentitur enim
 correptionem facere, quum potius sit conuitiatio. Tullius: Cor-
 rere & moneri est officium verę amicitia: ita tamen quōd ad-
 monitione careat admonitio, & cōtumelia obiurgatio. ¶ Quintū
 est manifesta laudatio; nō tamē in facie amici, vel corā domo-
 sticis ipsius. Hoc enim est adulatoris. Vnde Matth. 23. Dominus
 laudauit Ioannē postquam discipuli Ioannis ab eo recesserunt.
 Chryso. Blādiores in facie laudant, vel corā domesticis
 autem sapiens quando laudatur in facie, flagellatur in cor-
 re, iuxta verbum Tullij prius positū, non debet ad preces am-
 iniuriā facere proximo. Eccles. 6. Noli fieri pro amico inimico
 proximo. Tamen aliquid potest honestē fieri pro amico quum
 homo

homo non faceret honestè pro se. Tullius in libro de Amicitia:
 Multa quæ nostri causa nunquam faceremus, causa amicorū fa-
 cimus: quæ in nostris rebus nō satis honestè, in amicorū sunt
 honestissimè. ¶ Septimū est, paritatē seruare. Tullius in libro de
 Amicitia: Maximū est in amicitia superiorē parē esse inferiori,
 Hiero. super 12. prophetas: Amicitia pares aut accipit, aut facit:
 ubi inæqualitas est, & alterius eminentia, alterius subiectio: ibi
 non tam amicitia est, quàm adulatio. Prou. 13. Qui despicit ami-
 cum suū, peccat. ¶ Octauū est, amicum in aduersis non deserere.
 Prou. 17. Omni tempore diligit qui amicus est. Eiusdem 12. Qui
 negligit damnū propter amicū, iustus est. Eccle. 22. Fidē posside
 cum amico tuo in paupertate illius, vt in bonis illius lateris.
 ¶ Nonum est, arcanū non detegere. Eccle. 27. Qui denudat arca-
 na, amici fidē prodit, & non inueniet amicū ad animum suum.
 ¶ Decimum est, peccatum celare. Prou. 17. Qui celat delictum,
 querit amicitias. ¶ Undecimū est, petitioni amici sine dilatio-
 ne acquiescere. Prouerb. 3. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere,
 & eras dabo tibi, quum statim possis dare. ¶ Duodecimū est,
 verba ei magis quàm placentiā dicere. Prouer. 11. Simulator ore
 decipit amicū suum. Et eiusdē 16. Vir iniquus lactat amicū suū.
 Item eiusdē 29. Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur
 amico suo, rete expandit gressibus eius. Sene. in lib. de bene-
 ficis: Dic illis non quod volunt audire, sed quod velint semper
 audire. Idem in epistolis: Amici vitia frangenda sunt: non amo-
 rum, nisi offendero: an profecturus sim, nescio: malo succes-
 sum mihi, quàm fidem deesse. Item notandū quod quinq; sunt
 quæ amicitia solent dissoluere. Conuitium, impropriū, super-
 bia, mysterij reuelatio, plaga dolosa. Eccl. 22. Mittens lapidē in
 vitia, deiciet illa, id est, disperget, & qui conuitiatur amico
 suo, dissoluit amicitiam. Ad amicum etsi produxeris gladiū,
 non desperes: est enim regressus, id est, reconciliatio ad amicū.
 Si aperuerit os triste, durè tecū loquendo, non timeas, est enim
 concordatio pristinae suæ amicitia: excepto conuitio, & impro-
 prio, & superbia, & mysterij reuelatione, & plaga dolosa. In his
 omnibus effugiet amicus. Conuitium dicitur aliquod: verecun-
 dum, quod tamen nō est peccatū: vt cum obicitur amico, quod
 est leprosus, vel seruus, vel aliquid simile. Improperium est, cum
 tamen obicitur: vt quum dicitur alicui quod sit larro. Super-
 bia vocatur superflua dominatio. Prou. 25. Quæ viderūt oculi
 tuos proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis,
 quum de honestaueris amicum tuum. Eiusdem 26. Sicut noxius
 homo

est, qui mittit lanceas & sagittas in mortē: ita vir qui fraudulenter nocet amico suo: & quum deprehensus fuerit, dicit, Luctum feci. Pythagoras, Amicum laedere nec ioco quidem oportet.

De ordine Charitatis.

CAP. XVI.

Quadruplex est ordo charitatis. ¶ Primus est, secundū prioritatem & posterioritatem, qui attenditur inter amorē Dei & amorem proximi. Amor enim Dei prior est, quā amor proximi. Vnde Exod. 20. Primò ponuntur mandata pertinentia ad amorem Dei, deinde quæ pertinet ad amorem proximi. Amor Dei causa est amoris proximi. Proximus enim amat, quia Deus hoc præcipit. Præterea Deus finis est dilectionis proximi. Finis verò mouet causam, efficientem. ¶ Secundus ordo attenditur hoc quod ametur quæ amanda sunt, & non amentur, quæ amanda non sunt. Aug. in li. de doctrina Christiana: Ille sancte & iuste uiuit, qui ordinatā habet dilectionem, ne aut diligat quod non diligendū, aut nō diligat quod est diligendum. Omnis peccator in quantum est peccator nō est diligendus: omnis homo in quantum est homo, est diligendus. ¶ Tertius ordo iuxta uerbum dicitur in eodem lib. in hoc attenditur, quod non aequè diligatur quod minus, uel amplius diligendū est: aut minus uel amplius, quod aequè diligendū est. ¶ Et notandum quod aliquis dicitur magis diligere tripliciter. Primo modo, quia ad maius diligitur, scilicet ad maiorem gloriā. Sic uniuersaliter magis diligendus est, qui magis bonus est. Secundò, qui diligitur maiori affectu. Tertio modo dicitur inter illa quatuor quæ enumerat Aug. in lib. de doctrina Christiana, dicens: Quatuor diligenda sunt. Vnū quod supra nos est, scilicet Deus, alterū quod nos sumus. Tertiu est, quod infra nos est, scilicet proximus. Quartū quod infra nos est, scilicet proximus. Quum nos & proximum enumerat Aug. inter diligenda & proximum uideretur intelligere excellentiorem partem nostri proximi animā, scilicet propter hoc quod corpus ponit post quarto loco. Gregor. 1. parte Moral. Cum recte diligimus, in rebus conditis anima nostra charius amamus. Idem in Moralibus: Magnæ mercedis est à morte eripere carnem quæ morituram. Quāti ergo meriti est animā à morte liberare in cælesti patria semper victurā? Item iste ordo attenditur in ea quæ enumerat Ambro. super illud Cantic. 1. Ordinauit in charitate: Multorum, inquit, charitas inordinata est: quod in primo est, ponunt tertiu, uel quartum. Primò Deus diligendus est secūdo parentes, inde filij, post domestici: qui si boni sunt, magis

filiis præponendi sunt. ¶ Ordo diligendi secundū affectum va-
 riatur, secundum bonitatem vel propinquitatem eorū qui dili-
 guntur, vel etiā secundum vtilitatem ecclesiæ. Magis enim bo-
 nus aliis paribus magis diligendus est, quantum ad affectū. Item
 propinquior aliis paribus affectu maiori diligendus est. Item
 vtilior ecclesiæ aliis paribus maiori affectu diligendus est. Et idē
 intelligendū est etiam quantum ad affectum. Melior enim, vel
 propinquior, vel ecclesiæ vtilior aliis paribus magis est eligen-
 dus. ¶ Sed dubitari potest, verū bonitas propinquitati circa dili-
 genda præualeat, vel econuerso. Et videtur quod bonitas præ-
 ualeat propinquitati, secundū illud Ambrosij: Domestici si bo-
 ni sunt, malis filiis præponēdi sunt. Item dicit Beda super illud
 Luc. 8. Mater mea & fratres mei hi sunt, &c. non iniuriōse ne-
 gligit matrem, nec mater negatur etiam quæ de cruce cognos-
 citur, sed religiosiores copulæ mentiū monstrantur, quā cor-
 porum. Greg. Magis debemus diligere quos ex sacro fonte su-
 scipimus, quā quos de carne nostra genuimus. Et dicendum
 quod bonus extraneus præponendus est filio malo, quantum ad
 spiritualia beneficia, vel etiam quantum ad temporalia: tanta
 potest esse bonitas extranei, vel vtilitas ecclesiæ. Item dubitari
 potest de hoc quod Ambrosius parētes filiis præponit in ordi-
 ne diligendorū. Quum enim natura magis incitet ad amorem
 filiorum, quā ad amorē parentum: magis videtur filij diligen-
 ti quā parētes: gratia enim non est opposita naturæ. Ad idē
 videtur facere illud 2. Cor. 12. Non debent filij parentibus the-
 saurizare, sed parētes filiis. Item quod radix humore mittit ad
 ramos, & non econuerso. Et est dicendum, quod parentes magis
 diligēdi sunt quā filij, aliis paribus & quantum ad affectum, &
 quantum ad effectū. Et ad hoc incitat natura instituta & restituta,
 licet non destituta. Tamē hunc ordinē variare potest filij boni-
 tas. Posset enim esse adeo bonus quod esset præponendus patri.
 Item ecclesiæ vtilitas, vel filij necessitas, vel propinquitas. Posset
 enim filius esse adeo vtilis ecclesiæ, quod potius subuenire de-
 beret aliquis ei, quā patri suo. Itē si esset filius familias, posset
 esse quod potius deberet ei aliquis providere quā patri. Posset
 etiam esse adeo indigens quod citius esset ei subueniendum quā
 patri. Aug. ad Marcellinum: Caritas quæ tanquā nutritrix fouet
 filios suos, nō ordine amādi, sed ordine subueniendi, infirmio-
 res fortiorib⁹ anteponit, quos tales vult esse, quales in illis sunt
 quos non contemnendo, sed de his confidendo interim præte-
 rit. ¶ Et norandū est, quod parentes diligendi sunt effectū di-

pliciter, scilicet quantum ad exhibitionem honoris, & quantum ad exhibitionem necessariorum. Quantum ad primum, parentes videntur esse semper proponendi filiis, nisi forsitan filius carnalis fieret pater spiritualis. Quantum vero ad secundum ordo potest variari ex aliqua praedictarum causarum. Item notandum quod affectu debemus omnem hominem diligere. Effectus vero potest suspēdi ex causa. Aug. Charitas non intermittatur: officia potest tempore exhibeantur. ¶ Quartus ordo attenditur secundum has differentias propter se, & propter aliud. Creator propter se amandus est: creatura vero propter Deum. De hoc ordine dicit Aug. 15. lib. de ciuitate Dei: Cum omnis creatura bona sit, amari potest & bene, & male. Bene, scilicet ordine custodito: male ordine perturbato. Quod in laude quadam cerei breuiter verbum dixi: Hec tua sunt, bona sunt, quia tu bonus ista creasti. Nil inordinatum est in eis, nisi quod peccamus amantes. Ordine neglecto pro te quod conditur a te. Item 9. lib. de Trinitate: Amanda est creatura, sed ad creatorem amor refertur, non tam cupiditate sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas. Cum propter se creatura amatur, tunc non ventem adiuuat, sed corrumpit fruendum. Inferiori creatura vtendum ad Deum, pari tibi fruendum: sed in Deo sic teipso, non in teipso frui debes: sed in eo qui te fecit.

De his quae Charitati aduersantur.

CAP. XVII.

Charitati videntur aduersari superfluum amor nostrum, vanus amor mundi, odium proximi, & generaliter damnabilem offensam Dei. ¶ Circa primum notandum quod signum est, quod aliquis habeat superfluum amorem sui, cum ea quae pertinent ad Deum & ad proximum suum, negligit: propria vero, diligenter defendit: & specialiter, cum defendit sua mala. 1. Cor. 10. Non quod suum est querat. Phil. 2. Non quae sua sunt singuli conturbantes, sed quae aliorum. Grego. in Moralibus: Plus Deo se amare conuincitur, qui neglectis his quae eius sunt, propria tuorum. Idem in Pastoralibus: Qui vult praua agere, & tamen ad haec quae terros tacere, ipse sibi testis est, quia plus se veritate appetit diligi, quam contra se non vult defendi. ¶ Superfluum amor efficit hominem ciuem Babylonicae ciuitatis. Aug. 14. lib. de ciuitate Dei: Fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet amor sui vsque ad contemptum Dei, caelestem vero amorem Dei vsque ad contemptum sui. Illa in gloria sua exaltat caput suum: haec dicit Domino Deo suo: Gloria mea & exaltans caput meum. ¶ Amor sui radix est multorum malorum. Vnde supra illud 2. Tim. 3. Erunt homines seipso amantes, cupidi, elati,

perbi, &c. dicit glo. Aug. Ex eo quod seipfos non Deum amant: quasi à radice, hæc quæ sequuntur mala oriuntur. Chrysoftom. Omnium malorū causa est amor sui, & radix & fons. Itē amor sui hominem excæcat ad eò, vt non videat seipsum. Bern. Amor vel odium veritatis nescit iudicium. Greg. super Ezech. Vehementer claudit oculos amor priuatus. Ex quo fit, vt hoc quod nos agimus, & graue esse non æstimamus, plerunque agatur à proximo, & nobis nimis delectabile esse videatur. Amor iste amor videtur esse, cum verè sit odium. Vnde August. super illud Jo. 12. Qui amat animam suā, perdet eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in animam suam amor vt pereat, odiū ne pereat. Si male amaueris, odisti: si bene oderis, tunc amasti. Item August. in quodam sermone: Si perit homo amando se, profectò inuenitur negando se. Disce amare te, non amando te, secundū Chrysoft. Animam amare, est desideria animæ inconuenientia facere. Eccl. 18. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Qui nimis amat se, perdit se. Vult enim esse in orto vbi corrūpitur: sicut vestis in arca reposita, à tineis comeditur. Psal. Omnes sicut vestimentum veterascēt. Item delicias implet se nimis, qui se nimis amat, & sic perdit se. Ex hoc enim celerius moritur. Eccles. 37. Propter crapulā multi obierūt. Qui nimis amat se, nimis sollicito seruādo se, perdit se. Sicut qui nimis seruat frumentū suum, amittit, quia corrūpitur. Vnde super illud Matt. 18. Qui voluerit animā suam saluā facere, perdet eā. dicit gl. interlin. Ac si agricolæ dicatur: frumentum si seruas, perdis: si seminas, renouas. Circa vanum amorem mūdi notandū, quod amare mundana est, quasi amare adulterium. Vnde Iac. 4. Adulteri, nescitis quia inimicia huius mūdi inimica est Deo? Quicumq; ergo voluerit esse amicus seculi huius, inimicus Dei cōstituitur. Et 1. Ioan. 2. Nolite diligere mundū, neque ea quæ in mūdo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. vbi dicit gl. Vnum de duos aduersarios sibi amores non rapit. Esa. 28. Coangustatum est stratum, ira vt alter decidat, & pallium breue vtrunque operire nō potest. Charitas pallium est posteriora regens. Peccata enim præterita abscondit, ne Deus ea ad puniendum videat. Prou. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Ipsa supereminet cæteris virtutibus, vt palliū superponitur cæteris vestibus. Ad Colof. 3. Super omnia charitatē habentes. Amor mūdi, adulterat animam: amor fabricatoris mūdi, castificat animā: vt dicit August. in lib. de verbis domini. Idem in lib. Confe. Amicitia hu-

ius mundi, fornicatio est abs te. Idem super epistolam Iohannis. Si mundi amor in te habitat, non est quo amor Dei intret. Qui exhausseris cor tuum amore terreno, hauriet amorem diuinum. Amor mundi principium est omnium malorum. Vnde super I. Io. 2. dicit gl. Sicut dilectio Dei est fons omnium virtutum: ita dilectio mundi omnium vitiorum. Amare mundum, est amare proditorem. Mundus enim dicit daemonebus, Quemcumq; osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Matth. 26. Pro. 27. Meliora sunt vulnera diligētis, quam fraudulenta odientis oscula. Itē amare mundū est amplecti immundum. Aug. super I. Io. Si delectat mundus, semper vis esse immundus. Si autē iā te non delectat hic mundus, iam tu es mundus. Si autē fueris mundus, nō remanebis in mundo. Chryso. super Matt. Sicut difficile est arborē iuxta viam positam, fructus suos vsque ad maturitatē seruare. Sic difficile est virū fidelem iuxta istū mundū viuētē in actibus suis vsque ad finē iustitiā tenere. Nam in via à trāssecibus fructus rapitur. Recede à via, & plātare in loco secretorum nec mundus tecum habeat cōmune, nec tu cum mūdo. Eccl. 1. Qui terigerit picem, inquinabitur ab ea. Item amare mundum est amare periculū. Aug. Ama seculum, absorbebit te. Amator suos vorare nouit, non portare. Eccl. 3. Qui amat periculum in illo peribit. Aug. ad amatores mundi. Cuius rei causa militat maiorne esse poterit spes vestra mundo, quam ut amici mundi sitis: ibi quid non fragile, quid nō plenū periculū? Itē per hęc pericula peruenitur ad maius periculū. Itē in epistola ad Ananiasium: Mundus iste periculosior est blādus quam molestus: & magis cauendus cū se allicit diligi, quam cū admonet, cogitque contēni. Amare seculū, est amare locū tormentorū. Aug. in lib. de verbis Domini, Abiice à te diuitiarū onera, abiice vincula uoluntaria, abiice anxietates, & tēdia, quę te plurimis annis ingratant. Bern. in sermonibus: Diuitiarū amor insatiabilis, lōge amplius desiderio torquet animā, quam refrigeret vsu suo: ut post quarū acquisitio quidē laboris, possessio timoris, amissio pleis doloris inuenitur. Itē amare mundum est amare diaboli dominium. Aug. in li. de agone Christiano: Mitterit diabolus foras quādo ex toto tenūtiatur huic mūdo. Sic enim renūtiatur diabolo qui princeps est mundi. Itē mundum amare, est in domo igne succēsa uelle manere. Totus enim mūdo in maligno potus est. I. Io. 5. Mūdo est fornax Babylonica igne succēsa. Dam. Ber. Domus ardet, & ignis instat à tergo, & tu mones nō egredere vel iam egressum regredi. ¶ De 3. q. aduersatur charitati, scilicet

et odio proximi, require in tractatu, de Ira. Chry. Si inimicitie semel occupauerint animos, omnia quæ dicitur quæ audiuntur, quæ sunt, ita accipiuntur, & intelliguntur, ut ad maiores & longiores proficiat inimicitias. Si quid enim boni de inimico dicitur, non creditur: si quid mali, hoc solum creditur, & confirmatur. ¶ Circa quartum notandum est, quod omnis offensa Dei mortalis in quantum a Deo diuidit, aduersatur charitati, quæ a Deo venit. Psal. 59. Iniquitates vestre diuiserunt inter vos & Deum vestrum.

De diuersis gradibus Charitatis CAP. XVIII.

Notandum ergo quod diuersi sunt gradus charitatis. Est enim charitas incipiens, proficiens & perfecta. Aug. super epistolam Io. Perfecta charitas hæc est: ut quis paratus sit etiam mori pro fratribus. Sed nunquid mox ut nascitur iam profusa perfecta est? imo ut perficiatur, nascitur: cum fuerit nata nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectionem venerit, dicit, Cupio dissolui, & esse, &c. Phil. 1. Charitas operibus pietatis nutritur, tribulationibus, & consolationibus roboratur, consiliis perficitur. ¶ Et notandum quod sex sunt quæ valent, ut charitas proficiat, & proficiendo ad perfectionem perueniat. ¶ Primum est quod homo magnum desiderium proficendi habeat. Magna enim pars profectus est, velle proficere, ut ait Bern. Aug. Nostrum non progredi iam reuerri est. Cesset omnis ignavia, si volumus non redire, currendum est. Leo papa: Incidit periculum qui proficendi perdidit appetitum. Ber. in epistola. Indefessum proficendi studium, iugis, & conat ad perfectionem, perfectio reputatur. Quod si studere perfectioni est esse perfectum, profectio nolle proficere deficere est. ¶ Secundum est quod a creaturis inferioribus ad creatorem amorem suum recolligat. Solent abscindi rami arboris non inferius, ut torum clementum suum ponat superius. Greg. Non sufficit proficere homo ad utraque diuisus. Genes. 49. dicitur ad Rubem: Effusus es sicut aqua, non crescas. Aug. in 2. lib. Confessionum: Ab vno te aduersus, in multa euaniu. Quasi enim aliquando satiari, inferi in adolescentia: & syluestre ausus sum variis, & umbrosis amoribus. ¶ Tertium est, ut doctrina incedat. Sicut paruulum absque sumptione cibi crescendo non proficit, sic anima sine doctrina deficere potius quam proficere solet. Eccles. 12. Filla fatua in deminoratione fiet. In Psal. Esurietes, & sitietes anima eorum in ipsis deficit. ¶ Quartum est, meditatio, & precepta illa quæ versatur circa beneficia a Deo, vel a proximo recepta, vel circa alia incitamenta ad amorem Dei vel proximi. De quibus dicitur in Psal. In meditatione mea exardescit ignis. ¶ Quinta

tum est, oratio. Ber. Amorem Dei in homine à gratia gentiū
 ctat lectio, meditatio pascit, oratio cōfortat & illuminat. ¶ Sto
 tū est, tentatio. Greg. in Moral. Electorū desideria in prosperita
 te deprimūtur, aduersitate proficiūt: sicut ignis flatu premitur
 vt crescat, & vnde quasi extingui cernitur, inde roboratur, cum
 per tentationem humilitas proficit. Prospera est ipsa aduersitas
 quæ mentē ab elatione custodit. ¶ Et notādum est quod nullus
 ad tantā perfectionē peruenit in vita ista, ad quantā velle pos
 uenire. Ambr. super Luc. Nemo est qui tantū virtutis apprehen
 dat, quāū desiderat: quia omnipotēs Deus interiora discernit
 ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, & ex hoc hominē
 quod apprehendere conatur, & nō valet, in illis se nō eleuat quā
 valet. Item notandum, quod sicut dicit Augu. perfecta charitas
 nec cupiditatem habet seculi, nec timorem seculi, per quas dicitur
 ianuas intrat, & regnat inimicus, qui primò timore, deinde cha
 ritate pellēdus est. i. Io. 4. Perfecta charitas foras mittit timo
 rē. Glo. Timorē illum, scilicet quo timet quisque se iēs operatio
 stitia: ne veniat districtus iudex, & se minus castigatū damna
 ¶ Item notādum, quod sex sunt species perfectionis. ¶ Prima est
 perfectio sufficientiæ: de qua Matthæi 5. Estote perfecti sicut
 Pater vester celestis perfectus est. ¶ Secunda est comparatiua
 quā debent habere clerici respectu laicorum. Genes. 6. Nō est
 perfectus in generationibus suis: id est, cōparatione eorum qui
 erāt de generatione sua. ¶ Tertia est ordinis, ad quā tenentur
 sacris ordinibus constituti, ad quā pertinet continentia. Eisa
 Mūdāmini q fertis vasa Domini. ¶ Quarta est professionis, quæ
 pertinet ad religiosos. Matt. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende
 de omnia quæ habes, & da pauperibus. ¶ Quinta est prelatio
 nis. Io. 10. Bonus pastor animā suā dat pro ouibus suis. Greg.
 homil. Cū incomparabiliter longe melior sit anima quæ vult
 mus terrena substantiā quam possidemus: qui non dat pro ouibus
 suis substantiam suam, quo modo pro his daturus est animā
 suam? ¶ Sexta est securitatis: qui hanc habent, cupiunt esse
 solui, & esse cum Christo. Ad Philip. 1.

Tertia partis principalis de 4 virtutibus Cardinalibus

Tract. I. De ipsis Virtutibus Cardinalibus in cōmuni.

Quare istæ quatuor virtutes dicantur cardinales. CAP. I.

DICTO de tribus virtutibus Theologicis, dicendū est
 quatuor cardinalibus. De quibus habetur Sap. 8. Sobri
 tatem, inquit, & prudentiā docet iustitiam, & virtutes
 quibus